פשיטא

הוא

התרגום הסורי לתנ"ך

מועתק לכתב עברי

עם הערות והגהות ובאורים

מאת

חיים העליר

ספר שמות

ברלין / תרפ"ט

ב
מ. ברכ
בלפור 25
תל-אבי

פשיטא

הוא

התרגום הסורי לתנ״ך

מועתק לכתב עברי

עם הערות והגהות ובאורים

מאת
חיים העליר

ספר שמות

ברלין / תרפ״ט

ספרא דמפקנא

ציונים והערות שנשמטו בספר בראשית

ש׳ — נוסח התורה של השמרונים.
ת״ש — תרגום השמרוני.
ירוש׳ — תרגום ירושלמי.

בכל מקום שאנו מביאים את דברי תרגום רס״ג המכוונים לתרגומים העתיקים אין עוד כל צורך להתעכב על השנוי לפרשו ולבררו, משום שרס״ג בעצמו כתב מפורש „כי תרגומו מתוקן לפי הידיעה, ההכרה והקבלה, ואם יוכל להוסיף דבר או אות אשר על ידי זה יתברר הענין יותר יעשה זאת" וכבר הרחבנו את הדבור בזה בספרנו הנוסח השמרוני של התורה העתקה מתוך נוסח המסורה (עמ׳ 18 ואילך).

אעפ״י שהפשיטא שלפנינו הוא הנוסח של הוצאת לֵיי (לונדון 1823), הזכרנו בהערות כל שנויי גירסאות שבשאר הטופסים השונים של הפשיטא.

וכן בתרגומים האחרים (השבעים, אונקלוס וכו׳), אם כי השתמשנו ביחוד בהוצאות קבועות, עמדנו על כל שנויי גירסאות שבכל יתר ההוצאות והמהדורות והבאנום לפי צורך הענין עד כמה שהם דרושים לבירור לשונות תרגום הפשיטא, שבו אנו עסוקים.

והלין שמֿהא דבֿני איסראיל דעלו למצרין עם יעקוב גבר וביתה עלו: רוביל אב א
ושמעון ולוי ויהודא: ואיסכר וזבלון ובנימין: ודן ונפתלי וגד ואשיר: והֿוי כל ג ד ה
נפשתֿא דנפקֿי מן חצה דיעקוב שבֿעין נפשן ויוסף הוא במצרין: ומית יוסף וכלהון ו
אחוהֿי וכלה דרא הו: ובֿני איסראיל כברו ואולדו וסגיו ותקפו טב טב ואתמלית ז
ארעא מנהון: וקם מלכא חדתא על מצרין דלא ידע הוא לה ליוסף: ואמר לעמה ח ט
הא עמא בֿני איסראיל סגיאין ותקיפין[1] מנן: הבו[2] נתחכם לה[3] עדלא[4] סגין דלמא י
נמטין[5] קרבא ונתתוספון אף הנון על סאֿנין ונתכתשון עמן ונסקונן[6] מן ארעא: וסמו יא
עליהון שליטֿא בֿישא[7] דנשעבדון אנון בשועבדהון ובנין הוו קורֿיא בית קפֿסא
לפרעון לפיתום ולרעמסים: וכמא דהנון משעבדין הוו להון הכנא סגין הוו והכנא יב
תקפין הוו[8] ועקת להון[9] מן קדם בֿני איסראיל: ומשעבדין הוו מצרֿיא לבֿני איסראיל יג
בקשיותא: וממרין הוו חייהון בפולחנא קשיא בטינא ובלבֿנא ובכל עבד דחקלא כל יד
שועבדא דמשעבדין הוו להון בקשיותא: ואמר מלכא דמצרין לחיתֿא עברֿיתא טו
דשמה דחדא פועא[10] ושמה דאחרתא שופרא: ואמר להין מא דהֿוין אנתין מולדֿן טז
לעברֿיתא הויתין חֿזין מא דברֿכן[11] אן דכרא הו הויתין קטֿלן לה ואן נקבתא הי
הויתין מאחֿין[12] לה: ודהֿלי חיתֿא מן אלהא ולא עבֿדי איך דאמר להין מלכא דמצרין יז
ומאחין הֿוי טֿליא: וקרא מלכא דמצרין לחיתֿא ואמר להין מטל מנא עבֿדתין יח
פתגמא הנא ואֿחיתין טֿליא: ואמרֿי חיתֿא לפרעון לא הֿוי איך נשֿא מצרֿיתא עברֿיתא יט
מטל דחיתֿא[13] אֿנין ועדלא עאלא עליהון חיתא ילדֿן: ואטאב אלהא לחיתֿא כ

[1] כ״ה באונק׳ ויונ׳. [2] עי׳ לעיל (עמ׳ כב הערה 18). [3] כ״ה בפוליגלוטא של לונדון אבל צ״ל להון כמ״ש בטופסי אורמיא מסול ואמברסינוס לפי שכל הפסוק מתורגם בל״ר וכ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג. [4] כ״ה ביונ׳. [5] כ״ה בשומרוני ובכל התרגומים וברס״ג. [6] כ״ה בסוטה י״א ובמדרש רבה כאן ועלינו מיבעיא ליה (יגרשונו מן הארץ מאי ועלה הלואי שיצאו שונאיהם מארצם הואיל ויראים מפניהם, רש״י) אמר ר׳ אבא כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו בחבירו וכ״ה ברס״ג ואהרבונא מן אלבלד ובראב״ע: א״ר מרינוס כי טעם ועלה כמו ועלינו ולפי דעתי אין צורך, ובכל ספרי ר׳ יונה בן גנאח שלפנינו לא נמצא זה. [7] כן באונק׳ שלטונין מבאישין ועי׳ פסיקתא זוטרתא מסים שהיו ממסים את הלב ובע׳ ἐπιστάτας τῶν ἔργων—שרי עבודה וכ״ה בולג׳ magistros operum ועי׳ רמב״ן שם על העם מס לקחת מהם אנשים לעבודת המלך כו׳, וזה נקרא מס להיותם לקוחים מתוך העם ועי׳ מ״א (ה, כז) ויעל המלך שלמה מס על כל ישראל ויהי המס שלשים אלף איש, והולג׳ תרגם גם שם מס מענין פעולה ועבודה. [8] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג, ובע׳ יש עוד הוספה σφόδρα σφόδρα—במאד מאד להשוות לפסוק ז׳. [9] הוספת מלת להון ליתר ביאור ובאונק׳ ועקת למצראי ובע׳ ויקוצו המצרים וכמו״כ ביונ׳, ובולג׳ כאן התחלת פסוק יג ומתרגם אותו פסוק oderantque filios israel aegyptii, et affligebant illudentes eis—וישנאו (עי׳ ולג׳ מ״א י״א, כ״ה שתרגם גם שם ויקץ מלשון שנאה) המצרים את בני ישראל וירעו להם בבזותם אותם, תרגום חפשי ואפשר שנתכון להבליע במלת פרך את המבואר במדרש שהיו מחליפים מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים וכיו״ב מן המלאכות הבזויות. [10] חלוף בסדר ע״ל (ו:). [11] תרגם לפי הכוונה וכמ״כ בע׳ καὶ ὦσι πρὸς τὸ τίκτειν—ובעמדן ללדת ומלת וראיתם לא תרגמו כלל וכן בולג׳ et partus tempus advenerit—ובבוא עת הלידה. [12] השואה לוהמתן אתו וכ״ה בע׳ ולג׳ אונק׳ רס״ג ותרגום שמרוני. ובשמרוני וחיתה והוא תקון לפי הדקדוק ועי׳ בס׳ הדקדוק של ר״י חיוג ש. חיה: ואם בת היא וחיה ראוי להיות וחיתה אבל מפני שאמרו בלשון זכר אשר חי בחסרון הא כן גם אמרו בלשון נקבה וחיה. [13] כ״ה בסומכוס μαῖαι וכמו״כ בולג׳ ipsae enim obstetricandi habent scientiam—כי חכמת המילדות להן בעצמן ועי׳ רש״י בקיאות

כא מטל[14] דעבֿדי פתגמא הנא וסגי[15] עמא ותקף טב: והוא דכד דחֿלי חיתֿא מן אלהא
כב עבד להין[16] בֿתא: ופקד פרעון לכלה עמא ואמר כל ברא דמתילד בנהרא תשדונה
וכל ברתא תאחון:

ב א ב ואזל גברא מן דבית לוי ונסב לברת לוי: ובטנת אנתתא וילדת ברא וחזיתה דשפיר
ג הו וטשיתה תלתא ירֿחין: ולא אשכחת תוב למטשיותה ונסבת לה קאבותא דקיסא
דערקא[1] ושעתהֿ[2] בכופרא ובזפתֿא וסמת בהֿ לטליא וסמתהֿ ברקקא על ספתה דנהרא:
ד ה וקמת חתה מן רוחקא דתדע מנא מתעבד לה: ונחתת ברת פרעון דתסחא בנהרא[3]
ואמֿהתהֿ מהלכן הֿוי על יד נהרא וחזתהֿ לקבותא ברקקא ושדרת לאמֿהתהֿ[4] ונסבתהֿ:
ו ופתחת וחזתה לטליא והא טליא בכא וחסת עלודי ואמרת מן בֿני עבֿריא הו הנא:
ז ואמרת חתה לברת פרעון אזל אקרא לכי אנתתא מינקתא מן עבֿריתא ותינקי לכי
ח טליא הנא[5]: ואמרת להֿ ברת פרעון זלי ואזלת עלימתא וקרת לאמה דטליא:
ט ואמרת להֿ ברת פרעון הא לכי[6] טליא הנא אינקיודי לי ואנא יהבא לכי[7] אגרכי
י ונסבת אנתתא לטליא ואינקתה: ורבא טליא ואיתיתה לברת פרעון והוא להֿ
יא ברא וקרת שמה מושא מטל דאמרת[8] דמן מֿיא שליתה: והוא ביומֿתא הנון
ורבא מושא ונפק לות אחֿודי וחזא בשועבדהון וחזא גברא מצריא כד מחא

כמילדות תרגם מילדות חייתא, ובמדרש רבה חיות הנה אם תאמר מילדות כו׳ ועי׳ סה״ש ש. חיה: חיות הנה מילדות ושם המילדות בלשון חכמים חיה אמרו (קדושין עד.) שלשה נאמנין על הבכור אביו ואמו וחיה ואמרו כו׳. [14] הוספה משום השואה לפסוק י״ח. [15] כ״ה בפוליגלוטא לונדון ובמסול ואורמיא, ובטופס אמברסינוס וסגו ותקפו ואפשר שכצ״ל כי עפ״י רוב משמש בפש׳ עם בל״ר. [16] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג. [1] בפסוק זה נמשך הפש׳ אחר שגרת לשונות במקומות אחרים: תיבת גמא שוה לתרגום תיבת עצי גפר הנזכר בברא׳ (ו, יד), בחמר ובזפת תרגם בכופרא שהוא תרגומו של בכפר שנזכר גם הוא באותו פסוק בבראשית שם ואין דרך הפש׳ לתרגם כן בחמר או בזפת, ונראה שגם במה שתרגם ותקת לה במקום ותקח לו שבמקרא נמשך אחר צירוף שגור תקח לה. [2] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג כדרך המתרגמים עפ״י רוב להוסיף כנוי לפי הענין ועי׳ בספרי הנוסח השמרוני של התורה העתקה מתוך נוסח המסורה (עמ׳ לד הערה 4). [3] או הוא כמו ביאור (רמב״ן) ועי׳ כן ברס״ג. [4] תרגם אמתה בל״ר כמו שתרגם ונערותיה ואפשר שהפי׳ הוא ושדרת לאמהתה ששלחה אותן ללכת לדרכן ונתכון לרמז על דברי האגדה שנערותיה בקשו למנעה מליקח את התיבה עי׳ סוטה (יב.) כיון דחזו דקא בעת לאצולי למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם בשר ודם גוזר גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותו בניו ובני ביתו מקיימים אותה ואת עוברת על גזירת אביך, ובאונק׳ משמע שפירש אמתה–ידה וכן מפורש ברס״ג והוא מד׳ חז״ל בסוטה שם וברבה כאן, ורש״י לא הביא מאונק׳ רק מחז״ל וכתב אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו להנקד אמתה מ״ם דגושה וכן בתשובות דונש בן לברט על רס״ג (סי׳ א׳) השיג על רס״ג ובראב״ע כאן העתיק דברי דונש ובשפת יתר (סי׳ א׳) השיב ראב״ע על השגות דונש ע״ש ועי׳ לעיל (עמ׳ כה הערה 4), והרד״ק בס׳ השרשים אות אמה כתב: ואומרים כי המלה הזאת מחלוקת בקריאתה כי יש שקוראים אותה בדגש אמתה מן אמה ארכו וכן פירש רבנו סעדיה.., ולכאורה תמהתי ע״ז שהלא מן התפיסה על רס״ג נראה שברור היה להם שאין כל מחלוקת בזה כלל ועי׳ כן לר״י קריש רסאלה (עמ׳ 63): ותשלח את אמתה.. והיא כלה בתכפיף אלמם ואדא תשדדת אלמם צארת אמה ארכו, אבל ראיתי בספר הזכרון שהביא את הרד״ק הנ״ל וכתב „וכן מצאתי שכת׳ רבי׳ האי גאון ז״ל בספרו הכולל מי שקורא אותה בלא דגש הוא נגזר מלשון אמהות ומי שקורא בדגש הוא נגזר מלשון והאמה מזה ע״כ ובמסורת של חומשים מדוייקים מצאתי אמתה במוגה בדגש ולפי דעתי שהיא הקריאה הנכונה לפי משמע לשון הגמרא כמו שהבאתי.. ונ״ל שמחמת שני דברים הוזקק הרב (רש״י) לפרש מה שפרש האחד שלא עלה על לבו שתמצא דגושה בשום ספר ולכן דחק לפרש לשון הגמרא על הקריאה הרפא שבאמת תמה היא קריאתה בדגש כמו שכת׳ הנגיד הלוי ז״ל על דברי רבי׳ האי ז״ל שהיה דבר פלא בעיניו וחדוש גדול אצלו״. [5] הוסיף מלת הנא ואולי נשתרבבה לכאן מסוף הפסוק הקודם וברס״ג לא תרגם כלל המלות את הילד. [6] כ״ה בנוסחאות באונק׳, ובולג׳ כתוב accipe כמו שתרגם בברא׳ (מז, כג) הא לכם– accipite ועי׳ כן ברס״ג הא לך ור״י בן בלעם בס׳ אותות הענינים אות הא כתב „ואמר ר״ס ז״ל בפ׳ ואלה שמות כי היליכי כמו הא לכם זרע ופירש המלה שתי מלות וידוע כי היליכי לשון צווי ושרשו ילך.. והוא מהבנין הכבד ולא נהפך היוד לוו כמנהג ואתמה איך נעלם זה מהגאון״ וכן בראב״ע אמר הגאון כי היליכי הם שתי מלות ולא דבר נכונה כו׳ וכן נשנה זה בספרו צחות (עמ׳ מ״ג דפוס ברלין). [7] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [8] כ״ה ביונ׳, ובע׳ ליתא מלת כי.

יב לגברא עבריא מן אחוהי בני איסראיל[9] : ואתפני לכא ולכא והזא דלית אנש וקטלה
יג למצריא וטמרה בחלא : ונפק ליומא אחרנא והזא והא[10] תרין גברין עבריא נצין
יד ואמר למסכלנא[11] למנא מחא אנת לחברך : ואמר לה מנו עבדך גבר רב ודין עלין
למקטלני אמר אנת איך דקטלת אתמל[12] למצריא הו ודחל מושא ואמר שריראית
טו אתידעת מלתא : ושמע פרעון פתגמא הנא ובעא למקטלה למושא וערק מושא מן
טז קדם פרעון ואזל[13] לארעא דמדין ויתב על בארא : ולכומרא דמדין שבע בנן אית
יז הוי ואתין ודלין ומלין רהטא למשקיו ענא דאבודהין : ואתין רעותא וטרדין לדהין וקם
יח מושא ופרק אנין ואשקי ענדהין : ואתי לות רעואיל אבודהין ואמר לדהין מטל מנא
יט אשקיתין[14] בעגל יומנא : אמרן לה גברא מצריא פצין מן אידא דרעותא ואף מדלא
כ דלא לן ואשקי ענן[15] : ואמר לבנתה איכו[16] למנא שבקתנידהי לגברא זלין קראינידהי

[9] הוספה בני ישראל או מבני כמ״ש בדפוסים אחרים של הפש׳ אין לה טעם לכאורה, ואם יש להוסיפה מקומה אחרי ויצא אל אחיו כדי להוציא מפי׳ של הראב״ע שפירש אל אחיו—המצרים, ואולי הוא רק שגרת לשון של דברים (כד, ז) מאחיו מבני ישראל. אבל בע׳ תרגם: τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ מאחיו בני ישראל. . . אל אחיו בני ישראל—τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ואפשר שהוספה אחת מיותרת, אבל הכפלת תיבות מצויה הרבה בע׳ עי׳ לדוגמא ויקרא (כה, ט׳) והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחודש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם ובע׳ נשנו התיבות בכל ארצכם גם אחרי תיבת תרועה; (כג, יט. כ) ועשיתם שעיר עזים . . ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים. והניף הכהן אותם על לחם הבכורים ובע׳ נוספו התיבות על לחם הבכורים גם אחרי תיבת שלמים; במדבר (ב, ב) איש על דגלו . . יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו ובע׳ אחרי תיבת יחנו השניה בני ישראל, (יב, ד) צאו שלשתכם אל אהל מועד ויצאו שלשתם [אל אהל מועד] (טו, כג) את כל אשר צוה ה׳ אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה׳ [אליכם] והלאה, (כא, ז׳) התפלל אל ה׳ ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה [אל ה׳] בעד העם; דברים (כה, ט, י) ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו [בישראל] ונקרא שמו בישראל, (ל, יט) ובחרת בחיים [אתה] למען תחיה אתה וזרעך, יהושע (א, יא) עברו בקרב המחנה [העם] וצוו את העם, שופטים (טז, כה) קראו לשמשון [מבית האסורים] וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסורים, מ״ב (ח, א) קרא ה׳ לרעב [אל הארץ] וגם בא אל הארץ, תהל׳ (לז, ב) כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא [מהרה] יבלון. גם בפש׳ נמצאות חזרות של תיבות כגון אלו עי׳ לעיל (עמ׳ נג, הערה 35) וכן ימצא המעיין כמה וכמה מהן והעירותי על כל או״א במקומה. [10] תרגם והנה בשני לשונות ע״ל (עמ׳ ל״ו הערה 10) והע׳ והולג׳ תרגמו וירא, ובפסוק י״א וירא בסבלתם וירא איש מצרי תרגמו הע׳ בשני פעלים κατανοήσας, ὁρᾷ, ובולג׳ השמיט לתרגם וירא השני וברס״ג תרגם וירא השני—והנה. [11] כבר הניחו כתבי הקדש על החכמה לשונות צדק ומשפט וכסיל יקרא רשע עי׳ תהל׳ (צ״ד) עד מתי רשעים . . ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב בינו בערים בעם וכסילים מתי תשכילו, ועי׳ לדוגמא משלי (א, ז) חכמה ומוסר אוילים בזו בע׳—ἀσεβεῖς רשעים, (טו, יד) ופי כסילים ירעה אולת בפש׳ ופומא דעולא ממלל בישתא וכן מתורגמה בע׳ מלת אולת ועי׳ סנהדרין (נח:) וברבה כאן שעדיין לא הכהו ורק בהרמת יד לבד נקרא רשע, וביונ׳ חסרה לגמרי מלת רשע אמר ליה למא אנת מחי לחברך. [12] כ״ה בע׳ וולג׳ הוספה לשם יפוי ספור הדברים לפי הענין שהרי כתוב למעלה ויהי ביום השני. [13] משום כפל לשון וישב תרגם האחד במלת אזל כדרכו לפעמים לתרגם הכפל במלה קרובה עפ״י מובנה (ועי׳ עזרא (י, ו) וילך אל לשכת יהוחנן בן אלישיב וילך שם בפש׳ ויתב תמן) וכן רס״ג שנה ותרגם במלה קרובה לה, ועי׳ רמב״ן פסוק כ״ג ראוי היה שיאמר וילך אל ארץ אך רמז כו׳. ובכלל דרכו של בעל הפש׳ לתרגם במלת הליכה פעלים שונים בעברית הקרובים בהוראותיהם: בראשית (כז, מד) ברח—זל, במדבר (לג, ח) ויעברו—ואזלו, דברים (א, כב) אשר נעלה—דנאזל, שופטים (טו, ח) וירד—ואזל, ש״א (יג, יז) יפנה—אזל, (כ, כח) אמלטה—אזל, (״, ו) לרוץ—דנאזל, (כט, ד) וישב—דנאזל, ש״ב (יד, כד) יסב—נאזל, מ״ב (ב, ד) ויבאו—ואזלו, (ז, ד) נפלה—נאזל, הושע (ב, ט) ורדפה—ותאזל, אסתר (ו, יב) נדחף—אזל, ויקרא (כג, ה) פשה—הלכת, שופטים (כ, לז) וימשך—והלך, ש״א (ל, לא) פשטו—הלכו, ש״ב (ו, יג) צעדו—הלכו, (כד, ו) שוט—הלך, ועי׳ איוב (כד, יג) ישבו—הלכו, וכן נחמיה (ז, עב) וישבו—והלכו. ובע׳ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Μαδιάμ, ἐλθὼν δὲ εἰς γῆν Μαδιὰμ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος ואפשר שהתרגום העקרי הוא ἐλθών שעפ״י רוב ענינו בוא וגם לפעמים הלך ואח״כ תקנו את התרגום עפ״י הכתוב וכתבו ᾤκησεν התרגום הרגיל לוישב או אפשר ששני לשונות הם לתרגום מלת וישב כי בש״א (כ, כד) וילך המלך אל הלחם מתורגם ג״כ καὶ ἔρχεται ונכנסו שניהם לתוך הספר. וטעות יש בזה בקונקורדנציה לתרגום הע׳ של הטש ורדפת שמצויין שם באות καθίζειν כי בש״א (כב, ה) מתורגם ויבא—ἐκάθισεν תרגום רגיל לוישב, אבל חלא בע׳ שם כתוב καὶ ἦλθε תרגום מקביל למלת ויבא שבפסוק אלא שהע׳ הוסיפו עוד καὶ ἐκάθισεν—וישב שאין במקרא וכדרכם בכמה מקומות להוסיף ולגרוע בכגון זה. [14] תרגם להשקות במקום בוא לפי הכוונה. [15] כ״ה בע׳ ועי׳ מדרש רבה צאננו לא נאמר אלא הצאן שאף צאן הרועים השקה. [16] עי׳ לעיל (עמ׳ כו הערה 11).

כא ונאכול לחמא: ואצטבי[17] מושא למתב עם גברא ויהב לה לצפורא ברתה אנתתא[18]:
כב וילדת ברא וקרא שמה גרשון מטל דאמר דתותבא הוית בארעא נוכריתא וילדת[19]
תוב ברא דתרין למושא וקרא שמה אליעזר מטל דאלהא דאבוהי בעדרי ופציני מן
כג חרבה דפרעון: והוא ליומתא סגיאא הנון ומית מלכא דמצרין ואתתנחו בני איסראיל
כד מן שועבדא קשיא[20] וצליו וסלקת געתהון לות אלהא מן שועבדא: ושמע אלהא
כה אנקתהון ואתדכר אלהא קימה דעם אברהם ועם איסחק ועם יעקוב: וחזא אלהא
לבני איסראיל וידע אלהא:

ג א ומושא רעא הוא ענא דיתרון חמוהי כומרא דמדין ודברה לענא למדברא[1] ואתא
ב לטורה דאלהא לחוריב: ואתחזי לה מלאכה דמריא בשלהביתא דנורא מן גו סניא וחזא
ג סניא דמתגוזלא[2] בה נורא וסניא לא יקד: ואמר מושא אסטא אחזא חזוא הנא רבא
ד מטל מנא לא יקד סניא: וחזא מריא דסטא למחזא וקרא לה אלהא מן גו סניא ואמר
ה מושא מושא ואמר הא אנא: ואמר לה לא תתקרב להרכא שרי מסאניך מן רגליך
ו מטל דאתרא דקאם אנת עלוהי אתרא הו קדישא: ואמר אנא אנא אלהה דאבוך
אלהה דאברהם אלהה דאיסחק אלהה דיעקוב וטשי אנין מושא אפוהי מטל דדחל
ז למחר לות אלהא: ואמר מריא מחזא חזית שועבדה דעמי דבמצרין וגעתהון שמעת
ח מן קדם משעבדניהון מטל דידע אנא לה לכאבהון[3]: ונחתת למפציותה[4] מן אידא
דמצריא ולמסקותה[4] מן ארעא הי לארעא דרויחא וטבא[5] לארעא דמרדיא חלבא
ט ודבשא לארעא[6] דכנעניא ודחיתיא ודאמוריא ודפרזיא ודחויא ודיבוסיא: והשא הא
י געתא דבני איסראיל עלת לותי ואף חזית אולצנא דמצריא אלצין להון: השא תא
יא אשדרך לות פרעון ואפק לעמי בני איסראיל מן מצרין: ואמר מושא לאלהא מן

[17] כן בכמה מקומות מתרגם הפש׳ מלה זו בפעל צבא או פיס ויש שאינה מתרגמה כלל עי׳ יהושע (ז, ז) ולו הואלנו ונשב—אלו יתבין הוין לן, ש״א (יד, כד) ויואל שאול את העם לאמר—ואמר לעמא, ועי׳ מ״ב (ה, כג) הואל קח—בעא אנא סב ובע׳ לא תרגם כלל מלת הואל וגם כאן כתוב בע׳ κατῳκίσθη δὲ Μωυσῆς—וישב משה וכן תרגם הולג׳ בשופטים (א, לה) ויואל האמרי לשבת habitavitque—וישב, וכאן ויואל משה מתורגם בולג׳ iuravit—וישבע וכן תרגם סומכוס ὤρκισε והוא עפ״י המדרש ר״י אומר שנשבע לו ועי׳ רש״י, וכן תרגם ולג׳ בש״א (י״ב, כב) כי הואיל ה׳ לעשות אתכם לו לעם—iuravit נשבע וכ״ה בילקוט שם ורבנן אמרי אין הואלה אלא לשון שבועה ועי׳ רש״י ובפי׳ ר״י קרא שם. תאדציון תרגם כאן ויואל משה ἤρξατο—ויחל תרגם שכיח בכל התרגומים ללשון הואיל ועי׳ במדרש רבה כאן ובילקוט הנ״ל ר׳ יהודה אומר אין הואלה אלא התחלה. [18] כ״ה בש׳ ועי׳ רס״ג שתרגם כן בהשמטת מלת למשה, ובולג׳ תרגם תרגום חפשי: accepitque Sephoram filiam eius uxorem—ויקח את צפורה בתו לאשה ותרגומים כעין אלו להחליף את הנושא בנשוא ולשנות לפי זה את הפעל נמצא בולג׳ למכביר עי׳ לדוגמא בראשית (כה, לד) ויעקב נתן לעשו לחם accepto pane—קבל, (ל, לא) לא תתן לי מאומה nihil volo—איני חפץ מאומה, (לח, יד) והוא לא נתנה לו לאשה et non eum accepisset maritum—והיא לא קבלתהו לאיש, שמות (כו, לה) והשלחן תתן על mensa enim stabit in—כי השלחן יעמד על (לד, לב) את כל אשר דבר ה׳ cuncta quae audierat a domino—את כל אשר שמע מה׳, (לו, ג) ויקחו מלפני משה tradidit eis—ויתן להם, דברים (כח, ח) נתן לך acceperis — תקבל. [19] הוספה זו איתא גם באיזי טופסים של הע׳ ובולג׳ וברס״ג התאמה לכתוב להלן (יח, ד). [20] כמו בפסוק (ו, ט) וכ״ה באונק׳ ויונ׳. [1] כ״ה באונק׳ ובולג׳ ad interiora deserti—בתוך המדבר ועי׳ רד״ק בסה״ש ש. דבר: מדבר מקום מרעה בהמות לפי שהרועה נוהג שם את הבהמות ועי׳ בפירוש הכתב והקבלה. [2] הפי׳ הוא שהאש בוער בסנה עי׳ ראב״ע, וכן תרגם במלה זו להלן (ט, כד) ואש מתלקחת — ונורא מתגוזלא וש״ב (כב, ט) ואש מפיו תאכל—מתגוזלת. [3] כ״ה בע׳ τὴν ὀδύνην αὐτῶν—מכאובם ובאונק׳ יונ׳ ורס״ג מכאוביהם, ובשמרוני וולג׳ מכאובו. [4] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג, ובש׳ וולג׳ להצילם ולהעלותם ובע׳ יש כאן קודם אל ארץ הוספת καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς—ולהביאם וכ״ה בע׳ להלן (לג, ג) קודם אל ארץ καὶ εἰσάξω σε εἰς γῆν—והבאתיך אל ארץ . . וכן בולג׳ שם et intres—ותבואו ועי׳ רש״י שם אל ארץ זבת אני אומר לך להעלותם. [5] חלוף הסדר. [6] השואה לפסוק י״ז.

אנא דאזל לות פרעון ואפק[7] לדבית איסראיל מן מצרין: ואמר לה[8] אנא[9] אהיא עמך יב
והדא אתא דאנא שדרתך מא דאפקת לעמא מן מצרין תפלחון קדם אלהא על
טורא הנא: ואמר מושא לאלהא הא אנא אזל[10] אנא לות בני איסראיל ואמר להון יג
מריא[11] אלהא דאבהיכון שדרני עליכון ונאמרון לי מן שמה מנא אמר להון: ואמר יד
אלהא למושא אהיה אשר אהיה[12] ואמר הכנא תאמר לבני איסראיל אהיה שדרני
עליכון: ואמר תוב אלהא למושא הכנא תאמר לבני איסראיל מריא אלהא דאבהיכון טו
אלהה דאברהם אלהה דאיסחק אלהה דיעקוב שדרני עליכון הנו שמי לעלם הנו
דוכרני לדרדרין: זל כנש לסבא דבני[13] איסראיל ואמר להון מריא אלהא דאבהיכון טז
אתגלי עלי אלהה דאברהם ודאיסחק ודיעקוב למאמר מתדכרו אתדכרתכון ומדם
דאתעבד לכון במצרין: ואמרת דאסקכון מן שועבדא דמצריא לארעא דכנעניא יז
ודחיתיא ודאמוריא ודפריזיא ודחויא ודיבוסיא לארעא דמרדיא חלבא ודבשא: ונשמעון יח
לקלך ותעול אנת וסבא דבני איסראיל לות מלכא דמצרין ותאמרון לה מריא אלהא
דעבריא אתגלי עלין השא נאזל מרדא תלתא יומין במדברא ונדבח למריא אלהן:
ואנא ידע אנא דלא שבק לכון מלכא דמצרין למאזל ולא הוא באידא תקיפתא: יט
ואושט אידי ואמחא למצריא בכל תדמרתא דאעבד בינתהון[14] ובתרכן נשדרכון: כ
ואתליוהי לעמא[15] לרחמא בעיניהון דמצריא וכד תאזלון לא תאזלון סריקאית: תשאלי כא כב
אנתתא מן שבבתה ומן תותבת ביתה מאנא דדהבא ומאנא דסאמא[16] ולבושא
ואלבשו[17] לבניכון ולבנתכון ונפצו[18] למצריא:

וענא מושא ואמר הא[1] לא מהימנין לי ולא שמעין לקלי מטל דאמרין לא אתחזי לך א ד
מריא: ואמר לה מריא מנו הנא דבאידך ואמר חוטרא: ואמר ארמיהי בארעא וארמיה ב ג
בארעא והוא חויא וערק מושא מן קדמוהי: ואמר מריא למושא אושט אידך ואחוד ד
בדונבה ואושט אידה וחמסן[2] בה והוא חוטרא באידה: מטל דנהימנון דאתחזי לך מריא ה
אלהא דאבהיהון אלהה דאברהם אלהה דאיסחק אלהה דיעקוב: ואמר לה מריא תוב ו
אעל אידך לעובך ואעל אידה לעובה ואפקה והא אידה מגרבא איך תלגא: ואמר לה מריא[3] ז

[7]כ״ה בולג׳ ורס״ג. [8]הוספת אליו כ״ה בולג׳, ובע׳ ויאמר אלהים אל משה כמו בפסוקים שאח״ז וברס״ג בפסוק י״ד ויאמר אלהים כתוב ויאמר אליו, ובכ״י של הפש׳ שבאוצר הספרים של הממלכה בברלין כתוב ואמר לה אלהא. [9]מלת כי לא נתרגמה גם בולג׳ ורס״ג ועי׳ כן שופטים (ו, טז) כי אהיה עמך שגם שם לא תרגמוהו הפש׳ והולג׳. [10]כ״ה בולג׳ וע״ל (עמ׳ מ׳ הערה 2). [11]השואה לפסוק ט״ו. [12]כן באונק׳ העתיק המלים כצורתן וברמב״ן הביא גירסא אחרת באונק׳. [13]כ״ה בש׳ ע׳ ורס״ג ובמקומות רבים מאד דרכם של המתרגמים להוסיף מלת בני עי׳ לדוגמא פסוק י״ח וזקני [בני] ישראל וכ״ה ברס״ג, (ה, ב) בע׳ לשלח את [בני] ישראל, (יב, ג) עדת [בני] ישראל וכ״ה בע׳ ולג׳ יונ׳ ורס״ג (ומשום אשיגרת לשון זו הועתק גם במכילתא שם בהוספת מלת בני אבל בילקוט ליתא) (יב, ו) [בני] ישראל וכ״ה ברס״ג, (יב, כא) וכ״ה בע׳ וברס״ג, (יב, מז) בע׳, (טו, כב) בע׳, (יח, א. ח. ט. יב), (לד, ל) (יז, ו) וכ״ה בע׳ ורס״ג; ויקרא (ט, א), במדבר (ז, ב) וכ״ה ברס״ג, (ז, פד) בע׳, (טז, לד) וכ״ה ברס״ג, (יח, יד) בע׳, (כ, כא), (לא, ד) וכ״ה בע׳ ורס״ג; דברים (יז, כ) וכ״ה בע׳, (כב, א) בע׳, (לא, ב) וכ״ה בע׳; יהושע (כג, ב) בע׳, ש״א (ח, ד), (י, יח) בע׳ ועוד ועוד. [14]כ״ה בכל התרגומים וברס״ג. [15]מלת הזה אינה גם ברס״ג וע״ל בפתיחה (עמ׳ XI). [16]חלוף הסדר. [17]במקרא ושמתם והתרגום הוא לפי הענין ועי׳ מ״ב (י, ג) ושמתם על כסא—אותבו ורבים כיו״ב. [18]כ״ה באונק׳ ויונ׳ ותרוקנון ועי׳ בראשית (כד, כ) ותער כדה באונק׳ ונפצת ויונ׳ ורוקינת. לפי פי׳ ר׳ יוסף קמחי נמצא גם במקרא פעל נפץ במובן זה בירמיהו (מח, יב) וכליו יריקו ונבליהם ינפצו שהוא כפל לשון מביאו בנו הרד״ק בירמיהו ובסה״ש ש. נפץ ואפשר שמה שמתורגם בע׳ λεπτυνοῦσι—ידיקו, אם אין זה ט״ס המצוי של חלוף אות ד באות ר, שגם הם כוונו להקביל למלת ינפצו. [1]גם בע׳ ורס״ג הן ובולג׳ לא תרגם כלל מלת והן. [2]ערש״י ועי׳ ס׳ הגלוי לר״י קמחי (עמ 93), ועי׳ פש׳ באיוב (יז, ט) ויאחז צדיק דרכו—נאחוד זדיקא אורחה ונחמסן. [3]השואה לפסוק הקודם, וברס״ג ויאמר לו עוד

ח אחפך אידך לעובך ואהפך אידה לעובה: ואפקה[4] מן עובה והות[5] לה איך
ט בסרה: ואן לא נהימנון[6] ולא נשמעון לקלא דאתא קדמיתא נהימנון לקלא דאתא
אחריתא ואן לא נהימנון[7] להלין תרתין אתותא ולא נשמעון לקלך סב מן מיא
דנהרא ואשוד ביבשא והגון מיא דנסב אנת מן נהרא נהוון[8] דמא ביבשא:
י ואמר מושא למריא בעא אנא מנך מרי לא הוית גברא דממללא אף מן
אתמל אף מן מנתמל ואף מן עדנא דמללת עם עבדך מטל דלעג ממללי ועטל
יא לישנא אנא: ואמר לה מריא מנו עבד פומא לאנשא או מנו עבד פאקא או חרישא
יב או פתיחא או עוירא לא הוא אנא מריא: והשא זל ואנא אהוא עם פומך ואלפך
יג מדם דתמלל: ואמר לה מושא[9] בעא אנא מנך מרי שדר ביד מן דמשדר אנת:
יד ואתחמת רוגזה דמריא על מושא ואמר לה הא אהרון אחוך לויא ידע אנא דממללו
טו ממלל הו[10] הא אף הו נפוק לאורעך ונחזיך ונחדא בלבה: ותאמר לה ותסים פתגמי
טז בפומה ואנא אהוא עם פומך ועם פומה ואלפכון מדם דתעבדון: הו נמלל לך עם
יז עמא והו[11] נהוא לך מתרגמנא[12] ואנת תהוא לה לאלהא: וחוטרא הנא סב באידך
יח דתעבד בה אתותא: והפך[13] מושא ואזל לות יתרון[14] חמוהי ואמר לה אהפוך אזל
יט לות אחי דבמצרין ואחזא אן עדכיל חיין ואמר יתרון למושא זל בשלמא: ואמר
מריא למושא במדין הפוך זל למצרין מטל דמיתו להון כלהון גברא דבעין הוו
כ נפשך: ודבר מושא לאנתתה ולבנודי וארכב אנון על חמרא והפך למאזל[15] למצרין[16]
כא ונסב מושא חוטרא דאלהא באידה: ואמר מריא למושא מא דהפכת למאזל למצרין
חזי כל תדמרתא דעבדת באידיך עבד אנין קדם פרעון ואנא אעשן לבה ולא
כב כג נשדריודי לעמא: ואמר לפרעון הכנא אמר מריא ברי בוכרי איסראיל: אמרת לך
דתשדר לברי ונפלחני ואן[17] לא צבא אנת למשדרו לברי[18] הא קטל אנא לברך
כד בוכרך: והוא מושא[19] באורחא בית בותא ופגע בה מריא ובעא למקטלה למושא[19]:

השוה ג״כ לפסוק הקודם וגם שם לא תרגם רס״ג מלת ה׳ ובע׳ ויאמר עוד כמו בפסוק הקודם. [4]בטופסי מסול אורמיא
ואמברסינוס אין כאן התחלת הפסוק וסדר הפסוקים שם כמ״ש במקרא. [5]במקרא והנה שבה כבשרו ויש להתבונן באפני
התרגומים השונים: בע׳ καὶ πάλιν ἀπεκατέστη εἰς τὴν χρόαν σαρκός αὐτῆς—ועוד שבה לעין בשרה, אונק׳
והא תבת הוא כבישריה, ולג׳ et erat similis carni reliquae — ותהי כיתר בשרו וכ״ה ברס״ג כסאיר
בדנה, ויונ׳ ותבת למהוי בריא הי כבישריה. [6]השמיט מלת לך להשוות לפסוק הסמוך והיה אם לא יאמינו וכן לפסוק
ה׳, ובע׳ נוספה שם בשני הפסוקים מלת לך. [7]כן בע׳ ורס״ג לא נתרגמה מלת גם. [8]כ״ה בש׳ יהיו ומלת והיו
הראשונה השמיט הפש׳ לתרגם משום כפל הלשון והע׳ לא תרגמו מלת והיו השניה, ועי׳ רמב״ן שכבר מצאו בעלי הלשון
שדרך הרבה מקראות לכפול תיבות לנחץ ולחזק או בעבור מיצוע ארוך שבא ביניהם, ודבריו בודאי לקוחים הם מרקמה
(עמ׳ 170) ועי׳ רשב״ם, וברס״ג לא תרגם כלל המלות והיו המים אשר תקח מן היאור רק כך כתב ויהפכו ויהיו לדם
ביבשת, ובולג׳ et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem—וכל אשר תשאב מן היאור יהפך לדם
[9]בע׳ איתא רק הוספת משה. [10]מלת וגם אינה גם בולג׳, וברס״ג והודא הו. [11]גם ברס״ג ליתא מלת והיה. [12]כ״ה באונק
יונ׳ ירוש׳ ורס״ג ועי׳ כן ברבה כאן. [13]ע״ל (עמ׳ מ׳ הערה 27). [14]כ״ה בש׳ ולג׳ ויונ׳ השואה בפסוק. [15]כמו בפסוק
שאח״ז בלכתך לשוב ובולג׳ כתוב שם revertenti — בשובו, [16]מלת ארצה השמיטו גם הע׳ והולג׳ השואה
לפסוק הסמוך. [17] עי׳ רקמה (עמ׳ 151, 23): ותמאן כמו ואם תמאן. [18]הוסיף ופרט את השם במקום הכנוי ע״ל (עמ׳
מב הערה 2) ועי׳ כמו״כ בע׳ (ט, ב) כי אם מאן אתה לשלח הוסיפו את עמי, ולהפך בע׳ (ה, ד) ואשלחה את העם—
ואשלחם, בולג׳ ח׳, כ״א (י״ז) כי אם אינך משלח את עמי—משלחם וברס״ג (ט, ז) ולא שלח את העם—שלחם, וכן שם (ט,לה)
ולא שלח את בני ישראל—שלחם. [19]עי׳ רש״י ויהי בדרך במלון משה ויבקש המיתו למשה וכ״ה ביונ׳ וכן דעת
הראב״ע, ודעת רב שמואל בן חפני מובא בראב״ע שבקש להמית לתינוק וכן כתבו רבנו חננאל מובא בר׳ בחיי כאן
ומנחם בן טרוק במהברתו (עמ׳ 19) ובס׳ הגלוי לר״י קמחי (עמ׳ 68) ובנדרים ל״ב נראה שדעת רבי (במכילתא פ׳ יתרו
ובירושלמי בנדרים ג׳, ט׳ ר׳ יוסי) שהמיתו מוסב על משה, ורשב״ג (בסה״ש לר׳ יונה ש. חתן מביא זה בשם ר׳ נחמיה)
שמוסב על התינוק ועי׳ זהר בראשית (צג:) ויבקש המיתו למאן למשה וזהר שמות (רסו:) לבריה דמשה.

כה ונסבת צפורא טרנא וגזרת עורלתא דברה ואחדת[20] ברגלוהי ואמרת[21] התנא דדמא
כו כז אנת לי: וארפי מנה הודין אמרת התנא דדמא לגזורתא: ואמר מריא לאהרון זל
לאורעה דמושא אחוך[22] למדברא ואזל ופגע בה בטורה דאלהא בחוריב[23] ונשקה:
כח וחוי מושא לאהרון כלהון פתגמוהי דמריא דשדרה וכל אתותא דפקדה למעבד[24]:
כט ל ואזלו מושא ואהרון וכנשו לכלהון סבא דבני איסראיל: ואמר אהרון כלהון פתגמא
לא דאמר מריא למושא ועבד אתותא קדם עמא: והימנו עמא ושמעו דאתדבר מריא
לבני איסראיל ודהזא בשועבדהון וקעדו עמא[25] וסגדו קדם מריא[26]:

ה א ובתר הודין עלו מושא ואהרון ואמרו לפרעון הכנא אמר מריא אלהא דאיסראיל
ב שדר לעמי ונחגון לי במדברא: ואמר פרעון מנו מריא דאשמע בקלה למשדרו
ג לאיסראיל לא ידע אנא למריא ואף לאיסראיל לא משדר אנא: ואמרו מריא[1] אלהא
דעבריא אתגלי עלין נאזל מרדא תלתא יומין במדברא ונדבח למריא אלהן דלמא
ד נארען בחרבא או במותא[2]: ואמר להון מלכא דמצרין למנא מושא ואהרון מבטלין
ה אנתון לעמא מן עבדהון זלו לשועבדכון: ואמר להון פרעון הא סגיאין השא עמא
ו דארעא ומבטלין אנתון להון מן עבדהון: ופקד פרעון ביומא הו לשליטוהי דעמא
ז ולספרוהי[3] ואמר להון: לא תוספון למתל תבנא לעמא למרמיו לבנא איך דאתמל
ח ואיך דמנתמל הנון נאזלון נקשון להון תבנא: וחושבנא דלבנא דעבדין הוו איך דמן
אתמל ואיך דמן מנתמל תרמון עליהון ולא תבצרון מנהון[4] מטל דבטלא אנון

[20] עי׳ בפי׳ דון יצחק אברבנאל . . אבל כשראתה שעם המילה נתרפא נגעה לרגליו של משה והיתה אוחזת בהם כו׳ ועי׳ בסה״ש ש. נגע ותגע לרגליו קרבה אל רגליו כלומר ישבה אל רגליו. [21] מלת כי ליתא גם בולג׳ ועי׳ רס״ג. [22] כמו בפסוק י״ד. [23] כמ״ש לעיל (ג, א). [24] הוספה זו איתא גם ביונ׳ וברס״ג בפוליגלוטא ועי׳ ראב״ע ואת כל האותות אשר צוהו לעשות, ובע׳ יש כאן ט״ס שבמקום האותות כתוב τὰ ῥήματα—הדברים שאין שום טעם בפסוק אחרי שכבר נאמר כל דברי ה׳ וברור שנתגלגלו לכאן ע״י טעות בהעתק משום מלות τὰ ῥήματα שבפסוק ל׳ הסמוך. [25] כ״ה בע׳ כמ״ש להלן (יב, כז). [26] הוסיף לה׳ לפי הכוונה וכן בולג׳ בברא׳ (מז, לא) וישתחו [לה׳] ובע׳ שופטים (ז, טו) וישתחו [לה׳]. [1] השואה לפסוק (ג׳ יח) ואמרתם אליו ה׳ אלהי העבריים ובע׳ השמיטו שם למלת ה׳. [2] חלוף בסדר ההעתק. [3] כן דרכו לתרגם בכל מקום מלת שוטר מלבד ביהושע (ג, ב) ויעברו השטרים—שליטנא, (א, י) שטרי העם—שליטנוהי דעמא ולספרוהי, ובדה״ב (לד, יג) סופרים ושטרים—ספרא ורורבנא. וגם בע׳ שמתורגם שוטרים—סופרים, בדה״ב הנ״ל כתוב γραμματεῖς καὶ κριταὶ— סופרים ושופטים, אמנם ביהושע (ח, לג) ושטרים ושפטיו בע׳ καὶ οἱ δικασταὶ καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν — ושופטיו וסופריו וכן שם (כד, א) ולשפטיו ולשוטריו καὶ τοὺς γραμματεῖς αὐτῶν καὶ τὰς δικαστὰς αὐτῶν —ולסופריו ולשפטיו, ואפשר שיש כאן חלוף בסדר אבל גם בדה״ב (כו, יא) יעיאל הסופר ומעשיהו השוטר כתוב בע׳ καὶ Μαασίου τοῦ κριτοῦ ומעשיהו השופט. יש להעיר בענין זה על ט״ס שיש בע׳ טופס אלכסנדרני בשופטים (ב, יח) וכי הקים ה׳ להם שפטים והיה ה׳ עם השפט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט שכתוב בע׳ καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ τῶν κριτῶν αὐτῶν—והושיעם ביד שופטיהם שבודאי נשתרבבה טעות זו משום לשון שופט המשולש בכתוב, ובטופסים אחרים של הע׳ כתוב כמ״ש לפנינו, ואולי מתוקן שם כי טעיות כאלה ישנן בע׳ למכביר ועי׳ לדוגמא למעלה בפתיחה (עמ׳ III). ומעניין התרגום בולג׳ כאן שמתרגם נוגש — praefectus ושוטר — exactor ובכל הולג׳ exactor אינו אלא תרגום למלת נוגש ולהפך בדה״א (כז, א) מתורגם שוטר במלת praefectus. בכלל נראה בולג׳ שמוש במלים שונות לתרגום מלת שוטר: במדבר (יא, טז) זקני העם ושטריו — ac magistri דברים (כט, ט; לא, כח) ושטריכם — atque doctores וכן שם (א, טו) ושטרים לשבטיכם תרגם בדרך חפשי — qui docerent vos אשר יורוכם ובדה״ב (כו, יא) השוטר — doctoris אבל ביהושע (א, י) שוטרי העם — principibus populi, וכן שם (ח, לג) ושוטרים — ducesque, (כג, ב) ולשפטיו ולשוטריו — Duces et magistros (כד, א) ולשפטיו ולשטריו — et iudices et magistros ובדה״ב (לד, יג) סופרים ושוטרים — scribae et magistri, ובדה״א (כג, ד) שטרים — praepositorum וביהושע (ג, ב) ויעברו השוטרים praecones — כרוזין. ובתרגום השמרוני מתורגם ג״כ בכל מקום שוטרים — ספרים, ובדברים (כט, ט) ושטריכם כתוב שם וסעריכון וט״ס היא וצ״ל וספריכון כאשר העיר גם כהן בספרו Samaritanische Studien (עמ׳ 28). [4] הסב ממנו על העם הכתוב בפסוק שלפני זה וכתב מנהון כדרכו עפ״י רוב להרגם עם בל״ר. ובע׳ אין מלת ממנו

ט מטלהנא מבגנין ואמרין נאזל נדבח לאלהן: תעשן עבידתא על גברֿא ונרנון[5] בה
י ולא נרנון במֿלא סריקתא: ונפקו שליֿטוהי דעמא וספרֿוהי ואמרו לעמא הכנא אמר
יא פרעון לא יהב אנא לכון תבנא: אנתון זלו סבו לכון תבנא מן אימכא דמשכחין
יב אנתון ומדם[6] לא נתבצר מן עבדכון: ואתבדרו עמא בכלה ארעא דמצרין למקש
יג קשתא דתבנא: ושליֿטא אלצין ואמרין אשלמו עבדכון איך דבכלזבן[7] איך דמתיהב
יד הוא לכון תבנא[8]: ואתרדיו ספרֿא דבֿני איסראיל דאקימו עליהון שליֿטוהי דפרעון
ואמרין למנא לא אשלמתון הושבנכון[9] דלבֿנא איך דאתמל ואיך דמנתמל אף
טו אתמל ויומנא: ואתו ספרֿא דבֿני איסראיל ומבגנין קדם פרעון ואמרין למנא מתעבד[10]
טז הכנא לעבֿדיך: תבנא לא מתיהב לעבֿדיך ולבֿנא אמרין לן ארמו[11] והא עבֿדיך בלעין
יז וחטא אנת על עמך[12]: ואמר להון פרעון מבטל הו בטלין אנתון מטל הנא אמרין
יח אנתון נאזל נדבח למריא: השא זלו ועבדו ותבנא לא נתיהב לכון והושבנא דלבֿנא
יט תתלון: וחזו אנון ספרֿא לבֿני איסראיל בישאית ואמרין להון לא מבצרין אנתון מן
כ לבֿניכון אלא איך דבכל יום: ופגעו במושא ובאהרון כד קימין למקבלהון כד נפקו
כא מן קדם פרעון: ואמרו להון נחזא מריא עליכון ונדון דאבאשתון לרוחן בעֿיני

ובמקומה כתוב οὐδὲν—דבר ואפשר שהשואה היא לפסוק י״א כי אין נגרע מעבדתכם דבר, או אפשר שטעות בהעתק
היא שטעה הסופר וכתב מלה במקום מלה והיא טעות שכיחה בתרגום הע׳. ובפסוק י״א הנ״ל מתורגם בע׳ מעבדתכם
ממתכנתכם משום השואה לכתוב כאן ואת מתכנת הלבנים וכן להלן פסוק י״ח ותכן—ἀπὸ τῆς συντάξεως ὑμῶν
לבנים. [5]כ״ה בש׳ ע׳ אונק׳ ורס״ג ועי׳ בספרי Untersuchungen über die Peschitta (עמ׳ 14 הערה 17)
ובספרי הנוסח השמרוני (עמ׳ 42 הערה 8). [6]כ״ה בולג׳ ובמקרא כי אין ובתרגומים נמצא תרגום כי בוי״ו
החבור הרבה מאד עי׳ ספרי על הפשיטא הנ״ל (עמ׳ 49) שהבאתי כמה דוגמאות מן הפש׳, ועי׳ ולג׳: בראשית (לא, ט,
לז, יז; מב, ה; נ, יז), דברים (ה, כה; כד, ד; לב, ט), ש״א (ב, ג; ד, ז; יב, כט) וכן בע׳: יהושע (ח, ו) ש״א (כט, ו);
מ״א (ב, כ), ישעיהו (לז, ח; מד, כא; נד, יד; סא, יא), ירמיהו (כ, כז; לה, טז; לז, י) ועוד. [7]שונים הם הלשונות
המשמשים בפש׳ לתרגום דבר יום ביומו כאן: איך דבכל זבן, בפסוק י״ט איך דבכליום, בויקרא (ב, לא) זדקא דיומא
ביומא, מ״א (ח, נט) כל יום ביום, מ״ב (כה, ל) בכל יום, ירמיהו (נב, לד) כליום, דניאל (א, ה) קימתא דיומא, דה״ב
(ח, יב) חושבן יום ביומה. [8]כמו״כ באונק׳ כד מתיהב לכון תבנא ויונ׳ כד הוה יהיב לכון תיבנא ובש׳ כאשר בהיות
התבן נתן לכם, ובע׳ καθάπερ καὶ ὅτε τὸ ἄχυρον ἐδίδοτο ὑμῖν—כאשר גם בהנתן לכם התבן, בולג׳
כאשר הסכנתם לעשות בראשונה בהנתן—ut prius facere solebatis quando dabantur vobis paleae
לכם התבן וברס״ג כמא כאן פי וקת אעטא אלתבן—כאשר היה בעת נתן התבן. [9]כמו בפסוקים ח׳ וי״ח וכ״ה בע׳ וולג׳.
[10]כ״ה באונק׳. [11]תרגם עשו—ארמו כדרך שימוש הלשון בסורית אצל לבנים בפעל רמא וכדרך שהוא מתרגם בכל מקום
את הפעל העברי לבן—רמא וכן בתרגומים הארמיים. ברס״ג תרגם כאן אצרבו—הכו (לבנים), ואפשר שמה שרס״ג רגיל
לתרגם בכל מקום בפרשה זו וכן בברא׳ (יא, ג) בפעל לבן אללבן אין לבן זה נגזר מן לבנה כמו בעברית אלא שגם
זה פירושו הכות שיש לשרש לבן משמעות הכאה בערבית והביאני לזה מה שכתב בסה״ש לר׳ יונה ש. לבן: נלבנה
לבנים ענינו נקחה לבנים מפני שלא מצאתי הערב במה שהשקפתי עליו בלשונותם שמשו בפעל מהשם הזה כאשר שמשו
בו העברים, ועי׳ ס׳ אותות הענינים לר״י בן בלעם אות לבן: והישמעאלים לא צרפו מזה הענין פועל. [12]עי׳ כמו״כ בע׳:
ἀδικήσεις οὖν τὸν λαόν σου—וחטאת לעמך ובולג׳ et iniuste agitur contra populum tuum—וחוטאים
לעמך ובסומכוס ἁμαρτίον ἔχεις—וחַטאת עְמך. באמת הוא דרך כנוי ביחס לבני אדם משום לישנא מעליא
עי׳ בפירושו של ר׳ משה גקטילה לאיוב (ח, ד) אם בניך הטאו לו שכתב „הדא תגמיל פי אלכטאב וגרצה אנת ומתלה
קו׳ אלימלך (ש״א כא, ה) אם נשמרו הנערים אך מאשה, וחטאת עמך גרצה אתה״ ועי׳ כן בראב״ע: וכנו דרך מוסר
כי החטא יהיה על עמו וכמהו והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ״א א, כה) ואויבינו ילעגו למו (תהל׳ פ, ז) וימירו את
כבודם (תהל׳ קו, כ) ועי׳ במבחר ולבנים אמרים לנו עשו יש מפרשים ולבנים אמרת לנו עשו וחלקו כבוד למלכות וכן
וחטאת עמך וכן במבחר ברא׳ (מד, לא) והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה כנוי כמו וחטאת עמך . .
ועי׳ סה״ש לרד״ק ש. חטא: והייתי אני ובני שלמה חטאים . . הוא כנוי לדוד דרך מוסר רוצה לומר כי החטא יהיה על
דוד וכמוהו וחטאת עמך ואיבינו ילעגו למו וימירו את כבודם. והנה הח׳ ווייס בבית תלמוד שנה ב׳ מחברת ח׳ מרבה
דברים כנגד דעת המחברים שאמרו שכל כנויי הלשון במקרא לכבוד השם שקראו להם בעלי התלמוד תקוני סופרים אינם
אלא פירושי סופרים והוא סובר שלדעתו „היא האמת הפשוטה בלי עקימת שפתים ובלי העלמת הכוונה שאלו התקונים
עשו הסופרים והם תקנו הלשון כו׳״, אבל כל דבריו פורחים באויר דמה יענה לכל תקוני הלשון ביחס לבני האדם

פרעון ובעיני עבדוהי למתלן לחרבא באידיהון ולמחרבן[11]: והפך מושא לות מריא כב
ואמר מרי למנא אבאשת לעמא הנא ולמנא שדרתני: דמן שעתא דאתית לות כג
פרעון לממללו בשמך באש לעמא הנא ומפרק לא פרקת לעמך:

ואמר מריא למושא השא תחזא מדם דאעבד לפרעון מטל דבאידא תקיפתא נשדר א ו
אנון ובדרעא רמא[1] נפק[2] אנון מן ארעה: ומלל מריא עם מושא ואמר לה אנא אנא ב
מריא: דאתגלית[3] לאברהם ולאיסחק וליעקוב באילשדי אלהא[4] ושם מריא לא חוית ג
אנון[5]: ואף אקימת קימי עמהון למתל להון ארעא דכנען ארעא דתותבותהון דעמרו ד
בה: ואף אנא שמעת אנקתא דבני איסראיל דמצריא משעבדין להון ואתדכרת קימי: ה
מטל דנא אמר לבני איסראיל אנא אנא מריא אלהכון[6] ומפק אנא לכון מן שועבדא ו
דמצריא ומפצא אנא לכון מן עבדהון ואפרוקכון באידא תקיפתא[7] ובדרעא רמא
ובדינא רורבא: ואסבכון לי עמא ואהוא לכון אלהא ותדעון דאנא אנא מריא אלהכון ז
דמפק אנא לכון מן שועבדא דמצריא: ואיתיכון לארעא דארימת אידי למתלה ח
לאברהם ולאיסחק וליעקוב ואתליה לכון ירתותא אנא מריא: ואמר הכנא מושא ט
לבני איסראיל ולא שמעודי למושא מן כריות רוחא ומן שועבדא קשיא: ומלל מריא י
עם מושא למאמר: זל אמר לפרעון מלכא דמצרין ונשדר לבני איסראיל מן ארעה: יא
ואמר מושא למריא[8] הא בני איסראיל לא שמעון לי איכנא נשמעני פרעון דלעג לישני: יב
ומלל מריא עם מושא ועם אהרון ופקד אנון לות בני איסראיל ולות פרעון מלכא יג
דמצרין למפקו לבני איסראיל מן ארעא דמצרין: והלין רישא דבית אבהיהון בני יד
רוביל בוכרה דאיסראיל חנוך ופלו וחצרון וכרמי הלין שרבתא דרוביל: ובני טו
שמעון ימואיל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא הלין שרבתא דשמעון:
והלין שמהא דבני לוי לשרבתהון גרשון וקהת ומררי ושניא דחיא לוי מאא ותלתין טז
ושבע שנין: ובנודי דגרשון לבני ושמעי לשרבתהון: ובנודי דקהת עמרם ויצהר יז יח
וחברון ועוזיל ושניא דחיא קהת מאא ותלתין ותלת שנין: ובנודי דמררי מחלי ומושי הלין יט
שרבתא דלויא לשרבתהון[9]: ונסב עמרם אנתתא ליוכבר ברת דדה[10] וילדת לה לאהרון כ

והרי שם לא היה שום צורך לתקון אחרי כן, ומזה יוצא לנו ברור שגם הכינוי לכבוד השם אף הוא מצד האומר בעצמו ולא תקון מאוחר. [11]מוזר תרגומו של הפש׳ בכאן אבל עי׳ גם ברס״ג שתרגם: כאשר השחתם את מצבנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו עד שלו היה חרב בידם הרגונו, ובע׳ תרגמו ככתוב רק במקום בידם כתבו בידיו ובש׳ בידו, ובלג׳ לתת לו חרב וכן בולג׳ במדבר (כב, כט) לו יש חרב בידי לא תרגם תיבת בידי וכתב: utinam haberem gladium [1]מפני כפל הלשון וביד חזקה תרגם האחד ובזרוע נטויה הבא תמיד אחר ביד חזקה. [2]בכמה מקומות מתורגם כמו״כ בפש׳ פעל גרש עי׳ לדוגמא ברא׳ (ג, כד) ויגרש את האדם–ושדרה, (ד, יד) הן גרשת אתי–הא אפקתני, מ״א (ב, כז) ויגרש שלמה את אביתר–ואפקה, הושע (ט, טו) מביתי אגרשם–אפק אנון, והע׳ בכמה מקומות בעזרא ודה״י תרגמו ש. יצא במובן גרש. בכלל דרכו של בעל הפש׳ לתרגם בפעל זה כמה וכמה פעלים עברים שונים כאשר הבאתי בספרי Untersuchungen (עמ׳ 62) ואפשר להוסיף עוד כגון: בראשית (כ, יג) התעו אתי–אפקני, שמות (י, יג) נהג–אפק, מ״ב (ו, ט) לקום–למפק, יהושע (ב, ז) רדפו–נפקו, שופטים (ד. יא) נפרד–נפקו, (ה, יד) ירדו–נפק. וגייגר באורשריפט (עמ׳ 349) ראה כאן בפש׳ במלת יגרשם כנוי של כבוד לשנות לשון גרש ללשון הוצאה. [3]כ״ה בולג׳ qui apparui וברס״ג אלדי תגלית. [4]כן תרגם אל שדי בברא׳ (לה, יא) ובאונק׳ כתוב באלהא שמיא. [5]כ״ה בהרבה תרגומים וברס״ג ועי׳ מחברת מנחם אות דע: ואנשי פתרון אמרו לא נודעתי להם לא גליתי להם ואלו היה פתרון הענין כה היה המחוקק מיושר המשפט לחקות (נו״ל לחקוק) כה ושמי ה׳ לא הודעתי להם כו׳, ובראב״ע ואיננו כמו הודעתי כדברי מנחם ועי׳ רש״י ורמב״ן. [6]השואה לפסוק ז׳. [7]כמו בפסוק א׳ ועפ״י הלשון השגור ביד חזקה ובזרוע נטויה ועי׳ בדברים (ג, כד) את ידך החזקה שהוסיף הפש׳ וזרועך הנטויה וכ״ה בע׳ שם. [8] השמטת מלת לאמר או הוספתה מצויות הרבה מאד בפש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג. [9] עי׳ כן דה״א (ו, ס; ס, ט) שמתרגם לתולדותם–לשרבתהון ושם (ו, ב) לתלדותם–לשרבתהון לתולדותהן בשני לשונות, ולפי״ז הערה 2 לעיל עמ׳ י״ב יש למחקה. [10] כ״ה בע׳ ושנו לכתוב בת דדתו במקום דדתו שבמקרא

כ ולמושא ולמרים[11] ושׂניא דחיא עמרם מׂאא ותׂלתין ושבׂע שנין: ובׂנוהי דיצהר קורח
כא כב ונפג וזכרי: ובׂנוהי דעוזיל מנשאיל ואליצפן וסתרי: ונסב אהרון לאלישבע ברת
כג עמינדב חתה דנחשון אנתתא וילדת לה לנדב ולאביהו ולאליעזר ולאיתמר: ובׂני קורח
כה אסיר והלקנא ואבנסף הלין שרׂבתא דקורח: ואליעזר בר אהרון נסב לה אנתתא מן
כו בנתה דפנטיל[13] וילדת לה לפינחס הלין רׂישא דשרׂבתא דלויׂא לשרׂבתהון: הנא הו
מושא ואהרון[12] דאמר להון מריא אפקו לבׂני איסראיל מן ארעא דמצרין כל[14] חילותׂהון:
כז הנון אמרׂו לפרעון מלכא דמצרין למפקו לבׂני איסראיל מן ארעא דמצרין[15] מושא
כח כט ואהרון: והוא ביומא דמלל מריא עם מושא בארעא דמצרין: מלל מריא עם מושא
ל ואמר לה אנא אנא מריא אמר לפרעון מלכא דמצרין כל מדם דאמר אנא לך: ואמר
מושא למריא דילי לעג לשני איכנא נשמעני פרעון:

ז א ב ואמר מריא למושא חזי דיהבתך אלהא לפרעון ואהרון אחוך נהוא נביך: אנת
תאמר כלמדם דמפקד אנא לך ואהרון אחוך נאמר לפרעון ולבׂני איסראיל נשדר מן
ג ד ארעה: ואנא אקשא לבה דפרעון ואסגא אתׂותי ותדמרׂתי בארעא דמצרין: ולא
נשמעכון פרעון ואתל אידי במצרין ואפק חילותׂי ועמי[1] בׂני איסראיל מן ארעא דמצרין
ה בדׂינא רורׂבא: ונדעון מצרׂיא דאנא אנא מריא מא דארימת אידי על מצרׂיא
ו ואפקת לבׂני איסראיל מן בינתהון: ועבדו מושא ואהרון איך דפקד אנון מריא הכנא
ז עבדו: ומושא בר תמׂנין הוא שׂנין ואהרון בר תמׂנין הוא ותׂלת שׂנין כד מללו עם
ח ט פרעון: ואמר מריא למושא ולאהרון[2]: אן אמר לכון פרעון הבו לי[3] אתא אמר לאהרון
י סב חוטרך וארמא קדם פרעון ונהוא[4] תנינא: ואתו מושא ואהרון לות פרעון ועבדו
הכנא איכנא דפקד אנון[5] מריא וארמי אהרון חוטרה קדם פרעון וקדם הארׂוהי[6] והוא
יא תנינא: וקרא[7] פרעון לחכימׂא ולחרׂשא ועבדו ואף[8] הנון חרׂשא דמצרין בחרׂשידהון
יב הכנא: וארמיו גבר חוטרה קדם פרעון[9] והוו תׂנינא ובלע חוטרא דאהרון לחוטריהון:
יג יד ואתעשן לבה דפרעון ולא שדר[10] אנון איכנא דאמר מריא: ואמר מריא למושא
טו אתעשן לבה דפרעון ולא צבא למשדרו לעמא: זל לות פרעון בצפרא הא נפק למׂיא
טז קום לקובלה על ספתה דנהרא וחוטרא דהוא[11] חויא סב באידך: ואמר לה מריא אלהא
דעבׂריא שדרני לותך ואמר שדר לעמי דנפלחני במדברא והא עדמא להשא לא שמע אנת:

משום שאסור ליקח דודה כידוע ועי׳ בבלי סנהדרין (נח) וירושלמי יבמות (יא, ב), ובבמדבר (כו, נט) ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי לא שנו. ועי׳ ראב״ע ויקרא (כ, יט) ובפי׳ בעלי התוס׳ כאן. ועי׳ בירמיהו (לב, יב) חנמאל דודי בע׳ ופש׳ בן דודי ועי׳ כן רקמה (עמ׳ 151) ובראב״ע בראשית (ט, כו) בשם הגאון ובפי׳ ר״י בן בלעם לירמיהו שם. [11] השואה לפסוק במדבר הנ״ל ובש׳ וע׳ כתבו ואת מרים אחותם השואה גמורה לכתוב שם. [12] כ״ה הסדר גם ברס״ג. [13] השואה לסוף הפסוק הסמוך משה ואהרן ובע׳ כתבו שם אהרן ומשה להשוות לכאן. [14] עי׳ רש״י: על צבאותם בצבאותם כל צבאם. [15] כ״ה בש׳ ע׳ ורס״ג והלשון ארץ מצרים במקום מצרים ולהיפך מצוי לרוב בתרגומים וברס״ג.
[1] כ״ה בולג׳ וברס״ג, וביונ׳ השמיט את צבאתי השואה לפסוק ה׳ והוצאתי את בני ישראל ובש׳ כתוב שם את עמי בני ישראל כמ״ש כאן. [2] מלת לאמר אינה גם בולג׳ [3] כ״ה ברס״ג אעטוני, והולג׳ השמיט לתרגם מלת לכם, ועי׳ ברקמה (עמ׳ 172): „ודע כי ממנהג העבריים ושמושיהם שיוסיפו לי ולו ולכם על דרך הנחץ בדברים״. [4] עי׳ כן בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג. [5] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [6] כן הע׳ תרגמו בבמדבר (כב, יח) עבדי בלק—שרי בלק. [7] מלת גם אינה גם בע׳ ולג׳ ורס״ג ועי׳ ספרי הנוסח השמרוני (עמ׳ צז הערה 18). [8] צ״ל אף כמ״ש בדפוסים השונים של הפש׳. [9] שתי התיבות קדם פרעון נתגלגלו לכאן מפסוק י׳. [10] תרגם כאן בלשון שדר כמ״ש בכמה מקומות במקרא (ח, לב (כח); ט, ז. לה; י, כ; יא, י) ועי׳ בע׳ (יא, י) ולא שלח—שמע לשלות, ח, לב (כח) ולא שלח—ולא אבה לשלות, ועי׳ בולג׳ (יג, טו) כי הקשה פרעה לשלחנו—..ולא אבה לשלחנו. [11] השואה ללשון יהי לתנין, ויהי לתנין, ויהיו לתנינם ובולג׳ תרגם בכל הנ״ל ובפסוק י״ט ויהיו דם וכן לעיל (ג, ט) והיו לדם בלשון הפך, ובפסוק י״ז ונהפכו לדם מתורגם, בפש׳ בשתי

יז הכנא אמר מריא בהדא תדע דאנא אנא מריא הא מחא אנא בחוטרא דבאידי על מיא
יח דבנהרא ונתהפכון ונהוון דמא: ונונא[12] דבנהרא נמותון ונסרא נהרא ונתטרפון מצריא
יט למשתא מיא מן נהרא: ואמר מריא למושא אמר לאהרון סב חוטרך וארים אידך על
מיא דמצריא על נהרותהון ועל קביתהון ועל אגמיהון ועל רמא דמיהון ונהוון דמא
כ ונהוא דמא בכלה ארעא דמצרין ובקיסא ובכאפא: ועבדו הכנא מושא ואהרון איכנא
דפקד אנון מריא וארים אהרון[13] בחוטרא דבאידה[14] ומחא למיא דבנהרא לעין פרעון
כא ולעין עבדודי והוו להון כלהון מיא דבנהרא דמא: ונונא דבנהרא מיתו וסרי נהרא
כב ולא אשכחו מצריא למשתא מיא מן נהרא והוו דמא בכלה ארעא דמצרין: ועבדו הכנא
חרשא דמצרין בחרשיהון ואתעבי לבה דפרעון ולא שמע אנון איך דאמר מריא:
כג כד והפך פרעון ועל לביתה והדא לא איתי על בלה[15]: וחפרו כלהון מצריא חדרודי
כה דנהרא מיא למשתא מטל דלא אשכחו למשתא מן מיא דנהרא: ושלמו שבעא יומין
מן בתר דמחא מריא לנהרא:

ח° א ואמר מריא למושא זל לות פרעון ואמר לה הכנא אמר מריא שדר לעמי ונפלחני:
ב ג ואן לא צבא אנת למשדרו הא מחא אנא לכלה תחומך באורדעא: ונרחש נהרא
אורדעא ונסקן ונעלן לביתך ולקיטונך[1] ולבית משכבך ולערסתך ובבית עבדיך ובעמך
ד ה ובתוניך ובאצותך: ובך ובכלה עמך נסקן אורדעא: ואמר מריא למושא אמר
לאהרון אחוך[2] ארים אידך בחוטרך על נהרותא ועל רמא ועל אגמא ואסק אורדעא
ו על ארעא דמצרין: וארים אהרון אידה על מיא דמצריא וסלקי אורדעא וכסיה
ז לארעא דמצרין: ועבדו הכנא אף[3] חרשא בחרשיהון ואסקו אורדעא על ארעא דמצרין:
ח וקרא פרעון למושא ולאהרון ואמר להון צלו קדם מריא ונפרק אורדעא מני ומן עמי
ט ואשדר לעמא ונדבחון קדם מריא: ואמר מושא לפרעון שאל לך זבנא[4] לאמתי אצלא
י עליך ועל עבדיך ועל עמך ונפרק אורדעא מנך ומן ביתך[5]: ואמר לה מחר ואמר
יא לה איך מלתך מטל דתדע דלית איך מריא אלהן: ונפרקן אורדעא מנך ומן ביתך
יב ומן עבדיך ומן עמך בלחוד דבנהרא נשתהרן: ונפקו מושא ואהרון מן לות פרעון
יג וצלי מושא קדם מריא מטל אורדעא דאיתי על פרעון: ועבד מריא איך מלתה דמושא

[12] עי׳ רקמה (עמ׳ 194):.. ויהיה לשונות ונתהפכון ונהוון דמא, אבל בפסוק כ׳ ויהפכו כל המים תרגם והוו כדרכו. [13] הוסיף אהרון לפי הכוונה וכמפורש בפסוק י״ט וכ״ה בע׳ טופס אלכסנדרוני. לקבוץ בכמו אמרו והדגה אשר ביאר. [14] השואה לפסוק י״ז, ובולג׳ ורס״ג וירם המטה, ובש׳ וע׳ במטהו ובפסוק י״ט קח מטך הוסיפו בע׳ בידך. [15] בטוי סורי זה נמצא בפש׳ בכמה מקומות, וגם במקרא נמצא בל במובן לב, מחשבה בדניאל (ו, ט) ועל דניאל שם בל לשיזבותה ועי׳ ס׳ הגלוי (עמ׳ 74): ויש מפרשים בל בלשון ערבי בל מחשב אך בערבי הוא בצרי ויש מפרשים הפוך לב (עי׳ מחברת מנחם אות בל: שם בל נראית תיבה הפוכה נתן לב) והרד״ק בסו״ס השרשים לא הזכיר את אביו שכתב: שם בל כמו לב הפוך כלומר שם לבו וי״מ בל מחשב וכ״ה בלשון ערבי אגעל בלך כמו שים מחשבתך.— ותמוה קצת מה שבפש׳ בדניאל מתורגם שם בל — וסם ברעינא שלכאורה תרגם בל—לב ובכמה מקומות בפש׳ משמש רעינא לתרגום לב ולא השתמש באותו לשון עצמו כם בלא הנמצא בסורית. * בספרי המקרא הרגילים התחלת הקאפיטול מאוחרה בארבעה פסוקים וכ״ה בטופס אמברסינוס, אבל בכל דפוסי הפש׳ וכן בע׳ וולג׳ הקאפיטול מתחיל כאן ועי׳ ספר מסורת התנ״ך מאת הרב פסח הכהן פינפער (עמ׳ נג). [1] קיטון ובית משכב הם שני לשונות לחדר משכבך. [2] כ״ה בע׳ וכמה פעמים יש בע׳ הוספה כגון זו ע״ל (ז, ז. ט. יט) וכן להלן (כט, ה) והלבשת את אהרן [אחיך] וכ״ה ברס״ג שם ולהיפך בפסוק (ז, ב) ואהרן אחיך ידבר בולג׳ et ille loquetur—והוא ידבר וכ״ה ברס״ג והו יכלם. [3] כ״ה בולג׳ כמו בפסוק (ז, יא) ויעשו גם הם חרטמי מצרים, וכן להלן פסוק יח (יד) ויעשו כן ההרטמים הוסיפו בע׳ ובפש׳ מלת גם. [4] כ״ה באונק׳ והב לי זמן לאימת וכמו״כ בע׳ וולג׳. [5] כ״ה בולג׳ וכן בפסוק ז׳ ומבתיך תרגמו הפש׳ והולג׳ בל״י כמ״ש לעיל ובאו

יד ומיתי אורעא מן בתא ומן דרא ומן חקלתא: וכנשו אנון כרון כרון וסרית ארעא:
טו והזא פרעון דהות רוחתא ועבי[6] לבה ולא שמע אנון איך דאמר מריא למושא[7]:
טז ואמר מריא למושא אמר לאהרון ארים חוטרך ומחי לעפרא דארעא ונהוא קלמא[8]
יז בכלה ארעא דמצרין: ועבד[9] הכנא וארים אהרון אידה בחוטרה ומחא לעפרא
דארעא והות קלמא בבנישא ובבעירא וכלה עפרא דארעא הוא לה קלמא בכלה
יח ארעא דמצרין: ועבדו הכנא אף[10] חרישא בחרשיהון ולא אשכחו למפרקותה[11] לקלמא
יט והות קלמא בבנישא ובבעירא: ואמרו חרישא לפרעון צבעאדו דאלהא ואתקשי לבה
כ דפרעון ולא שמע אנון איכנא דאמר מריא: ואמר מריא למושא קדם בצפרא וקום
כא קדם פרעון הא נפק למיא ואמר לה הכנא אמר מריא שדר לעמי ונפלחני: ואן לא
צבא[12] אנת למשדרו לעמי הא משדר אנא עליך ועל עמך ועל ביתך ערובא דכל
כב גנם ונתמלון בתא דמצריא ערובא איך ארעא דהנון עליה: ואפרוש ביומא הו
לארעא דגשן דעמי יתבין[13] בה דלא נהוא תמן ערובא מטל דתדע דאנא אנא מריא
כג כד בגוה דארעא: ואעבד פורשנא[14] בית עמי לעמך ומחר תהוא אתא הדא: ועבד
מריא הכנא ואיתי[15] ערובא דתקיף לבית פרעון ולבית עבדוהי ובכלה ארעא דמצרין
כה ואתחבלת[16] ארעא מטל ערובא: וקרא פרעון למושא ולאהרון ואמר להון זלו דבחו
כו קדם מריא אלהכון בארעא: ואמר מושא לא שפיר דנעבד הכנא מטל דמן טנפותא
דמצריא מדבחינן למריא אלהן[17] ואן דבחינן דחלתא[18] דמצריא לעיניהון רגמין לן[19]:
כז כח מרדא תלתא יומין נאזל במדברא ונדבח למריא אלהן איך דנאמר לן: ואמר פרעון
אנא אשדרכון ותדבחון למריא אלהכון במדברא בלחוד מרחקו לא תרחקון למאזל

בביתך ובש׳ וע׳ תרגמו שם בל״ר, ובולג׳ כתוב כאן ומביתך ומעבדיך ומעמך כמו בפסוק ז׳, והש׳ והע׳ הוסיפו רק ומעמך וכ״ה ברס״ג. [6] כ״ה בש׳ וולג׳ אונק׳ ויונ׳ ועי׳ כן רקמה (עמ׳ 188), ובראב״ע: שם הפועל תחת פועל עבר, בע׳ ἐβαρύνθη — וְהַכְבֵּד. [7] כמו להלן (ט, יב) כאשר דבר ה׳ אל משה ובע׳ הסר שם אל משה. [8] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [9] במקרא ויעשו כן והפי׳ הוא כמ״ש הראב״ע: טעם ויעשו על משה בעבור שדבר לאהרן שיכה במטה אבל העשיה בעצמה היא לאהרון, והע׳ השמיטו לתרגם ויעשו כן והשוו למ״ש לעיל ויט אהרן את ידו. [10] עי׳ הערה 3. [11] חלוף מוקדם ומאוחר ופירש להוציא—להסיר ועי׳ בבאור של שד״ל: וכבר היה נ״ל לפרש להוציא את הכנים להרחיקם מעליהם והיה מתישב לפי״ז מה שכתוב אח״ז ותהי הכנם באדם ובבהמה כי לא הועילו להסירם ולהוציאם גם היה מתישב יפה מאמר החרטומים אצבע אלהים היא אלא שאין נראה שיהיה זה ענין מלת להוציא כו׳. [12] כ״ה בע׳ כמו בפסוק ח׳ ב׳ (ז, כז). [13] באונק׳ ויונ׳ שרי ובולג׳ לא תרגם כלל מלת עמד. [14] כ״ה בע׳ וולג׳ ועי׳ ראב״ע: כטעם הפרש וכל פדיון קרוב מזה הטעם וכ״ה בסה״ש לר״י ש. פדה, וברשב״ם: פדות לשון הבדלה וכן ישועה והצלה וחלצה ופורקן כולן ל׳ הפרשה והבדלה זה מזה. [15] כ״ה ביונ׳ ועי׳ בולג׳ בראׄ׳ (כד, לב) ויבא האיש-ויבִא ובע׳ שופטים (ג, כב) ויבא גם הנצב-ויבֵא ולהיפך בתהל׳ (קה, לט) שאל ויבָא שליו בע׳ ויבוא, יחז׳ (יז, יג) ויבֵא אתו בפש׳ ועאל עמה ורבים כאלה ובבר כתבתי במקום אחר שיש במקומות למכביר שקראו המתרגמים בשנוי הנקוד מפני שספריהם לא היו מנוקדים, וחסר הנקוד מביא לפעמים גם את הבקיאים בלשון לידי נטיה מדרך הקריאה המקובלת. ועי׳ לעיל (עמ׳ נט הערה 15). [16] כ״ה בש׳ ע׳ וולג׳, וברס״ג וכל ארץ מצרים נשחתה מפני הערוב ועי׳ כן אונק׳ ויונ׳, וברש״י תשחת נשחתה ומפני זה הוסיפו המתרגמים הנ״ל את ו״ו ההיפך. [17] כמו בפסוק כ״ג וזבחנו לה׳ אלהינו ובע׳ כתוב שם לאלהינו ועי׳ כן לעיל (ה, יז) נלכה נזבחה לה׳ בע׳ ורס״ג לאלהינו כמו בפסוק ח׳ שם לאלהינו וכ״ה ביונ׳ ובאיזי כ״י של אונק׳ וכן בכמה כ״י של קניקוט יש בזה השואות שונות. [18] שני לשונות לתרגום מלת תועבת ודרכו לתרגם יראתם של הגוים בכמה מיני לשונות עי׳ לדוגמא יחז׳ (ז, כ) וצלמי תועבתם שקוציהם—לצלמא דנטפותם ודדחלתהון וגם בולג׳ השתמש בשני תרגומים כאלה למלת תועבת שבפסוק וכך הרגם: abominationes enim ea quae colunt aegypti... aegyptiorum... — אשר שקץ הם למצרים... את אשר מצרים מכבדים, ועי׳ אונק׳ יונ׳ ורש״י ועי׳ זהר פנחס (רנ:) אימרא דאיהו פסחא אמאי אלא דחלא דמצראי ואלהא דילהון הוה אמרא בגין דמצראי פלחין למזל טלה ובג״כ פלחין לאימרא ת״ח כתיב הן נזבח את תועבת מצרים מאי תועבת מצרים וכי על דשנאין ליה כתיב תועבת מצרים אלא דחלא דמצראי ואלהא דילהון אקרי תועבת מצרים כמה דכתיב (דברים יח) כתועבת הגוים דחלא דשאר עמין. [19] כ״ה בולג׳ lapidibus nos obruent ותרגמו שאלת שלילה בדרך מחלט וחיובי שהיא התשובה המובנת והע׳ תרגמו λιθοβοληθησόμεθα — נִסָּקֵל

וצלו אף[20] עלי: ואמר מושא לפרעון הא נפק אנא מן לותך ואצלא קדם מריא ונפרק כט
ערובא מן פרעון ומן עבֿדוהי ומן עמה מחר בלחוד לא נוסף פרעון למדגלו דלא
נשדר לעמא ונדבחן למריא: ונפק מושא מן קדם פרעון וצלי קדם מריא: ועבד מריא ל לא
איך מלתה דמושא ופרק ערובא מן פרעון ומן עבֿדוהי ומן עמה ולא אשתחר אפלא
חד: וקשי פרעון לבה אף בזבנא הנא ולא שדרה לעמא: לב

ואמר מריא למושא זל לות פרעון ואמר לה הכנא אמר מריא אלהא דעבֿריא שדר ט א
לעמי ונפלחני: ואן לא צבא אנת למשדרו ועדמא להשא מחמסן אנת בהון: הא ב ג
אידה דמריא הויא בקנינך דבמדברא ברֿכשא ובחמֿרא ובגמֿלא ובתֿורא ובעֿנא
מותנא החסין טב: ונפרוש מריא בית בעירא דאיסראיל לבית בעירא דמצֿריא ולא ד
גמות מן כל בעירא דבית איסראיל אפלא חד[1]: ויהב מריא זבנא מחר דנעבד מריא ה
פתגמא הנא בארעא: ועבד מריא פתגמא הנא ליומא דבתרה ומיתת כלה בעירא ו
דמצֿריא ומן בעירא דבית[2] איסראיל לא מית אפלא חד: ושדר פרעון וחזא דלא מית ז
מן בעירא דבית איסראיל אפלא[3] חד ואתקשי לבה דפרעון ולא שדר לעמא: ואמר ח
מריא למושא ולאהרון סבו[4] מלא הֿופניכון קטמא דאתונא ונדריודי מושא לאפי
שמיא לעֿינוהי דפרעון: ונהוא חלא בכלה ארעא דמצרין ונהוא על בֿנינשא ועל ט
בעירא שוחנא דנופחֿא[5] דסגי[6] בכלה ארעא דמצרין: ונסבוהי לקטמא דאתונא וקמו י
קדם פרעון ודריהי מושא לשמיא לעֿינוהי דפרעון[7] והוא שוחנא דנופחא ופרח בבֿנינשא
ובבעירא: ולא אשכחו חרֿשא למקם קדם מושא מטל שוחנא דסגי בחרֿשא ובכלה יא
מצרין: וקשי מריא לבה דפרעון ולא שמע אנון איך דאמר מריא למושא: ואמר יב יג
מריא למושא קדם בצפרא וקום קדם פרעון ואמר לה הכנא אמר מריא אלהא
דעבֿריא שדר לעמי ונפלחני: מטל דבזבנא הנא משדר אנא מחותי[8] על לבך ועל יד
עבֿדיך ועל עמך מטל דתדע דלית אבותי בכלה ארעא: מטל דהשא מושט אנא טו
אידי ומחא אנה לך ולעמך במותנא ותאבד מן ארעא: וברם מטלהדא הו אקימתך טז
מטל דאחויך חילי ומטל דנתכרז[9] שמי בכלה ארעא: ועדמא להשא מחמסן[10] אנת בה יז
בעמא ולא צבא[11] אנת דתשדריוהי: מחר בהנא עדנא מיתא אנא ברדא דתקיף יח
טב דלא הוא אכותה במצרין מן יומא דאתבנית ועדמא להשא: והשא שדר חמול[12] יט

[20] הלשון העתירו בעדי נמצא רק כאן ולעיל ח, ח (ד) העתירו אל ה׳ ויסר כו׳ ולהלן (ט, כח) העתירו אל ה׳ ורב כו׳ דרך כלל, ואפשר משום זה הוסיפו הפש׳ ואונק׳ מלת גם כעין מ״ש להלן (יב, לב) וברכתם גם אותי, והע׳ הוסיפו בשני המקומות הנ״ל בעדי. [1] תרגם כמ״ש בפסוק ו׳. [2] בהרבה מקומות מתורגם בני ישראל—בית ישראל עי׳ לעיל (ג, יא) ולהלן (יא, ז; יג יט; יד, ב. יב. טו; יט, ו; כ, כב; ל, לא; לא, יז; לב, כ; לג, ה; לד, לב). [3] אפי׳ אחד (ראב״ע). [4] מלת לכם לא נתגרמה גם בולג׳ וברס״ג. [5] כ״ה בע׳ כמו בפסוק הסמוך שחין אבעבעת פרח ובע׳ הוסיפו כאן עוד באדם ובבהמה ואף זה משום השואה לפסוק הבא אחריו. [6] הוסיף דל״ת שהוא תרגום אשר ובפסוק שלאחריו הוסיף וי״ו החבור ופרח, שאף הוא משמש בהוראת אשר, כי, וכן כתב בפסוק ז׳ דסגי ועי׳ לעיל (עמ׳ לד הערה 6 ועמ׳ מט הערה 2) ובספרי Unter-suchungen über die P. (עמ׳ 49). [7] כמו בפסוק ח׳. [8] היטב לתרגם בל״י וגם בהשמטת מלת כל שאינו מוסב אלא על מכת ברד שהיתה קשה מכל המכות וכמ״ש רש״י שמכת בצורת (כ״ה הנוסח בכמה כ״י ובדפוס ליסבונא) שקולה כנגד כל המכות. [9] כ״ה בע׳ אונק׳ וולג׳ ועי׳ ראב״ע: ואין הטעם ופרעה ישוטט בעולם לספר כבוד השם רק יסופר שמו בכל דור ודור בעבור האלה האותות שעשה, ובע׳ הוסיפו עוד ותרגמו גם מלת הראותך ἐνδείξωμαι ἐν σοί—הראותי לך וכ״ה בולג׳ ostendam in te [10] מתרגם מסתולל כמו מחזיק שבפסוק ב׳ וכן תרגם כומכוס—κατέχεις ועי׳ סה״ש לר׳ יונה ש. סלל: והכשרנו עוד במסתולל בעמי פנים אחרים והוא ענין שלישי בשרש רצוני לומר שיהיה כמו מתחזק בעמי לבלתי שלחם כמו שאמר ועודך מחזיק בם. [11] כמו בפסוק ב׳ וכ״ה בולג׳ et non vis dimittere eum [12] כ״ה בכל

בעירך וכלמדם דאית לך במדברא[13] כל ברנשא ובעירא דנשתכח בדברא ולא נתהמל
כ בגו ביתא נחות עליהון ברדא ונמותון: אינא דדחל מן מלתה דמריא מן עבדוהי
כא דפרעון חמל[14] עבדוהי ובעירה בביתא[15]: ודלא איתי מלתה דמריא על בלה שבק
כב עבדוהי ובעירה בחקלא: ואמר מריא למושא ארים אידך לאפי שמיא ונהוא
ברדא בכלה ארעא דמצרין על בנינשא ועל בעירא ועל כלה עסבא דבדברא
כג דבארעא דמצרין: וארים מושא חוטרה לאפי שמיא ומריא יהב קלא וברדא ומהלכא
כד הות נורא על ארעא ואחת מריא ברדא על ארעא דמצרין: ונחת הוא ברדא ונורא
מתגוזלא הות בגו ברדא חסין הוא טב דלא הוא אבותה בכלה ארעא דמצרין מן
כה דהות לעמא: ומחא ברדא לכלה ארעא דמצרין לכל דאית בדברא מן בנינשא
כו ועדמא לבעירא וכלה עסבא דחקלא אובד ברדא וכלהון אילנא דחקלא תבר: בלחוד
כז בארעא גשן דיתבין[16] הוו בה בני איסראיל דלא נחת[17] ברדא: ושדר פרעון וקרא
כח למושא ולאהרון ואמר להון חטית זבנתא הדא מריא זדיק ואנא ועמי רשיעין: צלו
קדם מריא ואית אתרא סגי קדמוהי[18] דלא נהוון קלוהי דאלהא וברדא ואשדרכון
כט ולא תוספון למפש: ואמר מושא לפרעון[19] מא דנפקת מן קריתא אפשוט אידי לות
ל מריא קלא נפרקון וברדא תוב לא נחות מטל דתדע דדמריאהי ארעא: ואנת
לא ועבדיך ידע אנא דעדמא להשא לא[20] דחלתון מן קדם מריא אלהא: וכתנא וסערא
לב אבדו מטל דסערא מהי כנא וכתנא כפת: וחטא וכונתא לא אבדו מטל דלקישין[21]
לג הוו: ונפק מושא מן קריתא[22] מן לות פרעון ופרס אידוהי לשמיא[23] לות מריא ופרקו
לד קלא וברדא ומטרא לא סמך[24] לארעא: וחזא פרעון דפרק מטרא וברדא וקלא ואוסף
לה למחטא ואתקשי[25] לבה דפרעון ודעבדוהי: ואתעבי לבה דפרעון ולא שדר לבני
איסראיל איך דישלח[26] מריא באידא דמושא:

התרגומים ועי׳ כן מחברת מנחם (עמ׳ 132) אבל בס׳ הגלוי (עמ׳ 129) כתב שאינו לשון קבוץ אלא לשון מנוס ובסה״ש לרד״ק ארכבה אתרי ריכשי ותפס כשני הפירושים שכ׳: העז את מקנך, יושבי הגבים העיזו.. כלם ענין המנוסה והאספה אל העיר ובע׳ תרגמו שלח העז συναγαγεῖν κατάσπευσον — מהר העז ואפשר שהוא שני תרגומים למלת העז כי בירמיהו העיזו תרגמו σπεύσατε — מהרו ומלת שלח לא תרגמו כלל. [13] גם בפוליגלוטא לונדון כתוב כך אבל בטופסי מסול, אורמיא ואמברסינוס הלשון בדברא. [14] כן תרגמו מלת הניס הע׳ אונק׳ ויונ׳. [15] ל״י כמו בפסוק כ׳ ולא יאסף הביתה ובולג׳ מתורגם שם ולא יאכף מן השדות. [16] כמו״כ בע׳ οὗ ἦσαν אשר היו וכ״ה בולג׳ ועי׳ להלן (יב, יג) אשר אתם שם בע׳ κατοικεῖτε טופס האלכסנדרוני. [17] עי׳ כן בפש׳ מ״א (יז. ז) כי לא היה גשם — מטל דלא נחת מטרא וכמו״כ בולג׳. [18] כמו״כ באונק׳ וכגי קדמוהי רוח דלא יהון עלנא קלין ובע׳: καὶ παυσάσθω τοῦ γενηθῆναι φωνὰς — ויחדל מהיות הקולות, בולג׳ et desinant tonitrua — ויחדלו הקולות. [19] במקרא ויאמר אליו משה ובולג׳ ליתא למלת משה. [20] עי׳ רש״י. [21] כ״ה ביונ׳ ועי׳ במדרש רבה ר׳ יהודה אומר לקישות היו. [22] דרך הלשון הסורית בהרבה מקומות לשמש במ״ם תחת את בעברית וכאן מבואר במדרש שבתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים ובע׳ מתורגם את העיר ἐκτὸς τῆς πόλεως — מחוץ לעיר. [23] בע׳ טופס אלכסנדרוני איתא הוספה זו בפסוק כ״ט שאחרי אפרש את כפי אל ה׳ הוסיפו εἰς τὸν οὐρανόν ועי׳ רמב״ן: על דרך הפשט יתכן לומר שהיה משה מתפלל בביתו רק בפעם הזאת ראה להיות כפיו פרושות השמים כו׳. [24] כ״ה באונק׳ ויונ׳ וברש״י לא נתך לא הגיע ודומה לו (דניאל ט, יא) ותתך עלינו האלה.. ותגיע עלינו, וכן בע׳ מתורגם ותתך καὶ ἐπῆλθεν — ותבוא ובפש׳ שם ואיתית. [25] כמה פעמים מתרגם הפש׳ ויכבד, ויחזק בלשון נפעל, ואם במקומות רבים מאד הוא מתרגם בכלל קל בנפעל הרי כאן מתורגם גם הפעיל עם יחס הפעול אחריו בנפעל, וכן בולג׳ מתורגם כאן כמו בפש׳ וכן לעיל ח, לב (כח) כמו שהם רגילים לתרגם ויחזק ויכבד של בנין הקל וע״ל ח, טו (יא) מ״ש שהע׳ תרגמו והכבד כמו והָכבד. [26] במקרא דבר ובולג׳ תרגם צוה וכן תרגם לעיל (ח, יא. טו) ועי׳ כן בולג׳ (ז, יג) וכ״ה בע׳ שם וגם (ט, יב), ובפסוק (ז, י) צוה מתורגם ברס״ג דבר. ועי׳ בפש׳ מ״א (יג, ג) אשר דבר ה׳ — דמריא שדריני, ש״ב (ד, יב) ויצו דוד — ושדר, אסתר (ד, יד) צותה אסתר — דשלחת, ש״ב (יא כב) אשר שלחו — דפקדה.

ואמר מריא למושא זל לות פרעון מטל דאנא קשית לבה ולבא דעבדודי מטל דאעבד י א
אתותא[1] הלין בינתהון[2]: ומטל דתשתעא קדם ברך ובר ברך מדם דעבדת במצריא ב
ואתותא דעבדת בהון ותדעון דאנא אנא מריא: ואתו מושא ואהרון לות פרעון ג
ואמרו לה הכנא אמר מריא אלהא דעבריא עדמא לאמתי לא צבא אנת למדהל מני
שדר לעמי ונפלחני: ואן לא צבא אנת למשדרו לעמי הא מיתא אנא מחר קמצא ד
על כלה[3] תהומך: ונכסא עינה דארעא ולא נשכח ברנשא[4] למחזיה לארעא ונאכול ה
שרכא[5] דמדם דשבק[6] לכון ברדא ונאכול כלהון אילנא אילין דיעיו לכון בחקלא[7]: ונתמלון ו
בתיך ובתיהון[8] דעבדיך ובתיהון דכלהון מצריא דלא חזו אבהיך ואבהא דאבהיך
הכנא[9] מן יומא דהוו על ארעא ועדמא ליומנא והפכו ונפקו[10] מן קדם פרעון: ואמרו ז
לה עבדוהי לפרעון עדמא לאמתי תהוא לן הדא תוקלתא שדר לגברא ונפלחון
למריא אלההון עדמא להשא לא ידע אנת דאבדת לה מצרין: ואהפכו[11] אנון למושא ח
ולאהרון לות פרעון ואמר להון זלו פלוחו קדם מריא אלהכון אלא מן ומן אזלין:
אמר לה מושא בעלימן ובקשישין נאזל בבנין ובבנתן בענן ובתורין נאזל מטל ט
דעדעאדא הו לן דמריא: ואמר להון נהוא הכנא מריא עמכון מא דשדרתכון י
ולאיקרתכון[12] חזו דין דלמא בישתא לוקבל אפיכון: לא הכנא זלו השא גברא ופלוחו יא
קדם מריא מטל דניחתא הו בעין אנתון ואפקו[13] אנון מן קדם אפודי דפרעון: ואמר יב
מריא למושא ארים אידך על ארעא דמצרין בקמצא ונסק על ארעא דמצרין ונאכול

[1] כ"ה בע' וע"ל (עמ' כז הערה 5). [2] כ"ה בע' אונק' יונ' ורס"ג. [3] הוספה זו איתא גם בע' כמו בפסוק י"ד וכ"א, ובע' הוסיפו עוד מלת πολλή—כבד כמו בפסוק י"ד שם. [4] עי' ראב"ע: תחסר מלת איש וברס"ג הוסיף אחד ובע' δυνήσῃ—ולא תוכל ועי' רש"י. [5] יתר הפלטה הוא כפל לשון ותרגם רק האחד ובע' מתורגם περισσόν τῆς γῆς τὸ καταλειφθὲν—יתר הארץ הפלטה, אבל בטופס האלכסנדרוני ליתא מלת הארץ ובודאי שנכנסה בטעות משום מלות הארץ שנכפלו בפסוק, ובולג' השמיט לתרגם מלות יתר הפלטה ותרגם sed comedatur quod residuum fuerit grandini.—ואכל את הנשארת לכם מן הברד. [6] כ"ה בע' כמו בפסוק י"ב אשר השאיר הברד ובולג' כתוב שם quae residua fuerint grandini—אשר נשאר מן הברד וכן בע' בפסוק ט"ו אשר הותיר הברד ὅς ὑπελείφθη ἀπο τῆς χαλάζης—הנשאר מן הברד. [7] כ"ה בולג in agris—בשדות. [8] מלת כל אינה גם בע' ולג' ורס"ג. [9] הפש' הוסיף מלת הכנא ובע' ἃ οὐδέποτε ἑωράκασι—אשר לא ראו מימיהם ובקונקורדנציה של הע' לא עמדו ע"ז, בולג' quantam non viderunt—לא ראו כמספרו, וברס"ג לא ראו כמוהו. [10] השואה לפסוקים ג' וח'. [11] כ"ה בע' ולג', ובש' וישב וביונ' ופקד לאיתותבא ועי' רש"י וראב"ע, וידוע כי בפעל סתמי אפשר להוציאו בכמה פנים בתמונת הנסתר בבנין הפועל או הפעול, בתמונת הנסתרים וגם בתמונת הנכח והמתרגמים לא הקפידו בבגון זה לכון אל המקרא, ועי' תשובות דונש על מנהם (עמ' 47). [12] במלה זו מתרגם הפש' כל לשון טף בהמשה חומשי תורה מלבד במדבר (לא, יז) זכר בטף שתרגם טליא דכרא וכן הוא מתרגם במלת טליא בכל ספרי נביאים וכתובים מלבד עזרא (ח, כא) ולטפנו שמתורגם וטפלן; ובשני מקומות בשופטים (יח, כא) ודה"ב (לא, יז) אינו מקביל כלל תרגום הפש' למלת טף שבפסוק וכנראה שהטופס משובש. וכן בע' בא תרגום מלת טף בפנים שונים ועפ"י רוב ἀποσκευή במובן כבודה קרוב לאיקרתא ובש"ב (טו, כב) הטף בע' ὁ ὄχλος ואפשר שהפי' הוא ג"כ כענין כבודה כי יש למלה ὄχλος גם הוראה זו, ובמלה זו מתרגם סומכוס ואת טפכם בפסוק שלפנינו וכן בעוד מקומות מתרגמים כן סומ' ותאדציון מלת טף. ובהרבה מקומות מתורגם בע' במלת παιδίον—בן ועי' בדה"ב (כ, יג) גם טפם נשיהם ובניהם בע' καὶ τὰ παιδία αὐτῶν καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν אפשר שתרגמו גם כאן טף במלת παιδία ואפשר שזהו תרגום למלת ובניהם ויש כאן חלוף בסדר ההעתק ומלות טפם לא תרגמו כלל כמו שנמצא בכמה מקומות שהשמיטו לתרגם עי' בראשית מ"ז, כ"ד (ולאכל לטפכם), נ', ח', (רק טפם), ירמיהו מ', ז' (וטף). וכן מתורגם טף בע' במלת νήπιον ובמלת τέκνον ἔκγονος, ועי' במדבר (לא, יז. יח) כל זכר בטף.. וכל הטף בנשים בע' ἐν πάσῃ τῇ ἀπαρτίᾳ .. καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν ורבים נדחקו בזה, ולדעתנו יוצא פירושו ממה שמצאנו אותה מלה עצמה בע' דברים (כ, יד) תרגום למלת שלל ואף כאן נתכוונו לתרגם כל זכר בשלל.. וכל השלל בנשים. ובירמיהו (מא, טז) וטף τὰ λοιπά—והנשאר ואפשר שט"ס היא ושם (מז, ה) ואת הטף כתוב בע' τὰ νήπια τὰ λοιπά—ואת הטף הנשאר ואולי נפלו שתי התיבות τὰ νήπια מתוך התרגום, אבל הרי במקרא אין מלת והנשאר בשני המקומות האלה. ועי' בדה"ב (לא, יח) בכל טפם—ἐν πάσῃ ἐπιγονῇ כענין בכל זרע, ובראשית (נ, כא) טפכם οἰκίας ὑμῶν—בתיכם, ועי' לעיל (עמ' מג הערה 18) ואין כאן המקום להאריך עוד. [13] כ"ה בש' וע', ובולג' statimque eiecti sunt—ויגורשו.

יג עסבא דארעא וכלמדם[14] דשבק ברדא: וארים מושא חוטרה על ארעא דמצרין ומריא
אפק[15] רוחא דשובא על ארעא כלה אוממא הו וכלה לליא שפרא הוא ורוחא
יד דשובא שקלת קמצא: וסלק קמצא על כלה ארעא דמצרין ושרא בכלה תחומא
דמצריא תקוף הוא טב ואבותה לא הוא קמצא קדמוהי אפלא בתרה נהוא אבותה:
טו וכסי עינה דכלה ארעא וחשכת ארעא ואכל כלה עסבא דארעא וכלהון פארא
דאילנא דשבק ברדא ולא אשתהר טרפא באילנא אפלא עסבא בחקלא בכלה ארעא
טז דמצרין: וסרהב פרעון למקרא למושא ולאהרון ואמר להון חטית למריא אלהכון
יז ולכון: ואף השא שבוקו[16] סורחני הנא[17] זבנא וצלו קדם מריא אלהכון ונפרק מני[18]
יח יט מותא הנא: ונפק מושא מנקדם פרעון וצלי קדם מריא: והפך מריא איתי[19] רוחא
מערבא תקיפא טב ושקלתה לקמצא וארמיתה[20] בימא דסוף ולא משתהר אפלא הד
כ קמצא בכלה תחומא דמצריא: וקשי מריא לבה דפרעון ולא שדר לבני איסראיל:
כא ואמר מריא למושא ארים אידך לות שמיא ונהוא חשבא על ארעא דמצרין ונעמט[21]
כב חשבא: וארים מושא אידה לות שמיא והוא חשבא ועמטנא[22] בכלה ארעא דמצרין
כג תלתא יומי: לא חזא אנש לאחודו ולא קם אנש מן דוכתה תלתא יומין ולכלהון
כד בני איסראיל הוא נוהרא בית מותבהון: וקרא פרעון למושא ואמר לה זלו פלוחו
קדם מריא אלהכון[23] בלחוד ענבון ותוריכון שבוקו[24] ואף איקרתכון תאזל עמכון:
כה אמר לה מושא לפרעון אף אנת תתל באידן דבחא ועלותא ונדבח למריא אלהן:
כו ואף בעירן תאזל עמן ולא תשתהר מנן[25] אפלא חדא טפרא תנן מטל דמנה נסבינן
למפלח קדם מריא אלהן והנן לא ידעינן מנא נפלוח למריא מא[26] דמטין לתמן:
כז כח וקשי מריא לבה דפרעון ולא צבא דנשדר אנון: ואמר פרעון למושא[27] זל לך[28] מן
לותי אזדהר לא תוסף תוב[29] דתתחזא לי מטל דביומא דמתחזא אנת לי[30] תמות:
כט אמר לה מושא שפיר אמרת תוב לא מוסף אנא למחזא אפיך:

יא א ואמר מריא למושא תוב מהותא חדא מיתא אנא על פרעון ועל מצריא והדין
ב אשדרכון מכא ומא דשדרתכון[1] כלכון[2] פוקו לכון מכא: ואמר קדם[3] עמא נשאלון
ג אנש גבר מן חברה ואנתתא מן חברתה מאנא דסאמא ומאנא דדהבא: ויהב אנון
מריא לעמא לרחמא בעיניהון דמצריא אף גברא מושא יקיר הוא טב בארעא דמצרין

[14] נוסף ו״ו ובולג׳ אינן המלות את כל וגם מלת הארץ אינה ובש׳ וע׳ נוספו המלות ואת כל פרי העץ כמו בפסוק ט״ו. [15] ע״ל (עמ׳ עה הערה 2) [16] כ״ה בש״מ ע׳ ולג׳ ורס״ג ועי׳ רמב״ן. [17] כ״ה ברס״ג, וכנראה תרגמו אך במובן זאת ובולג׳: etiam hac vice — גם הפעם הזאת ועי׳ סה״ש (עמ׳ 486): ויש שתהיה בקצת דבריהם מלת רק בענין גם. [18] גם בע׳ ולג׳ ורס״ג ליתא רק. [19] תרגום בשתי מלות עי׳ לעיל (עמ׳ יא הערה 7) ואפשר שמלת והפך היא גליון, ומלת ויהפך שבמקרא תרגם איתי כדרכו לתרגם במלה זו כמה וכמה פעלים עבריים עי׳ ספרי Untersuchungen (עמ׳ 63). [20] כן תרגמו מלת ויתקעהו כל המתרגמים. [21] עי׳ כן ברשי׳: ויחשך עליהם חשך.. וימש כמו ויאמש. [22] עי׳ לעיל (עמ׳ יז הערה 12). [23] כן בע׳ איתא הוספת אלהיכם כמו בפסוק ח׳. [24] כ״ה בע׳ אונק׳ ורס״ג. [25] ממלת מנן משמע שפי׳ טפרא הוא כמו שתרגם אונק׳ מדעם, שיש לטפרא גם הוראה זו בסורית, ובולג׳ לא תשאר מהן מוסב על המקנה וכ״ה ביונ׳ ורס״ג. [26] תרגם עד באנו כמו בבאנו עי׳ רש״י: לא נדע מה נעבוד כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ממה שיש בידינו וביונ׳ לית אנן ידעין ממא נפלח קדם ה׳ עד מיתנא לתמן. [27] כ״ה בולג׳, ובע׳ השמיט מלת לו וכ״ה ברס״ג. [28] כ״ה בש׳ ועי׳ פש׳ ש״א (טז. כב) לך—זל לך ורבים כיו״ב. [29] כ״ה בע׳ כמו בפסוק שאח״ז. [30] כמו״כ במקומות רבים עי׳ לדוגמא ש״ב (יד, כד) ופני לא יראה— וקדמי לא נתחזא, ועי׳ ולג׳ כאן: apparueris mihi. [1] היו מפרשים שפירשו שפסוק זה מוסב אל השם עי׳ כתר תורה לאהרון הקראי: ואין טעם נכון שיהיה חוזר אל השם והטעם כשלחו השם.. ופירש כשלחו כשלחי כמו (ישעיהו לד, טז), ורוחו הוא קבצן. [2] עי׳ סה״ש (עמ׳ 222) כשלחו כלה כלומר כלכם יחד. [3] רס״ג בספר האמונות והדעות (מאמר ב פרק ח) כתב: ומן המקובל כי

בעיני עבדוהי דפרעון ובעיני עמא: ואמר מושא הכנא אמר מריא בפלגה[1] דליליא ד
נפק אנא בגו מצרין: ונמותון כלהון בוכרא דארעא דמצרין מן בוכרה דפרעון דיתב ה
על כורסיה ועדמא לבוכרא דאמתא דאית בית רחיא וכלהון בוכרא דבעירא:
יתהוא איללתא רבתא בארעא[5] דמצרין דאבותה לא הות ואבותה לא תהוא[6]: ומן ו ז
דבית איסראיל לא נהר אפלא כלבא בלשנה אפלא בנינשא אפלא בעירא מטל
דתדעון דפריש מריא בית מצריא לדבית איסראיל: ונחתון כלהון עבדיך הלין לותי ח
ונסגדון לי ונאמרון לי פוק אנת ועמא הנא כלה דעמך והידין אפוק ונפק מושא מן
קדם פרעון בחמתא רבתא: ואמר מריא למושא לא נשמעכון פרעון מטל דאסגא ט
פרישתי בארעא דמצרין: ומושא ואהרון עבדו פרישתא הלין קדם פרעון וקשי מריא י
לבה דפרעון ולא שדר לבני איסראיל מן ארעה:

ואמר מריא למושא ולאהרון בארעא דמצרין[1]: ירחא הנא נהוא[2] לכון ריש ירחא א ב
קדמי נהוא[3] לכון לכלהון[4] ירחא דשנתא: אמרו לכלה כנושתא דבני[5] איסראיל ג
בעסרתא בירחא הנא נהוון נסבין להון גבר אמרא לביתא ואמרא לבית אבוהי[6]:
ואן זעור הו ביתא דנפוק[7] בה אמרא נסב הו ושבבה דקריב לביתה במנינא דנפשתא ד
אנש מסת מאכלה תמנון על אמרא: אמרא דלית בה מומא דכרא בר שנתא נהוא ה
לכון מן אמרא ומן גדיא תסבון: ונהוא נטיר לכון עדמא לארבעסרא בירחא הנא ו
ונכסונה כלה עמא[8] דכנושתא דבני[5] איסראיל במערבי שמשא: ונסבון מן דמה[9] ז
ונרסון[10] על תרידהון פרוסתדא ועל אסכפתא ועל בתא דנאכלונה בהון: ונאכלונה ח
לבסרא בליליא הנא כד מטוי בנורא ופטירא עם[11] מררא נאכלונה: לא תאכלון מנה כד חי[12] ט
אפלא[13] כד מבשלו מבשל במיא אלא כד מטוי בנורא ורישה וכרעוהי וגויה[14]: לא תותרון י
מנה לצפרא[15] ומדם דיתר מנה לצפרא בנורא תוקדונה: והכנא תאכלונה כד חציכון אסירין יא
ומסאניכון ברגליכון והוטריכון[16] באידיכון ואוכלוהי מסרדבאית מטל[17] דפצחא הו
למריא: ואעבר בארעא דמצרין בלילא הנא ונמותון[18] כלהון בוכרא דארעא דמצרין יב

מצאנו הכמי עמנו הנאמנים על תורתנו לא תרגמו המלות המוגשמות כאשר הם, וחשב שם גם באזני ה׳ שמתורגם קדם
ה׳, ותמוה שהרי גם באזני העם מתורגם קדם וכ״ה באונק׳ ועי׳ כן בבראשית (ג, י) באזני בני חת–קדם וכיו״ב הרבה.
[4] הכף הומרה מהבית... ויתכן שיהיה כמוהם כחצות לילה אני יוצא (רקמה עמ׳ 48). [5] השואה לפסוק הקודם ובש׳ כתוב
במצרים כמו להלן (יב, ל) ותהי צעקה גדלה במצרים ובע׳ כתוב שם בכל ארץ מצרים כמו כאן. [6] כ״ה בולג׳ ...nec
futurus est, וביונ׳ לא תוסיף למהוי. [1] לאמר ליתא גם בולג׳. [2] עי׳ רש״י: זה יהיה. [3] גם בולג׳ ורס״ג יהיה. [4] וטעם
החדש הזה... שימנו אותו ישראל הדש הראשון וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש
כו׳ (המב״ן). [5] עי׳ לעיל(עמ׳ ע״א הערה 13) [6] חלוף בסדר וע״ל (עמ׳ ו הערה 13). [7] ידוע פירוש דנפוק בה כאן שהוא כמו
כיוצא בו בלשון המשנה ואף שאר המתרגמים תרגמו מלת מהיות במלות שונות כל אחד לפי דרכו ודרך לשונו. [8] בכמה
מקומות מתרגם הפש׳ קהל–עמא עי׳ עזרא (י, יב), דה״א (יג, ב; כח, ח) דה״ב (ו, יג; ל, כה). ובולג׳ נמצא להיפך שמתרגם
העם בלשון multitudo שמשמש לתרגום קהל, עדה עי׳ ויקרא (ט, כג) אל כל העם– omni multitudini, במדבר (יא,
יב. יג; יד, טו) ובולג׳ כאן נמנע מלתרגם כפל הלשון קהל עדת ולא תרגם אלא אחת מהן. [9] כ״ה בולג׳ וברס״ג.
[10] תרגם ונתנו–והזו וכן דרכו בכמה מקומות לתרגם נתינה בהזאה לפי המשמעות בענין. [11] על מרורים עם מרורים (רמב״ן).
[12] כ״ה באונק׳ ויונ׳ ועי׳ דונש בתשובותיו על מנחם (עמ׳ כא) ופתרון אל תאכלו ממנו נא כמשמעו בלשון ערבית חי
ובראב״ע: והבשר החי נקרא בלשון ערבי ניי, וכ״ה ברס״ג ניא ובראסלה לר״י בן קריש (עמ׳ עז). [13] כ״ה בולג׳ ורס״ג
ועי׳ תשובות דונש הנ״ל (עמ׳ 48): אבל באמרך כי כמוהם אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים בנינך חרבת כי אין לנו
צורך להוסיף עליו לא ולא אל, אבל דרכם של המתרגמים להוסיף בכמה מקומות מלת לא בכל חלקי המשפט. [14] עי׳ כן רס״ג
ולג׳ ורש״י. [15] בפש׳ בפאליגלוטא נוסף כאן ענין שבירת עצם בפסח עי׳ פסוק מ״ד ובמדבר (ט, יב) וכתב ולא נתתבר בה
גרמא וכן בע׳ נמצאת הוספה זו אחרי מלת בקר ויש טופס שכתוב בנפעל συντριψεται כמו בפש׳ ויש טופס שכתוב συντριψετε
תשברו כלשון הפסוק להלן. [16] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג. [17] כ״ה בולג׳ ויונ׳. [18] במקרא ווהכיתי והמתרגם שנה משום

מן בׄנינשא ועדמא לבעירא ובכלהון דהׄלתהון דמצרׄיא אעבד דינא אנא מׄריא:
יג ונהוא לכון דמא הנא לאתא על בתׄא דאנתון בהון ואחזוהי לדמא ואפצח עליכון
יד ולא נהוא בכון מותא למחבלׄו מא דמקטל אנא בארעא דמצרין: ונהוא לכון יומא
הנא לדוכרנא ועובדוהי עדעאדא למריא עדעאדא[19] לדרׄיכון נמוסא לעלם הויתון
טו עבדין לה: שבׄעא יומׄן פטירׄא תאכלון[20] ומן[21] יומא קדמיא תבטלון חמירא מן בתׄיכון
מטל דכל דנאכול חמיעא מן בתׄיכון[22] תאבד נפשא הי מן איסראיל מן יומא קדמיא
טז ועדמא ליומא שביעׄיא: יומא[23] קדמיא קרא וקדיש[24] ויומא שביעׄיא קרא וקדיש נהוא
לכון וכל[25] עבדא לא נתעבד בהון אלא מדם דאכל[26] ברנשא בלחוד הו נתעבד
יז לכון: ותטרון פטירא מטל דבה ביומא הנא אפקת הׄילותכון מן ארעא דמצרין
יח ותטרון יומא הנא לדרׄיכון נמוסא לעלם: בירחא קדמיא בארבעסרׄא בירחא ברמשא
יט תאכלון פטירא ועדמא ליום חד ועסרׄין בירחא ברמשא: שבׄעא יומׄין חמיעא לא
נשתכח בבתׄיכון מטל דכל דנאכול חמיעא תאבד נפשא הי מן כנושתא דאיסראיל
כ מן[27] בׄוכנא ומן עמורׄא[28] דארעא: כל חמיעא לא תאכלון בכלה בית מעמרכון
כא תאכלון פטירא: וקרא מושא לכלהון סבׄא דבׄני איסראיל ואמר להון בעגל[29] סבו
כב לכון עׄנא לשרׄבתכון וכוסו פצחא: ותסבון מאסרתא דזופא ותצבעון בדמא דאמרא[30]

ההשואה לפסוק (יא, ה). [19] חלוף מוקדם ומאוחר. [20] מלת אך אינה גם בע׳ וולג׳ ועי׳ ספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 28). [21] כ״ה בע׳ כמ״ש בסוף הפסוק. [22] המלות מן בתיכון מיותרות ונשנו ממה שלפני זה באותו פסוק, וע״ל (עמ׳ נג הערה 35). [23] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [24] בע׳ κληθήσεται ἁγία—יקרא קדש וברש״י ממכילתא קרא אותו קודש. [25] כ״ה ברס״ג. [26] צורת הפועל במקום הנפעל ובע׳ ὅσα ποιηθήσεται πάσῃ ψυχῇ—אשר יעשה לכל נפש ואולי טעות בהעתק מן יעשה הנשנה בסוף הפסוק, כי יעשה הכתוב לפני זה תרגמו תעשו וכ״ה בולג׳ בודאי משום הלשון המצוי בפ׳ אמור ובפ׳ פנחס כל מלאכת עבודה לא תעשו וגם כאן כתוב בע׳ כל מלאכת עבודה לא תעשו, וע״י שגרת הלשון נפלה ט״ס בגמרא פסחים (ה.) שהועתק במקרא שלפנינו לא תעשו ובפי׳ הר״ח שם כתוב כראוי לא יעשה. [27] כ״ה בולג׳ ורס״ג ועי׳ רקמה (עמ׳ 23): ר״ל מן הגר ומן אזרח הארץ. [28] בדבר תרגום גר ואזרח יש מבוכה רבה בפש׳, לכאורה משמע מכאן דמלת בוכנא מקבלת למלת גר ועמורא—לאזרח ועי׳ כן ביהושע (ח, לג) כגר כאזרח—איך בוכנא הכות עמורא, אבל בפסוק מ״ט לאזרח ולגר מתורגם לבוכנא ולעמורא ואפשר היה לתלות בחלוף הסדר בהעתק, אבל גם בפסוק מ״ח והיה כאזרח הארץ כתוב ונהוא איך בוכנא דארעא, ובבמדבר (ט, יד) חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ—נהוא לכון ולאינא דמתפנא לותי ולעמורא דארעא ג״כ מקביל עמורא לאזרח, אמנם כמו שמתורגם גר—אינא דמתפנא לותי נמצא בכמה מקומות בפשיטא ע״פ רוב ביחזקאל (יד, ז; כב, ז. כט; מז, כב. כג) ובויקרא ובבמדבר ושלשה מקומות בדברים (י,יז. יט; יד, כט), וזכרי׳ (ז, י) גר ועני אל תעשקו—ולמסכנא ולדמתפנא לותי וכנראה שחילוף בסדר ההעתק יש כאן, אבל עי׳ תהל׳ (קמו, ט) ה שומר גרים—ומנטר למסכנא, ובמלאכי (ג, ה) ומטי גר—אינא דמתפני לותי (אבל שם נוסף בפש׳ לפני זה גם מלת ודעמורא ואפשר ששני נוסחות היו שם ונכנסה המלה ודעמורא שלא במקומה), ומלבד זה בכל המקרא מתורגם גר במלת עמורא או תותבא חוץ מש״ב (א, יג) גר עמלקי—גיורא וכן בדה״י (מלבד דה״א כט, טו כי גרים אנחנו לפניך—עמורא), ועי׳ איוב (לא, לב) בחוץ לא ילין גר דלתי לארח אפתח—בשוקא לא אביתת אכסניא ואפשר שלכן תרגם כאן גר במלת אכסניא להקביל למלת ארח שבסוף הפסוק. ובכל מקום שמתורגם גר—אינא דמתפנא לותי כתוב גם לאזרח תרגום אחר עי׳ ויקרא (טז, כט) האזרח והגר—אנתון.., (יח כו) האזרח והגר—אנתון.., (יז, טו) באזרח ובגר—בכון.. (יט, לד) כאזרח מכם יהיה לכם הגר—אכותכם ומנכון נהוא ואילין דמתפנין לותי, במדבר (טו, ל) מן האזרח ומן הגר—מנכון ומן אילין דמתפנין לותי, ויקרא (כד, טז) כגר כאזרח—אינא דמתפנא לותי או בר איסראיל, (כג, מב) כל האזרח בישראל—כלהון דבית איסראיל, (כד, כב) כגר כאזרח —..ולבר איסראיל, במדבר (טו, כט) האזרח בבני ישראל ולגר—ולבני איסראיל ולאילין דמתפנין לותי, (טו, יג) כל האזרח יעשה ככה—כלהון דבית איסראיל, יחז׳ (מז, כב) והיו לכם כאזרח בבני ישראל—נהוון איך בני איסראיל. [29] עפ״י פשוטה מלת משכו בכאן היא מלת העזר ולכן נתגרמה בפשיטא מהר קחו, בע׳ ἀπεχθόντες λάβετε—בלכתכם קחו, בולג׳ ite tollentes—לכו קחו וברס״ג מהדורת הפוליגלוטא קומו וקחו. [30] במקרא בדם אשר בסף ותשמיט לתרגם אשר בסף משום שנכפל במקרא מן הדם אשר בסף וכדרכו לפעמים אצל מבטאים כפולים ומלא וכתב בדם השה שכן היה מדם השה שנשחט, ובולג׳ השמיט לתרגם מן הדם אשר בסף. אבל הולג׳ והע׳ פי׳ סף—מפתן והפש׳ אונק׳ ויונ׳—כלי ועי׳ ראב״ע: ויש אומרים כי הפסח היה שוחטין אותו בסף השער ואחרים אמרו כי הוא כלי והיא מחלוקת ר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא במכילתא. ועי׳ בתרגום שני לאסתר (ב, כא) שומרי הסף—נטרי מניא.

ותרסון[31] על אסכפתא ועל תרידהון פרוסתדא מן דמא דאית במאנא ואנתון לא
תפקון אנש מן תרע ביתה עדמא לצפרא: ונעבר מריא לממחא למצריא ונחזוהי כג
לדמא דעל אסכפתא ועל תרידהון פרוסתדא ונפצח מריא על תרעא ולא נשבוק
למהבלנא דנעול לבתיכון ונחבל: ותטרון פתגמא הנא ונמוסא הנא[32] לכון ולבניכון[33] כד
עדמא לעלם: ומא דעלתון לארעא דנתל לכון מריא איך דאמר תטרון פולחנא הנא: כה
ונהוא כד נאמרון לכון בניכון הנא פולחנא מנאהו[34]: תאמרון לדהון דדבחתא הו כו כז
דפצחה דמריא דאפצח על בתא דבני איסראיל במצרין כד מחא למצריא ולבתין
פצי וקעדו עמא וסגדו למריא[35]: ואזלו ועבדו בני איסראיל איכנא דפקד מריא למושא כח
ולאהרון הכנא עבדו: והוא בפלגה דליליא ומריא קטל כלהון בוכריה דארעא דמצרין כט
מן בוכרה דפרעון דיתב על כורסיה ועדמא לבוכרא דשביא דאית בית אסירא[36]
וכלהון בוכרא דבעירא: וקם פרעון בליליא הו וכלהון עבדוהי וכלהון מצריא והות ל
איללתא רבתא בארעא[37] דמצרין דלית ביתא דלא הוא בה מיתא: וקרא פרעון לא
למושא ולאהרון בליליא הו[38] ואמר להון קומו פוקו מן גו עמי ואף אנתון ואף בני
איסראיל וזלו פלוחו קדם מריא איכנא דאמרתון: אף ענכון אף תוריכון דברו איך לב
דאמרתון וזלו ותברכון אף לי: ואלצו[39] מצריא לעמא מסרהבאית דנפקון אנון מן לג
ארעא מטל דאמרין דכלן מיתין חנן: ושקלו עמא לישהון כד לא חמע קרירדהון[40] לד
צריר בשושפידהון ורמא[41] על כתפתהון: ובני איסראיל עבדו איך מלתה דמושא לה
ושאלו מן מצריא מאנא דסאמא ומאנא דדהבא ולבושא: ויהב אנון מריא לעמא לו
לרחמא בעיניהון דמצריא ואשאלו אנון והלצו[42] למצריא: ושקלו בני איסראיל מן לז
רעמסים לסכות שתמאא אלפין גברא רגליא סטר מן איקרתא: ואף ערובא סגיאא לח
סלק עמהון וענא ותורא וקנינא דסגי טב: ואפאודו ללישא דאפקו מן מצרין רעפא לט
פטירא מטל דלא חמע מטל דאפקו[43] אנון מצריא ולא אשכחו למתרכבו ואף זודא
לא עבדו להון: ומותבהון דיתבו בני איסראיל במצרין ארבעמאא ותלתין שנין: והוא מ מא
מן בתר ארבע מאא ותלתין שנין[44] בה ביומא הנא נפקו כלהון חילותה דמריא מן

[31] עי׳ כן בולג׳: et aspergite ועי׳ למעלה הערה 10. [32] הועתק בפש׳ כאן כמו שמתורגם להלן (יג, י) וע״ש בהערה. [33] גם ברס״ג בל״ר השואה להתחלת הפסוק ושמרתם, ובולג׳: custodi—ושמרת. [34] גם בע׳ וולג׳ ליתא מלת לכם ואפשר כדי להשוות לפסוק הקודם. [35] ע״ל (עמ׳ עג הערה 26). [36] כ״ה באונק׳ וולג׳ וע״ל (עמ׳ נ הע׳ 9) ועי׳ סה״ש לרד״ק: ובית הסהר נקרא בור לפני שהוא דומה לבור, אשר בבית הבור בבית הסהר. [37] כמו שתרגם לעיל (יא, ו) ויונ׳ לא תרגם לגמרי מלת במצרים. [38] מלת הו נוספה בטעות עפ״י הפסוק הקודם, אבל שם הוא מוסב על פרעה, והע׳ ובולג׳ השמיטו שם מלת הוא כדרכם בהרבה מקומות וכן דרך הפש׳ לפעמים עי׳ לדוגמא לעיל (ט, לד) שלא נתרגמה בפש׳ מלת הוא. [39] כ״ה בכל התרגומים להשוות בפסוק. [40] מלה זו לתרגום משארתם קשה מאד והשערות שונות נאמרו בזה יש שמצאו לה דמיון בערבית קרארה ויש ששערו שצ״ל שריהון. הולג׳ השמיטה ובמקומות שנמצאת מלה זו היא מתורגמת בולג׳ מלשון השארה ושירים וגם בע׳ בדברים (כח, ו. יז) ומשארתך תרגמו ἐγκαταλείμματα כמו בולג׳, ועי׳ להלן ט״ז, כ״ג בהערה. [41] כן בכמה מקומות מוסיף פעל רמא עי׳ יהושע (י, יח) גלו אבנים גדלות אל פי המערה—עגלו כאפא רורבתא וארמו על תרעא.., ש״ב (ב, כב) אככה ארצה—אמחיך וארמיך על ארעא, (יג, יט) ותקח תמר אפר על ראשה—.. וארמית באשה (בע καὶ ἐπέθηκεν—ותשם על ראשה ובוולג׳ תרגם ותקח aspergens—ותזרק (עי׳ מחברת מנחם עמ׳ 70), (יח, יא) ומדוע לא הכיתו שם ארצה— ..וארמיתה על ארעא, (טו, לב) ואדמה על ראשו— .. רמא ברישה, ישעיהו (לז, לא) ויספה פליטת בית יהודה הנשארה שרש למטה ועשה פרי למעלה—.. עקרא דרמא לתחית ועבד פארא לעל וכיו״ב. וכן בולג׳ כאן כתוב posuit super humeros suos—וישם על שכמם ובירוש׳ יהבין על כתפהון. [42] לעיל (עמ׳ עא הערה 18) תרגם במלה אחרת ועי׳ דה״ב (כ, כה) וינצלו—ושקלו. [43] כ״ה בש׳ ע׳ וולג׳ צורת הפועל במקום הנפעל ובולג׳ תרגם בדרך זה גם ולא יכלו להתמהמה et nullam facere sinentibus moram—ולא הניחו להתמהמה ולעיל (י, יא) ויגרש אותם תרגם הולג׳ בצורת הנפעל כמ״ש שם. [44] מלת ויהי אינה גם בולג׳ ורס״ג.

מב ארעא דמצרין: לליא נטיר הוא למריא למפקותהון מן ארעא דמצרין הו לליא הנא
מג למריא נטיר הוא לכלהון בני איסראיל לדריהון: ואמר מריא למושא ולאהרון הנו
מד נמוסא דפצחא כל בר נוכריא לא נאכול מנה[44]: וכל עבדא דגברא זבין כספא מא
מה הגזרתידהי הידין נאכול מנה: תותבא ואגירא לא נאכול מנה: בביתא חד נתאכל
מו ולא תפקון[46] מנה מן בסרא לבר מן ביתא[47] וגרמא לא תתברון בה: כלה כנושתא
מח דאיסראיל נעבדונה: וכד נעמר עמכון[48] תותבא ונעבד פצחא למריא מא דגזר כל
מט דכרא הידין נתקרב למעבדה ונהוא איך בוכנא דארעא: וכל עורלא לא נאכול מנה[49]
נ נמוסא חד נהוא לבוכנא ולעמורא דעמרין בינתכון: ועבדו כלהון בני איסראיל איך
נא דפקד מריא למושא ולאהרון הכנא עבדו: והוא בה ביומא הנא אפק מריא לבני
איסראיל מן ארעא דמצרין כל[50] חילותהון:

יג, א ב ואמר מריא למושא: קדש לי כל בוכרא דפתח כל רחמא דבני איסראיל דאנשא
ג ודבעירא דילי אנון[1]: ואמר מושא לעמא אתדכרו יומא הנא דנפקתון בה[2] מן ארעא
דמצרין מן בית עבדותא מטל דבאידא תקיפתא אפקכון מריא מכא ולא נתאכל
ד ה חמיעא: ביומא הנא דנפקין[3] אנתון בירחא דהבבא: ונהוא כד נעלכון מריא לארעא
דכנעניא ודחיתיא ודאמוריא ודחויא ודיבוסיא ודפריזיא[4] איך[5] דימא לאבהיכון דנתל
ו לכון ארעא דמרדיא חלבא ודבשא תפלחון פולחנא הנא בה בירחא הנא: שבעא
ז יומין תאכלון[6] פטירא וביומא שביעיא עדעאדא הו למריא: פטירא תאכלון[7] שבעא
ח יומין ולא נתחזא בכון חמיעא[8] בכלה תחומכון: ותחוון לבניכון ביומא הו מטל הנא
ט עבד לי אלהי[9] כד נפקת מן מצרין: ונהוא לך אתא על אידך ודוכרנא בית עינך

[45] כה בע׳ ולג׳ ורס״ג ועי׳ ראב״ע; והטעם כמו ממנו. [46] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג לא יכרג. [47] השתמש בחלוף מוקדם ומאוחר ובולג׳ חשמיט לתרגם תן הבית. [48] כ״ה בולג׳ ורס״ג השואה למדבר (ט, יד; טו, יד) וכי יגור אתכם גר וע״ל בפתיחה (עמ׳ XIII). [49] כ״ה בפוליגלוטא לאונדון אבל במסול אורמיא ואמברסינוס התחלת הפסוק כאן כמ״ש במקרא. [50] ע״ל (עמ׳ עו הערה 14) [1] כ״ה ברס״ג, ובולג׳ mea sunt enim omnia —כי לי הוא הכל. [2] כ״ה בש׳ ע׳ ורס״ג ועי׳ כן רקמה (עמ׳ 164) אשר יצאתם ממצרים שעורו אשר יצאתם בו. [3] כ״ח גם בפוליגלוטא לונדון ובמסול ואורמיא, ובאמברסינוס ובכ״י שבאוצר הספרים של הממשלה בברלין כתוב ולא נתאכל חמיעא ביומא הנא. נפקין אנתון וכ״ה בש׳ ולא יאכל חמץ היום. ואתם יוצאים, ובתרגום השמרוני: ולא יתאכל חמי. יומן ואתון נפקון, (בע׳ ἐν γαρ τῇ σήμερον—כי היום) וכנראה שנתכונו להבליע בזה את מאמרו של ר׳ יוסי הבלילי עי׳ בבלי פסחים (כ״ח:) ריה״ג אומר מנין לפסח מצרים שאין חמוצו נוהג אלא יום אחד ת״ל לא יאכל המץ וסמיך ליה היום אתם יוצאים ובמכילתא וכן בתוספתא פסחים סוף פרק ח׳ ובירושלמי שם פ״ב הלכה ד׳ מועתק במאמר ריה״ג בקצרה לא יאכל חמץ היום והכונה לסמיכת הפסוקים כמ״ש בפירוש בבבלי, והמעתיק שם בירושלמי נמשך בטעות אחרי סמיכות לשון זה והעתיק גם במאמרים סמוכים לזה מאי טעמא דר׳ יהודה לא יאכל חמץ היום וכן בהלכה א׳ לא יאכל חמץ היום אפי׳ לכלבים, וטעות מוכחת היא שהרי ר׳ יהודה דורש שם ממקרא זה שחמץ אסור אפי׳ לאחר זמנו והרי זה ממש ההיפך ממה שאפשר לתלות בתיבת היום, ועיקר דרשתו של ריה״ג היא כשאר דרשות חז״ל לתלות ענין ידוע מפי הקבלה בדרך אסמכתא בלשון המקראות ולא שהוציא הלכה זו מלשון המקרא וכן מוכיה כל הענין, שהרי כל משא ומתן בירושלמי שם הוא ע״ד המקרא המיותר ולא יאכל חמץ, אחרי שכבר נאמר איסורו של חמץ במקום אהר ובא ר׳ יהודה ליתן ל״ת על חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו, ור׳ יאשיהו במכילתא דרש ממקרא זה לעשות המאכיל כאוכל ור׳ יצחק דורשו ומצריכו לאיסור הנאה וריה״ג שדעתו חמץ בפסח מותר בהנאה תולה במקרא מיותר זה את הקבלה שבפסח מצרים לא נאסר חמוצו אלא יום אחד בלבד וכדי לדרוש כך היה מוכרח להשען גם על סמיכות תיבת היום, נמצאנו למדים שכל הענין אינו סובב כלל על לשונות המקראות וצורתם החיצונית אלא לעשות את הכתובים כרמזים לענינים מקובלים וידועים עפ״י הכללים והמדות שהתורה נדרשת בהם. וגייגר באורשריפט (עמ׳ 184) האריך בפלפולי חנם ע״ד נוסח מקורי וגלגולי ההלכה הקדומה והמאוחרת. [4] בפש׳ נוסף כאן הפריזי ובע׳ והגרגשי והפריזי ובש׳ אחרי מלת והחתי כתוב והפריזי והגרגשי ועי׳ רקמה (עמ׳ 164). [5] כמו בפסוק י״א. [6] כ״ה בע׳ כמ״ש לעיל (יב, טו. יח). [7] עי׳ כן בע׳ וולג׳ ועי׳ רס״ג. [8] במקרא ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר ובפש׳ הושוה לפסוק דברים (טז, ד) ולא יראה לך שאר וכן בולג׳ השמיט כמל הלשון. [9] עי׳ בהערתנו ריש ויקרא.

מטל דנהוא נמוסה דמריא בפומך מטל דבאידא תקיפתא אפקך מריא מן מצרין:
וטר פוקדנא הנא ונמוסא הנא[10] לזבנה מן עדן לעדן: וכד נעלך מריא לארעא י יא
דכנעניא איך דימא לך ולאבהיך ונתליה לך: תפרוש[11] כל בוכרא[12] פתח רחמא יב
למריא וכל פתח[13] רחמא[14] דבעירא דנהוא לך דכרא למריא: וכל בוכרא[15] דכרא[16] יג
פתח רחמא דבעירא[17] באמרא תפרקיודי ואן לא תפרקיודי תקטליודי וכל בוכרא
דברנשא דבניך תפרוק: וכד נשאלך ברך מחר ונאמר לך מנו הנא תאמר לה יד
דבאידא תקיפתא אפקן[18] מריא מן מצרין מן בית עבדותא: וכד אתקשי פרעון טו
למשדרותן קטל מריא כל בוכרא דבארעא דמצרין מן בוכרא דברנשא ועדמא
לבוכרא דבעירא מטל הנא מדבח אנא למריא כל פתח רחמא דכרא וכל בוכרא
דבני אפרוק: ונהוא לך[19] אתא על אידך ודוכרנא[20] בית עיניך מטל דבאידא תקיפתא טז
אפקך[21] מריא מן מצרין: וכד שדר פרעון לעמא לא אובל[22] אנון אלהא באורחא יז
דארעא דפלשתיא מטל דקריבא הות מטל דאמר אלהא דלמא נדחלון[23] עמא מא
דחזין קרבא ונהפכון למצרין: ודבר[24] אלהא לעמא באורחא דמדברא דימא דסוף יח
ומזינין סלקו הוו בני איסראיל מן ארעא דמצרין: ונסב מושא גרמודי דיוסף עמה יט
מטל דמומיו אומי לדבית איסראיל ואמר מתדכר מתדכרו לכון אלהא אסקו גרמי מכא
עמכון: ושקלו מן סכות ושרו באתם דבסופי[25] מדברא: ומריא אזל קדמידון באיממא כ כא
בעמודא דעננא למשריו[26] אנון באורחא ובליא בעמודא דנורא למנהרו להון למאזל
באיממא ובליא: לא פרק הוא עמודא דעננא באיממא ועמודא דנורא בליא מן כב
קדם עמא:

ומלל מריא עם מושא ואמר לה: אמר לדבית איסראיל נהפכון ונשרון על פומה א ב יד
דהאריתא בית מגדול לבית ימא קדם בעל צפון לקובלה תשרון על ימא: ואמר פרעון ג
על בני איסראיל דנוכריין אנון בארעא אתתהד עלידון מדברא: ואמר מריא למושא[1] ד

[10] שני לשונות נכנסו בכאן כי יש שמתרגם חקה במלת פקודא ויש במלת נמוסא. [11] כ״ה ביונ׳ ותפרש וברש״י והוא ממכילתא אין והעברת אלא לשון הפרשה ועי׳ כן בולג׳ וברס״ג. [12] כמ״ש בפסוק ב. [13] במקרא פטר שגר ותרגם רק אחד מהם משום כפל לשון עי׳ סה״ש ש. שגר: והוא קרוב מענין פטר ואלו היה נזכר האחד מבלתי האחר היה מספיק והדרך באמרו פטר שגר יחד כדרך אשר זכרנו באדמת עפר ובגוש עפר וזולתם. [14] מלה זו היא במקום שגר ואפשר שנשנתה ע״י מה שלפניה. [15] כ״ה גם באונק׳ ועי׳ כן ברס״ג. [16] הוסיף דכרא כמו בפסוק הקודם ובפסוק ט״ו, והע׳ הוסיפו בפסוק הקודם אחרו והעברת כל פטר רחם מלת הזכרים וברס״ג בפסוק ט״ו כל פטר רחם הזכרים השמיט לתרגם הזכרים להשואה לכאן. [17] במקרא פטר חמר ואולי סרוס אותיות יש כאן ותיבת דבעירא נשתרבבה לכאן מן הפסוק הקודם פתח רחמא דבעירא, ואפשר שגם תיבת רחמא נתגלגלה לכאן מן הפסוק הקודם, ועי׳ לעיל (עמ׳ כט הערה 32) שהעירותי שם על הס״ד שבמכילתא כאן ובבבלי בכורות (ה:) לחייב כל בהמה בפדיון בכור, ואפשר שזה הביא את הפש׳ לתרגם חמר—בעירא. [18] כ״ה במסול ואורמיא, ובפוליגלוטא לונדון ואמברסינוס כתוב אפקני ואולי משום ההשואה לפסוק ח׳ והגדת לבנך בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי. [19] גם בש׳ נוסף לך כמו בפסוק ט׳ ועי׳ בפתיחה (עמ׳ XI). [20] תרגם טוטפת—זכרון אפשר משום השואה לפסוק ט׳ ובולג׳ appensum quid ob recordationem—לטוטפת לזכרון ועי׳ ראב״ע: ולטוטפת כמו זכרון. [21] במקרא הוציאנו וגם בש׳ וע׳ כתוב הוציאך כמו בפסוק ט׳. [22] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [23] כ״ה באונק׳ ויונ׳. [24] עי׳ כן יונ׳ ודבר. [25] גם בש׳ אשר בקצה כמו בבמדבר (לג, ו) אשר בקצה המדבר וברס״ג השמיט שם אשר ועי׳ בפתיחה (עמ׳ XI). [26] תרגם לנחתם כמו לחנתם כמ״ש בדברים (א, לג) לחנותכם באש לילה והע׳ תרגמו שם ὑμᾶς ὁδεγῶν—לנחותכם ובולג׳: ad ostendendam—להראותם ג״כ משום השואה לפסוק דברים הנ״ל לראותכם בדרך, ובכלל משונה תרגום הולג׳ בפסוק זה שתרגם להאיר להם ללכת יומם ולילה: ut dux esset itineris utroque tempore—להיות מוליך הדרך לשתי העתות. [1] שלש מלות אלו ואמר מריא למושא אפשר שנכנסו לכאן בדרך זה. עפ״י רוב לשון וידבר ה׳ אל משה מתורגם בפש׳ במלות ואמר מריא למושא, ועי׳ בסה״ש (עמ׳ 104) ואין הפרש בין ענין אמר ובין ענין דבר כו׳ ועי׳ כן בס׳ שירת ישראל לר׳ משה אבן עזרא (עמ׳ מב): והחכמים לא

אנא אקשא לבה דפרעון וירדוף בתרכון[2] ואשתבח בפרעון ובכלה חילה ונדעון
ה מצריא דאנא אנא מריא ועבדו הכנא: ואתחוי למלכא דמצרין דאזל[3] לה עמא
ואתהפך לבה דפרעון ודעבדודי על עמא ואמרין מנא עבדן דשדרן לאיסראיל
ו ז מן שועבדן: ופגד קרוכודי[4] ועמה דבר עמה: ודבר שתמאא מרכבתא דגבין וכלהין[6]
ח דמצריא וגברא[7] על כלהין: וקשי מריא לבה דפרעון מלכא דמצרין ורדף בתר בני
ט איסראיל ובני איסראיל נפקו באידא רמתא: ורדפו מצריא בתרהון ואדרכו אנון כד
שרין על ימא כלה רכשה דפרעון ומרכבתה[8] ופרשודי וחילה שרין[9] על פומה דהאריתא
י לוקבל בעל צפון: וקרב פרעון וארימו דבית איסראיל עינידון והזו למצריא כד אתין[10]
יא בתרהון ודהלו טב וצליו בני איסראיל קדם מריא: ואמרו למושא מטל דלית קברא
יב במצרין דברתן דנמות במדברא למנא עבדת לן הכנא ואפקתן מן מצרין: לא הוא
הנא פתגמא דאמרן הוין לך במצרין[11] דשבוקין דנפלוח למצריא מטל דטב הוא לן
יג דנפלוח למצריא מן דנמות במדברא הנא[12]: ואמר מושא לעמא לא תדהלון כתרו
והזו פורקנה דמריא דעבד לכון יומנא דאיכנא[13] דחזיתון למצריא יומנא תוב לא
יד תוספון למהזא אנון לעלם: מריא נתכתש על אפיכון[14] כד אנתון תהוון שלין וצלי
טו מושא קדם מריא[15]: ואמר מריא למושא מנא מצלא אנת קדמי אמר לדבית איסראיל
טז נשקלון: ואנת ארים הוטרך וארכן אידך על ימא ופלוגידי ונעלון בני איסראיל בגו
יז ימא ביבשא: ואנא הא מעבא לבהון דמצריא דנעלון בתרהון ואשתבח בפרעון ובכלה
יח חילה ובמרכבתה ובפרשודי: ונדעון מצריא דאנא אנא מריא מא דאשתבחת בפרעון
יט ובכלה חילה[16] ובמרכבתה ובפרשודי: ושקל מלאכה דמריא דאזל קדם משריתא
דאיסראיל ואזל מן בתרהון ושקל עמודא דעננא מן קדמידון וקם מן בסתריהון:
כ ועל בית משריתא דמצריא למשריתא דאיסראיל והות עננא וחשוכא כלה לליא[17]

הבדילו בין השורש דבר ובין אמר . . , וכאן בהתחלת הפרשה כתוב ומלל מריא עם מושא ואפשר שהיה נוסח אחר בצדו ואמר מריא למושא ונתגלגלו המלות האלה לכאן. [2] כ״ה בולג׳ עי׳ דברים (יא, ד) ברדפם אחריכם ויש שם כ״י שכתוב אחריהם כמו כאן. [3] ע״ל (עמ׳ לד הערה 21). [4] אפשר שנתכון לתרגם כאן רכב בלשון קרוכא שהיא מרכבה רתומה לשני סוסים משום הכתוב בבראשית (מא, מג) וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ובירושלמי כלאים (ח, ג) בתחלה לא היו אלא שנים דכתיב וירכב אותו במרכבת המשנה ואפשר דהמתרגם פירש דמרכבת המשנה אשר לו היא היא קרוכא (אף כי בבראשית לא פי׳ כן). [6] כנוי במקום חזרת השם. [7] אפשר שט״ס היא וצ״ל גנברא כי כך הוא תרגומה של מלה זו עי׳ להלן (טו, ד), מ״א (ט, כב) מ״ב (ט, כה; טו, כג. כה); ומ״ב (ז, ב. יט) כתוב בפש׳ שלפנינו השליש—גברא ובטופסי אורמיא מסול ואמברסינוס גנברא ועי׳ לעיל (עמ׳ ח הערה 3), ועי׳ מכילתא כאן אין שלישים אלא גבורים. [8] כמו בפסוק כ״ג כל סוס פרעה רכבו ופרשיו, ובולג׳: omnis equitatus et currus Pharaonis et universus exercitus והשמיט אחד מן השמות וכן נשמט אחד ברס״ג: גמיע כיל פרעה ופרסאנה וגנדה, ואמנם עפ״י רוב לא דקדקו המתרגמים בכוון תרגומם של שמות אלו הדומים בעניגם. [9] בולג׳ היו. [10] כ״ה בש׳ ע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג, ובולג׳ לא תרגם כלל מלת נסע. [11] כן ברס״ג חסר לאמר. [12] כ״ה בע׳ כמו בפסוק (טז, ג) המדבר הזה. [13] כ״ה בש׳ ובכל התרגומים וברס״ג ועי׳ רקמה (עמ׳ 162) ויקרה מזה חסר הכף . . כי אשר ראיתם את מצרים. [14] עי׳ שופטים (ט, יז) אשר נלחם אבי עליכם—דאתכתש אבי על אפיכון. [15] המלות וצלי מושא קדם מריא אינן במקרא ועי׳ סוטה (לז) ופרקי דר׳ אליעזר (פ׳ מב) וראה משה בצרתן של ישראל ועמד להתפלל עליהם א״ל הקב״ה דבר אל בני ישראל ויסעו, וברש״י: מה תצעק אלי למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, ובראב״ע הביא בשם י״א כי משה רבנו היה צועק אל ה׳ וכתב: וזה אינו נכון כי כבר דבר לו ואכבדה בפרעה רק נאמר על משה שהוא כנגד כל ישראל בעבור שצעקו בני ישראל אל ה׳, אבל הרמב״ן סתר טענתו וכתב שאע״פ שאמר לו ה׳ ואכבדה בפרעה בכ״ז לא ידע משה איך יתנהג כי הוא על שפת הים והשונא רודף ומשיג והיה מתפלל שיורנו ה׳ דרך יבחר והוא מביא שרבותינו ז״ל אמרו שהיה משה צועק ומתפלל, ועי׳ מכילתא דעת כמה חכמים כך אלא שר׳ שמעון בן יהודה אומר מה תצעק אלי צעקתם קדמה לצעקתך. [16] כ״ה בש׳ ובע׳ כמו בפסוק הקודם. [17] אפשר שהמלות כלה לליא באו בטעות עפ״י סוף הפסוק שכתוב כלה לליא.

כא ונהר כלה ליליא לבני איסראיל[18] ולא קרבו[19] הלין לות הלין כלה ליליא: וארים מושא
אידה על ימא ודברה מריא לימא ברוהא דשובא עזיזתא כלה ליליא וסמה לימא
כב ביבשא ואתפלגו מיא: ועלו בני איסראיל בגו ימא ביבשא ומיא הוו להון איך[20]
כג שורא מן ימינהון ומן סמלהון: ורדפו מצריא ועלו בתרהון כל רכשה דפרעון
כד ומרכבתה ופרשוהי בגו ימא: והוא במטרתא דצפרא ואתחזי מריא למשריתא
כה דמצריא בעמודא דנורא ודעננא ושגיש למשריתא דמצריא: ואסר[21] גיגלא דמרכבתהון
והנון מדברין להון[22] בתקיפותא ואמרין מצריא נערוק[23] מנקדם דבית[24] איסראיל מטל
כו דמריא עבד להון קרבא במצרין: ואמר מריא למושא ארכן אידך על ימא ונהפכון
כז מיא על מצריא על מרכבתהון ועל פרשיהון: וארים מושא אידה על ימא והפך
כח ימא לעדן צפרא לדוכתה ומצריא ערקין לקובלה וטרף מריא למצריא בגו ימא: והפכו
מיא וכסו למרכבתא ולפרשא ולכלה[25] חילה דפרעון דעלו בתרהון לימא ולא אשתהר
כט מנהון אפלא חד: ובני איסראיל הלכו בימא איך דביבשא[26] ומיא הוו להון איך שורא
ל מן ימינהון ומן סמלהון: ופרק מריא ביומא הו לאיסראיל מן אידא דמצריא וחזא
לא איסראיל למצריא כד מיתין על ספתה דימא: וחזא איסראיל אידא רבתא דעבד
מריא במצריא ודחלו עמא מן מריא והימנו במריא ובמושא עבדה:
טו א הידין שבחו[1] מושא ובני איסראיל תשבוחתא הדא למריא ואמרו[2] נשבח[3] למריא
ב גאיא דאתגאי על[4] רכשא ורכבידהון ארמי בימא: תקיפא[5] ומשבחא יה מריא[6] והוא
ג לן[7] פרוקא[8] הנו אלהי אשבהיוהי[9] אלהה דאבי ארמרמיוהי: מריא גנברא[10] וקרבתנא[11]
ד מריא שמה: מרכבתה דפרעון וחילה שדא בימא וגביא דגנברוהי טבע[12] בימא דסוף:

[18] כ״ה באונק׳ יונ׳ ועי׳ רש״י. ראוי להעיר כי מחברי ימי הבינים פרשו ויאר את הלילה—ויחשיך עי׳ כן רס״ג וברסאלה לר״י בן קריש (עמ׳ 26) ומנחם במחברתו (עמ׳ 32) ורש״י בתהל׳ (קלט, יא) ובראב״ע כאן הביא פי׳ זה בשם ר׳ מרינוס, והוא בסה״ש לר׳ יונה, והראב״ע מאן בזה וכתב והמפרש כזה שם חשך לאור ואור לחשך. [19] כ״ה בע׳, בתרגום שמרוני בולג׳ ויונ׳ ועי׳ רמב״ן . . אלא שלא היו יכולים ליקרב אליהם כו׳. [20] עי׳ כן ולג׳ ויונ׳. [21] כ״ה בש׳ וע׳ ויש לשער שסבת השנוי הוא טופס משובש וטעות בהעתק משום הכתוב שלמעלה ויאסר פרעה את רכבו ועי׳ ספרי הנוסח השמרוני (עמ׳ לב הערה 2). [22] עי׳ כן יונ׳ והוו מדברין יתהון בקשיא וכ״ה בתרג׳ ירוש׳ ובראב״ע: ולא יכלו לנהגם רק בכבדות. מוזר כאן תרגומו של הולג׳ ferebanturque in profundum—ויושלכו לתהום. [23] כ״ה בל״ר בכל התרגומים וברס״ג, כי במקרא יש שמצרים בל״י ויש בל״ר והמתרגמים השוו עפ״י רוב את הלשונות ובש׳ שנה וכתב ויאמרו והניח אנוסה ועי׳ לעיל (ז, כד) ויחפרו כל מצרים באקו׳ ὤρυξε—ויחפר. [24] בהוספת בית וברס״ג הוסיף בני וכן להלן (טו, כב) ויסע משה את [בית] ישראל ובע׳ ורס״ג בני וע״ל (עמ׳ עא הערה 12 ועמ׳ עט הערה 2). [25] כ״ה בע׳ ורס״ג, ובולג׳ כל ועי׳ כן ברש״י. [26] שנה המתרגם לפרש כאן מכפי שפירש בפסוק כ״ב, משום שכבר שבו המים שהרי כתוב לפני זה וישובו המים, והרשב״ם מפרש וכבר הלכו בני ישראל ביבשה בתוך הים, אבל הראב״ע כתב כי זה היה פלא בתוך פלא כי במקום שהיו בני ישראל עוברים בים היה שם רוח קדים מייבש כו׳. [1] השואה בפסוק. [2] לאמר ליתא גם בולג׳ ורס״ג. [3] כ״ה בתרגומים וברס״ג, ובש׳ הלשון משובש שכתוב שם אשרו לה׳ ובכ״י אשירו ואפשר שצ״ל שירו כמ״ש בתרגום השמרוני שבחו והיא השואה לפסוק כ״א שירו לה׳ ובע׳ ולג׳ ויונ׳ כתוב שם נשירה לה׳ בהשואה לכאן. [4] נראה דט״ס היא וצ״ל דאתגאי על גאיא כמ״ש באונק׳ ויונ׳. [5] בלי כינוי וכ״ה בע׳ ובתרגום ירוש׳ ועי׳ רש״י, ובש׳ אונק׳ ולג׳ ורס״ג הוסיפו כינוי במלת וזמרת ועי׳ ראב״ע. [6] בכל המקרא מתרגם הפש׳ יה—מריא או שאינו מתרגם כלל וכאן כפה״נ הועתקה גם מלת יה ככתבה או שנכנסה בטעות. [7] כ״ה בתרג׳ ירוש׳ והוה לן. [8] בכמה מקומות מתורגם בפש׳ ישועה—מושיע עי׳ ישעיה (יב, ב; לג, ב), תהל׳ (סב, ג; סט, כז; קיח, ד, כא) איוב (יג, טז). וכן בע׳ בישעיהו (יב, ב) ישועתי—מושיעי (סב, יא) ישעך—מושיעך, ולהיפך מ״ב (יג, ה) מושיע בע׳ ישועה, ישעיהו (סג, ח) למושיע—לישועה ורבים כיו״ב. [9] כ״ה באונק יונ׳ וירוש׳ ונשבח יתיה וערש״י, וכן יש הוראה זו לפעל נוה בערבית, ועוד הוראה אחרת לפעל זה בערבית ואף זה מקביל לוארממנהו ומתאים בפי׳ הפסוק עי׳ רסאלה לר״י קריש (עמ׳ 77). [10] עי׳ לעיל (עמ׳ ח הערה 3) ועי׳ מ״א (א, מב) איש חיל—גנברא חילא וירמיהו (ו, כג) כאיש למלחמה—איך גנברא לקרבא, ובש׳ שנה משום זה וכתב גבור, ובולג׳ quasi vir—כאיש למלחמה. [11] עי׳ סה״ש לרד״ק ש. איש: איש מלחמה כלומר גדול ובעל מלחמה. [12] עי׳ כן יונ׳ וירוש׳ טמע השואה בפסוק עצמו וכ״ה בע׳ טופס האלכסנדרוני: κατεπόντισεν.

ה ו תהומא כסיו אנון נחתו לעומקא וטבעו[13] איך כאפא: ימינך מריא הדירא בחילא
ז ימינך מריא תברת לבעלדבביך[14]: בסוגאא דתוקפך סחפת לסנאיך שדרת רוגזך
ח ואכל אנון איך דלחבתא: ברוחא דאפיך אתערמו מיא קמו איך דבזקא[15] רדיא קפו
ט תהומא בלבה דימא: אמר בעלדבבא ארדוף ואדרך ואפלג בזתא תבלע[16] אנון נפשי
י אשמוט סיפי ותחרוב אנון אידי: אשבת רוחך[17] וכסי אנון ימא טבעו איך אברא
יא במיא תקיפא: מנו אבותך[18] מריא מנו אבותך הדיר בקודשא דחילא ומשבחא[19] ועבד
יב יג תדמרתא: ארימת ימינך ובלעת אנון ארעא: דברת בטיבותך לעמא הנא דפרקת
יד דברת בתוקפך לדירא דקודשך: שמעו עממא וזעו ודחלתא אחדת אנון ליתביה
טו דפלשת: הודין דחלו רורבנא דאדום ולגברא[20] דמואב אחד אנון רתיתא אתתברו
טז כלהון עמורא דכנען: תפל עליהון דחלתא וזועתא ברבותא דדרעך נטבעון[21] איך
יז כאפא עדמא דנעבר עמך מריא עדמא דנעבר עמא הנא דפרקת[22]: תיתא אנון ותצוב
אנון בטורא דירתותך מתקנא למותבך עבדת מריא מקדשך[23] מריא תקנידו באידיך:
יח יט מריא נמלך לעלם עלמין: מטל דעלו רכשה דפרעון ומרכבתה[24] ופרשודי בגו ימא
כ ואהפך עליהון מריא מיא דימא ובני איסראיל הלכו ביבשא בגו ימא: ונסבת מרים
כא נביתא חתה דאהרון פלגא באידה ונפקו כלהין נשא בתרה בפלגא וברביעא: ומעניא
הות לדהין[25] מרים שבחין למריא גאיא דאתגאי על[26] רכשא ורכבידון ארמי בימא:
כב ואשקל מושא לדבית איסראיל מן ימא דסוף ונפקו למדברא דשור ואתו מרדא[27]
כג תלתא יומין במדברא ולא אשכחו מיא: ואתו למורת ולא אשכחו למשתא מיא מן
כד מורת מטל דמרירין הוו מטל הנא קרא שמא דאתרא הו[28] מורת: ואתרעמו עמא
כה על מושא ואמרין לה מנא נשתא: וצלי מושא קדם מריא וחויה[29] מריא קיסא וארמיה

[13] כמו״כ בפש׳ נחמיה (ט, יא) השלכת במצולת כמו אבן—איך דטבעא כאפא ובכלל דרך הפש׳ להוסיף מלה בכגון זה עי׳ ספרי Untersuchnugen über die P. (עמ׳ 66). [14] השואה למלה הסמוכה קמיך ובע׳ מתורגם ὑπεναντίους—קמים בלי כנוי השואה למלת אויב, וביונ׳ כתוב בשניהם בעלדבבהון דעמך. [15] כ״ה ביונ׳ צרירין הי כזיקא ועי׳ ערוך ערך זק ג: כמו נד תרגום ירוש׳ זיקא, וכ״ה בתרג׳ יהושע (ג, יג. טז) נד—רוקבא, ועי׳ כן בתרג׳ תהל׳ (לג, ז) כנס כנד—דמכניס איך זיקא, ושם (עה, י״ג) ויצב מים כמו נד—צרירין איך זיקא, ואולם הע׳ תרגמו כאן נד—חומה וביהושע (ג, טז) כתבו πῆγμα—מקפא, ושם (ג, יג) השמיטו לתרגם כמו נד ואולם בתהל׳ בשני המקומות תרגמו ἀσκός—נאד, ובולג׳ השמיט כאן כמו נד ובתהל׳ במקומות הנ״ל תרגם כמו נאד, ואולם ביהושע (ג, יג) תרגם נד—חומה ובפסוק ט״ז תרגום משונה לגמרי: steterunt aquae descendentes in loco uno, et ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe, qua vocatur Adom—ויעמדו המים היורדים במקום אחד ויגאו כהר ויֵרָאו הרחק מעיר ששמה אדם, ובתרגום סומכוס ביהושע פסוק ט״ז כתוב ἄσκωμα—נאד, ובפשיטא בכל המקומות מתורגם נד—נאד, ועי׳ מכילתא כאן מה נוד צרור ועומד כך מצרים צרורים ועומדים, ובאבות דר׳ נתן (פ׳ לא) נעבור עד שיעשו לפנינו נאדות.. שנאמר כמו נד נזלים, וערש״י: כמו נד כתרגומו כשור כחומה נד לשון צבור וכנוס (עי׳ מחברת מנחם עמ׳ 62) כמו נד קציר ביום נחלה (ערש״י שם) כונס כנד לא כתוב כנאד אלא כנד ואלו היה כנד כמו כנאד וכונס לשון הכנסה היה לו לכתוב מכניס כבנאד מי הים אלא כונס לשון אוסף וצובר הוא וכן ביהושע קמו נד אחד ויעמדו נד אחד. [16] עי׳ כן בפי׳ הכתב והקבלה: יותר יתכן לפרש מן בלא יומו תמלא.. שפי׳ לשון כריתה וטעמו אכריתמו. [17] גם בע׳ ורס״ג בלי ב׳ ובולג׳ flavit spiritus tuus—נשף רוחך. [18] השמיט מלת באלים כדי להרחיק שיש שום אלהות חוץ מה׳ וכמו״כ באונק׳ לית בר מנך את הוא אלהא ה׳ ועי׳ מ״א (ח, כג) אין כמוך באלהים בשמים ממעל השמיט הפש׳ ג״כ מלת אלהים ובתרגום שם: לית בר מנך את הוא אלהא דשכינתך בשמים מלעילא. בולג׳ in fortibus—בחזקים וכ״ה ברש״י, וביונ׳ באלהי מרוממא וכ״ע בראב״ע ורמב״ן [19] עי׳ כן בולג׳ terribilis atque laudabilis וע״ל (עמ׳ יז הערה 12). [20] עי׳ לעיל (עמ׳ זז הערה 3). [21] עי׳ כמו״כ בע׳ בירמיהו (נ, ל) וכל אנשי מלחמתה ידמו ῥιφήσονται—ישלכו, ותהל׳ (לא, ח) ידמו לשאול καταχθείησαν—יורדו. [22] כ״ה באונק׳ כמו בפסוק י״ג, ובתרגום ירוש׳ ב׳ הלשונות ביחד. [23] כ״ה ביונ׳ ע״ש. [24] כ״ה ברס״ג. [25] כ״ה בכל התרגומים וברס״ג וערש״י ממכילתא ומרים אמרה שירה לנשים. [26] עי׳ הערה 4. [27] כמו בבמדבר (לג. ז) וילכו דרך שלשת ימים וע״ל בפתיחה (עמ׳ XI). [28] הרחבת לשון במקום שמה שבמקרא כדרך המתרגמים בהרבה מקומות. [29] וירהו כמו ויראהו כ״ה בש׳ ובכל

במיא והליו מיא תמן אלפה נמוסא ודינא ותמן נסיה: ואמר לה אן משמע תשמע כו
בקלה דמריא אלהך ומדם דשפיר קדמודי תעבד ותצות לפוקדנודי ותטר כלהון
קימודי כל מחותא דאיתית על מצריא לא איתא אנן עליך מטל דאנא אנא מריא
אסיך: ואתו לאלים ותמן אית[30] הוי תרתעסרא עינתא דמיא ושבעין דקלין ושרו כז
תמן על מיא:

ושקלו מן אלים ואתו כלה כנושתא דבני איסראיל למדברא דסין דאית בית אלים א טז
לבית סיני בחמשעסרא בירחא תנינא בזבנא דנפקו בה בני איסראיל מן מצרין: ורטנו ב
כלה כנושתא דבני איסראיל על מושא ועל אהרון במדברא: ואמרו להון בני איסראיל ג
צבין הוין דין דמיתן באידה דמריא בארעא דמצרין כד יתבין הוין על קדסא דבסרא
ואכלין[1] הוין לחמא וסבעין[2] דאפקתונן למדברא הנא למחרב לכלה כנושתא דבני
איסראיל[3] בכפנא: ואמר מריא למושא הא ממטר אנא לכון לחמא מן שמיא ונפקון ד
עמא ונלקטון מאכולתא[4] דיומא ביומא מטל דאנסא אנון אן מהלכין בנמוסי או לא:
ונהוא ביומא שתיתיא נטיבון מדם דניתון ונהוא חד תרין על מדם דלקטין בכל יום: ה
ואמרו מושא ואהרון לכלהון בני איסראיל ברמשא תדעון דמריא אפקכון מן מצרין[5]: ו
ובצפרא תחזון שובחה דמריא מטל דאשתמע[6] רטנכון קדם מריא וחנן מנא חנן ז
דרטנין אנתון עלין: ואמר להון מושא מא דיהב לכון מריא בסרא ברמשא למאכל ח
ובצפרא לחמא למסבע מטל דשמע מריא רטנכון דרטנין אנתון עלוהי וחנן מנא
חנן לא הוא עלין מרטנין אנתון אלא על מריא: ואמר מושא לאהרון אמר לכלה ט
כנושתא דבני איסראיל קרובו קדם מריא מטל דשמע מריא[7] רטנכון: והוא דכד י
אמר אהרון לכלה כנושתא דבני איסראיל אתפניו למדברא והא שובחה דמריא אתחזי
בעננא: ואמר מריא למושא[8]: שמעת רטנא דבני איסראיל אמר להון מערבי שמשא יא יב
הויתון אכלין בסרא ובצפרא תהון סבעין לחמא ותדעון דאנא אנא מריא אלהכון:
והוא ברמשא וסלקת סלוי וכסית למשריתא ובצפרא הויא הות דימתא דטאלא יג
הדריה דמשריתא: וסלקת דימתא דטאלא והא על אפי מדברא רקיק ומתקלף[9] יד

התרגומים (מלבד אונק׳) ועי׳ פי׳ הרמב״ן וכבר הראיתי ע״ז למעלה (עמ׳ ס הערה 7) ועי׳ מכילתא ויראהו לא נאמר אלא וירהו כו׳, וכמו״כ פירש סומ׳ לעיל (ד, יב) והוריתיך אשר תדבר ὑποδέξω—והראיתיך (אקו׳: φωτίσω—אאיר) ולהלן (כד, יב) אשר כתבתי להורתם ὑποδεῖξαι—להראותם (אקו׳: φωτίσαι—להאיר), ובע׳ ש״א (יב, כג) והוריתי אתכם בדרך הטובה—והראיתי, ובולג׳ במדבר (ו, כה) יאר ה׳ פניו אליך ostendat—יראה, ונחמיה (ט, יב) להאיר להם את הדרך ut appareret—למען יראה. ועי׳ יונ׳ דברים (א, לג) לראתכם—לאנהרותכון. [30] כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג, ובש׳ ויונ׳ ובאלים שתים עשרה השואה לבמדבר (לג, ט) ובאלים שתים עשרה, ובולג׳ כתוב שם ubi erant כמו כאן׳ ברס״ג יש כאן השואה אחרת לפסוק במדבר הנ״ל שהשמיט תיבת על המים שאינם כתובים שם בבמדבר והע׳ להיפך הוסיפו שם על המים להשוות לכאן. [1] עי׳ ולג׳ ורס״ג. [2] כ״ה באונק׳ יונ׳ ורס״ג. [3] כמו בפסוקים הקודמים כל עדת בני ישראל, ובולג׳ ליתא מלת הזה. [4] במקרא דבר וזה דרכו של הפש׳ לתרגם מלה זו לפי הענין והמקום: להלן (יח, יא) כי בדבר—מטל תרעיתא, במדבר (יז, יד) על דבר קרח—בפלגותא, (יח, ז) דבר המזבח—אסכימוהי דמדבחא, דברים (טו ב) דבר השמטה—זדקה, ש״א (י, ב) דברי האתונות—רניא, ש״ב (יא, כז) הדבר אשר עשה—עבידתא, (יב, ט) דבר ה׳—פוקדנא, מ״א (ט, טו) דבר המס— פוסקנא, מ״ב (ה, יח) יסלח נא ה׳ לעבדך בדבר הזה—צבותא, אסתר (א, ז) כי יצא דבר המלכה—טאבא מלתא. [5] כ״ה ברס״ג פי כל יום. [6] עי׳ אונק׳ כד שמיע קדמוהי ית תורעמתכון על ה׳ וכמו״כ ביונ׳, וברס״ג בשמעו תלונותיכם עליו כמו בפסוק הסמוך אשר אתם מלינים עליו ובע׳ כתוב מלינים עלינו והוא טעות בהעתק משום מלת עלינו שנשנתה בפסוק. [7] הוספת ה׳ כמו בפסוק הקודם בשמע ה׳ והולג׳ ורס״ג השמיטו שם ה׳. [8] מלת לאמר אינה גם בולג׳ ורס״ג. [9] עי׳ כן באונק׳.

יד וקרים[10] איך גלידא על ארעא: וחזו בני איסראיל ואמרו גבר לאחוהי מנו[11] מטל
טו דלא ידעין הוו מנא הו אמר להון מושא הנו לחמא דיהב לכון מריא למאכל: והנא
פתגמא דפקד מריא לקוטו מנה אנש מאסת מאכלה כילא לרישא מנין נפשתכון
יז אנש לדבמשכנה תסבון: ועבדו הכנא בני איסראיל ולקטו אית דאסגי ואית דאזער:
יח ואכילוהי בכילא ולא אותר דאסגי ודאזער לא אחסר אנש מאסת מאכלה לקטו:
יט כ אמר להון מושא אנש לא נותר מנה לצפרא: ולא שמעוהי למושא ואותרו מנה
כא גב״א לצפרא וארחש תולעא וסרי ורגז עליהון מושא: ולקטין הוו לה בצפרא
כב בצפרא אנש מסת מאכלה ומא דחמא דות שמשא פשר הוא: והוא ביומא שתיתיא לקטו
כג לחמא חד תרין תרין כילין לחד ואתו כלהון קשישא דכנושתא וחויו למושא: אמר
להון מושא[13] הנו דאמר מריא שבתא ניחא קודשא למריא מחר מדם דאפין אנתון אפו ומדם
כד דמבשלין אנתון בישלו ומדם דיתר טרו לכון קרירא[14] לצפרא: ושבקו מנה[15] לצפרא איך דפקד
כה אנון[16] מושא ולא סרי ורחשא לא הוא בה: אמר להון מושא אוכלוהי יומנא מטל דשבתא
כו די יומנא למריא יומנא לא משכחין אנתון לה בחקלא: שתא יומין הויתון לקטין לה
כז ויומא[17] שביעיא שבתאהי לא הוא בה[18]: והוא ביומא שביעיא נפקו מן עמא למלקטו
כח ולא אשכחו: ואמר מריא למושא עדמא לאמתי לא צבין אנתון למטר פוקדני
כט ונמוסי: חזו דמריא יהב לכון שבתא מטל הנא יהב לכון מריא[19] ביומא שתיתיא
ל לא לחמא דתרין יומין תבו אנש באתרה[20] ולא נפוק אנש מן תרע ביתה[21] ביומא שביעיא:
לב ואתתניחו עמא ביומא שביעיא: וקרו בני[22] איסראיל שמה מננא והו איך זרעא הוא
דכוסברתא חור וטעמה איך כבריתא דדבשא: ואמר מושא הנא פתגמא דפקד מריא
לג מלא כילא מנה נתנטר לדריכון מטל דנחזון לחמא דאוכלתכון במדברא כד
אפקתכון מן מצרין: ואמר מושא לאהרון סב קסטא חדא וארמא בה מלא כילא
לד מננא וסימיהי קדם מריא דנתנטר[23] לדריכון: איכנא דפקדני מריא[24] וסמה אהרון

[10] מפני כפל מלת דק לא תרגם את השניה ובמקומה כתב מלה אחרת ליתר ביאור כדרכו ע״ל (עמ׳ ל הערה 3) ועי׳ מ״א (ו, יח) וארז אל הבית—קרים הוא ביתא ועי׳ לעיל (עמ׳ צ הערה 13). [11] עי׳ סה״ש ש. מין: ושמוהו אחרים מלשון הארמית ומן הוא (דניאל ג, טו. באכר בהגהותיו לסה״ש לא זכר המקרא בדניאל והגיה שצ״ל מן אילין והראה מקום מתרגום ברא׳ לג, ה): אלא שהוא תרגום מי כלומר מה הוא ושם מי כמו מה כו׳, וכן ר׳ יונה בודאי אל דונש בן לברט שכ״כ בתשובותיו על מנחם (עמ׳ 20). [12] כ״ה בע׳ יונ׳ ורס״ג. [13] לכאורה היה אפשר לשער שמלת קרירא הוכנסה לכאן ע״י זרים כנגד דת ישראל שאכילת המין בשבת מצוה, אבל יותר קרוב הדבר שמלת טרו הוא תרגום למלת הניחו וכמ״ש באונק׳ אצניעו ודרכו של הפש׳ לתרגם בכל מקום למשמרת—תהוא נטיר או דנתנטר ובטופס שהיה לפניו היה כתוב למשארת שכפה״נ תרגם קרירא כמו שתרגם לעיל (יב, לד) משארתם קרירהון, ובולג׳ השמיט לתרגם לכם למשמרת, ואחרי כתבי זה ראיתי באורשריפט (עמ׳ 382) שגם גייגר בא לידי השערה זו שהיה כתוב למשארת, אך גם כאן בלבל את הדברים וכתב שהנוסח המקורי היה לפני הע׳ והפש׳ למשארת, והע׳ משום שלא ידעו בכלל לפרש מלה זו תרגמוה במלת ἀποθήκη כמו שתרגמו מלת טנא דברים (כח, ה) הסמוכה למלת משארת, ומה מוזר הדבר שהוא דורש בעצמו מין גז״ש מה משארת להלן סמוכה אצל טנא אף כאן הוא משארת הוא טנא, וגם הרי שם תרגמו הע׳ משארת ἐγκαταλείμματα—מלשון שירים, ולא עוד הרי במקום אחר (לעיל ח, ג) משארת סמוכה אצל תנור ומדוע לא הכניסו תרגום מלת תנור לכאן ובאמת המלה היונית ἀποθήκη מתאימה ומקבילה למשמרת. [14] כ״ה בע׳ כמו בפסוקים י״ט, כ׳. [15] כ״ה בע׳ ורס״ג. [16] כ״ה ברס״ג. [17] כלשונו בסוף פסוק כ״ד, ובולג׳ idcirco non invenietur—על כן לא ימצא, ועי׳ יונ׳. [18] בדבר הוספת מריא עי׳ ריש ויקרא. [19] כ״ה ביונ׳ ועי׳ סה״ש ש. תחת: שבו איש תחתיו מקומו ובע׳ εις τοὺς οἴκους ὑμῶν—בבתיכם ועי׳ ראב״ע: תחתיו באהלו. [20] השואה לפסוק (יב, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו. [21] כ״ה בע׳ ובכמה מקומות תרגמו בית—כני עי׳ פש׳ ש״ב (א, יב; טז, ג), ירמיהו (ב, כו) וכ״ה בע׳ שם, (ג, כ; ה, יא), יחז׳ (לז, יא; לה, כג) ועי׳ ש״ב (יב, ח) בית אדניך—בנת וכ״ה בחז״ל ועי׳ ירושלמי סנהדרין (ב, ג) ובקרבן עדה שם.—בר״סג השמיט כאן מלת בית וגם בתרגומים נמצאת השמטה זו עי׳ לדוגמא בפש׳ ש״ב (ו, טו) מ״א (כ, לא) ישעיהו (מו, ג)׳ ובע׳ ישעיהו (י, כ), ירמיהו (כג, ח), יחז׳ (מד, כב). [22] ע״ל (עמ׳ א הערה 3). [23] עי׳ ראב״ע ויקרא (ח, לד): כאשר עשה ביום הזה פי׳ וכאשר עשה משה ביום

לסהדותא[25] דנתטר: ובּני איסראיל אכלו מנגא ארבּעין שׂנין עדמא דמטו לארעא יתבתא לה
מנגא אכלו עדמא דמטו לסופה דארעא דכנען: וכילא חד מן עסרא הוא לסאתא: לו

ושקלו כלה כנושתא דבּני איסראיל מן מדברא דסין למשכּלנידהון על מלת פומה א יז
דמריא ושרו ברפידין ולית הוו מיא דנשתא עמא: ונצו עמא עם מושא ואמרו לה ב
הב[1] לן מיא דנשתא אמר להון מושא מנא נצין אנתון עמי ומנא מנסין אנתון למריא:
וצהיו תמן עמא למיא ורטנו עמא על מושא ואמרו לה[2] למנא אסקתן מן מצרין ג
למקטלן לן ולבּנין ולבעירן בצהיא: וצלי מושא קדם מריא ואמר מנא אעבד לה ד
לעמא הנא דעד קליל רגמין הוו לי: ואמר מריא למושא עבר קדם עמא ודבר ה
עמך מן קשישא דאיסראיל והוטרך דמחית בה לנהרא סב באידך וזל: והא אנא ו
קאם אנא תמן קדמיך על טרנא בחוריב ותמחא לטרנא ונפקון מנה מיא ונשתא
עמא ועבד מושא הכנא לעין סבא דבּני[4] איסראיל: וקרא שמה דאתרא הו[5] נסא ז
ומריבא על דנצו[6] בּני איסראיל ועל דנסיו למריא ואמרו דאן אית מריא בינתן או
לא: ואתא עמליק למעבד[6] קרבא עם איסראיל ברפידין: ואמר מושא לישוע גבי לך[8] ח ט
גברא ופוק נעבד קרבא עם עמליק מחר[9] ואנא הא קאם אנא על רישה דרמתא
וחוטרא דאלהא באידי: ועבד ישוע איך דאמר לה מושא ואזל[10] למעבד קרבא עם י
עמליק ומושא ואהרון וחור סלקו לריש רמתא: וכד מרים הוא מושא אידוהי תקף יא
הוא איסראיל וכד מניח הוא אידוהי תקף הוא עמליק: ואידוהי דמושא לאי יב
ונסבו כאפא וסמו תחותודי ויתב עליה ואהרון וחור מסמכין הוו אידוהי חד מכא וחד
מכא והוי אידוהי בהומנותא עדמא דערבת שמשא: ותבר ישוע לעמליק ולעמה יג
בפומא דחרבא: ואמר מריא למושא כתוב דוכרנא הנא בספרא וסים קדם ישוע בר יד
נון מטל דמעטא עטא אנא דוכרנה דעמליק מן תחות שמיא: ובנא מושא מדבחא טו
וקרא שמה מריא נסי: ואמר הא אידא על כורסיא[11] קרבא למריא בעמליק מן דרדרין: טז

הזה והיה ראוי להיות כאשר עשיתי אלא כי כן דרך לשון הקדש כמו והיה יחזקאל לכם למופת ואת יפתח ואת שמואל. . ובראב״ע איכה (ג, כו) שמי ה׳ הוא כמו שמיך כמו ואל משה אמר עלה אל ה׳, וברמב״ן במדבר (כז, יא) וטעם כאשר צוה ה׳ את משה כמו כאשר צויתיך אבל בא כדרך זאת חקת התורה כאשר צוה ה׳ את משה וכן רבים, ועי׳ כן בפסיקתא זוטרתא בשמות (כד, א) ובמבוא הארכנו בפרט זה. [24] פירש לפני העדות כמו לעדות ושמוש לפני כאן כמו (ש״א א, טז) לפני בת בליעל שפירושו לבת בליעל עי׳ סה״ש לר׳ יונה ש. פנה. [1] כ״ה בש׳ ע׳ ולג׳ יונ׳ ורס״ג להתאמה בפסוק, ועי׳ ראב״ע: תנו למשה ואהרן מדברים ואין צורך להזכיר אהרן כי כבר פירשתי כי משה לא דבר עם ישראל רק ע״י אהרן כו׳. [2] כ״ה ברס״ג. [3] כ״ה בע׳ ולג׳ יונ ורס״ג. [4] ע״ל (עמ׳ עא הער׳ 13) [5] כ״ה בע, ולג׳ יונ׳ ורס״ג. [6] כ״ה באונק׳ ויונ׳ ובע׳ השוו למלת ריב וכתבו πειρασμός—נסות, אלא שהפכו וכתבו נסות לפני ריב שנמשכו אחר לשון מסה ומריבה. [7] עי׳ לעיל (עמ׳ לד הערה 3) וכן בש״ב (כא, טו) וירד דוד ועבדיו וילחמו —..למתכתשו, ויקרא (יט, יב) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת—ביונ׳ לאפסא, ירמיהו (לד, טז) ותשבו ותחללו את שמי ותשבו איש את עבדו בע׳ ἐπιστέψαι—להשיב, מ״ב (כ״ג, ה) והשבית את הכמרים. . ויקטר בבמות—למסם בסמא וכ״ה בולג׳. יהושע (יח, ח) ויקומו האנשים וילכו בולג׳ ut pergerent—ללכת, (ח, טו) וינגעו יהושע וכל ישראל לפניהם וינסו—למערק, דה״א (יט, ה׳) וילכו ויגידו בע׳ ἀπαγγεῖλας—להגיד, ברא׳ (מב, כה) ויצו יוסף וימלאו בע׳ ἐμπλῆσαι למלא (ועי׳ ולג׳ מ״ב כג, ד ויצוו להוציא—שיוציאו). [8] כ״ה בע׳ ועי׳ ראב״ע: דרך הלשון לאמר ככה בחר לך, שבו לנו ובולג׳ השמיט מלה זו לגמרי. [9] עי׳ בבלי יומא (נב:) שמנו פסוק זה בין המקראות שאין להם הכרע, שיש לפרש והלחם מחר או מחר אנכי נצב והפש׳ וכן הע׳ שתרגמו καὶ ἰδοὺ ἐγὼ פירשו שמחר מוסב על שלפניו ובולג׳ הסב מלת מחר על שלאחריו. [10] כ״ה גם בע׳ כמו בפסוק הקודם וצא הלחם, ובע׳ טופס האלכסנדרוני נמצא גם בפסוק ח׳ וילחם ἐπορεύθη καὶ ἐπολέμει ויצא וילחם. [11]מלת יה לא תרגם עי׳ לעיל (עמ׳ פט הערה 6) וכן אינה באונק׳ וולג׳, ואפשר שמלת יה אינה אלא לשון הפלגה ויהיה כסיה כמו כסא ועל דרך שלהבתיה, מרחביה ועי׳ פסחים (קיז.) כסיה ומרחביה אחת הן. ועי׳ סה״ש לרד״ק ש. אפל, ובש׳ העתיק כסא ליתר ביאור.

יח א ושמע יתרון כומרא דמדין חמוהי דמושא כלמדם דעבד אלהא למושא ולאיסראיל
ב עמה ודאפק[1] מריא לבֿני[2] איסראיל מן מצרין: ודבר יתרון חמוהי דמושא לצפורא
ג ברתה[3] אנתתה דמושא מן בתר דשבקה[4]: ולתרין בֿנוה דשמה דחד גרשון מטל
ד דאמר דתותבא הוית בארעא נוכריתא: ושמה דאחרנא אליעזר מטל דאלהא דאבֿהי[5]
ה בעדרי ופצני מן חרבה דפרעון: ואתא יתרון חמוהי דמושא ובֿנוהי ואנתתה לות
ו מושא למדברא דשרא הוא תמן לטורא[6] דאלהא: ואתאמר למושא דהא[7] חמוך יתרון
ז אתא לותך ואנתתך ותריהון בֿניך עמה[8]: ונפק מושא לאורעה דחמוהי וסגד לה
ח ונשקה ושאלו אנש בשלמא דחברה ועלו למשכנא: ואשתעי מושא לחמוהי כלמדם
דעבד מריא לפרעון ולמצריא על צבותא דבֿני[9] איסראיל וכל[10] לאותא דלאיו באורחא
ט ופצי אנון מריא: וחדי יתרון על כל טבֿתא דעבד מריא לאיסראיל ופצי[11] אנון[12] מן
י אידא דמצריא ומן אידה דפרעון[13]: ואמר יתרון בריך הו מריא דפציכון מן אידא
יא דמצריא ומן אידה דפרעון דפצי לעמה מן תחית אידא דמצריא: השא ידעת דרבהו
יב מריא מן כלהון אלהא מטל תרעיתא[14] דאתרעיו עליהון: וקרב יתרון חמוהי דמושא
יקדא שלמא ודבחא למריא ואתא אהרון וכלהון סבֿא דבֿני[2] איסראיל למאכל לחמא
יג עם חמוהי דמושא קדם אלהא: והוא בתר יומא ויתב מושא למדן לעמא וקימין הוו
יד עמא לעל מן מושא מן צפרא ועדמא לרמשא: וחזא חמוהי דמושא כל מדם דעבד
לעמא ואמר לה[15] מנו פתגמא הנא דעבד אנת לעמא למנא יתב אנת בלחודיך וכלה
טו עמא קאם לעל מנך מן צפרא ועדמא לרמשא: ואמר מושא לחמוהי דאתין לותי
טז עמא למשאל מלתא[16] מן אלהא: ומא דהוא להון פתגמא אתין[17] לותי ודאן אנא בית
יז גברא לחברה ומהוא אנא להון[18] פוקדנוהי דאלהא ונמוסוהי: ואמר לה חמוהי

[1] כ"ה ברס"ג. [2] ע"ל (עמ' עא הערה 12). [3] כמ"ש לעיל (ב, כא) את צפרה בתו ובראב"ע: אמר הכתוב אשת משה ולא אמר בתו בעבור כי משה נכבד מבית אביה. [4] באונק' בתר דפטרה ונראה שכך גם כוונת הע' שתרגמו בלשון ἄφεσις המשמשת אצלם לתרגום יובל, שמטה, עזאזל וכיו"ב והוא כדעת ר' יהושע במכילתא, וביונ' בתר דשלחה מן לותה כד הוה אזיל למצרים וכ"ה בולג': remiserat וברס"ג והוא כדעת ר"א במכילתא ועי' רש"י ראב"ע ורמב"ן, ודעת הפש' אינה ידועה משום שפעל שבק יש לו שני השמושים הנזכרים. [5] עי' רמב"ן לעיל (ג, ו): אלהי אביך על דרך הפשט כמו אלהי אבותיך אבל יזכיר יחיד במקום רבים אלהי כל אחד מאבותיך. [6] עי' כן אונק' יונ' ורס"ג. [7] במכילתא ר' יהושע אומר כתב לו באגרת ר' אליעזר המודעי אומר שלח לו ביד שליח ועי' רמב"ן: שלח לו הדבר באגרת כתוב בה כן כי השליח לא יאמר אני חותנך אבל יאמר הנה חותנך כו' ולכן גם הש' שנה וכתב הנה חותנך וכבר העירותי זה בספרי הנוסח השמרוני (עמ' 5) ובע' ἀνηγγέλη δὲ Μουσῇ λέγοντες ἰδού –ויֹאמר אל משה לאמר הנה, ובולג': et mandavit Moysi dicens –ויצו אל משה לאמר, ורס"ג ובעת במן קאל למוסי ענה– וישלח איש לאמר למשה בשמו. [8] כ"ה בע' השואה לפסוק ה' שמוסב על משה. [10] כ"ה בע' ולג' ורס"ג. [11] כ"ה ברס"ג. [12] כ"ה בע' יונ' ורס"ג. [13] הוספה זו איתא גם בע' כמו בפסוק הסמוך מיד מצרים ומיד פרעה ובאחדים מכ"י של קניקוט ליתא שם ומיד פרעה להשוות לכאן ובולג' בפסוק י' מתחת יד מצרים כתוב מיד מצרים משום השואה לכאן, ועי' ש"א (י, יח) ואציל אתכם מיד מצרים בע' מיד פרעה ומיד מצרים. [14] ע"ל (עמ' צא הערה 4). [15] כ"ה ברס"ג. [16] כן במקומות אחרים שבא לשון זה נוספה בפש' מלת דבר עי' מ"א (כב, ח) ומ"ב (ג, יא; ח, ח), ויש שתרגם בלי הוספה עי' ברא' (כה, כב) ומ"ב (כב, יג). וכן בולג' כאן נוספה מלת– sententiam המשמשת לתרגום דבר עי' ברא' (מד, י), קהלת (י, כ), או משפט עי' שמות (כא, לא) ודברים (יז, יא), וגם בע' נוספה מלת κρίσιν שפירושה משפט, ריב וגם באה (עי' להלן כב, ח; כד, יב) לתרגום מלת דבר, ובכלל רגילים המתרגמים בהרבה מקומות להחליף מושגי דבר, ריב, משפט זה בזה עי' שופטים (ח, א) ויריבו בע' διελέξαντο–וידברו, ירמיהו (ב, כט) תריבו בע' λαλεῖτε–תדברו, מ"א (ג, כב) ותדברנה בפש' ונצין הוי וכ"ה בולג', וכן לפנינו בפסוק ט"ז דבר בע' ἀντιλογία–ריב וכ"ה בולג', וכעין זה למשל מלת causa משמשת בולג' לתרגום מלת דבר עי' ש"ב (טו, יא) ולמלת ריב דברים (יט, יז) ולמלת משפט במדבר (כז, ד) ואין כאן המקום להאריך בפרט זה, ונעיר דרך אגב שבפסוק בבמדבר הנזכר נוספה מלת משפט בולג' ויקרב משה את משפטן לפני [משפט] ה'. [17] כ"ה בש' ובכל התרגומים וברס"ג. [18] כ"ה בע' אונק' יונ' ורס"ג ועי' ש'.

יח למושא לא שפיר עבד אנת[19]: מצטערו מצטער אנת אף אנת אף כלה[20] עמא הנא
יט דעמך מטל דיקור הו מנך פתגמא ולא משכח אנת למעבדה בלחודיך: הֹשא שמע
בקלי ואמלכך ונהוא אלהא עמך הוי אנת מלפנא[21] לעמא מן אלהא והוית מעל
כ פתגמיהון[22] קדם אלהא: ותזהר אנון דנטרון[23] פוקדנא ונמוסא ותהוא אנון אורחא
כא דנאזלון[24] בה ועבדא דנעבדון: ואנת תחזא מן כלה עמא גברא דחילא דדחלין מן
אלהא גברין שרירין וסנין שוחדא ונוכלא[25] ואקים עליהון רישי אלפא ורישי מאותא
כב ורישי חמשין ורישי עסרא: ונהוון דינין לעמא בכל עדן וכד נהוא להון פתגמא רבא
כג נאתון לותך וכל פתגמא זעורא הנון גדונון ואקל[26] מנך ונשקלון עמך: ואן פתגמא
הנא תעבד מפקד לך אלהא ומשכח אנת למקם ואף כלה עמא הנא אנש לביתה[27]
כד כה נאזלון בישלמא: ושמע מושא בקלה דחמודה ועבד כלמדם דאמר לה[28]: וגבא מושא
גברא דחילא מן כלה איסראיל ואקים אנון רישא על עמא רישי אלפא ורישי מאותא
כו ורישי חמשין ורישי עסרא: ודינין הוו לעמא בכלעדן ופתגמא דקשא מיתין הוו לות
כז מושא ופתגמא זעורא דינין הוו הנון: ושדר מושא לחמודה ואזל[29] לארעה:

יט א בירחא תליתיא בתר מפקנא דבני איסראיל מן מצרין בה ביומא הנא אתו למדברא
ב דסין: ושקלו מן רפידין ואתו למדברא דסיני ושרו במדברא ושרו תמן איסראיל
ג לוקבל טורא: ומושא סלק לות אלהא וקרא לה אלהא[1] מן טורא ואמר הכנא תאמר
ד לדבית יעקוב ותחוא לבני איסראיל: אנתון חזיתון מדם דעבדת למצריא ושקלתכון
ה איך דעל גפי נשרא ואיתיתכון לותי: והשא אן משמע תשמעון בקלי ותטרון קימי
ו ההוון חביבין[3] לי מן כלהון עממא דארעא[4] מטל דדילי הי ארעא: ואנתון תהוון לי
ז מלכותא וכהנא[5] ועמא קדישא הלין פתגמא[6] תאמר לדבית איסראיל: ואתא מושא
ח וקרא לקשישא דעמא ואמר[7] קדמיהון כלהון פתגמא הלין דפקדה מריא: וענו כלה
עמא אבחדא ואמרו כלמדם דאמר מריא נעבד ואהפך מושא פתגמודה דעמא לות
ט מריא: ואמר מריא למושא הא אתא אנא לותך בעמטנא דעננא מטל דנשמעון
עמא כד ממלל אנא עמך ואף לך נהימנון לעלם והוי מושא פתגמודה דעמא קדם

[19] לא תרגם מלת הדבר ועי׳ כן ש״א (כו טז) לא טוב הדבר הזה אשר עשית—לא שפיר עבדת, ש״ב (יב, כא) מה הדבר הזה אשר עשיתה—מנאהו הנא דעבדת, (יב, יב) ואני אעשה את הדבר הזה—ואנא אעבדיה להדא, (יד, כא) עשיתי את הדבר הזה—עבדת איך דאמרת, (כא, ג) איש אל ידע מאומה את הדבר אשר אנכי שלחך—דאנש לא נדע מדם דמשדר אנא לך, (יז, ה) על הדבר הזה—הכנא, (יז, ו) כדבר הזה דבר—הכנא והכנא אמר, מ״א (יח, כד) טוב הדבר—שפיר אמרת וכיו״ב. ובע׳ כאן: לא טוב אתה עושה הדבר הזה, ובולג׳: לא דבר טוב אתה עושה. [20] כ״ה בע׳ כמו בפסוק י״ד. [21] עי׳ כן אונק׳ ויונ׳ תבע אולפן מן קדם ה׳. [22] כ״ה בע׳ יונ׳ ורס״ג. [23] הוספה ליתר ביאור לפעל והזהרתה ובראב״ע: וטעם והזהרתה מן כי הוא נזהר וטעמו נשמר, ועי׳ פש׳ ש״ב (ו,י) והזהיר ונשמר—וזהרו דנזדהר, ובולג׳ מלת והזהרת מוסבה על כל הפסוק ומלת והודעתם השמיט לתרגם. ובע׳ תרגמו והזהרת כמו שהם מתרגמים והעידות. [24] כ״ה בש׳ ובכל התרגומים וברס״ג ועי׳ רקמה (עמ׳ 156): ופעמים רבות מחסרים אשר וזה בכמו אמרו את הדרך ילכו בה. ועי״ל (עמ׳ מט הערה 2), ובמועד קטן (ה.) מועתק פסוק זה בתוספת אשר לפי הפשט והכונה ובפי׳ הר״ח שם אין מלת אשר. [25] כפה״נ שני לשונות הם לתרגום בצע. [26] כן תרגם אריג׳, ובע׳ κουφιοῦσιν וכ״ה באונק׳ ויונ׳ ויקלון, ובולג׳ leviusque sit tibi—ויקל עליך. [27] עי׳ ראב״ע: רק עתה יבא כל אחד על מקומו שהוא אהלו בשלום. ועי׳ ש״א (כו, כה) שב למקומו בפש׳ לביתה. [28] כ״ה בע׳, ורס״ג. [29] כן הע׳ בולג׳ ורס״ג השמיטו מלת לו ועי׳ רקמה (עמ׳ 172): ודע כי ממנהג העבריים ושמושיהם שיוסיפו לי ולו ולכם על דרך הנחץ בדברים ומזה אמרם. וילך לו אל ארצו. [1] עי׳ ראש ויקרא בהערה. [2] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג ועי׳ ראב״ע. [3] כ״ה באונק׳ ויונ׳ ותהון קדמי חביבין. [4] עי׳ ראב״ע: וטעם כי לי כל הארץ דבק עם מכל העמים כמו כי לי כל עמי הארץ וביונ׳: מכל עממיא דעל אפי ארעא. [5] ע״ל (עמ׳ יז הערה 12) ועי׳ ירוש׳ ויונ׳. [6] כן בע׳ חסר אשר ועי׳ לעיל (עמ׳ סה הערה 30). [7] עי׳ בביאורו של שד״ל: ומצאנו למליצה שם לפני ג״כ בלשון מושאל

י מריא: ואמר מריא למושא זל לות עמא וקדש אנון יומנא ומחר ונחורון לבושיהון:
יא ונהוון מטיבין ליומא תליתיא מטל דביומא תליתיא נחת מריא לעין כלה עמא לטורא
יב דסיני: וארמא סהדותא בעמא[8] ואמר להון אזדהרו[9] לא[10] תסקון לטורא ולא תתקרבון
יג לשפולודו וכל מן דנקרוב לטורא נתקטל: לא תקרוב בה אידא אלא מתרגמו נתרגם
ומשתריו[11] נשתרא אן בעירא הי ואן ברנשא לא נאחא ומא דישתקת[12] קרנא שרא
יד לכון[13] למסק לטורא: ונחת מושא מן טורא לות עמא וקדש לעמא והורו לבושיהון:
טו טז ואמר מושא[14] לעמא הויתון מטיבין ליומא תליתיא[15] לא תתקרבון לאנתתא: והוא ביומא
תליתיא כד הוא שפרא והוו קלא וברקא ועננא תקיפתא הות על טורא וקלא
יז הקרנא חסין הוא טב וזעו כלה עמא דאית במשריתא: ואפק מושא לעמא לאורעה
יח דאלהא מן משריתא וקמו בשפולודי דטורא: וטורא דסיני תאן הוא כלה מטל
יט דנחת עלודי מריא בנורא וסלק תנגה איך תננא דאתונא וזע כלה טורא טב: והוא
כ קלא דקרנא אזל הוא ותקף טב ומושא ממלל הוא ואלהא ענא לה בקלא: ונחת
מריא לטורא דסני לרישה דטורא וקרא מריא למושא לרישה דטורא וסלק מושא:
כא ואמר מריא למושא חות סהד בעמא דלא נרחקון קדם מריא למחזא ונפל מנהון
סגי: ואף כהנא דקריבין למריא נתקדשון דלא נשלט[16] בהון מריא: ואמר מושא
כב כג למריא לא משכחין עמא למסק לטורא דסיני מטל דאנת סהדת בן ואמרת לי[17]
כד דתהמידו לטורא וקדישידו: ואמר לה מריא זל חות וסק אנת ואהרון אחוך[18] עמך

האחד כאן והוא כי משה הגיד לישראל את דברי ה' כו'. [8] במקרא והגבלת את העם סביב לאמר ועי' הכתב והקבלה: אי אפשר לומר הדברים כפשטם שיגביל את ההר ממש כי מה לשון סביב שייך בזה, כי לשון סביב אינו סובל כ"א שיהיה מקיף את מחנה ישראל מכל הרוחות סביב וזה לא היה מן הצורך, כי האחרונים שלא היו סמוכים אל ההר אינם צריכים הגבלה ועשיית תחום גם לא היה נאסר להם לצאת מן המחנה אלא מן הצד, אמנם באמת ענין והגבלת את העם הוא בעצמו הגבלת תחום ההר וכמ"ש רש"פ, כי שם גבול נופל בב"א על סוף רשות זה ותחלת רשות זה שהוא סוף בבחינת האחד ותחלת בבחינת השני ולזה מה שאמר משה הגבל את ההר הוא ג"כ המובן האמיתי במאמר והגבלת את העם כי הגבלת ההר הוא בעצמו הגבלת העם כו', וכבר כתבתי בספרי ע"ד הנוסח השמרוני (עמ' 7) שמשום זה כתוב בשמרוני והגבלת את ההר ולזה נתכון ג"כ אותו המפרש שהביא הראב"ע, ולהנם כתב עליו הראב"ע מרורות. ועי' ביונ' ותתחם ית עמא ויקומון חזור חזור לטורא, ומשום זה אפשר תרגם הפש' ארמא סהדותא בעמא כמו בפסוק כ"א העד בעם, ואף כי שם תרגם העד בתיבת סהד לבד, אבל מצינו בכמה מקומות שהשתמש בפעל רמא לתרגם פעלים עבריים שונים. [9] לכם אין גם ביונ' ורס"ג. [10] עי' פסיקתא זוטרתא השמרו לכם שלא לעלות ולא ליגע . . ועי' רקמה (עמ' 160) השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו שעורו מן עלות בהר ומן נגע בקצהו, וכ"ה ברס"ג מן אלצעוד. [11] עי' סנהדרין (מה.) ומנין שבסקילה ובדהיה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה ועי' לעיל (עמ' נב הערה 20). [11] עי' מכילתא דרשב"י במשוך היובל כשיפסוק השופר וברשב"ם בהטתלק שכינה ויפסקו קול השופרות והלפידים ועי' כן ברש"י, ורבים הניחו שכן תרגמו גם הע' מלת במשוך משום שתרגמו ἀπέλθῃ, אבל אינו מוכרח כלל כי מלה זו משמשת בע' גם לתרגום הלך, עלה גלה; ובש' במושך היובל וראיתי שמפרשים ג"כ שהוא בנין הפעל מן שכך, אבל לדעתי הדבר פשוט שמלה מסורסת לפנינו כמו שנמצא הרבה בכגון זה בכ"י השומרוני: בראש' (לב, יט) שלוחה—שלחוה, (לד, טו) נאות—נואת, שמות (טז, יד) ככפור—ככופר, (כב, א) והוכה—והכהו, ויקרא (ד, ט) והנותרת—והנתורת, (כא, ז) גרושה—גרשוה, (כא, יג) בבתוליה—בבותליה, (כב, י) תושב—תשוב, במדבר (ה, ב) צרוע—צרעו, (", כא) ולשבועה—ולשובעה, (י, ד) אלהיו—אליהו, (יב, ח) ותמונת—ותמנות, במדבר (כא, ו) וימת—יומה, (כג, כב) כתועפת—כתעופת, דבר' (ה, יח) היושב—הישוב, (יב, לא) תועבת—תעובת, (כ, טו) הרחוקות—הרוחקות, (כא, י) שביו—שיבו, (לא, כ) ועבדום—ועבודם, (" כ"ח) הקהילו—הקהליו, (לב, יא) גוזליו—גזוליו, (", יז) שערום—שעורם, (", כא) קנאוני—קנואני, (לג, כז) מעונה—מוענה, ועי' בספרי הנוסח השמרוני (עמ' 12) שהבאתי בכמו אלה לענין אחר שבכתבי יד השמרונים אין הסרוס חזון נפרץ והחוקרים תפסו קצתם והרחיבו לדברים ותלו תלי תלים של השערות ונוסחאות. [13] אונק' יונ' ורס"ג, ומלת לכון להקביל לראש הענין השמרו לכם. [14] הוסיף משה, ובולג' ורס"ג במקום ויאמר אל העם כתוב אליהם. [15] לשלשת ימים הוא כמו ליום השלישי (רש"י). [16] נראה שצ"ל נקטל כמ"ש להלן בפסוק כ"ד ונפלה הטעות משום דמיון צורת רוב האותיות שבתיבות נשלט, נקטל בכתב הסורי ויש כאן מקרה מוזר שגם בע' תרגמו כאן ἀπολέσῃ ובפסוק כ"ד ἀπαλλάξῃ ואף כאן, כנראה, דמיון שתי התיבות ודמיון שמיעת האזן שבשתיהן גרם להלוף. [17] ברס"ג ואמרת לנו ובולג' לא תרגם מלת בנו. [18] עי' לעיל (עמ' עז הערה 2)

וכהֿנא ועמא לא נרחקון למסק קדם מריא דלמא נקטל מנהון[19]: ונחת מושא לות כה
עמא ואמר להון:

ואמר אלהא כלהון פתגמֿא הלין[1]: אנא אנא מריא אלהך דאסקתך מן ארעא דמצרין א ב כ
מן בית עבודתא: לא נהוון לך אלהֿין אחרֿנין לבר מני[2]: לא תעבד לך כל[3] צלם ג ד
וכל דמו דאית בשמיא מן לעל ודאית בארעא מן לתחת ודאית במֿיא לתחת מן
ארעא: לא תסגוד להון ולא תפלוה אנון מטל דאנא אנא מריא אלהך אלהא טננא ה
פרע חובֿא דאבֿהא על בֿניא על תלתֿא ועל ארֿבעא דרֿין לסֿנאי: ועבד אנא ו
טיבותא לאֿלפא דרֿא[4] לרחמֿי ולנטרֿי פוקֿדני: לא תאמא בשמה דמריא אלהך ז
בדגלותא מטל דלא מזכא מריא למן דימא בשמה בדגלותא: אתדכר יומא דשבתא ח
למקדשותה: שתֿא יומֿין תפלוה ותעבד כל עבדך: ויומא שביעיא שבתא למריא ט י
אלהך לא תעבד בה[5] כל עבד אנת וברך וברתך ועבדך ואמתך ובעירך ותותבא[6]
דבקורֿיך: מטל דלשתֿא יומֿין עבד מריא שמיא וארעא ויֿמא וכל דאית בהון יא
ואתתניח ביומא שביעיא מטל הנא ברך אלהא ליומא שביעיא וקדשה: יקר לאבוך יב
ולאמך דנסגון יומֿיך בארעא דמריא אלהך יהב לך: לא תקטול: לא תגור: לא יג יד טו
תגנוב: לא תסהד על חברך סהדותא[7] דגלתא: לא תרג ביתה דחברך לא תרג טז יז
אנתתה דחברך ועבדה ואמתה ותורה וחמרה וכל מדם דאית לחברך: וכלה עמא יח
חזין קֿלא ולמֿפידא וקלא דקרנֿא וטורא דתאן וחזו עמא ודחלו[8] וקמו מן רוחקא:
ואמרו למושא מלל אנת עמן ונשמע ולא נמלל עמן אלהא דלא נמות: ואמר מושא לעמא יט כ
לא תדחלון מטל דלמנסיותכון אתא אלהא ומטל דתהוא דחלתה קדם אפֿיכון ודלא תחטון:
וקמו עמא מן רוחקא ומושא קרב לות ערפלא דתמן אלהא: ואמר מריא למושא כא כב
הכנֿא תאמר לדבית[9] איסראיל אנתון חזיתון דמן שמיא מללת עמכון: לא תעבדון כג
לכון[10] עמי אלהֿא דדהבא ואלהֿא דסאמא[11] לא תעבדון לכון: מדבחא דאדמתא תעבד כד
לי ותדבח עלוהי עלותֿך וקורֿבניך ועֿנך ותורֿיך בכל אתר דתתדכר[12] שמי אתא לותך
ואברכך: ואן מדבחא דכאֿפא תעבד לי לא תבניוהי בפסילתא מטל דפרזלא[13] כה

[19] כ״ה בע, ורס״ג. [1] לאמר ליתא גם בולג׳. [2] כ״ה באונק׳ יונ׳ ורס״ג. [3] מלת וכל שבפסוק המשיך גם לשלפניו ועי׳ ספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 17). [4] כ״ה באונק׳ ויונ׳ ועי׳ ראב״ע. [5] כ״ה בע׳ ולג׳ ותרגום שמרוני וברס״ג שבת תשבת בו וביונ׳ שבת וניחא. [6] כ״ה בולג׳, ובע׳ הגר הגר בקרבך כמ״ש בכמה מקומות. [7] כ״ה בע׳ אונק׳ ולג׳ ורס״ג ועי׳ סה״ש לרד״ק ש. עוד: ויש שהוא שם לא תענה עד שקר כמו עדות שקר ועי׳ ראב״ע: חפשתי בלבי טעם זאת המלה לאמר עד שקר ולא אמר עדות שקר כו׳. [8] עי׳ רש״י והוא ממכילתא אין נוע אלא זיע וברמב״ן: כי נזדעזעו ומפחדם חזרו עוד לאחור ועמדו מרחוק, ובע׳ השמיטו לתרגם מלת וינועו אפשר משום הכפל כי וירא העם תרגמו φοβηθέντες לשון מורא וכן תרגמו מלת וירא הולג׳ ותרגום שמרוני. ובקונקרדנציה של הטש ורדפת טעו בזה שחשבו שמלה זו φοβηθέντες הוא תרגום של וינועו עי׳ שם באות φοβεῖσθαι. ואמנם בתרגום הארמיני של הע׳ וכן באיזי כ״י כתוב καὶ σαλευθεις שהוא תרגום למלת וינועו. [9] ע״ל (עמ׳ עט הערה 2). [10] כ״ה בע׳ כמו בסוף הפסוק. [11] חלוף בסדר. [12] כמו״כ בירוש׳ בכל אתר דתדכרו ית שמי, ובמחברת הערוך לר״ש פרחון בחלק הדקדוק בשער החלוף (ז ע״ד) בתוך שאר החלופים הרבים שנמנו שם נמצא גם זה: אשר אזכיר שמי משפטו אשר תזכיר ובכתר תורה לאהרן הקראי: ויש מחליפין האל״ף בתי״ו והטעם תזכיר, ועי׳ בפי׳ ההגדה הערבית שנדפס בס׳ היובל ברכת אברהם (עמ׳ 27 ברלין תרס״ג) כמו קאל בכל המקום אשר אזכיר את שמי אל תקרא אזכיר אלא תזכיר וכבר כתבתי זה במחברתי על התרגום הירושלמי לתורה ועי׳ בספרי על הפשיטא (עמ׳ 7), ובולג׳ מתורגם כך: quo memoria fuerit nominis mei—אשר יזכר שמי. [13] במקרא חרבך ועי׳ יונ׳ פרזלא דמניה מתעביד סייפא ובירוש׳ פרזלא חרבא מתעביד מניה אי עברת פרזלא עלוי, ובמכילתא דרשב״י מכלל שנאמר כי חרבך הנפת עליה ותחללה יכול יהיו פסולות אלא אם כן נתגזו בחרב ת״ל לא תניף עליהן בַרזל הרי ברזל כחרב אם סופנו לעשות ברזל כחרב מה ת״ל

כו אניפת עלודי ומושתיתה[14]: ולא תסק בדרגא למדבחי דלא נתגלא פורסיך עלודי:

כא א ב והלין דינא דתסים קדמיהון: כד תזבן עבדא יודיא[1] שת שנין נפלחך[2] ובדשבע נפוק
ג בההארא מן לותך: אן בלחודודי נעול בלחודודי נפוק ואן בעל אנתתא הו תפוק
ד אנתתה עמה: ואן מרה נתל לה אנתתא ותלד לה בניא ובנתא[3] אנתתא ובניה
ה תהוא דמרה והו נפוק בלחודודי: ואן נאמר עבדא דרחם אנא למרי ולאנתתי ולבני
ו לא נפק אנא בר חארא: נקרביודי מרה לות דינא ונקרביודי לות תרעא או לות
ז אסכופתא ונקוב מרה אדנה במקבא ונהוא לה עבד פלח[4] לעלם: וכד נזבן גברא
ח ברתה לאמתא לא תפוק איך דנפקין עבדא: אן סניא הי בעיני מרה דלא נסביה
ט נפרקיה לעם נוכרי לא שליט לה למזבנותה מטל דדגל בה: ואן לברה נסביה איך
י נמוסא דמתעבד לבנתא נעבד לה: ואן אחרתא נסב לה תורסיה ולבושה ומשכבה[5]
יא יב לא נבצר: ואן הלין תלת לא נעבד לה תפוק מגן דלא כסף: דנמחא לגברא ונמות
יג מתקטלו נתקטל: ודלא כמן לה ואלהא אשלמה[6] באידה עבד[7] לך אתרא דנערוק
יד לתמן: ואן נמרה גברא על חברה ונקטליודי[8] בנכלא מן לות מדבחי דבריודי למקטלה:
טו. טז דנמחא לאבודי ולאמה מתקטלו נתקטל: דנגנוב נפשא ונזבניה ותשתכח באידודי
יז יח מתקטלו נתקטל: דנצחא לאבודי ולאמה מתקטלו נתקטל: וכד נצון תרין גברין ונמחא
יט גברא לחברה בכאפא או בקטירא[10] ולא נמות ונפל למרעא: אן נקום ונהלך בשוקא על
כ חוטרה נזכא מן דמחיודי בלחוד בטלנה ואגר אסיא נתל[11]: וכד נמחא גברא לעבדה או
כא לאמתה בחוטרא ונמות תחית אידה מתתדנו נתתדין[12]: ברם דין אן חד יום או
כב תרין נאהא[13] לא נתתדין מטל כספה הו: וכד נצון תרין גברין ונמחון אנתתא דבטנא
ונפקון עולה[14] ולא נהוא קארסא מתחסרו נתחסר איך דרמא עלודי בעלה דאנתתא

כי חרבך הנפת זו היא שר׳ יוחנן בן זכאי אומר מה ראה ברזל ליפסל מכל מיני מתכות כולן מפני שחרב נעשית ממנו, חרב סימן פורעניות בעולם ומזבח סימן כפרה מעבירין דבר שהוא סימן פורעניות מפני דבר שהוא סימן כפרה כו׳, ועי׳ מדות (ג׳ ד) ובראב״ד שם חרב נופל על כלי ברזל שנעשה לתחוב בו, ובתשובות דונש על מנחם (עמ׳ 71): כי יש לנו במקרא חרב במקום גרזן וחרב במקום סכין החרב במקום גרזן כי חרבך הנפת, ועי׳ כן בסה״ש לר׳ יונה ומביא שם עוד פסוק לענין זה: ומפילים אותו [חרב] עוד על הכלי של ברזל שהורסין בו את הבנין ומגדלתיך יתץ בחרבותיו (יחז׳ כו, ט) ועי׳ רמב״ן: הברזל בלשון חרב כי כל כלי ברזל אשר בהם פיות כורתות יקרא חרב, ובע׳ במקומות אחדים באיוב מתורגם חרב — ברזל. [14] כ״ה בש׳ עליו ותחללהו, ובמקרא בל״נ עליה ותחלליה מוסב לאבן והש׳ והפש׳ מסבים את הלשון על המזבח, והע׳ התאימו למלת אתהן ולכן תרגמו επ᾿ αὐτούς, καὶ μεμίανται — עליהן ותחוללנה וכן תרגם רס״ג עליהא בדלתהא — עליהן חללתן ובולג׳ מוסב הכל על המזבח: super eo polluetur . illud — אותו. . עליו יחולל. [1] כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס יהודיא ועי׳ ראב״ע: ואם המלה עברי היתה כוללת עמים רבים.. ובירמיהו כתוב לשלח איש את עבדו העברי ובסוף פירש לבלתי עבוד בם ביהודי אחיהו איש. [2] במקרא יעבד וגם בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג כתוב כמו בפש׳ השואה לדברים (טו, יב) ועבדך שש שנים, וכן נוסף בפש׳ מלת מעמך ככתוב בדברים שם תשלחנו חפשי מעמך, וכן לא תרגם הפש׳ מלת חנם כי גם שם בדברים אינה, ובולג׳ השמיט בדברים לתרגם מעמך בהשואה לכאן ועי׳ בע׳ ירמיהו (לד, יד) ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך שגם הם לא תרגמו מלת מעמך שם. [3] כ״ה בולג׳: et filias [4] עי׳ כן אונק׳ ויונ׳ וכמו״כ בולג׳. [5] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג ועי׳ ברש״י וראב״ע וכמ״ש בחז״ל. [6] כמו״כ באונק׳ ולג׳ וערש״י וראב״ע. [7] עי׳ בביאור יש״ר על התורה שכ׳: ושמתי לך מקום כשיהיו ערים לשבת תייחדו ערים למקלט. ואולי נשמטה אות א׳ וצ״ל אעבד. [8] טעם להרגו כאילו כתיב והרגו (ראב״ע), וע״ל (עמ׳ א הערה 4). [9] כ״ה באונק׳ ויונ׳ וערש״י ממכילתא. [10] כן מתורגם בישעיהו (נח, ד) באגרוף—בקטירא וכ״ה בטופסי מסול אורמיא ואמברסינוס, אבל בפוליגלוטא לונדון כתוב כאן בחוטרא וכפה״נ ט״ס היא ונשתרבבה לכאן ממה שנזכר בסמוך בחוטרא. [11] כ״ה בע׳ אונק׳ ויונ׳ והוא עפ״י ההלכה וערש״י. [12] כ״ה באונק׳ ועי׳ יונ׳. [13] כן תרגמו הע׳ ועי׳ כן בע׳ ישעיהו (לח, ט) ויחי מחליו—ויעמד ובולג׳ מ״ב (ח, ח) האחיה מחלי—האצא. [14] תרגם ילדיה—עולה בל״י ומלת ונפקון בהפעיל פי׳ שהוציאו ילדה וכמו״כ בולג׳ et abortivum quidem fecerit — והביא לידי הפלת הולד, ובש׳ וע׳ ויצא ילדה תפסו ילדיה שם הסוג כמו היניקה בנים שרה שמתורגם ג״כ בע׳ ורס״ג בן וע׳ ב״ב (קמ״ג):

ונתל איך דפסקון דינא[15] ואן קארסא הו נתל[16] נפשא חלף נפשא: כד עינא חלף עינא
כה שנא חלף שנא אידא חלף אידא רגלא דלף רגלא: כויא חלף כויא צולפתא חלף
כו צולפתא פכא חלף פכא: וכד נמחא גברא לעינא דעבדה או לעינא דאמתה
כז ונסרהיה ברהארא נשבקיוהי חלף עינה: ואן שנא דעבדה או שנא דאמתה נרמא
כח ברהארא נשבקיוהי חלף שנה: וכד נדקור תורא לגברא או לאנתתא ונמות מתרגמו
כט נתרגם תורא ולא נתאכל בסרה ומרה דתורא נדוא זכי: ואן תורא עגושא הוא מן
אתמל ומן דקדמוהי ואסהד[17] במרה ולא נטרה ונקטול לגברא או לאנתתא תורא
ל נתרגם ואף מרה נתקטל: ואן ממונא נרמון עלודי נתל פורקנא דנפשה כמא
לא לב דשאלין[18] לה: ואן לברא[19] או לברתא נדקור תורא[20] איך דינא הנא נתעבד לה: ואן
לעבדא או לאמתא נדקור תורא תלתין אסתירין דכספא נתל למרה ותורא נתרגם:
לג וכד נפתח גברא גובא או נחפור גברא בארא[21] ולא נכסא אנון ונפל תמן תורא
לד לה או חמרא: מרה דגובא נפרוע כספא[22] למרודי ומיתא נדוא דילה: וכד נדקור[23]
תורא דגברא לתורא דגברא[24] חברה ונמות נזבנון לתורא חיא ונפלגון כספה ואף
לו דמיתא נפלגון: ואן[25] אתידע דתורא עגושא הוא מן אתמל ומן מנתמל ולא נטרה
מרה נתל תורא חלף תורא ומיתא נדוא דילה:

א*כב וכד נגנוב גברא תורא או נקיא ונכוס אנון או נזבן אנון חמשא תורין נתל חלף תורא
ב וארבע נקון נתל חלף נקיא: ואן בפולשתא נשתכח גנבא ונבלע ונמות לית לה
ג עירתא: ואן דנחת עלודי שמשא אית לה עירתא ומפרע נפרוע ואן לית לה נזדבן
ד בגנבותה: ואן משתכחו תשתכח באידוהי גנבותא מן תורא ולחמרא ועדמא לנקיא כד חיין
ה חד בתרין נשלם: וכד נוכל גברא חקלא או כרמא ונשמר בעירה ונוכל בחקלא
ו אחרתא מן טבא דחקלה ומן טבא דכרמה נפרוע: וכד תפוק נורא ותשכח כובא
ז ותאכול[1] גדישא או קומתא או חקלא משלמו נשלם מן דאוקד יקדנא: וכד[2] נתל גברא
לחברה כספא או מאנא למטר ונתגנב מן בית גברא אן נשתכח גנבא נשלם
ח חד תרין: ואן לא נשתכח גנבא נקרוב מרה דביתא לות דינא אן לא אושב אידה
ט בעבידתא דחברה: על כל מדם דחטא על תורא ועל חמרא ועל אמרא ועל לבושא
ועל כל אבדתא דנאמר הדא הו[3] קדם דינא נעלן מלא דתריהון ולמן[4] דנחיבון דינא

[15] כ״ה בתרגומים (מלבד הע׳) והוא מחז״ל עי׳ רש״י. [16] כ״ה בע׳ ולג׳ וכדרכם לבלי להקפיד בגוף סתמי (ביונ׳ ותדינון), ואפשר שהשואה היא לסוף הפסוק הקודם. [17] כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס וכן בכ״י באוצר הספרים של הממשלה בברלין ואסהדו וכ״ה בע׳ ובולג׳. [18] ובתחלת הפסוק תרגם יושת – נרמון וכן בולג׳ תרגם בשני לשונות יושת הראשון – fuerit ei impositum והשני – fuerit postulatus. [16] גם בע׳ ולג׳ ורס״ג אינם מתרגמים כפל מלת יגח. [20] הוספת מלת תורא כמו בפסוק שאח״ז ובולג׳ ורס״ג השמיטו שם מלת השור. [12] תרגם בור שבמקרא בשני לשונות, ובולג׳ si quis aperuerit cisternam et foderit–וכי יפתח איש בור ויכרה והוא עפ״י ההלכה שבור אחד הוא ערש״י: או כי יכרה למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכריה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב. [22] השמיט לתרגם מלת ישיב משום כפל הלשון וערש״י ובולג׳ לא תרגם ג״כ הכפל. [23] תרגם יגף כמו שתרגם יגח וכ״ה בע׳ ועי׳ (ב״ק ב:) האי נגיפה נגיחה היא. [24] הוסיף מלת דגברא שלא לטעות שרעהו מוסב על השור כמ״ש הראב״ע בשם בן זוטא והראב״ע כתב עליו: ואין לשור רע רק בן זוטא לבדו.. [25] עי׳ סה״ש (עמ׳ 15): וכמוהו או נודע כי שור נגח הוא הענין אם נודע. * בספרי המקרא שלפנינו הקאפיטול מתחיל בפסוק שלפני זה וכ״ה בפש׳ טופס אמברסינוס, אבל בשאר הוצאות הפש׳ וכן בע׳ ובולג׳ כאן התחלת הקאפיטול. [1] כ״ה בע׳ ולג׳ וביונ׳ השואה בפסוק עצמו. [2] כ״ה בש׳ ורס״ג. [3] במקרא כי הוא זה, מלת כי השמיט לתרגם כדרכו במקומות הרבה ותרגם בחלוף מוקדם ומאוחר זה הוא וכ״ה ברס״ג הדא הו ומלת כי השמיט ועי׳ רקמה (212) אשר יאמר כי הוא זה המשפט כי זה הוא, ובולג׳ השמיט לתרגם כי הוא זה. [4] כ״ה ברס״ג אבל תרגם אשר ירשיענו וכן העתיק בש׳ משום שתפסו אלהים בל״י

י נשלם חד תרין לחברה: וכד נתל גברא לחברה חמרא או תורא או אמרא או[5] כל
יא בעירא למטר ונמות או נתתבר או נשתבא ולית אנש דחזא: מומתה דמריא תהוא
בית תריהון אן לא אושב אידה בעבידתא דחברה ונקבל מרהון מומתא[6] ולא נשלם:
יב יג ואן מתגנבו נתגנב מנה נשלם למרוהי: ואן מתתברו נתתבר ניתיוהי לסהדותא[7] דתבירא
יד לא נשלם: וכד נשאל גברא מן חברה בעירא[8] ונמות או נתתבר[9] ומרה לא הוא עמה
טו טז משלמו נשלם: ואן מרה עמה לא נשלם ואן אגירא הו בלע באגרה[10]: וכד נשדל
יז גברא בתולתא דלא הות מכירא ונדמך עמה מסב נסביה לה אנתתא: ואן לא צבא
יח יט אבוה דנתליה לה כספא נתקול איך מהרה דבתולתא: חרשא[11] לא תאחא: וכל מן
כ דנדמך עם בעירא מתקטלו נתקטל: דנדבח לדחלתא נאבד אלא למריא בלהודוהי:
כא כב ולעמורא לא תהרון[12] ולא תעיקון מטל דעמורא הויתון בארעא דמצרין: וכל ארמלתא
כג ויתמא לא תהרון: ואן מהרין אנתון להון[13] ומצלין[14] קדמי משמע אשמע צלותהון[15]:
כד כה ונתקף רוגזי ואקטלכון בחרבא ונהוין נשיכון ארמלן ובניכון נהוון יתמין: ואן כספא
תוזף בעמי למסכנא דעמך לא תהוא לה איך מרא חובא ולא[15] תסב[16] מנה רביתא:
כו כז ואן תסב משכנא לבשה דחברך במערבי שמשא הבידי לה: מטל דהויו לבשה
בלהודוהי והויו תכסיתה לבסרה[17] במנא נדמך ואן נצלא קדמי אשמעיודי מטל דמרחמנא
כח כט אנא: לדינא לא תצחא ולרישא דעמך לא תלוט: ריש עללתה דאדרך[18] וריש מעצרתך
ל לא תשוחד בוכרא דבניך תתל לי: הכנא תעבד לתוריך ולענך שבעא יומין נהוא
לא עם אמה וביומא דתמניא תתליוהי לי: ואנשין קדישין תהוון לי ובסרא דנתיש מן
חיותא היתא[19] לא תאכלון לכלבא תשדונה:

ובע׳ καὶ ὁ ἁλοὺς — יִלָּכֵד, כלומר יְרֻשַּׁע. [5] כ״ה בש׳ ע׳ ורס״ג, ובולג׳ ליתא מלת או לא אצל שור ולא אצל שה
[6] כ״ה בולג׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג וערש״י והוא מחז״ל ובראב״ע. [7] כ״ה בולג׳: יביא אליו את הטרפה ובירוש׳ ייתי ליה
מן איברוי סהיד ועי׳ כן ראב״ע ורשב״ם יביאהו עד קצת מאיברי הטרפה לעדות כדכתיב עמוס (ג, ו) כאשר יציל מפי
הארי שני כרעים או בדל אזן ועי׳ רמב״ן והוא פירושו של ר׳ יאשיהו במכילתא כאן שגם הוא נסמך על הפסוק בעמוס
הנ״ל, באונק׳: ייתי סהדי והוא פי׳ של ר׳ יוחנן בר׳ יאשיהו שאומר יביא עדים שנטרפה ויהא פטור מלשלם, ביונ׳ איתא
ב׳ הפירושים הנזכרים: מייתין ליה סהדין או ימטיניה עד גופא. הע׳ תרגמו יביאהו אצל הטרפה והוא פי׳ של ר׳ יהונתן
יביאהו עד יוליך הבעלים אצל הטרפה ויהא פטור מלשלם, וכבר העיר ע״ז פראנקעל בספרו Einfluß der pal. Exegese
(עמ׳ 96). [8] הוספת בהמה עי׳ ג״כ רשב״ם: וכי ישאל בהמה לעשות בה מלאכתו ובראב״ע, וביונ׳ מדעם וכ״ה ברס״ג וכמו״כ בולג׳
ובאיזו מכ״י של הע׳. [9] כמו בפסוק ט׳ ומת או נשבר ובע׳ כתוב שם ונשבר או מת בהשואה לכאן. [10] עי׳ כמו״כ ביונ׳ עאל פסידיה
באגריה. [11] עי׳ כן אונק׳ יונ׳ ורס״ג, ובע׳ וולג׳ מכשפים ובסנהדרין (ס״ז) אחד האיש ואחד האשה א״כ מה תלמוד לומר מכשפה
מפני שרוב נשים מצויות בכשפים וערש״י וראב״ע, וברקמה עמ׳ (235, 186, 39) כתב כי הא של מכשפה אינה סימן
הנקבה אלא לשון הפלגה וכ״כ בסה״ש ש. כשף. וע׳ במחברת הערוך לר״ש פרחון ש. ברא: ומאכל בריאה (חבקוק א, טז)
פי׳ [שה] בריאה וההי״ כמו מכשפה לא תחיה שאינה של נקבה אלא כל מכשף, והדברים משובשים לגמרי שאם הוא מפרש
שה בריאה למה הוא מסיים שהה׳ כמו מכשפה שאינה של נקבה, ובולט שערבוב שני דברים כאן, כי יש שפירשו ומאכלו
בריאה כמו שה בריאה, וברקמה (עמ׳ 40) דחה פי׳ זה וכתב: ולא יתכן שיהא תאר לנקבה מחוסרת כמו שה או הדומה לה
כי החפץ בו הנה הכלל לא הפרט, אבל הפרחון כל ספרו רובו ככולו העתיק מסה״ש לר״י ושם כתוב כך: אבל מאכלו
בריאה משפטו אצלי בריא תאר למאכל וההי״א בו להפלגה כמו במכשפה לא תחיה וזולתו ממה שזכרנו בספר הרקמה מן
המחברת הזאת. [12] כ״ה בע׳ אונק׳ ויונ׳, וברס״ג לא תוננו. [13] כ״ה בע׳ וולג׳. [14] במקרא כי אם צעק יצעק וגם בולג׳
ליתא כי אם צעק כמו בפש׳ וכ״ה ברס״ג אבל בל״י ויצעק. [15] כ״ה ברס״ג. [16] כ״ה בע׳ וולג׳ בל״י השואה בפסוק
ובתרגום ירוש׳ תזופון, תהוון. ותרגם תשימון—תסב כדרכו להשתמש בפעל נסב להרגום כמה פעלים עבריים ובלג׳ תרגם
לא תלחצנו בנשך. [17] כ״ה בולג׳: carnis eius. [18] כ״ה בע׳ ועי׳ יונ׳ ועי׳ תרומות (ג, ו) ותמורה (ה:), ובראב״ע: והנה
פי׳ זה הכתוב במקום אחר והוא ראשית דגנך תירושך ויצהרך ועי׳ כן ברשב״ם. [19] כ״ה באונק׳ ויונ׳, ומלת בשדה
השמיטו המתרגמים הקדמונים ועי׳ רש״י ממכילתא ובשר בשדה טרפה אף בבית כן אלא שדיבר הכתוב בהוה מקום שדרך
בהמות ליטרף, וברקמה (עמ׳ 184): ואפשר שתהיה הטרפה בזולת השדה אבל בעבור שרוב מה שתהיה בשדה
הביאה עליו.

לא תשר לשמעא כדבא לא תושט אידך עם חיבא למהוא לה[1] סהדא כדבא: לא א ב כג
תהוא בתר סגיֿאֿא למבאשו ולא תענא על דינא למצלא בתר סגיֿאֿא דצלין[2]: ולמסכנא ג
לא תעדר[3] בדינה: וכד תפגע בתורא דבעלדבבא[4] או בחמרה כד טעין מהפכו ד
אהפך אנון לה: וכד תחזך חמרה דבעלדבבא דרביע תחית טענה ובעא אנת ה
דלא תשקול[5] עמה משקל שקול עמה: לא תצלא דינא דמסכנא[6] בדינא: ומן מלתא ו ז
כדבתא הוית מרחק וזכיא וזדיקא לא תקטול מטל דלא מזכא אנא לחיבא: שוחדא ח
לא תסב מטל דשוחדא מעור עֿינידון דחכימֿא[7] בדינא[8] ומהפך מֿלידון דזכֿיא[9]: ולעמורֿא ט
לא תעיקון[10] אנתון גיר[11] ידעין אנתון נפשא דעמורֿא מטל דעמורֿא הויתון בארעא
דמצרין: שית[12] שֿניא תזרוע ארעך ותחמול עֿללתה: ובשביעתא[13] תכרביה[14] ותשבקיה י יא
ונאכלון מֿסכנא דעמך ושרכהון תאכול חיותא דדברא והכנא תעבד לכרֿמך
ולזיתֿיך[15]: שתֿא יומֿין תעבד עֿבדיך וביומא שביעיא תתניח מטל דנתתניח תורך וחמרך יב
ונתתניח בר אמתך ועמורא דבקוריך[16]: ובכלמדם[17] דאמרת לכון תזדהרון ושם דאֿלהֿא יג
אחרֿניתא לא תתדכרון ולא[18] נסכֿן על לבכון: תלת זבֿנין עבדו[19] לי עדעאדא בשנתא: יד
עדעאדא דפטירֿא תטר שבֿעא יומֿין פטירא תאכול איך דפקדתך בירחא דהבבֿא טו
דבה[20] נפקתון מן מצרין ולא תתחזון[21] קדמי סריקאית: ועדעאדא דחצדא ריש עֿבורכון טז
דתזרעון בחקלא ועדעאדא דחמלא במפקה דשנתא מא דכנש אנת עֿללתך[22] מן
חקלא: תלת זבֿנין בשנתא נתחזא כל דוכרנך קדם מריא אלהך[23]: לא תדבח על יז יח

[1] כ״ה באונק׳ ורס״ג. [2] עי׳ כן רש״י: אל תעננו על חריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים. [3] עי׳ ראב״ע: שתחשוב כי טוב תעשה בעזרך הדל. [4] כ״ה בפוליגלוטא לונדון אבל בטופסי מסול אורמיא ואמברסינוס בעלדדבך. [5] עי׳ כמו״כ בדברים (כג, כג) וכי תחדל לנדר—ואן לא צבא אנת למדר וכ״ה בע׳ שם ועי׳ כן בע׳ תהל׳ (לו, ד) חדל οὐκ ἐβουλήθη—לא רצה, וקושי הפסוק הביא את המתרגמים לידי פירושים שונים: אונק׳ ותתמנע מלמשבק ליה משבק תשבק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמיה וכמו״כ ביונ׳. בע׳: οὐ παρελεύσῃ αὐτό ἀλλὰ συναρεῖς αὐτό μετ᾽ αὐτοῦ—אל תעבור עליו כי אם תקים אותו עמו (ועי׳ ירמיהו (מא, ח) ויחדל καὶ παρῆλθε—ויעבר), בולג׳—non pertransibis sed sublevabis cum eo—אל תעבור כי אם תקים עמו ועי׳ מכילתא וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו נמצינו למדים שהוא עובר על עשה ולא תעשה, ועי׳ ספר המצות להרמב״ם הוצאתי ל״ת ע׳. וכמו״כ בע׳ דברים (כב, ד) חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם μὴ ὑπερίδῃς — לא תתעלם וכ״ה בולג׳. רס״ג פי׳ הפסוק בלשון נופל על לשון בהוראות מתחלפות לשון עזב הראשון מלשון עזיבה ונטישה ועזב השני מלשון עזר וכך פירש: חדל שתעזבהו רק פרוק תפרוק עמו וגם ר׳ יונה הבין מלת מעזב מלשון עזיבה ונטישה עי׳ סה״ש ש. עזב ואח״כ כתב שם: וכבר השאילו הלשון הזה על טעינת המשאות והוא אמרו ית׳ עזב תעזב עמו, ובמחברת הערוך שכולה לקוחה ומועתקה מס׳ השרשים לר״י כתב בשרש זה: עזב תעזב עמו פ׳ תפרוק המשאות וביונ׳ הלשון והפרוק ותטעון עמיה. [6] כ״ה בע׳ ולג׳ ויונ׳. [7] כמו בדברים (טז, יט) וכ״ה בש׳ ע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג דפוס ירושלים. [8] עי׳ מכילתא שמא תאמר הריני נוטל ממון ואיני מטה הדין כו׳. [9] כ״ה בולג׳ וביונ׳, ובע׳ ῥήματα δίκαια—דברים צדיקים וכ״ה באונק׳ ורס״ג ועי׳ רש״י, ובראב״ע אמר הגאון כי צדיקים תאר לדברי ולא יתכן זה כו׳. [10] כ״ה בש׳ ע׳ אונק׳ ויונ׳ השואה בפסוק עצמו, ובולג׳ ורס״ג בל״י. [11] בולג׳ כי אתם. [12] כ״ה בע׳ ולג׳ ודס״ג. [13] כ״ה בע׳ ורס״ג, ובולג׳ ובשנה השביעית וכ״ה בע׳ טופס אלכסנדרוני. [14] ברור שט״ס נפלה כאן וצ״ל תחרביה בחי״ת וכן משתמש הפש׳ לתרגם מובן זה במלת חרב עי׳ לדוגמא ישעיהו (ה, ו) ואשיתהו בתה—ואעבדיוהי דנחרב, (טז, ח) שדמות חשבון אמלל— . . חרבי, (לג, ט) ונער בשן וכרמל—חרבת . . [15] כ״ה בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג, ועי׳ כמו״כ בשופטים (טו, ה) ועד כרם זית בכל התרגומים וזית ועי׳ כן בתשובות דונש על מנחם (עמ׳ 47), וברקמה (עמ׳ 160): ולולי מה שאמרו רבותינו בועד כרם זית היה ראוי לכנכו אל השער הזה כאשר אומר בו התרגום ועד זיתא. [16] כמו (כ, י) וגרך אשר בשעריך וברס״ג ענדך – אצלך. [17] כ״ה בש׳ וולג׳, ובע׳ כל ועי׳ ראב״ע והטעם כל מה שאמרתי . . [18] כ״ה בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג וע״ל (עמ׳ יט הערה 3). [19] כ״ה בש׳ ובכל התרגומים. [20] כ״ה במסול אבל באורמיא אמברסינוס פוליג׳ לונדון וכת״י שבאוצר הספרים של הממשלה בברלין כתוב מטל דבירחא דהבבא כמ״ש להלן (לד, יח), ובש׳ כתוב שם כי בו. [21] כ״ה ברס״ג ולא תחצרו ובע׳ וולג׳ חראה. [22] תרגם מעשיך—תבואתך וכ״ה בולג׳ כפי המובן וברש״י: באספך את מעשיך שכל ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים. [23] כ״ה בע׳ וולג׳ כמו בדברים (טז, טז) יראה

יט חמיעא דמא דדבחתא[24] ולא נבות תרבא דעדעאדא[25] עדמא לצפרא: ריש עללתה[26]
כ דארעך תיתא לביתה דמריא אלהך לא תבשל גדיא בחלבא דאמה: הא משדר
כא אנא מלאכא קדמיך דנגטרך באורחא ודנעלך לארעא[27] דתקנת: אזדהר מנה
ושמע בקלה לא תתחרא לקובלה דלמא לא נשבוק לחוביכון מטל דשמי עלוהי[28]:
כב ואן משמע תשמע בקלה ותעבד לך[29] כלמדם דאמר לך[30] אסנא לסנאיך ואעיק
כג לבעלדבביך: מטל דנאזל מלאבי קדמיך ונעלך על אמוריא וחתיא ופרזיא וכנעניא וחויא
כד ויבוסיא ואחרוב אנון[31]: לא תסגוד לאלהיהון ולא תפלוח אנון ולא תעבד איך
כה עבדיהון אלא מסחפו סחף אנון ומתברו תבר קימתהון: ותפלחון למריא אלהכון
כו ונברך לחמכון ומיכון[32] ונעבר[33] מחותא מן בתיכון[34]: ולא תהוא דמגזיא ודעקרא
כז בארעכון ומנין יומתכון אשלם: ודהלתי[35] אשדר קדמיך ואחרוב[36] לכל עממא דתאזלון
כח עליהון ואתל לבעלדבביך דנפנון קדלהון קדמיך[37]: ואשדר דבוריתא קדמיך ואחרוב[38]
כט לכנעניא ולחתיא[39] מן קדמיך: לא אחרוב אנון מן קדמיך בשנתא חדא דלא תהוא
ל ארעא חרבא ותסגא עליך חוות ברא: בקליל קליל אחרוב אנון מן קדמיך עדמא
לא דתתקף ותארת ארעא: ואעבד תחומך מן ימא דסוף ועדמא לימא דפלשתיא ומן
לב מדברא ועדמא לנהרא מטל דמשלם אנא באידיכון יתבי ארעא ותחרבון אנון[40]: לא
לג תקים להון ולדחלתהון קימא: ולא נתבון בארעך דלמא נחטונך קדמי ולא[41] תפלוח
לאלהיהון דלמא נהוון[42] לך תוקלתא:

כד א ולמושא אמר סק לות מריא אנת ואהרון ונדב ואביהו ושבעין גברין מן סבא
ב דאיסראיל ותסגדון מן רוחקא: ונקרוב מושא בלחודוהי קדם מריא והנון לא נקרבון

כל זכורך את פני ה׳ אלהיך. [24]ע״ל (עמ׳ כז הערה 5). [25]כ״ה באונק׳. [26]תרגום בכורי — פרי, אפשר משום שיש שמתרגם בכורים — ריש עי׳ שמות (כג, טז; לד, כב) ונחמיה (י, לו) ולכן השמיט כאן הכפל וכ״ה בולג׳: Primitias frugum terrae tuae ויונ׳ הביא שניהם: שירוי ביכורי פירי ארעך, ובע׳ להלן (לד, כ) ראשית בכורי אדמתך כתבו τὰ πρωτογεννήματα τῆς γῆς וגם הם השמיטו את הכפל, אפשר לפי שמלה πρωτογεννήματα משמשת בע׳ גם לתרגום ראשית וגם לתרגום בכורים. [27]כ״ה בע׳ ועי׳ כן בפש׳ שופטים (יא, יט) עד מקומו — עדמא לארעי, מ״ב (יה, כה) המקום — ארעא, ולהיפך ירמיהו (טז, ג) בארץ — באתרא (ואולי הוא טעות בהעתק משום מלת באתרא הכתובה באותו פסוק), (כג, ג) הארצות — אתרותא וע״ל (עמ׳ ע הערה 6). [28]ברס״ג עמו ועי׳ אונק׳ ויונ׳. [29]מלת לך נכפלה ע״י מלת לך שאח״ז ובטופס אמברסינוס אינה. [30]כ״ה בע׳ ורס״ג. [31]כ״ה בכל התרגומים וברס״ג. [32]השואה למלת ועבדתם ובע׳ להיפך תרגמו ועבדת השואה ללחמך. [33]כ״ה בתרגום השמרוני ורס״ג השואה למלת וברך, ובע׳ וולג׳ — וברכתי השואה לוהסרותי. [34]בפתיחה (עמ׳ XXII הערה 1) העירותי שצ״ל מן בינתכון. [35]כ״ה בע׳ ורס״ג. [36]עי׳ מחברתי על התרגום הירושלמי לתורה (עמ׳ 36). [37]עי׳ אונק׳ ויונ׳ וברש״י ובראב״ע. [38]כ״ה גם באיזי טופסים בע׳ ולכאורה היה אפשר שהוא טעות בהעתק משום מלת ואחרוב הכתובה לפני זה, וכן שבע׳ ἐκβαλῶ משום אותה מלה עצמה הכתובה בפסוק שלאח״ז, אבל נראה שהשואה היא בפסוקים וכן בכמה כ״י של השמרוני ובע׳ וולג׳ בפסוק ל״א ונרשתמו תרגמו וגרשתימו ועי׳ יהושע (כד, יב) ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מתורגם בולג׳ ואגרש, וברס״ג כתוב כאן וגרשת כמו בפסוק ל״א. [39]עי׳ רש״י והוא מגמרא (סוטה לו.) הצרעה לא עברה את הירדן והחתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז׳ אומות לא מנה כאן אלא אלו, והחוי אע״פ שהוא מעבר הירדן שנו רבותינו על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה ועי׳ ראב״ע ורמב״ן, ואפשר שד׳ הפש׳ כפי׳ רש״י ולכן! השמיט בתרגומו את החוי. [40]השמיט לתרגם מפניך הכתוב במקרא וכן הולג׳ לא תרגם מלה זו בכמה מקומות עי׳ במדבר (לב, כא) הורישו את איביו (מפניו) (לג, נב) והורשתם את כל ישבי הארץ (מפניכם), דברים (ב, כב) השמיד את החרי (מפניהם), יהושע (ד, כג) הוביש (מפנינו), (כד, ח) ואשמידם (מפניכם) ועוד. ועי׳ מחברת הערוך ש. גרש: וגרשתמו מפניך פ׳ עם מלך ישראל ידבר לצוותו כלו׳ וגרשת אותם . . והדברים שם מחוסרי הבנה כמו כל המחברת כולה שהיא משובשת לגמרי ואולם זה נראה מדבריו שהציווי וגרשת מוסב על מלך ישראל ואין לזה שום שורש ויסוד, אמנם בספר יראים (סי׳ רצ״ט) כתב שמצות מחיית עמלק מוטלת רק על המלך וכן כתב מעצמו בהקדמת ספר שו״ת ענג יום טוב, אבל גם זה תמוה ואין כאן המקום להאריך. [41]כי תרגם כמו ויו ע״ל (עמ׳ עד הערה 6) ותרגם בהוספת לא כדרכו להוסיף לא בכל חלקי המשפט וע״ל (עמ׳ פג הער׳ 13). [42]כ״ה

ג ועמא לא נסקון עמה: ואתא מושא ואשתעי לעמא כלהון פתגמוהי דמריא וכלהון
ד דינא וקעא כלה עמא בקלא חד ואמרו כלמדם[1] דאמר מריא נעבד[2]: וכתב מושא
כלהון פתגמוהי דמריא וקדם בצפרא ובנא מדבחא בשפולי טורא ותרתעסרא
ה קימתא לתרתעסר שבטא דאיסראיל: ושדר לעלימא דבני איסראיל ואסקו יקרא שלמא
ו ודבחו דבחא שלמא תורא למריא: ונסב מושא פלגה דדמא וארמי בלקנא ופלגה
ז דדמא אשד על מדבחא: ונסב ספרא דקימא וקרא קדם עמא ואמרו כלמדם דאמר
ח מריא נשמע ונעבד[3]: ונסב מושא דמא ורס על עמא ואמר הנו[4] דמא דקימא דאקים
ט מריא עמכון על כלהון פתגמא הלין: וסלק מושא ואהרון ונדב ואביהו ושבעין מן
י סבא דאיסראיל: וחזו לאלהא דאיסראיל ותחית רגלוהי איך עבדא דלבתא דספילא
יא ואיך כרומא דשמיא בדכיותא: ועל סבא[6] דבני איסראיל לא אושב אידה וחזו לאלהא
יב ואכלו ואשתיו: ואמר מריא למושא סק לותי לטורא והוי תמן ואתל לך לוחא דכאפא
יג ונמוסא ופוקדנא דכתבת למלפו אנון: וקם מושא והושע משמשנה וסלק מושא
יד לטורה דאלהא: ולסבא אמר כתרו לן הרכא עדמא דנהפוך לותכון והא אהרון וחור
טו עמכון מן דאית לה מלתא[6] נתקרב קדמיהון: וסלק מושא לטורא וכסיתה[7] עננא:
טז ושרא שובחה דמריא על טורא דסיני וכסיתה עננא שתא יומין וקרא מריא[8] למושא
יז ביומא שביעיא מן גו עננא: וחזא שובחה דמריא איך נורא דיקדא ברישה דטורא
יח לעין כלהון דבית[9] איסראיל: ועל מושא בגו עננא וסלק לטורא והוא מושא בטורא
ארבעין איממין וארבעין ליליון:

כה א–ב ומלל מריא עם מושא ואמר לה: אמר לדבית איסראיל ונפרשון לי פורשנא מן כל
ג גברא דאתחשב בלבה תסבון פורשנא[1]: והנא פורשנא דתסבון מנהון דהבא וסאמא
ד ה ונחשא: ותכלתא וארגונא וזהוריתא[2] ובוצא וסערא[3] דעזא: ומשכא דדכרא דאספניקא

בש׳ ובכל התרגומים וברס״ג. [1]כן תרגם בפסוק ז׳ כל אשר דבר ה׳ וכמו״כ ביונ׳ כל דמליל ה׳ ובולג׳ כל דברי ה׳ אשר דבר. [2]בפוליגלוטא לונדון יש כאן הוספת מלת נשמע וכך כתוב נשמע ונעבד כמ״ש בפסוק ז׳ בפש׳, וגם הע׳ הוסיפו ונשמע אלא שכתבוה אחר מלת נעשה בהשואה לפסוק ז׳ שבמקרא. [3]כ״ה בש׳ נשמע ונעשה וכ״ה ברס״ג נקבלה ונצנעה, וסבת שנוי זה עי׳ ברקמה בפרק מן המוקדם והמאוחר (עמ׳ 212): נעשה ונשמע משפטו נשמע ונעשה. וכבר עמדו חז״ל על חילוף המוקדם והמאוחר בפסוק זה והסמיכו עליו אגדה מקובלת עי׳ שבת (פח.). [4]עי׳ יונ׳ הא דין וברס״ג הודא ובולג׳ hic est. [5]עי׳ פסיקתא זוטרתא ואל אצילי אלו הזקנים כו׳ ועי׳ רש״י ורמב״ן. [6]כ״ה באונק׳ יונ׳ ורס״ג. [7]כנוי במקום השם וכמו בפסוק הסמוך. [8]כ״ה בע׳ כמו לעיל (יט, כ) ויקרא ה׳ למשה אל ראש ההר ובולג׳ השמיט שם אל הה׳, וכאן בולג׳ השמיט אל משה ועי׳ ריש ויקרא בהערה. [9]כמו להלן (מ, לח) לעיני כל בית ישראל וברס״ג, כתוב שם בני ובע׳ חסר שם בית. [1]ע״ל (עמ׳ כז הערה 5) ובולג׳ השמיט מלת תרומתי וגם בפסוק ג׳ השמיט מלת התרומה. [2]כאן בלבד מתורגם זחוריתא אבל בכל שאר המקומות תולעת שני מתורגם צובעא דזחוריתא, וכן באונק׳ ויונ׳ בכל מקום צבע זהורי. ותיבת זחוריתא משמשת בפש׳ בין לתרגום מלת תולע ובין לתרגום מלת שני עי׳ בראשית (לא, כח) ואיכה (ד, ה), ועי׳ ספרא בתחלת פרשה מצורע ושני תולעת יכול כו׳ ת״ל ושני חא כיצד זו זהורית טובה. ובע׳ משמשת מלת κόκκινος גם למלת תולע גם למלת שני עי׳ בראשית (שם) וישעיה (א. יח), אבל בע׳ כאן ולהלן (לה, ו) תרגמו καὶ κόκκινον διπλοῦν—ותולעת שני (כמו משנה) ועי׳ כן בולג׳ בכמה מקומות, ועי׳ ספרא שם יוחנן בן דהבאי אומר ושני תולעת שני שבתולעת וכן במנחות (מב:) רבי יוחנן בן דהבאי אומר אפילו מראה שני שבה שנאמר ותולעת שני (כן צ״ל וכ״ה בש״ס כ״י, עיין דקדוקי סופרים וכ״ה ברבינו גרשום שם). ובתרגום השמרוני במדבר (יט, ו) מתורגם ושני תולעת — ותרתין תולעים וכהן בספרו Samaritanische Studien (עמ׳ 21) מלא פיו צחוק והעיר ע״ז שהוא תרגום של ילדים, ולפי האמור נראה, שהיו בענין זה קבלות בידי חז״ל שהסמיכון על מלת שני ודרשוה כמו שני. ועי׳ כמו״כ במשלי (לא, כא) כי כל ביתה לבוש שנים בולג׳ duplicibus—שנים וכן תרגמו הע׳ (אלא שצרפו המלה לפסוק הבא), ועי׳ כמו״כ בתנחומא פרשה חיי שרה ופרשה ראה ובאגדת בראשית (פ׳ לד) ובמדרש משלי במקומו, ועי׳ בספר חוקה והוא פי׳ למשלי מר׳ יוסף קמחי: כי כל ביתה לבוש שנים מלשון משנה מכל בגדים יש בביתה שנים שנים, ובספר השרשים לרד״ק ש. שנה הביא בשם אביו שפירש שנים כמו שונים. [3]כן הוסיף מלת וסערא גם להלן (לה, ו. כג) וכן הוא בולג׳ בכל המקומות,

ו ומשכא דססגונא וקיסא דאשכרעא: ומשחא למנהרו[3] ובסמא למשחא דמשיחותא
ז ח ולעטרא דבסמא: וכאפא דברולא וכאפא טבתא לפדתא ולפריסא: ונעבדון לי
ט מקדשא ואשרא בינתהון: כל מדם דמחוא אנא לך דמותא דמשכנא ודכלהון[5]
י מאנוהי הכנא[6] תעבדון: ונעבדון קאבותא דקיסא דאשכרעא תרתין אמין ופלג אורכה
יא ואמא ופלג פתיה ואמא ופלג רומה: וקרומיה דהבא דכיא מן לגו ומן לבר תקרמיה
יב ותעבד לה[7] כלילא דדהבא כד הדרא: ותהשול לה ארבע זקוקן דדהבא ותתל
יג בארבע זויתה תרתין[8] זקוקן בסטרא חד ותרתין זקוקן על סטרא אחרנא: ותעבד
יד קופא דקיסא דאשכרעא ותקרום אנון דהבא: ותעל קופא בזקוקתא על סטריה
טו דקאבותא דתשתקל[9] בהון קאבותא: בזקוקתא דקאבותא נהוון קופא ולא נענדון
טז יז מנהון[10]: ותסים בקאבותא סהדותא דאתל לך: ועבד חוסיא דדהבא דכיא תרתין
יח אמין ופלג אורכה ואמא ופלג פתיה: ועבד תרין כרובא דדהבא דנסכתא עבד אנון
יט מן תרין סטרוהי דחוסיא: ועבד כרובא חד מן סטרה מכא וכרובא אחרנא מן סטרה
אחרנא דחוסיא ותעבד[11] תרין כרובא על תרין סטרוהי: ונהוון כרובא פריסין גפיהון
כ מן לעל ומכסין בכנפיהון על חוסיא ואפיהון חד לוקבל חד לעל מן[12] חוסיא נהוין
כא אפיהון דכרובא: ותסים חוסיא על קאבותא מן לעל ותסים בקאבותא[13] סהדותא דאתל
כב לך: ואתועד לך תמן ואמלל עמך מן לעל מן חוסיא מן בינת תרין כרובא דאית לעל
כג מן קאבותא דסהדותא כלמדם דמפקד אנא לך על בני איסראיל: ועבד פתורא
כד דקיסא דאשכרעא תרתין אמין אורכה ואמא פתיה ואמא ופלג רומה: וקרומיהו דהבא
כה דכיא ועבד לה כלילא דדהבא כד הדר: ועבד לה ספתא דתהוא רמא פשך[14] כד
כו הדר ועבד לה כלילא דדהבא על ספתה כד הדר: ועבד לה ארבע זקוקן דדהבא
כז ותעבד[15] זקוקתא ארבע דדהבא[16] על ארבע זויתה לעל מן ארבע רגלודי: לוקבל ספתה
כח נהוין זקוקתה אתרא[17] לקופא למשקלה לפתורא: ועבד קופא דקיסא דאשכרעא וקרום
כט אנון דהבא דנהוון שקלין[18] בהון פתורא: ועבד פילסא וכפא וזבורא ומגקיתא
ל דמתנקא בהין דדהבא דכיא תעבד אנין: ותסים על פתורא לחם אפא קדמי אמינאית:
לא ועבד מנרתא דדהבא דכיא דנסכתא תעבדיה[19] למנרתא בסס דילה וקניה ואסקפיה

וכ״ה בע׳ מלבד בפסוק (לה, כג) ששם נשמטה בע׳ מלת עזים לגמרי, ועי׳ ראב״ע: ועזים שער העזים. ובע׳ בפסוק (כו, ז) יריעת עזים תרגמו δέρρεις τριχίνας—יריעת שער. [4]כ״ה ביונ׳ לאנהרא ובולג׳ ad luminaria concinnanda—להדליק הנרות. [5]במקרא תבנית כל כליו והשמיט לתרגם הכפל וכן ליתא בולג׳. [6]כ״ה גם בע׳ ורס״ג ועי׳ ראב״ע: תוספת וי״ו וכן תעשו. [7]כ״ה בש׳ וע׳ השואה לפסוק כ״ד. [8]במקרא ושתי וגם בע׳ ולג׳ ורס״ג תרגמו שתי בלי וי״ו, ואמנם המפרשים נדחקו בלשון ושתי טבעות וכתבו שהיו שמונה טבעות עי׳ ראב״ע ותוס׳ יומא (עב.), ועי׳ רש״י: ושתי טבעות הן הן הד׳ הטבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו והוי״ו זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות. [9]כ״ה בולג׳ ut portetur ועי׳ כמו״כ בולג׳ בפסוק כ״ז וכ״ח. [10]כמו״כ בולג׳ ובמקרא ממנו מוסב על הארון והפש׳ והולג׳ הסבו על הטבעות והיא היא ועי׳ יומא (עב.) וברש״י שם, והע׳ השמיטו לגמרי מלת ממנו וכתבו ἀκίνητοι [11]כ״ה בע׳ καὶ ποιήσεις לא כמ״ש במקרא תעשו כדי להשוות לתחלת הפסוק, וכן תרגמו יונ׳ ורס״ג בל״י אלא שלא בוי״ו, והולג׳ השמיט לתרגם מן הכפרת תעשו את הכרובים וגם מלת ועשה שבתחלת הפסוק וכך תרגם כרוב אחד יהיה מקצה האחד והשני מהשני. [12]צ״ל על חוסיא ובאה טעות זו משום מלות מן לעל הכתובות לפני זה, או משום המלות לעל מן הכתובות בפסוק אחרי זה ולהלן (לז, ט) שנשנה פסוק זה כתוב כנכון. [13]עי׳ סה״ש (עמ׳ 31,253): ואל הארון תתן את העדות הענין ובארון. [14]עי׳ כן אונק׳ ויונ׳. [15]במקרא ונתת, והנחת קצת חוקרים שהיה כתוב לפני המתרגם ועשית משום שתרגם ותעבד אין בה ממש שהרי גם ויצקת (כו, לז) ושבצת (כח, לט) תרגם בפעל עבד וע״ל (עמ׳ סו הערה 8). ועי׳ בע׳ להלן (ל, יח) ונתת שמה מים—ויצקת שמה מים ולהיפך (לח, ה) ויצק ארבע טבעת בארבע הקצות— ויתן ורבים כיו״ב. [16]אפשר שהמלות ארבע דדהבא מיותרות הן ונשנו בטעות משום שכתובות הן לפני זה, ובע׳ כתוב את ארבע הטבעות ובולג׳ השמיט לגמרי המלות את הטבעות ובפסוק הסמוך תהיינה הטבעות תרגם בולג׳ טבעות זהב. [17]ערש״י: כתרגומו ; תרא לאריחיא. [18]כ״ה בש׳ אונק׳ ויונ׳, ועי׳ הערה 8. [19]כ״ה

לב והזוריה ושושניה[20] מנה נהוון: ואשתא קנין דנפקין מן סטריה תלתא קנין מן סטרה
לג חד דמנרתא ותלתא קנין[21] מן סטרה אחרנא: תלתא אסקפין קביען בקניא חד והזורא
ושושנא ותלתא אסקפין קביען בקניא חד והזורא ושושנא הכנא בשתא קנין
לד דנפקין מנה מן מנרתא[22]: ובמנרתא נהוון[23] ארבעא אסקפין[24] והזורא ושושנא:
לה חזורא תחית תרין קנין דמנה וחזורא תחית תרין קנין דמנה וחזורא תחית
לו תרין קנין דמנה הכנא[25] בשתא קנין דנפקין מנה מן מנרתא[23]: והזוריה וקניה
לז מנה נהוון כלה דנסכתא חדא דדהבא דכיא: ועבד שרגיה שבעא ואנהר[26] שרגיה
לח דנהוון מנהרין[27] לוקבל אפיה: ועבד[28] מלקטיה ומזמכיה דדהבא דכיא: מן ככרא
לט מ דדהבא דכיא תעבדיה[29] לה ולכלהון[30] מאנא הלין: וחזי ועבד בדמותא[31] די דמחוא[32]
אנא לך בטורא:

כו א ולמשכנא תעבד עסר יריען דבוצא עזילא תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא כרובא
ב עבדא דאומנא תעבד אנין: אורכה דירעתא חדא עסרין ותמנא אמין ופתיה[1] ארבע
ג אמין דירעתא חדא משוחתא חדא לכלהין ירעתא: חמש יריען נהוין מדבקן חדא
ד בחדא וחמש יריען נהוין[2] מדבקן חדא בחדא: ועבד תאנתא דתכלתא על ספתה
דיריעתא חדא בסטרה דדבקא והכנא תעבד לספתה דיריעתא מן סטרא דדבקא
ה אחרנא: חמשין תאנן תעבד בספתה דיריעתא חדא וחמשין תאנן תעבד בספתה
ו דיריעתא אחרתא[3] בדבקא אחרנא ונהוין תריצן תאנתא חדא לוקבל חדא: ועבד
חמשין קורקסין דדהבא ודבק יריעתא חדא בחדא בקורקסא ונהוא משכנא חד:
ז ח ועבד יריעתא דסערא לפרסא דמשכנא חדעסרא יריען תעבד אנין: אורכה דיריעתא
חדא מנהין תלתין אמין ופתיה ארבע אמין דירעתא חדא משוחתא חדא לכלהין
ט ירעתא[4] הלין חדעסרא: ודבק חמש ירען אכחדא ושית ירען אכחדא ואעף ירעתא
י שתיתיתא לוקבל אפי משכנא: ועבד חמשין תאנן על ספתה דירעתא חדא מן סטרה
יא דדבקא וחמשין תאנן על ספתה דירעתא אחרתא[5] בדבקא אחרנא: ועבד קורקסא
יב דנחשא חמשין ואעל קורקסא בתאנתא ודבקידו למשכנא ונהוא חד: ומדם דיתר[6]

בש׳ ע׳ יונ׳ וכ״ה ברס״ג אלא שהשמיט מלת המנורה ובולג׳ השמיט לגמרי תיעשה המנורה ועי׳ ראב״ע. [20]כ״ה ברס״ג. [21]גם ברס״ג ליתא מנרה, ובולג׳ חשמיט גם מלת קני ותרגם שלשה מצד האחד. [22]להלן (לז, כא) לששת הקנים היצאים ממנה ונכנסו בכאן שני נוסחאות וברס״ג מתורגם כאן ממנה. [23]כ״ה בולג׳: erunt. [24]נשמטה מלת משקדים אבל להלן (לז, כ) נתרגמה, ובע׳ הוסיפו אחרי משקדים תיבות בקנה האחד כמו בפסוק ל״ג. [25]הוספה זו איתא גם בע׳ ורס״ג כמו בפסוק ל״ג. [26]תרגם כמו והעלה (עי׳ להלן מ, ד. כה שמתורגם העלה—אנהר) וכ״ה בע׳ ועי׳ רקמה (עמ׳ 130): הפועל החולף במקום הציווי העמיקו לשבת (ירמי׳ מט, ל) זה פועל חולף במקום הציווי.., ומשום זה אפשר כתוב ג״כ בש׳ והעלית, ואולי משום השואה לכתוב להלן (מ, ד) והעלית את נרתיה. [27]כ״ה בש׳ ובכל התרגומים ועי׳ רש״י כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה. [28]הוסיף מלת ועבד ובולג׳ כתוב באמצע הפסוק יעשו זהב טהור ובע׳ הוסיף בסוף הפסוק תעשה ובטופס אלכסנדרוני ליתא מלת תעשה, שבאמת נשמטה ממקומה מן הפסוק השני שהיא חסרה שם וכמ״ש בטופס אלכסנדרוני. [29]כ״ה בש׳ ובע׳ טופס אלכסנדרוני כלשון כל הפסוקים בפרשה זו, ובולג׳ לא תרגם לגמרי מלה זו וכך תרגם הפסוק: כל משקל המנורה עם כל כליה יהיה ככר זהב טהור. [30]כ״ה בש׳ ורס״ג וערש״י וראב״ע. [31]כ״ה בע׳ וולג׳, וברס״ג ואנטר דלך ואעמל בשכלה. [32]כמו בפסוק ט׳. [1]כ״ה ברס״ג. [2]כ״ה בע׳ ורס״ג. [3]מלת אשר לא נתרגמה גם ברס״ג. [4]כמו בפסוק ב׳ לכל היריעות, ובולג׳ ורס״ג כאן ובפסוק ב׳ השמיטו היריעה האחת. [5]כ״ה בולג׳, וברס״ג הוסיף אל טרפיה — הקיצנה. [6]במקרא וסרח העדף והשמיט אחד מפני הכפל, ובע׳ בא הפסוק משובש וכך כתוב: καὶ ὑποθήσεις τὸ πλεονάζον ἐν ταῖς δέρρεσι τῆς σκηνῆς τὸ ἥμισυ τῆς δέρρεως τὸ ὑπολέ-λειμμένον ὑποκαλύψεις εἰς τὸ πλεονάζον τῶν δέρρεων τῆς σκηνῆς, ὑποκαλύψεις ὀπίσω τῆς σκηνῆς — וסרחת (בע׳ ושמת לפי הענין כמו בפש׳ תסרח — תרמא) העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על העדפת

יג מן ירעתא דמשכנא פלגה דירעתא דיתר תרמא לבסתרה דמשכנא: ואמתא מן חד
גבא ואמתא מן גבא אחרנא דיתר באורכא דירעתא דמשכנא נהוא רמא על סטרוהי
יד דמשכנא מן הנא גבא ומן הנא[7] למכסיותה: ועבד פרסא למשכנא משכא דדכרא
טו דאספניקא ומשכא[8] דדכרא[9] דססגונא מן לעל: ועבד דפא למשכנא דקיסא דאשכרעא
יז יח קימא: עסר אמין אורכה דדפא חד[10] ואמא ופלג פתיה דדפא חד: ותרתין צירתא
יח לדפא חד תריצן הדא לוקבל הדא הכנא תעבד לכלהון דפוהי דמשכנא: ועבד
יט דפא למשכנא עסרין דפין לסטרא דרוחא דתימנא: וארבעין סמכא דסאמא תעבד
תחות עסרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרתין צירתה ותרין סמכין תחות דפא
כ אחרנא לתרתין צירתה: ולסטרא אחרנא דמשכנא מן רוחא דגרביא עסרין דפין:
כא וארבעין סמכין[11] דסאמא תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא אחרנא:
כב כג ומן שפולוהי דמשכנא מן מערבא עבד שתא דפין: ותרין דפין תעבד לזויתא דמשכנא
כד מן שפוליהון: דנהוון שוין מן לתחת ואכחדא נהוון גפין[12] על[13] רישה על זקוקתא
כה חדא הכנא לתריהון סמכא[14] לתרתין זוין נהוון: ונהוון תמניא דפין וסמכיהון דסאמא
כו שתתעסר[15] תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא אחרנא: ותעבד
כז מוכלא דקיסא דאשכרעא חמשא לדפא דסטרה חד דמשכנא: וחמשא מוכלין לדפוהי
דסטרא אחרנא דמשכנא וחמשא מוכלין לדפוהי דסטרא אחרנא[16] מן שפולוהי
כח דמשכנא מן מערבא: ומוכלא מציא בגו דפא מעבר מן הנא גבא[17] להנא ודפא[18]
כט ל קרום דהבא וזקוקתא עבד דדהבא דוכתא למוכלא: וקרום למוכלא דהבא: ואקימיהי
לא למשכנא בזדקה איך דהויתך[19] בטורא: ועבד פרסא דתכלתא וארגונא וצובעא
לב דזהוריתא ובוצא עזילא עבדא דאומנא עבדיהי[20] כרובא: וסימידו על ארבעא
עמודא דאשכרעא דקרימין דהבא וקובעיהון דהבא על ארבעא סמכא דסאמא:
לג והב פרסא תחות דפא ואעל לתמן לגו מן פרסא קאבותא דסהדותא ותפרוס להון[21]
לד פרסא בית קודשא ובית קדוש קודשא: ותסים חוסיא על קאבותא דסהדותא בקדוש
לה קודשא: ותסים פתורא לבר מן פרסא ומנרתא לוקבל פתורא על סטרא דמשכנא
לו מן תימנא ופתורא תסים על סטרא דגרביא: ועבד פרסא לתרעא דמשכנא תכלתא
לז וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא עבדא דצורתא: ועבד לפרסא חמשא
עמודא דאשכרעא וקרום אנון דהבא וקובעיהון דהבא ועבד להון חמשא סמכא
דנחשא:

היריעות האהל תסרח אחרי המשכן וכפה״נ שהמלות היוניות המקבילות לתיבות תסרח, העודפת היריעות האהל, נשנו בטעות ומלת εἰς—על מקומה לפני מלת אחרי, ובאו בע׳ שני תרגומים למלת העדף שבודאי היו שתי נוסחאות, ומלת וסרח שבמקרא תרגמו בצורת פעל וכן תרגם רס״ג. [7] כ״ה באמברסינוס ובפוליגלוטא לונדון, ובמסול ואורמיא ומן הנא גבא. [8] השמיט לתרגם ומכסה השני ע׳ שבת (כא.) דעת ר׳ נחמיה שרק מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים והציו של עורות תחשים ועי׳ רש״י. [9] מלת דדכרא מיותרת היא ונשנתה בטעות. [10] כ״ה בש׳, ובע׳ עשר אמות תעשה הקרש האחד וברס״ג ארך כל קרש ובולג׳ ארך כל אחד ואחד מהם. [11] כ״ה בולג׳ ורס״ג כמו בפסוק י״ט, ועי׳ בולג׳ ורס״ג שתרגמו ולהם ארבעים כו׳. [12] פירש תמים כמו תאמים כמ״ש בש׳ ע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג וברש״י, אלא שתרגם תמים ותאמים בשני לשונות. [13] במסול ואורמיא מן. [14] מלת סמכא אין לה כל טעם כאן ונכנסה בטעות. [15] גם בע׳ וולג׳ ליתא מלת אדנים וכן היא חסרה להלן (לו, ל) בפש׳ ע׳ וולג׳. ובולג׳ ורס״ג השמיטו בתרגומם ושני אדנים תחת הקרש האחד ותרגמו שני אדנים תחת כל קרש. [16] המלות דסטרא אחרנא מיותרות ונשנו בטעות מתוך שהן כתובות לפני זה. [17] בע׳ מן הקצה האחד אל הקצה האחר. [18] כ״ה בפוליגלוטא לונדון ובמקרא כאן מתחיל פסוק כ״ט וכ״ה באורמיא, מסול ואמברסינוס. [19] ע״ל (עמ׳ קה הערה 32). [20] כ״ה בע׳ ורס״ג. ובש׳ יעשו ובולג׳ בצורת הנפעל. [21] כ״ה בפוליגלוטא

כז א ועבד מדבחא דקיסא דאשכרעא חמש אמין אורכה וחמש אמין פתיה מרבע נהוא
ב מדבחא ותלת אמין רומה: ועבד קרנתה על ארבע זויתה מנה הוין קרנתה וקרומידי
ג נחשא: ועבד קדסודי לתשמשתה[1] ואידודי וקרדלודי ומשלותה ופירמודי וכלהון מאנודי
ד תעבד דנחשא: ועבד[3] קרקל איך[4] עבדא דמצידתא דנחשא ועבד על קרקל[5] ארבע
ה זקוקן דנחשא על ארבע סטרודי: הביה תחית שפולודי[6] דמדבחא מן לתחת ותהוא קרקל
ו עדמא לפלגה דמדבחא: ועבד קופא למדבחא קופא דקיסא דאשכרעא וקרום אנון נחשא:
ז ח ואעל[7] קופא[8] בזקזקתא ונהוון[9] על תרין סטרודי דמדבחא מא דשקלין לה: חלילא
ט דרפא תעבדיודי איך דחויתך[10] בטורא הכנא נעבדון: ועבד דרתא למשכנא לסטר
י רוחא דתימנא סדרא דדרתא דבוצא עזילא מאא אמין אורכה דסדרא[11] חד: ועמודודי
יא עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא וקובעיהון דעמודא וקרמהון דסאמא: והכנא לסטרא
דגרביא באורכא סדרא מאא אמין ועמודודי עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא וקובעיהון
יב דעמודא וקרמהון דסאמא: ופתיה דדרתא לסטרא דמערבא סדרא חמשין אמין
יג ועמודיהון עסרא וסמכיהון עסרא: ופתיה דדרתא לסטרא דרוחא דמדנחא חמשין
יד טו אמין: וחמש עסרא אמין לסדרא[12] דסטרא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: ולסטרא
טז תנינא חמשתעסר סדרין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: ולתרעא דדרתא פרסא
עסרין אמין דתכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא עבדא דצורתא
יז עמודיהון ארבעא וסמכיהון ארבעא: כלהון עמודא דדרתא כד חדרא קרימין סאמא
יח וקובעיהון דסאמא וסמכיהון דנחשא: ואורכה דדרתא מאא אמין ופתיה חמשין בחמשין
יט ורומה חמש אמין דבוצא עזילא וסמכיהון דנחשא: כלהון[13] מאנא דמשכנא וכלה[14]
כ פולחנה וכלהין סכודי וכלהין סכא דדרתא דנחשא: ואנת פקד לבני איסראיל
כא ונסבון לך משחא דכיא[15] דזיתא עצירא למנהרו[16] שרגא[17] אמינאית: במשכנזבנא לבר
מן פרסא דעל סהדותא ונסדור אנון אהרון ובנודי מן רמשא ועדמא לצפרא קדם
מריא נמוסא לעלם לדריכון[18] מן לות בני איסראיל:

לונדון, אבל במסול אורמיא ואמברסינוס לכון כמו במקרא. [1] במקרא לדשנו ואפשר שהפש׳ לא תרגם כלל לדשנו כמו שלא תרגמוהו הע׳, ומלת לתשמשתה הוסיף הפש׳ לשם ביאור כמו שנוספה גם בולג׳ שכך כתוב שם: Faciesque in usus eius lebetes ad suscipiendos cineres—ועשית לתשמישו סירות לקבל הדשן, הרי שיש גם מלת לתשמשתה הכתובה בפש׳, ובולג׳ סותר משנתו שתרגם בבמדבר (ד, יג) ודשנו את המזבח sed et altare mundabunt cinere—והסירו הדשן. ובפי׳ דון יצחק אברבנאל כתב: „ועשית סירותיו שם כצורת הסירות לקבל בהם הדשן כאשר ירבה ופירוש לדשנו לצורך דושנו כי אין הדשן פועל כי הוא שם האפר בהיות הדשן בסגו״ל תחת הדלת אבל כשהוא בקמ״ץ הוא פועל הדשן כמו ואכל ושבע ודשן תדשן ודומיהם״ ואפי׳ אם נניח שטופס משובש היה לפניו, מה שמסופק מאד, כל דבריו מחוסרי תבלין. [2] כ״ה בע׳, ובולג׳ יונ׳ ורס״ג כל. [3] במקרא ועשית לו ובולג׳ ליתא גם ועשית. [4] כמעשה רשת (ראב״ע), ועי׳ כן בולג׳ וברס״ג. [5] כ״ה בע׳ ואין זה אלא פירוש שהרי לפי המקרא שלפנינו הוא המכבר היא הרשת, ובולג׳ השמיט ועשית על הרשת. [6] עי׳ מחברת מנחם (עמ׳ 110): תחת כרכב המזבח ענינו תחת שפת המזבח. [7] כ״ה בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג כמ״ש לעיל (כה, יד) וכלשון השגור בכל פרשה זו. [8] כ״ה בע׳ ורס״ג, ובולג׳ השמיט לתרגם את בדיו. [9] מלת הבדים אינה גם בע׳ ולג׳ ורס״ג. [10] ע״ל (עמ׳ קה הערה 32). [11] צ״ל דסטרא כמ״ש בפסוקים יא, יב וכו׳. [12] כ״ה בפוליגלוטא לונדון במסול ואורמיא, ובאמברסינוס כתוב סדרא. [13] כ״ה בולג׳, ובע׳ ורס״ג וכל. [14] כ״ה בע׳, ובולג׳ מתורגם בכל עבדתו: in omnes usus et ceremonias. [15] לדעתו זך תאר לשמן וכ״ה בע׳, בולג׳ ובמנחות (פו:) ובספרא (ויקרא כד, ב) וערש״י, והראב״ע והרשב״ם פירשו זך תאר לזית וכ״ה ביונ׳. [16] במקרא למאר להעלת והשמיט האחד משום כפל הלשון לפי ששניהם הוא מתרגם במלת לאנהרו וכן בולג׳ לא תרגם אלא מלה אחת ובדרך חפשית ut ardeat lucerna semper—למען יאיר הנר תמיד, ובע׳ להפך נכנסו שם שני לשונות לתרגום מלת להעלת. [17] להעלת נר תמיד במקום נרות (רקמה עמ׳ 194). [18] במקרא לדרתם וגם הש׳ הע׳ ורס״ג תרגמו לדורותיכם כמ״ש להלן (ל, ח) ובהעלת אהרן את הנרות.. לפני ה׳ לדרתיכם ובע׳ כתוב שם לדורותם.

כח א ואנת קרב לך לאהרן אחוך ולבנוהי עמה מן גו בני איסראיל למכהנו[1] לי אהרן
ב ונדב ואביהו ואליעזר ואיתמר בני אהרן: ועבד לבושי קודשא לאהרן אחוך לאיקרא
ג ולתשבוחתא: ואנת אמר לכלהון חכימי לבא דמלית אנון[2] רוחא דחכמתא ונעבדון
ד לבושי קודשא[3] לאהרן למקדשותה למכהנו לי: והלין לבושא דנעבדון להון
פרזומא[4] ופריסא וכותינא דבוצא ומצנפתא והמינא ונעבדון לבושי קודשא לאהרן
ה אחוך ולבנוהי למכהנו לי: והנון נסבון דהבא ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא
ו עזילא: ונעבדון פדתא דדהבא תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא
ז ח עבדא דאומנא: תרתין כתפן נהוין מדבקן לה על תרין סטריה ונדבק: המינא דפדתא[5]
דעליה מנה נהוא איך עבדה[6] דדהבא ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא
ט י עזילא: וסב תרתין כאפא דברולא וגלוף עליהון שמהא דבני איסראיל: שתא מן
שמהיהון גלוף על כאפא חדא ושתא שמהא דאשתחרו גלוף על כאפא אחרתא
יא איך תולדתהון: עבדא דאומנא כאפא גליפתא[7] גלפא דחתמא גלוף תרתין כאפא

[1] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג ועי׳ סה״ש (עמ׳ 213) ודע כי אמרו לכהנו לי יכול להיות כמו לכהן לי ותהיה הוי״ו נוספת כאשר היא בואם יתקפו האחד (קהלת ד,יב) וזולתו. ועי׳ ספר הגלוי (עמ׳ 88): ואין וי״ו ואם יתקפו כמוהם ולא תוספת כאשר אמר מנחם, וברסאלה לר״י בן קריש (עמ׳ 25) משמע שדעתו שיתקפו הו״ו נוספת ע״ש שלקוי הספר בחסר, אבל מהמשך הלשון נראה שהיה כתוב בהחסר ענין יתקפו שביארו כמו יתקף וכן פירשו הפש׳ ובולג׳ (בע׳ בנפעל ἐπικραταιωθῇ) בולג׳, תרגם כאן לכהנם. ואפשר שצורת לכהנו היא צורה קדומה של מקור עם למ״ד כמו דרך הלשון בסורית. [2] כן הוא בע׳ ולג׳ אונק׳ ויונ׳ משום השואה למלת חכמי ובש׳ ורס״ג חכם לב לכונו אל מלאתיו, ועי׳ רקמה (עמ׳ 194): „אל כל חכמי לבו אשר מלאתיו כלומר מלאתים ואפשר שתהיה היו״ד בחכמי נוסף כמו שהוא.. וכאלו אמר אל כל חכם לב ויהיה אשר מלאתיו על משפטו״. אבל יש במקומות רבים במקרא שבא הנשוא ביחיד אצל נושא בל״ר להוראת כל אחד מהנושאים והמתרגמים תרגמוהו כל אחד לפי דרכו עי׳ לדוגמא משלי (כח, א) וצדיקים ככפיר יבטח בפש׳ נתתכלון וכ״ה בתרגום וברס״ג, ועי׳ רקמה (שם) יבטח במקום יבטחו (וע״ע ברקמה עמ׳ 111), ובע׳ כתוב δίκαιος – וצדיק וכ״ה בולג׳, ועיין ראב״ע בראשית (כז, כט): אורריך ארור כל אחד מאורריך וכן וצדיקים ככפיר יבטח ורבים ככה, ובמחברת הערוך שכולו מועתק מה״ש לר׳ יונה כתב בחלק הדקדוק (עמ׳ ח): יבטח פ׳ יבטחו או כל צדיק וצדיק ככפיר יבטח; ישעיהו (ה, כג) וצדקת צדיקים יסירו ממנו בפש׳ מנהון וכ״ה בתרגום ועי׳ רקמה (שם) ממנו במקום מהם, ובולג׳ et iustitiam iusti – וצדקת צדיק וכ״ה ברס״ג; (טז, ח) שדמות חשבון אמלל בפש׳ חרבי, ובתרגום משרית חשבון וכ״ה בע׳ וולג׳; ירמיהו (נא, נח) חמות בבל הרחבה ערער תתערער פש׳ מתעקרו נתעקרון וכ״ה בתרגום, ובע׳ τεῖχος – חומת וכ״ה בולג׳; (נא, נו) חתתה קשתותם בפ׳ אתתברי וכ״ה בולג׳, ובע׳ τὸ τόξον αὐτῶν – קשתם; קהלת (י, טו) עמל הכסילים תיגענו פשיטא מלאא להון וכ״ה בולג׳, ובע׳ τῶν ἀφρόνων – הכסילים וכמו״כ בתרגום; נחמיה (יג,י) כי מניות הלוים לא נתנה בפש׳ דמנתא, ובע׳ ἐδόθησαν – נתנו וכ״ה בולג׳; משלי (ג, יח) ותמכיה מאשר בפש׳ טוביהון וכ״ה בתרג׳, ובולג׳ et qui tenuerit eam – ותמכה. [3] כ״ה בע׳ כמו בפסוק שלפני זה. [4] חסר אפוד הכתוב במקרא אבל בכל הטופסים של הפש׳ וכן בכ״י הנמצא באוצר הספרים של הממשלה בברלין כתוב אחרי פרזומא ופדתא, וא״כ יהיה לכאורה הסדר לפי הפש׳ כך מעיל ואפוד וחשן, אבל בכלל אין דייקנות בתרגומים בשמות אלו. הנה הפש׳ מתרגם חשן – פריסא ובכמה מקומות חשן מתרגם חוסיא (עי׳ לדוגמא כח, כג. כו), ובהרבה מקומות נמצא פריסא לתרגום מעיל, ובשופטים (יז, ה) תרפים – פריסא; וכן פרזומא שהוא תרגום למעיל נמצא כמה פעמים תרגום למכנסים. וכן בע׳ שתרגמו מעיל – ὑποδύτης, עי׳ ישעיהו (סא,י) שתרגמו מעיל – χιτῶν כמו שדרכם לתרגם כתנת, ובאיוב (א, כ) מעיל – ἱμάτιον ושם (ב, יב) στολή שהם תרגומים למלת בגד. וט״ס נפלה בע׳ בשמות (לט,לג בע׳ לט,יד) ויביאו את המשכן אל משה כתוב בע׳ τὰς στολάς – את הבגדים ונתגלגלה המלה στολάς משורה שלפני זה שכתובה שם. ועי׳ בע׳ ש״ב (ו, יד) אפוד στολή – בגד, וכן בפש׳ בדה״א (טו, כז) אפוד – נחתא ושם בדה״א באותו פסוק מתורגם בפש׳ וולג׳ מעיל – בגד. ונוטים אנחנו להניח שמלת ποδήρη בע׳ משמשת לתרגום חשן וגם לתרגום מעיל כמו מלת פריסא בפש׳ ולכן מתורגם לעיל (כה, ו) לחשן τὸν ποδήρη וכאן ומעיל – ποδήρη ולהלן (כח,לא) מעיל האפוד ὑποδύτην ποδήρη הם שני לשונות למלת מעיל ומלת האפוד לא תרגמו כמו שלא תרגמוה אצל מעיל האפוד להלן (כט, ה), ובפסוק (לט, כב) מעיל האפוד שתרגמו הע׳ מלת האפוד כתבו באמת ὑποδύτην ὑπὸ τὴν ἐπωμίδα התרגום הרגיל למלת אפוד,(בש׳ ויונ׳ השמיטו שם מלת האפוד) ובכמה מקומות בשופטים וש״א העתיקו הע׳ מלת אפוד כצורתה – ἐνούθ, וכן הולג׳ נמצא לפעמים בכמה מקומות כך עיין לעיל (כה, ו) שופטים (יח, יד) ודה״א (טו, כז), ועי׳ פש׳ בהושע (ג, ד) אפוד – אפודא. [5] כ״ה ברס״ג ובולג׳ וע״ל (עמ׳ כז הערה 5) ומוזר הדבר שבע׳ מתורגם ἐπωμίδων – אפדות בל״ר, ואפשר שתרגום בסרוס האותיות לפנינו אפדתו – אפדות, ועיין להלן כט, מב בהערה. [6] חלוף מוקדם ומאוחר. [7] כמו להלן (לט, ו).

יב על שמהא דבני איסראיל מוהדן[8] ומשרן[9] בדהבא עבד אנין: וסים תרתין כאפא על
כתפתה דפדתא כאפא דדוכרנא לבני איסראיל ונהוא שקל אהרון שמהיהון
יג יד קדם מריא על תרתין כתפתה לדוכרנא: ועבד מוהדתא דדהבא: ותרתין
שישלתא דדהבא דכיא מאתמתא עבד אנין עבדא גדילא וסים תרתין שישלתא
טו מאתמתא[10] על מוהדתא: ועבד פריסא דדינא עבדא דאומנא איך עבדא דפדתא
טז עבדידי דדהבא ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא עבדידי: מרבע
יז נהוא כד אעיף זרת אורכה וזרת פתיה: ותשלם בה שלמותא דכאפא ארבעא סדרין
יח דכאפא סדרא קדמיא סומקא וזרגא וברקא סדרא חד: וסדרא אחרנא צדידא
יט כ וספילא ונקעתא: וסדרא תליתיא קנכנון וקרכדנא ועין עגלא: וסדרא רביעיא תרשיש
כא וברולא וישפה מוהדן ומשרן[11] בדהבא עבד אנין נהוין בשלמותהין: וכאפא נהוין על
כב שמהא דבני איסראיל תרתעסרא על שמהיהון גליפן גלפא דחתמא[12]: גבר על שמה
נהוין לתרעסר שבטין ועבד על פריסא שישלתא מאתמתא עבדא גדילא דדהבא
כג דכיא: תעבד לחוסיא תרין קורקסא דדהבא דכיא[13] והב תרין קורקסין על תרין
כד סטרודי דחוסיא: והב תרתין גדילתא דדהבא על תרין קורקסין דעל תרין סטרודי
כה דחוסיא: ותרתין[14] גדילתא תתל על תרתין מוהדתא ותתל על כתפתה דפדתא
כו לוקבל אפיה: ועבד תרין קורקסא דדהבא וסים אנון על תרין סטרודי דחוסיא על
כז סטרא דעל ספתה דפדתא מן לגו: ועבד תרין קורקסא דדהבא וסים אנון על תרתין
כתפתה דפדתא מן לתחת מן לוקבל אפיה לוקבל דבקה לעל מן המינא דפדתא:
כח ונדבקונה לפריסא מן זקזקתה לזקזקתה דפדתא בחוטא דתכלתא למהוא על המינא
כט דפדתא דלא נהוא עבר[15] על[16] פריסא מן פדתא: ונהוא שקל אהרון שמהא דבני
איסראיל בפריסא דדינא על חדיה מא דעאל לקודשא דוכרנא קדם מריא אמינאית:
ל וסים על פריסא דדינא נהירא ושלמא ונהוון על חדיה[17] מא דעאל קדם מריא ונשקול
לא אהרון דינא דבני איסראיל על חדיה קדם מריא אמינאית: ועבד פרזומא דפדתא
לב גמירא דתכלתא: ונהוא פומה דרישה בגוה וספתא[18] תהוא לפומה כד חדר עבדא
לג זקירא איך פום סירם נהוא לה דלא[19] נצטרא: ועבד על שפולודי רומנא דתכלתא
ודארגונא וצובעא דזהוריתא על שפולודי כד חדר וזגא דדהבא בינתהון כד חדר:
לד לה וזגא זגא דדהבא ורומנא על שפולודי דפרזומא כד חדר: ונהוא על אהרון לתשמשתא
לו ונשתמע קלה מא דעאל לקודשא קדם מריא ומא דנפק דלא נמות: ועבד כלילא
לז דדהבא דכיא וגלוף עלודי גלפא דחתמא קודשא למריא: וסימידו על חוטא דתכלתא
לח ונהוא על מצנפתא ולוקבל אפי מצנפתא נהוא: ונהוא על בית עינודי דאהרון ונהוא

[8] תרגם משבצות כמו משובצות וכמו שהוא במקרא בפסוק כ׳ עפ״י דרכו להשתמש בפעל במקום הפעולה ולהיפך ע״ל (עמ׳ א הערה 3) וכן בולג׳ תרגם בדרך הפעל: inclusos וכ״ה בפש׳ וולג׳ וע׳ להלן (לט, ו. יג). [9] במקרא משבצות ותרגם בחלוף הסדר וכ״ה בולג׳: inclusos atque circumdatos וכן בע׳ (לט, ו): καὶ περισεσιαλωμένους, ועי׳ יונ׳ כאן פסוק כ׳ משבצים – משקען ולהלן (לט, ו. יג) מוסבות – משקען. [10] כפה״נ מאתמתא ט״ס היא וצ״ל גדילא ובאה הטעות משום שמלה זו נזכרה בשורה לפני זו. [11] כ״ה בש׳ וע׳, וההוספה היא משום ההשואה לפסוק י״א, אבל הועתקו כאן בפש׳ בטעות גם המלות עבד אנין מאותו פסוק. [12] כ״ה במסול ואורמיא, אבל באמברסינוס סוף הפסוק הוא במלת שבטין כמ״ש במקרא. [13] כמו בפסוק שלפני זה. [14] במקרא ואת שתי קצות שתי העבתת ובפש׳ חסר שתי קצות, ואולי משום השואה מוטעת לפסוק הקודם, וברס״ג ואת שתי העבותת האחרות. [15] עי׳ סה״ש (עמ׳ 129): ולא יזח פרושו לא יסור. [16] כ״ה במסול ואורמיא, אבל באמת מלת על מיותרת ונשנתה בטעות ממלת על שלפניה ובטופס אמברסינוס אינה. [17] כנוי במקום השם. [18] כ״ה ברס״ג. [19] כ״ה בע׳ וולג׳ ורס״ג ועי׳ יומא (עב.).

שקל אהרון חטהא דקודשא דמקדשין בני איסראיל לכל מוהבת[20] קודשיהון ונהוא
לט על בית עינוהי אמינאית לצבינא להון קדם מריא: ועבד כותינא דבוצא ועבד
מ מצנפתא דבוצא והמינא עבד עבדא רצירא: ולבני אהרון עבד כותיניתא ועבד להון
מא המינא וכלוא תעבד להון לאיקרא ולשובחא: ואלבש אנון לאהרון אחוך ולבנוהי
מב עמה ומשוח אנון ושמלא אידיהון וקדש אנון ונכהנון לי: ועבד להון פרזומא דבוצא
מג למכסיו בסרא דערטליותא מן חציהון ועדמא לעטמתהון נהוון: ונהוון על אהרון
ועל בנוהי מא דעאלין למשכן זבנא ומא[21] דקרבין למדבחא למשמשו בקודשא דלא
נקבלון חטהא ונמותון נמוסא לעלם לה ולזרעה מן בתרה:

כט א ודהכנא[1] עבד להון וקדש[2] אנון לי לכהנותא וסב תורא חד בר בקרא ודכרא תרין
ב דלא מום: ולחמא דפטירא חהרתא[3] פטירתא דפילן במשחא ולגנא פטירא דפילין
ג במשחא דנשיפא דחטא תעבד אנון: ותסים אנון בסלא חד ותקרב אנון בסלא ולתורא
ד ה ולתרין דכרין: ולאהרון ולבנוהי קרב לתרעא דמשכן זבנא ואסחא אנון במיא: וסב
לבושא ואלבש לאהרון כותינא ופרזומא ומצנפתא דפדתא[4] ופריסא ותקנידהי[5] בהמינא
ו ז דפדתא: וסים מצנפתא ברישה וסים כלילא דקודשא על מצנפתא: וסב משחא
ח ט דמשיחותא וסוך ברישה ומשוחידהי: וקרב לבנוהי ואלבש אנון כותיניתא: ואסור
אנון המינא לאהרון ולבנוהי וסים[6] להון כלוא ותהוא להון כהנותהון[7] לקימא דלעלם
י ותשמלא אידה דאהרון ואידא דבנוהי: וקרב תורא קדם משכן זבנא ונסמוך אהרון
יא ובנוהי אידיהון על רישה דתורא: וכוסידהי לתורא קדם מריא בתרעא דמשכנזבנא:
יב וסב מן דמה דתורא ורום על קרנתה דמדבחא בצבעך וכלה דמא אשוד על
יג שפולי מדבחא: וסב כלה חלבא דקרים לגויא והצר[8] כבדא ותרתין כולין ותרביהין
יד ואסק למדבחא: ובסרה דתורא ומשכה ופרתה תוקד בנורא לבר מן משריתא
טו חטהא הו: ודכרא חד תסב ונסמכון אהרון ובנוהי אידיהון על רישה דדכרא:
טז יז וכוסידהי לדכרא וסב מן[9] דמה ורום על מדבחא כד חדר: ודכרא פשח הדמוהי
יח ואשיג גויה וכרעוהי ותתל על הדמוהי ועל רישה: ותסק כלה דכרא למדבחא עלתא
יט הו למריא לריח ניחא קורבנא[10] למריא: ותסב דכרא תנינא ונסמכון אהרון ובנוהי
כ אידיהון על רישה דדכרא: וכוסידהי לדכרא וסב מן דמה ורום על טרפא דאדנה
דאהרון דימינא[11] ועל טרפא דאדנא דבנוהי דימינא ועל כרותא דאידיהון דימינא ועל

[20] בע׳ אונק׳ ויונ׳, וברס״ג מתנותם וקדשיהם, ובולג׳ in cunctis muneribus et donariis suis. [21] כ״ה ברס״ג וע״ל (עמ׳ נב הערה 20). [1] במקרא וזה הדבר אשר וכן בולג׳ ליתא הדבר אשר ובע׳ השמיטו מלת הדבר. [2] עי׳ לעיל (עמ׳ א הערה 4). [3] כן בולג׳ מתורגם בל״י ובמקרא בל״ר, ובע׳ מתורגם ולחם מצות וחלת מצת—καὶ ἄρτους ἀξύμους והשמיט לתרגם אחד מן הלשונות ואין ידוע איזה מהם משום שהם משתמשים במלת ἄρτος גם לתרגום חלה וגם לתרגום לחם. [4] כ״ה בפוליגליטא של לונדון, אבל במסול אורמיא ואמברסינוס כתוב ופדתא וחסרה כאן מלת האפד שאצל מעיל שהרי במקרא כתוב ומעיל האפד ואת האפד, וכן השמיטו מלת האפוד הע׳ הולג׳ ורס״ג מפני שהוא המעיל והוא מעיל האפוד, ואולם ומצנפתא הנזכרת בפש׳ ט״ס שהרי כתוב בפסוק הסמוך וסים מצנפתא, ואולי משני הגירסות של הרצאות הפש׳ תסתיים מלתא שהיה כתוב בפנים ופדתא וגם דפדתא כמו במקרא ונשמטה האחת ונכנסה במקומה ומצנפתא הכתובה בשורה שאחרי זה. ובש׳ השוה פסוק זה לפסוק ויקרא (ז, ז) וכתב: והלבשת את אהרן את הכיתנת וחגרת אתו אבנט והלבשת אתו את המעיל ונתת עליו את האפוד ואת החשן כמ״ש בויקרא: ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפד. [5] כ״ה באונקלוס ותתקין ליה וברס״ג וחגרת בחשבו בהשמטת מלת האפוד, ובע׳ וחברת אלא, כפה״נ, טעות נפלה בע׳ שכתוב τὸ λογεῖον πρὸς τὴν ἐπωμίδα—החשן באפוד ונתחלפה בחשב במלת החשן הכתובה לפני זה. [6] כמו״כ בולג׳, וברס״ג ואלבסהם. [7] בע׳ והיתה להם כהונתי לעולם ובולג׳ והיו לי כהנים לעבודת עולם. [8] גם בע׳ ולג׳ ורס״ג ליתא מלת על כמ״ש בפסוק כ״ב. [9] כ״ה בולג׳ וברס״ג וכמ״ש בפסוק כ׳. [10] כן בולג׳ ורס״ג ליתא מלת הוא. [11] הוספה

כרותא דרגליהון דימינא ותרום דמא על מדבחא כד חדר: ותסב מן דמא דעל כא
מדבחא ומן משחא דמשיחותא ותרום על אהרון ועל לבושוהי ועל בנוהי ועל לבושא
דבנוהי עמה ונתקדש הו ולבושוהי ובנוהי ולבושא דבנוהי עמה: וסב מן דכרא כב
תרבא ואליתא והלבא דקרים לגויא וחצר כבדא ותרתין כולין ותרבא דעליהון
ושקא דימינא מטל דדכרא הו דשומליא: וגריצתא חדא דלחמא וגריצתא[12] חדא דלחמא כג
דמשחא ולגנא חד מן סלא דפטירא דקדם מריא: ותסים כלהון על אידא דאהרון כד
ועל אידא דבנוהי ותפרוש אנון פורשנא קדם מריא: ותסב מן אידיהון ותסק חדיא כה
מן דכרא[13] על מדבחא לעלתא לריח ניחא קדם מריא קורבנא הו למריא: ותסב כו
חדיא מן דכרא דשומליא דאהרון ותפרשיוהי פורשנא קדם מריא ותהוא לך למנתא:
וקדש חדיא דפורשנא ושקא דפורשנא דאתפרש ואתתרים מן דכרא דשומליא מן כז
דאהרון ומן דבנוהי: ונהוא לאהרון ולבנוהי קימא לעלם מן לות בני איסראיל מטל כח
דפורשנא הו ופורשנא נהוא מן לות בני איסראיל מן דבחי שלמיהון פורשנא[14]
למריא: ולבושי קודשא דאהרון נהוון לבנוהי מן בתרה לממשח בהון ולמשמליו בהון כט
אידיהון: שבעא יומין נלבש אנון כהנא בתרה מן בנוהי דנעול למשכן זבנא למשמשו ל
בקודישא: ודכרא דשומליא תסב ותבשל בסרה באתרא קדשא: ונאכול אהרון ובנוהי לא לב
בסרא דדכרא ולחמא דבסלא דתרעא דמשכן זבנא: נאכלון אנון דמתחסין בהון לג
למשמליו אידיהון ולמקדשו אנון ונוכריא לא נאכול מטל דקודשא אנון: ואן לד
נשתוחר מן בסרא דשומליא ומן לחמא עדמא לצפרא אוקדו[15] מדם דמשתחר בנורא
ולא נתאכל מטל דקודשא אנון[16]: ועבד לאהרון ולבנוהי איכנא דפקדתך שבעא לה
יומין תשמלא אידיהון: ותורא דחטהא תעבד ביומא על חוסיא ותרום[18] על מדבחא לו
מא דמחסא אנת עלוהי ותמשחיוהי למקדשותה: שבעא יומין תחסא על מדבחא לז
ותקדשיוהי ונהוא מדבחא קדוש קודשין וכל דנקרוב למדבחא נתקדש: והכנא תעבד לח
על מדבחא אמרא בני שנתא תרין אמינאית ביומא: אמרא חד עבד בצפרא ואמרא לט
אחרנא תעבד עדן רמשא: ועסרונא דנשיפא דפיל במשחא עצירא רובעה דהמינא מ
ונוקיא רובעה דהמינא דחמרא לאמרא חד: ואמרא תנינא תעבד עדן רמשא איך מא
קורבנא דצפרא ואיך נוקיה תעבד לה לריח ניחא קורבנא למריא: עלתא אמינאית מב
לדריכון בתרעא דמשכן זבנא קדם מריא דאתועד לכון תמן לממללו עמכון[17]: ואתועד מג

מלת הימנית איתא גם בע׳ ולג׳ יונ׳ ורס״ג, אבל בולג׳ השמיט לתרגם ועל תנוך אזן בניו הימנית וכתב במקום זה רק מלה אחת ובניו וכן במקום ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית כתב ועל בהן ידם ורגלם הימנית. [12]תרגום גריצתא כאן למלת חלה, כמדומני, שהוא המקום היחידי בפש׳, וככר בכל מקום מתורגם בפש׳ גריצתא, וחלה דרכו לתרגם חחרתא, ואפשר שנפלה מן הכתב תכנסה במקומה גריצתא הכתובה לפניה. ובע׳ מתורגם: καὶ ἄςτον ἕνα ἐξ ἐλαίου ואפשר שהוא תרגום של לחם שמן אחת או חלה שמן אחת (עי׳ הערה 3) ובולג׳ crustulam conspersam oleo — חלה בלולה בשמן, ובתרגום השמרוני חלת לחם שמין חדה, וכפה״נ טעה וקרא שמן כי שמן הוא רגיל לתרגם משח, ואפשר שהעתיק התיבה כצורתה במקרא כדרכו בהרבה מקומות, אלא שהסופר הוסיף יו״ד בטעות. [13]המלות חדיא מן דכרא אין להן כל טעם כאן ונשתרבבו מן הפסוק שאח״ז ועי׳ מ״ש בזה לעיל (עמ׳ נג הערה 35). [14]כן הוא בע׳ ורס״ג, ובולג׳ quae offerunt — אשר ירימו. [15]כ״ה באמברסינוס, אבל במסול ואורמיא אוקד כמו במקרא. [16]השואה לפסוק הקודם כי קדש הם וברס״ג כתוב שם הוא, ועיין מה שכתבתי בזה בספר המצות להרמב״ם הוצאתי (עמוד מז). [17]לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי (רש״י). [18]במקרא אליך והשינוי הוא משום השואה בפסוק עצמו אועד לכם, ובש׳ ע׳ ורס״ג כתבו אועד לך כדי להשוות לשון המקרא, וכן בבמדבר (יז, יט) אשר אועד לכם שנו הש׳ הע׳ ורס״ג וכתבו לך משום ההשואה לכאן. גייגר בקבוצת מאמרים (הוצ׳ קירכהיים עמ׳ 165) הניח שהשנוי הוא לשון כנוי „שאין זה מדרך הכבוד

כד תמן לבני איסראיל ואתקדש[19] באיקרי: ואקדש משכנזבנא ומדבחא ולאהרן ולבנודי
מה מו אקדיש לי לכהנותא[20]: ואשרא בגו בני איסראיל ואהוא להון אלהא: ונדעון דאנא אנא
מריא אלההון דאפקת אנון מן ארעא דמצרין ואשרא[21] בינתהון אנא אנא מריא אלההון:

ל א ב ועבד מדבחא דמעטר עטרא דקיסא דאשכרעא תעבדיודי: אמא אורכה ואמא
ג פתיה מרבע נהוא ותרתין אמין רומה מנה נהוין[1] קרנתה: וקרומידי דדהבא דכיא
ד אגרה ואסודי כד חדר וקרנתה ועבד לה כלילא דדהבא כד חדר: ותרתין זקוקתא
דדהבא תעבד לה לתחת מן כלילה על תרתין זויתה תעבד על תרין סטרודי ונהוין[2]
ה דוכתא לקופא למשקלה בהון: ועבד קופא דקיסא דאשכרעא וקרום אנון דהבא:
ו וסימידי קדם פרסא דעל קאבותא דסהדותא קדם חוסיא דעל סהדותא ואתועד[3] לך
ז תמן: ונהוא מעטר עלודי אהרן עטרא דבסמא מן צפר לצפר מא דמטיב שרגא
ח נעטריודי: ומא דמדלק אהרן שרגא בית שמשא נעטריודי עטרא אמינאית קדם
ט מריא לדריכון: לא תסקון עלודי עטרא נוכריא ועלתא וקורבנא ונוקיא לא תנקון
י עלודי: ונחסא אהרן על קרנתה דמדבחא[4] הדא בשנתא מן דמא דחטהא דחוסיא
יא הדא בשנתא נחסא עלודי לדריכון קדוש קודשין הו למריא: ומלל מריא עם מושא
יב ואמר לה: כד תקבל הושבנא דבני איסראיל למנינדהון נתלון גבר פורקן נפשה
יג למריא מא דמנית אנון דלא נהוא בהון מותא מא דמנית אנון: הכנא נתלון כל
דעבר במנינא פלגות מתקלא במתקלי קודשא עסרין זוזין מתקלא פלגות מתקלא
יד פורשנא למריא: כל דעבר במנינא מן בר עסרין שנין ולעל נתל פורשנא למריא:
טו דעתיר לא נסגא ודמסכין לא נזער מן פלגות מתקלא למתל פורשנא למריא למחסיו
טז על נפשתכון: ותסב כספא דחוסיא מן בני איסראיל ותתל לפולחנא דמשכנזבנא

כלפי מעלה וע״כ שנו בע׳ ותרגמו בכל מקום שנקשרה מלת נועד עם השם במלת נודע וגם לא נחה רוחם בזה לאמר כי השם נודע אל כל בני ישראל ואך רק במשה דבר ואליו נודע וע״כ שנו גם מלת לכם וכתבו אועד לך״ ע״ש, והנחה זו אין לה רגלים שהרי גם רס״ג שנה וכתב לך במקום לכם ובכ״ז בתרגום מלת נועד לא שנה, וסתירה מוכחת לדעת גייגר ממה שנמצא במקום שאין הדבור מוסב על ה׳ ואעפ״כ תרגמו הע׳ שדש יעד בשרש ידע: עמוס (ג, ג) הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו, בע׳ γνωρίσωσιν ἑαυτούς — נודעו. ואפשר שפשוט הדבר שתרגום בחלוף סדר האותיות לפנינו וכך נמצאו למכביר בתרגום הע׳ ונביא איזו דוגמאות: ישעיהו (יד, יד) חולש ὁ ἀποστέλλων — שולח, ירמיהו (יב, ד) אחריתנו ὁδοὺς ἡμῶν — ארחתינו, יחז׳ (יט, יג) שתולה πεφύτευκαν αὐτήν — שתלוה, הושע (יג, י) וישפטיך κρινάτω σε — וישפטך, (יג, טו) אוצר τὴν γῆν αὐτοῦ — ארצו, יואל (א, ז) חשף חשפה ἐξηρεύνησεν ἐρευνῶν — חפש חפשה, מיכה (ב, א) הוי ἐγένοντο — היו, (ו, יד), וישחך καὶ συσκοτάσει ἐν σοί — ויחשך, צפניה (ג, יח) היו οὐαί — הוי, זכריה (ד, יב) מעליהם ἐπαναγόντων — המעלים, תהל׳ (כה, ז) במצלות ἐν σκιᾷ θανάτου — בצלמות, משלי (יא, כז) שחר τεκταινόμενας — חרש, (כז, יג) ערב παρῆλθε — עבר, דה״א (ה, א) נתנה בכרתו ליוסף τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ — ברכתו ועוד רבות כאלה; ואולם נעיר עוד רק על אחת בתהל׳ (כט, ו) ושריון כתוב בע׳ ὁ ἠγαπημένος, ווץ זה המרחיב של שטת הטרנסקרפציה מצא כאן מקום להתגדר בו וכתב בספרו Die Transkription (עמ׳ 91) כך: Sanir cf. Pes. syr., שניג ιανειγ-ιανειρ ἠγαπητος שריון וכ״ז משום שמצא מלה שניג בסורית ומשום שראה בפש׳ כתוב במקום ושריון — שניר, אבל מקרא מפורש הוא בדברים (ג, ט) צידנים יקראו לחרמן שרין והאמרי יקראו לו שניר. סבת השנוי בע׳ הוא משום בכל מקום שנמצא במקרא מלת ישרון מתורגם בע׳ ἠγαπημένος — אהוב. (עי׳ סדר התפלות בברכת השחר שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת שמו ישראל וישרון), וגם כאן נתחלף סדר האותיות שריון — ישרון ויצא תרגום משונה זה. — והנה הפש׳ השמיט מלת שם שבמקרא וכן נשמטה בע׳, ורס״ג השמיט שמה הכתוב לפני זה, והולג׳ השמיט גם מלת שם וגם מלת שמה. [19] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג הוצאת קונסטיטינא. [20] בכמה מקומות מתורגם בפש׳ לכהן — לכהנותא עי׳ לדוגמא פסוק א׳ ועי׳ להלן (לה, יט; לט, מא) וכ״ה בע׳ בשני מקומות אלו ועי׳ להיפך במדבר (טז, י) ובקשתם גם כהנה — בע׳ ἱερατεύειν — לכהן. [21] ע״ל (עמ׳ ו הערה 4). [1] כ״ה בע׳, וביונ׳ מיניה יהון קרנוי זקיפין. [2] כ״ה בע׳ ורס״ג, ובולג׳ תרגום חפשי: ut mittantur in eos vectes et altare portetur — למען יושמו בהם הבדים והשלחן ינשא. [3] עי׳ ספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 49). [4] במקרא על קרנתיו וע״ל (עמ׳ מב הערה 5), ובע׳ וכפר עליו אהרן על קרנתיו ונתגלגלה לכאן מלת עליו מן

ונהוא לבני איסראיל דוכרנא קדם מריא למחסיו על נפשתהון[5]: ומלל מריא עם יז
מושא ואמר לה: עבד לקנא דנחשא וכנה דנחשא לשיגתא וסימיה בית משכן זבנא יח
ובית מדבחא והב תמן מיא: ונשיגון אהרון ובנודי מנה אידיהון ורגליהון: מא דעאלין יט כ
למשכן זבנא נשיגון במיא[6] ולא נמותון ומא[7] דקרבין למדבחא למשמשו ולמעטרו
קורבנא למריא: נשיגון אידיהון ורגליהון ולא נמותון ותהוא להון לקימא דלעלם לה כא
ולזרעה לדריהון: ומלל מריא עם מושא ואמר לה: אנת סב לך בסמא רישיא מורא כב כג
דכיא חמשמאא וקנומון בסמא פלגותה מאתין וחמשין וקניא דבסמא מאתין וחמשין:
וקסיא חמש מאא במתקלי קודשא ומשחא דזיתא המינא: ועבדידי משחא משיחות כד כה
קודשא בסמא מבסמא עבד מבסם משחא דמשיחותא וקודשא[8] נהוא: ותמשוח בה כו
משכן זבנא וקאבותא דסהדותא: ופתורא וכלהון מאנודי ולמנרתא ולמאניה ולמדבחא כז
דעטרא: ולמדבחא דעלתא ולכלהון מאנודי וללקנא ולכנה: וקדיש אנון ונהוון כח כט
קדוש קודשין וכל דנקרוב להון נתקדיש: ולאהרון ולבנודי תמשוח ותקדיש אנון ל
למכהנו לי: ועם דבית איסראיל מלל ואמר משחא דמשיחותא לקודשא נהוא לי לא
הנא לדריכון: על בסרא דאנשא לא נתשיף[9] ובדמותה לא תעבדון[10] מטל[11] דקודשא לב
הו וקודשא[12] נהוא לכון: וגברא דמבסם אכותה ודנתל מנה לנוכריא נאבד מן לג
עמה: ואמר מריא למושא סב לך בסמא נטפתא וטפרא והלבניתא בסמא ולבונתא לד
דכיתא מתקל מתקל נהוא: ועבדידי עטרא דבסמא עבדא מבסמא פילא דדכין לה
לקודשא[13]: ושחוק מנה ואדק והב מנה קדם סהדותא במשכן זבנא דאתועד לו
לך תמן קדוש קודשין נהוא לכון: ועטרא דתעבדון[14] בדמותה לא תעבדון לכון לז
קודשא נהוא לך למריא: וגברא דנעבד אכותה למרחו בה נאבד מן עמה: לח

ומלל מריא עם מושא ואמר לה: חזי דקרית בשם לבצליאל בר אורי בר חור מן לא א ב
שבטא דיהודא: ומליתה רוחא דאלהא בחכמתא ובבוינא ובידעתא ובכל עבד: ג
למלפו אומנותא[1] למעבד בדהבא ובסאמא ובנחשא: ובאומנותא[1] דכאפא למשלמו ד ה
ובנגרותא דקיסא למעבד כל[2] עבד: ואנא הא יהבת עמה לאליהב בר אחיסמך מן ו
שבטא דדן ובלבא דכל חכימי לבא יהבת חכמתא ונעבדון כלמדם דפקדתך:
משכן זבנא וקאבותא דסהדותא וחוסיא דעליה וכל מאני משכנא: ופתורא וכל[3] ז ח
מאנודי ומנרתא דכיתא וכלהון מאניה ומדבחא דעטרא: ומדבחא דעלתא וכל ט
מאנודי ולקנא וכנה: ולבושי תשמשתא[4] ולבושי קודשא לאהרון כהנא ולבושא י

הפסוק הקודם. [5]כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג בפוליגלוטא, ובולג׳ בפסוק שלפני זה השמיט לתרגם לתת את תרומת ה׳ לכפר על נפשתיכם. [6]עי׳ רקמה (עמ׳ 162): ויש שמחסרים בית הדבוק ובית העזר ירחצו מים ר״ל במים, וכן הוא בתשובות דונש על מנחם (עמ׳ 17): ואלה קצות הפסוקים שלא יתכן פתרונם כי אם בתוספת בי״ת ירחצו מים כר, ועי׳ ס׳ הגלוי (עמ׳ 13). [7]כ״ה בע׳ ולג׳ ורס״ג. [8]הוסיף ו״ו, ובולג׳ השמיט מלות שמן משחת קדש יהיה. [9]כ״ה בש׳ ע׳ וולג׳ ועי׳ ראב״ע: א״ר מרינוס כי ייסך כמו יוסך. [10]השמיט מלת כמהו מפני כפל הלשון וכמו בפסוק ל״ז במתכנתה לא תעשו לכם, ובכ״י של קניקוט חסרה שם מלת לכם השואה לכאן. [11]כ״ה בולג׳. [12]כ״ה בש׳ ע׳ וולג׳, וברס״ג וכאשר הוא קדש כן יהיה לכם קדש. [13]כמו״כ בולג׳ et purum et sanctificatione dignissimum – טהור וראוי לקדש ובע׳ ἔργον ἅγιον—מעשה קדש, אבל כפה״נ ט״ס היא ונשנתה בטעות מלת ἅγιον הכתובה לפני זה מעשה רוקח. [14]כ״ה גם ברס״ג כלשון לא תעשו הכתוב אחרי זה, ואולם רס״ג השמיט מלת לך שבסוף הפסוק, ובולג׳ השמיט מלתרגם אשר תעשה ותיבת לך, ובש׳ וע׳ כתבו במקום לך—לכם כמו שכתוב לפני זה באותו פסוק, ועי׳ ראב״ע: תהיה לך לכהן או לכל ישראל. [1]כ״ה באונק׳. [2]כ״ה ביונ׳ ורס״ג, ובולג׳ השמיט לעשות בכל מלאכה משום הכפל בענין. [3]כ״ה בש׳ ע׳ יונ׳ ורס״ג. [4]כ״ה בש׳ אונק׳ יונ׳ ועי׳ רש״י י״א לשון עבודה ושירות. וכן תרגמו הע׳ מלשון שירות אלא שהשמיטו ואת בגדי הקדש וגם מלת הכהן

יא לבנוהי למכהנו לי: ומשחא דמשיחותא ועטרא דבסמא לקודשא כלמדם דפקדתך
יב יג נעבדון: ואמר מריא למושא: אנת אמר לבני איסראיל שבא[6] הויתון נטרין מטל
דאתאדי ביני ולכון לדריכון דתדעון דאנא אנא מריא אלהכון[7] דמקדש אנא לכון:
יד טרו שבתא מטל דקודשא הי לכון וכלמן[8] דנחליה מתקטלו נתקטל וכל מן[9] דנעבד בה
טו עבדא נאבד אנשא הו מן עמה: שתא יומין תעבדון[10] עבדא וביומא שביעיא שבתא
ניחא קודשאהי[11] למריא כל מן דנעבד עבדא ביומא דשבתא מתקטלו נתקטל:
טז יז ונטרון בני איסראיל שבתא למעבד שבתא למריא[12] לדריכון[13] קומא דלעלם: ביני
לדבית איסראיל אתאדי לעלם מטל דלשתא יומין עבד מריא שמיא וארעא וימא
יח וכל דאית בהון[14] וביומא שביעיא שלי ואתתניח: ויהב למושא כד שלם לממללו עמה
בטורא דסיני תרתין לוחא דסהדותא לוחא דכאפא דכתיבן בצבעה דאלהא:

לב א והזו עמא דאוחר מושא דנחות מן טורא ואתכנשו עמא על אהרון ואמרין לה
קום עבד לן אלהא דנאזלון קדמין מטל דהנא גברא מושא דאסקן מן ארעא דמצרין
ב לא ידעין תנן מנא הוידי: אמר להון אהרון פרקו קדשא דדהבא דאית באדנא
ג דנשיכון ודבניכון ודבנתכון ואיתו לי: ופרקו כלה עמא קדשא[1] דאית באדניהון
ד ואיתיו לאהרון: ונסבה[2] מנהון[3] וצרה בטופסא ועבדה עגלא דנסכתא ואמרו הנו
ה אלהך איסראיל דאסקך מן ארעא דמצרין: ודחל[4] אהרון ובנא מדבחא קדמודי וקרא אהרון
ו ואמר חגאדו למריא מחר: וקדמו ביומא דבתרה ואסקו עלותא ודבחו שלמא וקרבו

ולהיפך להלן (לה, יט) את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן תרגמו: את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת הבגדים אשר בהם ישרתו בהם (בכ״י אחרים במקום בהם—בקדש) ואת הכתנות לבני אהרן הכהונה, וכן תרגמו פסוק (לט, מא) ועי׳ כן (לט, א) בגדי שרד בע׳ λειτουργικάς — שירות. וכן בולג׳ מתורגם שרד לשון עבודה ושירות וכך הוא מתרגם את הפסוק שלפנינו: ואת בגדי הקדש לעבודה לאהרן ולבניו לשרת בקדש, ובפסוק (לה, יט) הנ״ל תרגם: את הבגדים לעבודת הקדש את בגדי אהרן ובניו לכהן לי, ובפסוק (לט, א) עשו בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן תרגם: עשה בגדים אשר ילבשם אהרן בעת עבודתו בקדש, ופסוק (לט, מא) את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן תרגם: וגם הבגדים לעבודת הכהנים בקדש אהרן ובניו. [5]כ״ה בע׳ כמו בפסוק (כח, א) לכהן לי. [6]כבר הראיתי בספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 28) על הכלל שבהרבה מקומות במקרא מלות אך רק מיותרות בלשון ואינן צריכות בענין והשמיטו אותן המתרגמים לרוב, והתלמוד השתמש בכמו אלה לרמז ולתלות בהן לשם זכרון את ההלכות המקובלות. גם כאן השמיטו הפש׳ הע׳ והולג׳ מלת אך ועי׳ בבלי יומא (פה:); ובע׳ עטן ὁρᾶτε καὶ τὰ σαββατά μου — ראו ואת שבתתי, ובולג׳ videte ut sabbatum meum — ראו כי את שבתי עי׳ לעיל (טז, כט) ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת. וראוי להעיר כי הע׳ תרגמו שבת בל״ר ושמרתם את השבת — τὰ σάββατα, ושמרו בני ישראל את השבת — τὰ σάββατα, לעשות את השבת ποιεῖν αὐτὰ — לעשותן ותרגמו בכנוי תחת השם וכ״ה ברס״ג, ובולג׳ תרגם גם את שבתתי בל״י כנ״ל, ושמרתם את השבת בולג׳ sabbatum meum — שבתי והמלות לעשות את השבת השמיט הולג׳. [7]עי׳ ריש ויקרא בהערה. [8]אפשר שנמשכו וכל מן שלאחר זה גם לכאן. [9]כ״ה ברס״ג וע״ל (עמ׳ עד הערה 6) והע׳ והולג׳ השמיטו מלת כי כמו בפסוק שלאח״ז. [10]כ״ה בע׳ וולג׳, וברס״ג תעשה. [11]כמו בפסוק שלפני זה קדש הוא, ובולג׳ ורס״ג כאן שבת היא. [12]מלה זו יתירה ונשתרבבה לכאן מפסוק שלפני זה וכן בע׳ בפסוק יד קדש הוא [לה׳] לכם, נשתרבבה שם מלת לה׳, ואולי היא השואה לפסוק (כ, י) ויום השביעי שבת לה׳, ועי׳ (טז, כו) וביום השביעי שבת לא יהיה בו בולג׳ שבת לה׳, ואפשר שהיא השואה כנ״ל ועי׳ בפתיחה (עמ׳ VIII), או שנתגלגלה שם מלת ה׳ מן הפסוק שלפניו כי שבת היום לה׳. [13]כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ואולי היא טעות בהעתק, או השואה מוטעת מפסוק י״ג שכתוב שם לדרתיכם, אבל במסול אודמיא ואמברסינוס לדריהון כמו במקרא. [14]הוספה כמ״ש בפסוק (כ, יא). [1]כ״ה בולג׳, ובכלל כל הפסוק מתורגם בולג׳ בקצור הענין fecitque populus quae iusserat deferens in- aures ad Aaron — ויעש העם את אשר צוה ויביאו הנזמים אל אהרן ובע׳ בטופס אלכסנדרוני אשר באזני נשיהם כמו בפסוק שלפני זה. [2]הוספת כנוי ובל״י כמו שהוא במקרא ויצר אתו מוסב על הזהב עי׳ כן ברשב״ם, והע׳ והולג׳ תרגמו בל״ר מוסב על הנזמים. [3]כ״ה ברס״ג, ובולג׳ השמיט מלת מידם ותרגם ויקחם, ועי׳ כן מ״ב (ה, כד) ויקח מידם בפש׳ מנהון. [4]עי׳ יונ׳ וירוש׳ וחמא אהרן ית חור נכיס קדמוי ודחיל, ועי׳ כן במדרש כאן ובויקרא רבה (י, א) ובתנחומא פ׳ תצוה (סי׳ מ).

קורבנא[5] ויתבו עמא למאבל ולמשתא וקמו למגחך ולמשתעי[6]: ואמר מריא למושא ז
חות זל[7] לך מבא מטל[8] דהבל עמך דאפקת מן מצרין[9]: סטו בעגל מן אורהא דפקדת ח
אנון ועבדו[10] להון עגלא דנסכתא וסגדו לה ודבחו לה ואמרו הני אלהך איסראיל
דאסקך מן ארעא דמצרין: ואמר מריא למושא חזיתה לעמא הנא והא עמא קשא ט
קדלא הו: השא שבוקני ונתקף רוגזי בהון ואחרוב אנון ואעבדך לעמא רבא: וצלי י יא
מושא קדם מריא אלהה ואמר לא[11] מריא לא נתקף רוגזך בעמך דאפקת מן מצרין
בחילך רבא ובדרעך רמא[12]: ולא[13] נאמרון מצריא דלבישתהון[14] אפק אנון דנקטל אנון יב
ביני טוריא ודנחרוב אנון מן אפי ארעא אתתניח מן חמתא דרוגזך ואתרעא על
בישתה דעמך[15]: אתדכר לאברהם ולאיסחק ולאיסראיל עבדיך דימית להון בך ואמרת יג
להון דאסגא זרעכון איך כוכבא דבשמיא וכלה ארעא[16] דאמרת אתל לזרעכון
ונארתונה[17] לעלם: ואתרעי מריא על בישתא דאמר למעבד לעמה: ואתפני יד טו
מושא ונחת[18] מן טורא ותרתין לוחא דסהדותא באידה לוחא דכתיבן מן תריהון
סטריהון מכא ומכא כתיבן: ולוחא עבדה אנין דאלהא וכתבא כתבה הו דאלהא טז
רישים הוא על לוחא: ושמע ישוע קלה דעמא כד מתכתש ואמר למושא קלא יז
דקרבא במשריתא: אמר לה מושא לא קלא דממללא דגנבריא[19] אפלא קלא דחלשא יח
קלא דין דחטיתא[20] שמע אנא: וכד קרב למשריתא חזיהי לעגלא ולציצלא ואתתפיר יט
מושא ושדא לוחא מן אידה ותבר אנין בשפולוהי דטורא: ונסבה לעגלא דעבדו כ
ואוקדה בנורא ושפה בשופינא[21] עדמא דאתדקק איך עפרא[22] ובזקה דקתה[23] על אפי
מיא ואשקי לדבית איסראיל: ואמר מושא לאהרון מנא עבד לך עמא הנא דאיתית כא
עלוהי חטיתא רבתא: ואמר אהרון לא נתחמת רוגזה דמרי אנת ידע אנת לה כב
לעמא הנא דביש[24] הו: ואמרו לי עבד לן אלהא דנאזלון קדמין מטל דהנא מושא כג
דאסקן מן ארעא דמצרין לא ידעין הנן מנא הוידהי: ואמרת להון מן דאית לה דהבא כד
איתו לי ואיתיו לי וארמיתה בנורא והוא[25] עגלא הנא: וחזא מושא לעמא דחטו כה
להון דאחטי אנון אהרון דנהוון שמא סריא באחריתהון[26]: וקם לה מושא בתרעא כו
דמשכנא ואמר מני מן מריא נאתא[27] לותי ואתכנשו לותה כלהון בנוהי דלוי: ואמר כז

[5] שני לשונות לתרגום ויגשו שלמים כי יש שהפש׳ מתרגם שלמים — קורבנא עי׳ יהושע (כב, כז), יחזקאל (מו, ב. יב), ופעל הגש — קרב עי׳ לדוגמא ויקרא (ח, יד) ומלאכי (א, ז. ח, יא). [6] שני לשונות לתרגום מלת לצחק עי׳ ש״ב (ו, ה) משהקים — משתעין ושם כסוק כ״א ושחקתי — גחכת. [7] חלוף מוקדם ומאוחר וכדרכו בכמה מקומות. [8] כמו בפסוק (לג, א). [9] עי׳ דברים (ט, יב) אשר הוצאת ממצרים, אבל תרגום העלה — הוציא ולהפך נמצא הרבה מאד בפש׳ בע׳ ובולג׳. [10] כ״ה בולג׳ ורס״ג. [11] תרגם למה — לא ע״ל (עמ׳ נד הערה 1) וכ״ה ברס״ג לא יהרה. [12] כמ״ש בדברים (ט, כט) וכמו״כ בש׳ וע׳. [13] כ״ה ברס״ג. [14] עי׳ כעין זה ביונ׳ לעיל (י, י) רעה נגד פניכם — לתקלא בישא היא לכון. [15] כ״ה בולג׳ nequitia populi tui, ובאונק׳ דחשיבתא למעבד לעמך ויונ׳ דמלילת כו׳. [16] במקרא הארץ הזאת וגם רס״ג השמיט מלת הזאת. [17] כ״ה בש׳ ע׳ ולג׳ ורס״ג. [18] כ״ה ברס״ג, ובולג׳ ליתא מלת וירד. [19] עי׳ אונק׳ ויונ׳ וולג׳, וברש״י קול עניית גבורים. [20] כ״ה בכ״י של הש׳ עונות ועי׳ ירושלמי תענית (ד, ה) מיהו קיל ענית אבי שמע קול קילוס ע״ז, וביונ׳ קל פלחי פולהנא נוכראה ומגחכן קדמאה, ועי׳ ירוש׳. [21] עי׳ כן רס״ג וברדה באלמרבד ועי׳ סה״ש לרד״ק ש. טהן: ויטחן עד אשר דק כלומר שף אותו בפצירה פים וזו היא טחינתו. [22] כמו כדברים (ט, כא) עד אשר דק לעפר ובפש׳ שם — איך עפרא, וכן בפש׳ מ״ב (כב, טו) הדק לעפר — ודקקה איך עפרא, ועי׳ ברמב״ן כאן: אחרי שהיה דק לעפר זרקו על פני מי הנהל כו׳, ובולג׳ ויטחן עד עפר. [23] עי׳ פסיקתא זוטרא ויזר על פני המים פיזר את אפרו, והע׳ ולג׳ ורס״ג תרגמו בכנוי ויזרהו. [24] עי׳ ספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 51). [25] תרגם ויצא — ויהי ועי׳ כמו״כ בע׳ ש״ב (ז, יב) אשר יצא — יהיה, דה״א (יד, יז) ויצא שם דוד καὶ ἐγένετο — ויהי. ἔσται [26] כ״ה באונק׳ לאסבותהון שום ביש לדריהון וכן ביונ׳, ובפסיקתא זוטרתא: לשמצה בקמיהם שיהיו הדורות הבאים מחרפים את ישראל במעשה העגל ועי׳ מ״ש בכפרי הנוסח השמרוני (עמ׳ 191). [27] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג וערש״י יבוא אלי, וכמו״כ בולג׳ ורס״ג ועי׳

להון מושא הכנא אמר מריא אלהא דאיסראיל ארמו אנש סיפה בחצוהי עברו ותובו
כח מן תרע לתרע במשריתא וקטילו אנש לאחוהי ואנש לחברה ואנש לקריבה: ועבדו
כט בני לוי איך מלתה דמושא ונפלו מן עמא ביומא הו איך תלתא אלפין גברין: ואמר
להון מושא מלו אידיכון יומנא למריא[28] אנש בברה ובאחוהי מטל[29] דתאתא עליכון
ל בורכתא יומנא: והוא ליומא דבתרה ואמר מושא לעמא אנתון חטיתון חטיתא הדא
לא רבתא השא אסק לות מריא טך נשבוק[30] לחוביכון: והפך מושא לות מריא ואמר
בבעו מריא אלהא[31] שיריאית חטא עמא הנא חטיתא רבתא ועבדו להון אלהא
לב לג דדהבא: השא אן שבק אנת לחטהיהון ואלא עטיני מן ספרך דכתבת: ואמר מריא
לד למושא מן דחטא לי אעטיוהי מן ספרי: השא זל אובליהי לעמא הנא[32] לאיכא[33] דאמר
לה אנא לך והא מלאכי נאזל קדמיך וביומא דפוקדני אפקוד עליהון הטהיהון: ומחא
מריא לעמא על דפלחו[34] לעגלא דעבד אהרון:

לג: א ואמר מריא למושא סק זל מכא אנת ועמך[1] דאפקת מן מצרין לארעא דימית לאברהם
ב ולאיסחק וליעקוב ואמרת להון דלזרעך אתליה: ואשדר קדמיך מלאכא ונחרוב[2]
ג לכנעניא ולאמוריא ולחיתיא ולפרזיא ולחויא וליבוסיא: לארעא דמרדיא חלבא
ודבישא מטל דלא סלק אנא בינתכון[3] מטל דעמא אנתון קשא קדלא דלמא אובדכון
ד באורחא: ושמעו עמא פתגמא הנא בישא וברית להון ולא שקלו[4] גבר זינה עלוהי:
ה ואמר מריא למושא אמר לדבית איסראיל אנתון עמא אנתון קשא קדלא שעתא
הדא אסק בינתכון ואובדכון השא אעברו זינכון מנכון ואדע מנא אעבד לכון[5]:
ו ז ושקלו בני איסראיל זינהון מנהון מן טורא דחוריב: ומושא נסב משכנה[6] ונקשה לה
לבר מן משריתא ארחקה[7] מן משריתא וקרידה משכן זבנא וכל מן דשאל הוא מן
ח מריא נפק למשכן זבנא[8] לבר מן משריתא: ומא דנפק מושא למשכנא קימין כלה
עמא ומתטיבין[9] אנש בתרע משכנה וחירין בתרה דמושא עדמא דעאל למשכנא:
ט ומא דעאל מושא למשכנא נחת עמודא דעננא וקאם בתרעא דמשכנא ומתמלל עם
י מושא: וחזא כלה עמא עמודא דעננא דקאם בתרעא דמשכנא וקימין כלה עמא
יא וסגדין אנש בתרע[10] משכנה: ומלל מריא עם מושא אפין לוקבל אפין איך דממלל

רקמה (עמ׳ 150): מי לה׳ אלי כלומר יבא או יגש, ובראב״ע: יגש או יקרב. [28]מלת כי אינה גם בע׳ ולג׳ ורס״ג ועי׳
רקמה (עמ׳ 153). [29]והשכר הוא שיתן עליכם ברכה (ראב״ע), וכמו״כ בע׳ וולג׳, [30]תרגם לפי הכוונה, ובולג׳ אולי אוכל
לכפרו. [31]כ״ה ברס״ג ועי׳ ריש ויקרא. [32]כ״ה בע׳ וולג׳ כמו בפסוק ל״א. [33]בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג אל המקום. [34]כן
תרגם במ״א (טז, לג) ויעש אחאב את האשרה.. ויוסף אחאב לעשות–ופלח.. למפלח, מ״ב (יז, כט) ויהיו עושים גוי גוי
– פלח, (יז, ל) ואנשי סכות עשו – פלחו ועי׳ דברים (יב, ל) איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן בולג׳ ita et
ego colam – ואעבד כן ובע׳ πῶς ποιοῦσι – איכה יעשו. באונק׳ כאן מתורגם אשר עשו – די אשתעבדו וביונ׳ על
דגחנן ובולג׳ על חטאת העגל. [1]כ״ה בע׳ כמ״ש לעיל (לב, ז) לך רד כי שחת עמך ועי׳ במדרש רבה (שם) העם אין
כתיב כאן אלא עמך אמר משה רבון העולמים מנין הם עמי א״ל הקב״ה עמך הם שעד שהיו במצרים אמרתי לך.. שלא
לערב בהם ערב רב אתה שהיית עניו וכשר אמרת לי לעולם מקבלים השבים ואני הייתי יודע מה הם עתידים לעשות
אמרתי לך לאו ועשיתי רצונך והם הם שעשו את העגל כו׳, ובתקוני זהר (תקון לא) הוציא זה מדיוק לשון עמך ולא
כתיב עמי, ובע׳ לעיל (לב, ח) סרו מהר מן הדרך אשר צויתם מתורגם ἐνετειλω αὐτοῖς – צויתם וכ״ה בולג׳, ועי׳ זהר
בשלח (מ״ו). ועל פומה דמשה קבילו לון והיינו מה דאמר הכתוב אשר צויתם צויתם כתיב. [2]כ״ה בע׳ השואה בפסוק
וע״ל (עמ׳ קב הערה 38), וביונ׳ ואתריך על ידוי וכ״ה ברס״ג. [3]כ״ה ביונ׳ ורס״ג. [4]ע״ל (עמ׳ כד הערה 12). [5]גם
ברס״ג כל הפסוק בל״ר. [6]ע״ל (עמ׳ כו הערה 5), ואולם עי׳ רש״י וראב״ע שפי׳ אהל שלו ועי׳ ברכות (סג:). [7]כ״ה
ביונ׳ ארחיק יתיה. [8]מלת אשר ליתא גם בולג׳ וע״ל (עמ׳ סה הערה 30). [9]עי׳ כן במדבר (יא, טז) והתיצבו–ונתטיבן
וכ״ה בירמיה (מו, יב) ובעוד מקומות. [10]כ״ה באוק׳ יונ׳ ורס״ג, ובע׳ מפתח אהלו ובולג׳ והשתחוו בפתחי אהליהם.

גברא עם חברה והפך למשריתא ומשמשנה הושע בר נון טליא לא ענד הוא מן גו
משכנא: ואמר מושא למריא חזי דאנת אמרת לי אסקידי לעמא הנא ואנת לא יב
הויתני מן דמשדר אנת עמי ואנת אמרת ידעתך בשמא ואף אשבחת רחמא בעיני:
השא אן אשכחת רחמא בעינך הוני אורחך ואדעך מטל דאשכח רחמא בעינך יג
וחזי דעמך הנא עמא הו רבא[11]: ואמר מריא[12] למושא קדמי זל ואניח לך: אמר לה יד טו
אן אנת לא אזל אנת[13] עמן[14] לא תסקן מכא: ובמנא נתידע הרבא דאשכחת רחמא טז
בעינך אנא ועמך אלא מא דאזלת עמן והון פרישן אנא ועמך מן כלהון עממא
דאית על אפי ארעא: ואמר מריא למושא איך מלתך הדא דאמרת אעבד מטל יז
דאשכחת רחמא בעיני ואדעך בשמא: ואמר הוני שובחך: ואמר אנא אעבר כלה יח יט
טובי קדמיך ואקרא בשמא מריא קדמיך ואחון למן דאחון וארחם למן דארחם: ואמר כ
לא משכח אנת למחזא אפי מטל דלא חזא לי ברנשא וחיא: ואמר מריא למושא[15] כא
הא אתרא קדמי קום על טרנא: ומא דעבר איקרי אסימך במערתא דטרנא ואגן כב
אידי עליך עדמא דאעבר: ואעבר אידי ותחזא בסתרי ואפי לא נתחזון: כג

ואמר מריא למושא פסול לך תרתין לוחא דכאפא איך קדמיתא ואכתוב[1] על לוחא א לד
פתגמא דאית הוו על[2] קדמיתא דתברת: והוי מטיב בצפרא וסק בצפרא לטורא ב
דסיני וקום תמן בריש טורא: ואנש לא נסק עמך ואנש[3] לא נתחזא בכלה טורא ג
אפלא ענא ותורא נרעון לקובלה דטורא הו: ופסל תרתין לוחא דכאפא איך ד
קדמיתא וקדם מושא בצפרא וסלק לטורא דסיני איכנא דפקדה מריא ונסב תרתין
לוחא דכאפא באידה: ונחת מריא בעננא וקם עמה תמן וקרא בשמא מריא: ועבר ה ו
מריא קדמודי וקרא מריא מריא אלהא מרחמנא ומרחפנא דנגירא רוחה וסגיאא
טיבותה וקושתה: נטר טיבותא לאלפי דרא שבק חטדהא וחובא[4] ומזכיו לא מזכא ז
פקד חובא דאבהא על בניא ועל בני בניא על תלתא ועל ארבעא דרין: ואסתרהב ח
מושא ונפל על ארעא וסגד: ואמר אן אשכחת רחמא בעינך מרי נאזל השא מרי ט
בינתן מטל דעמא אנון קשא קדלא ושבוק לחובין ולחטהין ותארתן: ואמר הא מקים י
אנא קימא לוקבל כלה עמך ואעבד פרישתא דלא אתעבדי[5] אכותהון[6] בכלה ארעא
ובכלהון עממא ונחזא כלה עמא הנא[7] דאנת בגוה עבדה דמריא דדחיל הו דעבד
אנא עמך: טר[8] מדם דמפקד אנא לך יומנא הא הרב אנא מן קדמיך כנעניא יא

[11] כ״ה בע׳ כמ״ש בדברים (ד, ו) הגוי הגדול הזה. [12] גם ברס״ג נוסף ה׳ ובע׳ רק מלת לו וכ״ה ברס״ג. [13] כ״ה בע׳ ועי׳ רשב״ם אם אין פניך הולכים כלומר שאם אין אתה בא עמנו וע״ל (עמ׳ פב הערה 30) [14] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג כמ״ש בפסוק שאח״ז. [15] ברס״ג הוסיף מלת לו ובולג׳ השמיט מלת ה׳. [1] כ״ה באמברסינוס ובפוליגלוטא לונדון, ובאורמיא ומסול וכתוב. [2] כ״ה בפוליג׳ לונדון, ובטופסי מסול אורמיא ואמברסינוס כמ״ש במקרא הלחת הראשנים, ובולג׳ השמיט הראשנים.
[3] כ״ה ברס״ג, והע׳ השמיטו ואיש. [4] במקרא עון ופשע וחטאה והפש׳ השמיט אחד מהם, ואפשר שהוא משום השואה לפסוק ט׳ וסלחת לעוננו ולחטאתנו שהוא מתרגם לחובין ולחטהין. ובכלל אין הפש׳ מדקדק בתרגום שמות נרדפים אלה והוא משתמש במלת חטהא לתרגום עון עי׳ ישעיהו (נג, יא) ותהל׳ (נט, יב; פט, לג) ולתרגום פשע עי׳ מי־ה (ז, יא), איוב (לא, לג) ואיכה (א, ה), וכן במלת חובא הוא מתרגם גם עון עי׳ ירמיה (לד, ד; טז, יח), נחמיה (ג, לז) וגם פשע בעמוס (ה, יב), איוב (יג, כג) ודניאל (ט, כד), וגם חטאת עי׳ דניאל (ט, כ) ודה״ב (כח, יג), ועי׳ תהל׳ (כה, ז) חטאת נעורי ופשעי שתרגם שתי המלות חטאת ופשע במלה אחת סכלות ומלה זו ג״כ משמשת אצלו למלת פשע בבראשית (נ, יז), מ״א (ח, נ) ותהלים (נט, ד), למלת עון תהל׳ (לב, ה; לט, יט) ואיוב (יג, כו) ולמלת חטאת עי׳ ש״ב (יב, יג). [5] עי׳ לעיל (עמ׳ סו הערה 8) ובולג׳ quae numquam visa sunt — אשר לא נראו. [6] בולג׳ הוסיף מלת numquam — מעולם וברס״ג מתלהא וע״ל (עמ׳ פא הערה 9). [7] כ״ה בולג׳. [8] גם ברס״ג ליתא מלת לך.

יב ואמוריא[9] וחיתיא ופרזיא וחויא ויבוסיא: אזדהר לא תקים קימא ליתבי ארעא דאזל
יג אנת להתהון דלא נהוון לך[10] תוקלתא: [11]מדבחיהון עקרו[12] וקימתהון תברו והחלתהון[13]
יד טו פסקו: [14]לא תסגוד לאלה אחרין מטל דמריא טננא שמה אלהא הו טננא: לא[15]
תקים קימא עם יתבי ארעא דלא[16] נטען בתר החלתהון ונדבחון לאלההון ונקרונך[17]
טז ותאכול מן דבחיהון[18]: ותסב מן בנתהון לבניך ובנתך תתל לבניהון[18] ונטען
יז בנתכון בתר אלההון ונטען לבניך בתר אלההון: אלהא דנסכתא לא תעבד לך:
יח עדעאדא דפטירא תטר שבעא יומין תאכול פטירא איך[19] דפקדתך בזבנא[20] דירחא
יט דהבבא מטל דבירחא דהבבא נפקת מן מצרין: כל פתח רחמא לי וכל בוכרא[21]
כ דבעירך דתורא ודאמרא: וכל בוכרא דבעירא[22] תפרוק באמרא ואן לא תפרקונהי
כא תקטלונהי כל בוכרא דבניך תפרוק ולא תתחזון[22] קדמי סריקאית: שתא יומין תפלוח
כב וביומא שביעיא תתניח בזרעא[23] ובחצדא תתניח: ועדעאדא דשבועא תעבד לך ריש
כג חצדא דחטא וחגא דחמלא במפקה דשנתא: תלת זבנין בשנתא נתחזא כל דוכרנך
כד קדם[23] מריא אלהא דאיסראיל: מטל דאהרוב עממא מן קדמיך ואפתא תחומך ולא
גארג אנש ארעך מא דסלק אנת למתחזוו קדם מריא אלהך תלת זבנין בשנתא:
כה כו לא תכוס על חמיעא דמא דדבחתא[24]: ולא נבות לצפרא דבחא דעדעאדא דפצחא
ריש עללתה דארעך תיתא לבית דמריא אלהך לא תבשל[25] גדיא בחלבא דאמה:
כז ואמר מריא למושא כתוב לך הלין פתגמא דמטל הלין פתגמא אקימת עמך קימא
כח ועם כלה איסראיל: והוא תמן עם מריא ארבעין איממין וארבעין לילון לחמא לא
כט אכל ומיא לא אשתי וכתב על לוחא דבאפא[26] מלי קימא עסרא פתגמין: וכד נחת

[9] בחלוף הסדר ובמקרא האמרי והכנעני ובש׳ כמו בפש׳ והוסיף עוד והגרגשי אחרי והחתי, ובע׳ והפרזי והחתי והחוי והגרגשי והיבוסי. [10] כ״ה בולג׳ כמו בפסוק (כג, לג) כי יהיה לך למוקש ובע׳ μή σοι γένηται πρόσκομμα ἐν ὑμῖν — לך למוקש בקרבכם השוו לפסוק הנ״ל ואעפ״כ הניחו בקרבך שבפסוק ותרגמו לל״ר. [11] מלת כי אינה גם בע׳ וולג׳ וכדרכם בהרבה מקומות להשמיטה ולהוסיפה. [12] בטופסי אורמיא, מסול, אמברסינוס ופוליגלוטא לונדון ובכ״י שבאיצר הספרים של הממשלה בברלין בל״י עקר, תבר, פסק, וכנראה הוא הנוסח הנכון לפי דרכו להשוות את הלשונות, והרי הפסוקים שלפני זה ולאחרי זה הכל בל״י, וכן מהורגם בולג׳ בל״י. [13] כ״ה בש׳ ובכל התרגומים וברס״ג, ותרגום דחלתהון לאשריהם עי׳ כן מ״א (יד, טו) אשריהם—דחלתא. [14] מלת כי השמיטו גם הולג׳ ורס״ג. [15] כ״ה בולג׳ ועי׳ ראב״ע: פן כמו לא. [16] חזרת לשון השלילה כדרכו בכמה מקומות. [17] כ״ה בע׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג בל״ר השואה בפסוק, ובולג׳ בל״י כמו במקרא. [18] כ״ה באונק׳ ויונ׳ ובע׳ מהם במקום מזבחו, ובולג׳ מן הזבחים. [19] גם בע׳ איתא הוספה זו כמ״ש בכמה פסוקים עי׳ דברים (ז, ג), שופטים (ג, ה), עזרא (ט, יב), נחמיה (יג, כה), והוספה זו גורמת גם תקון אחרי אלהיהם. [20] כ״ה בש׳ ובכל התרגומים וברס״ג ועי׳ רקמה (עמ׳ 162) וכמ״ש לעיל (כג, טו). [21] במקרא וכל מקנך תזכר וכפה״נ השמיט לתרגם מלת תזכר הקשה (ע״ל עמ׳ טז הערה 2) ותרגם לפי כונת הענין וכל בוכרא, וכן כל המתרגמים עקמו על צורת תיבה זו ותרגמו פסוק זה כל אחד לפי דרכו הע׳: πᾶν διανοῖγον μήτραν ἐμοί τὰ ἀρσενικα πᾶν πρωτότοκον μόσχου καὶ πρωτότοκον προβάτου כל פטר רחם לי הזכר כל בכור שור ובכור שה, הולג׳: Omne, quod aperit vulvam generis masculini meum erit. De cunctis animantibus tam de bobus quam de ovibus meum erit — כל פטר רחם הזכר לי יהיה מכל מקנך בין שור ובין שה לי יהיה, באונק׳ וכל בעירך דכרין תקדיש בכור ואימר, ביונ׳ וכל בעירך תקדיש מנהון דכריא דתורי ואמרי, בירוש׳ כל פטריכון דכריא קדמי פלחי ולדא דתורא ודאימרא, ועל סה״ש (עמ׳ 131): וכל מקנך תזכר בגינו בנין נפעל אלא שהוא מתעבר אל וכל מקנך ופרושו הוציא הזכרים ממקנך לה׳. [22] עי׳ מה שהעירונו ע״ז למעלה בפרשה כ״ג. [23] כ״ה בע׳ ועי׳ בראש׳ (מה, ו) אשר אין חריש וקציר שבתב זרע במקום הריש, ועי׳ לשון הכתוב בראש׳ (ח, כב) עד כל ימי הארץ זרע וקציר כו׳. [24] כ״ה בפולגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס סדר הפסוקים כמ״ש במקרא. [25] בפוליגלוטא לונדון כתיב במקום תבשל — תכול והוא עפ״י ההלכה דפסוק אחד נאמר לאיסור אכילה, ועי׳ אגרות שי״ר (עמ׳ 44) מ״ש בזה, וכ״ה באונק׳ לא תיכלון וברס״ג ולא תאכל. ובע׳ הוצאת קמברידז׳ יש כאן ט״ס שמתורגם תבשל — προσοίσεις ואין מלה זו אלא תרגום של מלת תביא הכתובה בפסוק לפני זה ואמנם מתורגם בע׳ שם תביא — θήσεις התרגום הרגיל למלת תשים ובקצת טופסים של הע׳ כתוב במקום θήσεις מלת εἰσοίσεις התרגום המקביל למלת תביא וגם προσοίσεις שפירושה כמו εἰσοίσεις היתה כתובה בתחלה לתרגום מלת תביא ואח״כ נכנסה בטעות להקבלת מלת תבשל. [26] כמו בפסוק ד׳ ויקח בידו שני לחת אבנים והולג׳ ורס״ג השמיטו שם אבנים.

מושא מן טורא דסיני תרתין לוחא דסהדותא באידה דמושא כד נחת מן טורא ומושא
לא ידע דאזדהר משבא דאפוהי כד מלל עמה: וחזא אהרן וכלה[27] איסראיל אפוהי[28] ל
דמושא דאזדהר משבא דאפוהי דמושא ודחלו למקרב לותה: וקרא אנון מושא לא
ואתו לותה אהרן וכלהון רורבנא דכנושתא ומלל מושא עמהון: והדין קרבו לותה[29] לב
כלהון בני איסראיל ופקד אנון כלמדם דמלל מריא עמה בטורא דסיני: וכד שלם לג
מושא דנמלל עמהון ארמי על אפוהי שושפא: וכד עאל הוא מושא קדם מריא דנמלל לד
עמה שקל הוא לה לשושפא עדמא דנפק ונפק הוא אמר לדבית איסראיל מדם
דמתפקד: והזין הוו בני איסראיל אפוהי דמושא דאזדהר משבא דאפוהי דמושא שקל[30] לה
הוא מושא לשושפא מן אפוהי מא דעאל הוא דנמלל עמה:

וכנש מושא לכלה כנושתא דבני איסראיל ואמר להון הלין פתגמא דפקד מריא למעבד[1]: א לה
שתא יומן תעבד עבדא ויומא שביעיא נהוא קדיש שבתא ניחא קודשא למריא כלמן ב
דנעבד בה עבדא נתקטל: לא תוהדון נורא בכלא בית מעמרכון ביומא דשבתא: ג
ואמר מושא לכלה כנושתא דבני איסראיל הנו פתגמא דפקד מריא למעבד[3]: סבו ד ה
מנכון פורשנא למריא כל גברא דאתחשב בלבה ניתא[4] פורשנא למריא דהבא וסאמא
ונחשא: ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא[5] וסערא דעזא: ומשבא ו ז
דדכרא דאספניקא ומשבא דססגונא וקיסא דאשכרעא: ומשחא למנהרו ובסמא למשחא ח
דמשיחותא ולעטרא דבסמא: וכאפא דברולא וכאפא דשלמותא לפדתא ולפריסא: וכלהון ט י
חכימי[6] לבא דאית בכון נאתון ונעבדון כלמדם דפקד מריא: משכנא ופרסה וכסיה יא
ופרפוהי[7] ודפוהי ומוכלודי ועמודודי וסמכוהי: וקבותא וקופיה וחוסיא[8] ואפי תרעא יב
דפרסא: ופתורא[8] וקופוהי וכלהון מאנודי ולחמא דאפא: ומנרתא דמנהרין בה יג יד
ומאניה ושרגיה ומשחא דמנהרין בה: ומדבחא דעטרא וקופוהי ומשחא דמשיחותא טו
ועטרא דבסמא ופרסא[9] דתרעא דמשכנא: ומדבחא[8] דיקדא ובסם דילה דנחשא טז
וקופוהי וכלהון מאנוהי ולקנא וכנה: וסדרא[10] דדרתא ועמודיה וסמכיה ופרסא יז
דתרעא דדרתא: וסכא דמשכנא וסכא דדרתא וחבליהון: ולבוש תשמשתא למשמשו יח יט
בקודשא ולבושי[8] קודשא לאהרן כהנא ולבושא לבנוהי לכהנותא: ונפקו כלה כ
כנושתא דבני איסראיל מן קדם מושא: ואיתיו[11] כל גבר דאתחשב בלבה וכל גבר כא

[27] גם הע׳ השמיטו בני ובולג׳ השמיט מלת וכל ובפש׳ בפסוק כ״ז ואת ישראל — ועם כלה איסראיל וברס״ג שם ומע בני אסראיל. [28] במקרא וירא אהרן.. והנה קרן עור פניו ובפש׳ הושוה לפסוק ל״ה ויראו.. את פני משה כי קרן עור פני משה, וברס״ג וירא אהרן.. והנה קרן עור פניו, ובולג׳ את פני משה הקרון. [29] כ״ה בש׳ ע׳ וולג׳ כמו בפסוק הקודם וישובו אליו ובולג׳ השמיט שם מלת אליו. [30] ט״ס יש כאן והמלות שקל הוא נשתרבבו לכאן מן הפסוק שלפני זה.
[1] השמיט מלת אתם בהשואה לפסוק כ״ט לכל המלאכה אשר צוה ה׳ לעשות ובע׳ הוסיפו שם מלת אתם, ובולג׳ בשני המקומות אשר צוה ה׳ להעשות. [2] כ״ה בע׳, ובולג׳ תעשו. [3] במקרא ליתא מלה זו ונשתרבבה כנראה לכאן מפסוק א׳.
[4] כ״ה בש׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג, ובע׳ יביאו, ובולג׳ יביאן לה׳ במקום את תרומת ה׳, ובא הכינוי בולג׳ בל״ר משום שתרגם תרומה לה׳ ג״כ בל״ר. [5] בכמה מקומות מוסיף הפש׳ תיבת משזר אחר שש ע׳ פסוק כ״ה ולעיל (כח, ה) וכן מוסיפים אותה בהרבה מקומות הע׳ וגם הולג׳ לפי הכונה ובשגרת הלשון המצויה בפרשות אלו. [6] כ״ה באונק׳ ויונ׳, ובש׳ ע׳ וולג׳ מתורגם יבא ויעשה משום השואה בפסוק. [7] כאן בלבד מתרגם הפש׳ קרסים — פרפין, ותרגום זה הוא הרגיל בתרגומים הארמים, ואפשר שנמשך כאן המעתיק אחר התרגום הארמי. והע׳ תרגמו כאן ואת קרסיו ואת קרשיו במלה אחת καὶ τὰ διατόνια וגם תרגום זה לא נמצא במקום אחר בע׳ ומשמעות מלה ביונית היא תרגום לואת קרסיו, ובקונקורדנציה לע׳ של הטש ורדפת דמו שהיא תרגום של ואת קרשיו, וע״ל (כו, לג) ונתתה את הפרכת תחת הקרסים שמתורגם שם בע׳ ἐπὶ τῶν στύλων — על הקרשים ורבים פלפלו בזה אבל פשוט הדבר שנתגלגלו לכאן מלות ἐπὶ στύλων, שנזכרו בפסוק שלפני זה. [8] כ״ה ברס״ג.
[9] כ״ה בולג׳ ורס״ג. [10] כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס בל״ר. [11] כ״ה בש׳ ע׳ אונק׳ ורס״ג.

דאתחשב ברוחה איתיו פורשנא למריא לעבדא דמשכנזבנא ולכלה פולחנה וללבושי
כב קודשא: ומיתן[12] הוו גברא עם נשא כל דאתחשב בלבה איתיו שארא וקדשא
ועזקתא והמניכא וכל[14] מאנא דדהבא וכל גבר דאפרש פורשנא דדהבא למריא:
כג וכל גברא דאשתכח לה תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא וסערא דעזא
כד ומשכא דדברא דאספניקא ומשכא דססגונא איתיו: כל דאפרש פורשנא דסאמא
ודנחשא איתיו פורשנא למריא וכל דאשתכח לה קיסא דאשברעא לכל עבדא
כה דפולחנא איתיו: וכל אנתתא חכימת לבא באידיה עזלת[15] ומיתן הוי כד עזיל תכלתא
כו וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא: וכל נשא דאתחשבי בלבהון בחכמתא
כז עזלי סערא: ורורבנא איתיו כאפא דברולא וכאפא דשלמותא לפדתא ולפריסא:
כח כט ובסמא ומשחא למנהרו ולמשחא דמשיחותא ולעטרא דבסמא: כל גברא ואנתתא
דאתחשבו בלבהון למיתיו לכל עבד דפקד מריא למעבד באידא דמושא איתיו בני
ל אוסראיל פורשנא למריא: ואמר מושא לבני אוסראיל חזו דקרא מריא בשם
לא לבצליאל בר אורי בר חור מן שבטא דיהודא: ומלידו רוחא דאלדהא בחכמתא
לב ובסוכלא[16] ובידעתא ובכל עבד: למתחשבו מחשבתא למעבד בדהבא ובסאמא
לג ובנחשא: ובארדיכלות כאפא למשלמו ובנגרות קיסא למעבד כל עבד אומנו:
לד לה ולמלפו יהב בלבה הו ואליהב בר אחיסמך מן שבטא דדן: מלא אנון חכמת לבא
למעבד כל עבד נגר ואומן וציר בתכלתא ובארגונא ובבוצא ובצובעא דזהוריתא[16]
ובזקורא[17] ועבדי כל עבדא ומתחשבי מחשבתא:

לו א ועבד בצליאל ואליהב וכל גבר חכים לבא דיהב מריא חכמתא וסוכלא בהון למדע
ב ולמעבד[1] כלה עבדא ופולחנא[2] דקודשא איך[3] מא דפקד מריא: וקרא מושא לבצליאל
ולאליהב ולכל גבר חכים לבא דיהב מריא חכמתא בלבה כל דאתחשב בלבה
ג למקרב לעבדא למעבדה: ונסבו מן קדם מושא כלה פורשנא דאיתיו בני אוסראיל
לעבדא דמשכן[4] זבנא למעבדה והנון מיתן הוו לה תוב פורשנא מן צפר לצפר:
ד ואיתיו כלהון חכימא דעבדין עבדא דקודשא אנש אנש מן עבדא דהנון עבדין:
ה ואמרו למושא[5] מסגא עמא למיתיו כדו עבדא לעבידתא דפקד מריא למעבד[6]:
ו ופקד מושא וקרו כרוזא[7] במשריתא ואמרו גברא או[8] אנתתא לא נעבדון תוב עבדא
ז לפורשנא דקודשא ואתכליו עמא מן דלמיתיו: ועבדא הוא מסת כלה עבדא למעבדה
ח ואותר: ועבדו כל חכימי[9] לבא ועבדי[10] עבדא משכנא דעסר יריען דבוצא עזילא

[12]כ״ה בש׳ ע׳ ואונק׳ ורס״ג, והולג׳ השמיט לגמרי מלה זו. [13]כ״ה ברס״ג. [14]כ״ה באונק׳ וביונ׳ והפי׳ הוא כל אחת ואחת בידיה טותה, ובע׳ ταῖς χερσὶ νήθειν — בידים לטוות וכמו״כ ברס״ג, ובולג׳ וכל נשים חכמות לב, ובש׳ בידיה טוה. [15]כ״ה בע׳ ודס״ג. [16]חלוף הסדר. [17]פירש וארג כמו ובארג ובע׳ לא תרגם מלת וארג ובכלל משונה תרגום כל פסוק זה בע׳, ובולג׳ מתורגם וארג עשי כל מלאכה et texant omnia — ויארגו הכל. [1]כ״ה ברס״ג. [2]כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס ופולחנה. [3]כ״ה ברס״ג, ובע׳ ככל אשר ובולג׳ ואשר. [4]במקרא למלאכת עבדת הקדש והפש׳ השוה לפסוק (לה, כא) למלאכת אהל מועד ובע׳ השמיטו מלת עבדת ותרגמו: εἰς πάντα τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου — לכל מלאכת הקדש השואה לפסוק שלאחר זה ובולג׳ תרגם: quicum instarent operi quotidie mane vota populus offerebat — ובעשות אלה במלאכה הביא העם נדבות בבקר בבקר. [5]מלת לאמר אינה גם בע׳ ולג׳ ורס״ג. [6]גם בע׳ ליתא מלת אותה ועי׳ ברס״ג, ובולג׳ השמיט לגמרי מלות אשר צוה ה׳ לעשות אותה. [7]עי׳ כן בע׳ ולג׳ אונק׳ ויונ׳. [8]ע״ל (עמ׳ נב הערה 20). [9]כ״ה בש׳ אונק׳ ולג׳ ויונ׳, ובע׳ ויעש השואה בפסוק. [10]תרגם בעשי כמו ועשי עי׳ רקמה (עמ׳ 34): ותהיה [הבית] במקום ואו העוטפת בעבור שהיא ממוצאה כמו.. וזה בכמו אמרו (איכה ד,יד) בלא יוכלו יגעו

ט תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא כרובא עבדא דאומנא עבדו[11] אנן: אורכה
דיריעתא חדא עסרין ותמנא אמין ופתיה ארבע אמין דיריעתא חדא משוחתא חדא
י יא לכלהין יריעתא: ודבק חמש יריען אבחדא וחמש יריען דבק חדא בחדא: ועבד
תאנתא דתכלתא על ספתה דיריעתא חדא מן סטרה דדבקא והכנא[12] עבד בספתה
יב דיריעתא מן סטרא דדבקא אחרנא: חמשין תאנן עבד[13] לירעתא חדא וחמשין
תאנן עבדו בסטרה דיריעתא חדא[14] בדבקא אחרנא ומקבלן תאנתא חדא לוקבל
יג חדא: ועבדו[15] חמשין קורקסא דדהבא ודבקו יריעתא חדא בחדא בקורקסא והוא
יד משכנא חד: ועבדו יריעתא דסערא למפרס על משכנא חדעסרא יריען עבדו אנן:
טו אורכה דיריעתא חדא תלתין אמין ופתיה ארבע אמין דיריעתא חדא משוחתא חדא
טז יז לחדעסרא יריען: ודבק חמש יריען אבחדא ושית יריען אבחדא: ועבד תאנתא חמשין
תנאן על ספתה דיריעתא מן סטרא דדבקא וחמשין תנאן עבדו על ספתה דיריעתא
יח בדבקא אחרנא: ועבדו קורקסא דנחשא חמשין למדבקותה למשכנא דנהוא חד:
יט ועבדו פרסא למשכנא משכא דדכרא דאספניקא וקרמא דמשכא דססגונא מן לעל:
כ כא ועבדו דפא למשכנא דקיסא דאשכרעא קימא: עסר אמין אורכה דדפא חד[16] ואמא
כב ופלגות אמא פתיה דדפא חד: תרתין צירן לדפא חד ותרתין צירן לדפא אחרנא[17]
כג תריצן חדא לוקבל חדא הכנא עבדו לכלהון דפא דמשכנא: ועבדו דפא למשכנא
כד עסרין דפין לסטרא דרוחא דתימנא: וארבעין סמכא דסאמא עבדו תחית עסרין
דפין תרין סמכין תחית דפא חד לתרתין צירתה ותרין סמכין תחית דפי חד לתרתין
כה כו צירתה עבדו[18]: ולסטרא אחרנא דמשכנא לסטרא דרוחא דגרביא עבד[19] עסרין דפין:
כז וארבעין סמכא דסאמא תרין סמכין תחית דפא חד ותרין סמכין תחית דפא אחרנא:
כח ולשפולי משכנא מן מערבא עבדו שתא דפין: ותרין דפין עבדו לזוותא דמשכנא
כט בשפולידון: והוו מתאמין מן לתחת ואכחדא גפין רישיהון[20] על זקוקתא חדא הכנא
ל עבדו לתרידון לתרתין זוין: והוו תמניא דפין וסמכיהון דסאמא שתתעסר תרין סמכין
לא תחית דפא חד ותרין סמכין תחית דפא אחרנא: ועבדו מובלא דקיסא דאשכרעא
לב חמשא לדפי סטרה חד דמשכנא: וחמשא מובלין לדפי סטרה אחרנא דמשכנא
לג וחמשא מובלין לדפוהי דמשכנא לשפולידון מן מערבא: ועבדו מובלא מציעא
לד למעברו בגו דפא מן הנא סטרא להנא: ודפא קרם[19] דדהבא וזקוקתהון עבדו
לה דהבא אתרא למובלא וקרם אנון למובלא דהבא: ועבדו פרסא דתכלתא
לו וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא עבדא דאומנא עבדה כרובא: ועבד[19] לה

בלבושיהם כו׳, וגם בפש׳ מתורגם שם בלא – ולא, ועי׳ ספרי Untersuchungen über die P. (עמ׳ 48). [11] כ״ה במסול ואורמיא, ובאמברסינוס עבד, והולג׳ השמיט עשה אתם. [12] כ״ה ברס״ג, והולג׳ השמיט כן עשה ובכלל תרגם הולג׳ כאן בדרך חפשי לגמרי שבמקום הכתוב במקרא כן עשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. חמשים ללאת עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית תרגם et in ora cortinae alterius similiter – וכן בשפת היריעה השנית. [13] במטול אורמיא ואמברסינוס עבדו. [14] אשר ליתא גם ברס״ג כמו בפסוק י״ז. [15] באמברסינוס ועבד [16] כן נוסף אחד בש׳ ובולג׳, אבל הולג׳ השמיט הקרש האחד שבסוף הפסוק, וברס״ג ארך כל קרש והשמיט ג״כ הקרש האחד שבסוף הפסוק. [17] הוספה זו היא ליתר ביאור כמו בפסוק כ״ו שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד, ובולג׳ השמיט שם הכפל כעין השואה לכאן, וכאן תרגם הולג׳ שתי ידות לכל קרש וקרש, ורס״ג השמיט כל לשון שתי ידות לקרש האחד ותרגם ולהם ידות משלבת, וגם שם בפסוק כ״ו לא תרגם רס״ג הכפל, אלא תרגם שני אדנים תחת כל קרש. [18] כ״ה בפוליג׳ לונדון, במסול ואורמיא, ובאמברסינוס ליתא מלה זו. [19] כ״ה בפוליג׳ לונדון ובמסול, אורמיא אמברסינוס בל״ר כמ״ש בפש׳ בכל הפרשה. [20] כ״ה באונק׳ ויונ׳.

ארבעא עמודא דאשברעא וקרם[1] אנון דהבא ולקובעיהון דהבא ועבדו להון ארבעא
לו סמכין דסאמא: ועבד[2] פרסא לתרעא דמשכנא תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא
לח ובוצא עזילא עבדא דצורתא: עמודוהי חמשא[21] וקרמא דרישיהון וקרמהון דדהבא
וסמכיהון חמשא דנחשא:

לז א ועבד בצליאל קאבותא דקיסא דאשברעא תרתין אמין ופלג אורכה ואמא ופלג פתיה
ב ואמא ופלג רומה: וקרמה דהבא דכיא מן לגו ומן לבר ועבד לה כלילא דדהבא כד הדרא:
ג והשל לה ארבע זקוקתא דדהבא על ארבע זוותה תרתין[1] זקוקן על סטרה חד ותרתין
ד ה זקוקן על סטרה אחרנא: ועבד קופא דקיסא דאשברעא וקרם אנון דהבא: ואעל קופא
ו בזקוקתא על סטריה דקאבותא למשקלה לקאבותא: ועבד חוסיא דדהבא דכיא תרתין
ז אמין ופלג אורכה ואמא ופלג פתיה: ועבד תרין כרובא דדהבא דנסכתא עבד אנון מן
ח תרין סטרוהי דחוסיא: כרובא חד מן סטרה מכא וכרובא אחרנא מן סטרה אחרנא לעל מן
ט חוסיא עבד כרובא מן תרין סטרוהי: והוו כרובא פריסין גפיהון מן לעל ומטללין בגפיהון
י על חוסיא ואפיהון חד לוקבל חד על חוסיא הוי אפיהון דכרובא: ועבד פתורא דקיסא
יא דאשברעא תרתין אמין אורכה ואמא פתיה ואמא ופלג רומה: וקרמה דהבא דכיא ועבד
יב לה כלילא דדהבא על ספתה[3] כד הדר: ועבד לה ספתא פשך כד הדר ועבד לה[4]
יג כלילא דדהבא על ספתה כד הדר: והשל לה ארבע זקוקן דדהבא ויהב זקוקתא על
יד ארבע זוותא על ארבע רגלוהי: לוקבל ספתה הוי זקוקתה דוכתא לקופא למשקלה
טו טז לפתורא: ועבד קופא דקיסא דאשברעא וקרם אנון דהבא למשקל בהון[5] פתורא: ועבד
מאנא דעל פתורא מגסוהי וכפוהי ובורוהי ומנקיתא[6] דמתנקא בהין דדהבא דכיא:
יז ועבד מנרתא דדהבא דכיא דנסכתא עבדה למנרתא בסם דילה וקניה[7] ואסקפיה
יח והזוריה ושושניה מנה הוו: ושתא קנין נפקין מן סטרה[8] תלתא קני מנרתא מן סטרה
יט חד ותלתא קני מנרתא מן סטרה אחרנא: תלתא אסקפין קביען בקניא חד והזורא
ושושנא ותלתא אסקפין קביען בקניא חד והזורא ושושנא הכנא בשתא קנין דנפקין
כ כא מנה מן מנרתא:[9] ובמנרתא ארבעא אסקפין קביען והזורא ושושנא: הזורא תחית
תרין קנין דמנה והזורא תחית תרין קנין דמנה והזורא תחית תרין קנין דמנה הכנא[10]
כב לשתא קנין דנפקין מנה מן מנרתא: והזוריה וקניה מנה הוו כלה דנסכתא חדא
כג כד דדהבא דכיא: ועבד שרגיה שבעא ומלקטיה ובציה דדהבא דכיא: מן ככרא[11] דדהבא
כה דכיא עבדה לה ולכלהון מאניה: ועבד מדבחא דעטרא דקיסא דאשברעא אמא
כו אורכה ואמא פתיה מרבע ותרתין אמין רומה מנה הוי קרנתה: וקרמה דהבא דכיא
כז לאגרה ולאסוהי כד הדר ולקרנתה ועבד לה כלילא דדהבא כד הדר: ותרתין

[21] כ״ה בפוליגלוטא של לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס הלשון וקובעיהון חמשא, ובמקרא ואת עמדיו חמשה ואת ויהם, יאפשר שנכפלה תיבת חמשה. [1] צ״ל (עמ׳ קד הערה 3). [2] מלת לעל באה מן השורה שלאח״ז, ולעיל (כה, יט) כראוי. [3] המלות על כפתה, כפה״נ, נתגלגלו לכאן מן השורה הסמוכה לאחריה. [4] אפשר שמלת לה באה לכאן מפסוק שלפני זה. [5] כ״ה בע׳ ורס״ג, והולג׳ השמיט לשאת את השלהן. [6] במקרא ואת מנקיתיו ואת הקשות והפש׳ תרגם בחלוף הסדר כמ״ש לעיל (כ״ה, כט) וקשתיו ומנקיתיו, והש׳ העתיק שם ומנקיתיו וקשותיו השואה לכאן, ובע׳ וולג׳ בשני המקומות כמ״ש במקרא. [7] כ״ה ברס״ג, ובש׳: ירכיה וקניה, בע׳ הירך והקנים, ובולג׳ מירכה יצאו הקנים. [8] במסול אורמיא ואמברסינוס מן סטריה בל״ר. [9] ברס״ג ממנה בלבד ועי׳ מ״ש לעיל (עמ׳ קה הערה 22), ובולג׳ מירך המנורה, וכן בפסוק כ׳ ובמנרה ארבעה גביעים תרגם ובירך כו׳, ובפסוק כ״א היצאים ממנה – מירך אחד, ולעיל (כה, לג) היצאים מן המנרה – מן הירך. [10] כ״ה ברס״ג כמו בפסוק י״ט. [11] עי׳ כן בפש׳ לעיל (כה, לט) וכן תרגם רס״ג כאן.

זקוקן דדהבא עבד לה לתחת מן כלילה על תרתין זויתה על תרין סטרוהי דובתא
כח כט לקופא למשקלה בהון: ועבד קופא דקיסא דאשכרעא וקרם אנון דהבא: ועבד
משחא משיחות קודשא ועטרא דבסמא דכיא עבדא מבסמא:

לח א ועבד מדבחא דיקדא דקיסא דאשכרעא חמש אמין אורכה וחמש אמין פתיה מרבע
ב ותלת אמין רומה: ועבד קרנתה על ארבע זויתה מנה הוי קרנתה וקרמה נחשא:
ג ועבד כלהון מאנוהי דמדבחא קדסא ואידא וקרדלא ושחלא ומשלותא ופירמא[1]
ד וכלהון מאנוהי עבד דנחשא: ועבד למדבחא קרקל עבדא דמצידתא דנחשא תחית

[1] במקרא אינם אלא חמשה מיני כלים את הסירת ואת היעים ואת המזרקת את המזלגת ואת המחתת, ואפשר כי קרדלא
ושחלא שני תרגומים הם למזרקת עי׳ במדבר (ד׳ יד) המזרקת — שחלא וכ״ה בירמיהו (נב, יח) ומ״א (ז, ג), ועי׳ למעלה
(כז, ג) ומזרקתיו—וקרדלוהי וכ״ה מ״א (ז, מה), וכן שם (״, מ) כפה״נ מקביל וקרדלא למלת ואת המזרקת, אבל בפסוק
זה אין הכתובים מכוונים במסורה ובפש׳ שבמקרא את הכיורות ואת היעים ואת המזרקות ובפש׳ לקנא וקדסא ואידא
וקרדלא, וא״כ היה לפני בעל הפשיטא גם והסירות שדרכו לתרגמו קדסא, ואפשר עוד ששני תרגומים כאן לפנינו למלת
הכיורות עי׳ ש״א (ב, יד) שמתורגם בפש׳ כיור — קדסא ועי׳ תרג׳ יוסף דה״ב (ד, יא) הסירות — כיריא, אבל בכלל אין
להוכיח מן התרגום על לשון המקרא, ואפשר שלא תרגם לפי סדר הכתוב עי׳ ירמיהו (נב, יט) ואת הספים ואת המחתות
ואת המזרקות ואת הסירות ואת המנרות ואת הכפות ואת המנקיות בפש׳ וקטרוקא ופרימא ומשלותא וקדסא ומזמכא ומנרתא
וכפא ומנקיותא, ולכאורה מקביל משלותא למזרקות, כי בכל הפשיטא משלותא תרגום למזלגות, אבל עי׳ גם דה״א (כח, יז)
והמזלגות והמזרקות והקשות שמקביל ומשלותא למלת והמזרקות, ומזלגות מתורגם ארתליא המקום האחד בכל הפשיטא
לתרגום מזלגות, ויותר מתמיה שמתורגם קשות — שחלא ותרגום קשות הוא זבורא עי׳ שמות (כה. כט, לז. טז) ואולי ט״ס
שם ומלת משלותא תרגום למזלגות ושחלא למזרקות, ואפשר עוד שבפסוק זה של ירמיהו (נב, יט) הנ״ל מלת וקטרוקא
הכתובה ראשונה הוא גם כן תרגום למלת והמזרקות ונכנסו שני תרגומים ולא יהיה מספר המלים בפש׳ מרובה על מספרם
בכתוב, ועי׳ מ״ב (יב, יד) שמקביל בפש׳ קטרוקא למזרקות, וכן שם (כה, טו) ואת המזרקות — וקטרוקא והתרגום הוא
שלא כסדר, וכן אפשר שמלת מזמכא הכתובה חמישית תרגום הוא למלה הספים הכתובה ראשונה עי׳ מ״א (ז, נ) והספות
— ומזמכא. כמו״כ מתורגם גם מלת מזמרות במלת קרדלא עי׳ מ״א (כה, יד) וירמיהו (נב, יח) וגם במלת שחלא במ״ב
(יב, יד), וכן מזרקות הוא מתרגם במלות אחרות, עי׳ נחמיה (נ, ע) פטקא ובזכריה (יד, כ) פילסא; ובמדבר (ד, יד) מתורגם
יעים — מגרופיתא כמ״ש באונק׳ ויונ׳ בכל מקום ובפש׳ בכל מקום תרגום יעים — אידא, וכפה״נ שלא היתה הגדרת כל אחד
ואחד מהכלים הללו ברורה להמתרגמים עי׳ כן בע׳ בשמות (כז, ג) ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו — καὶ τὸν καλυπτῆρα
καλυπτῆρα αὐτοῦ καὶ τὰς φιάλας αὐτοῦ καὶ τὰς κρεάγρας αὐτοῦ καὶ τὸ πυρεῖον αὐτοῦ, ולכאורה
תרגום מלת יעים, ולמזרקות — φιάλας כמ״ש בכמה מקומות: בשמות (לח, ג), מ״א (ז, מ. מה, נ), מ״ב (יב, יד; כה, טו)
נחמיה (ז, ע), והיטיב לתרגם יעה במלת καλυπτῆρα שענינו ביונית כסוי משום השנוי בתמיד (ה, ה) דאותו כלי ששמש
להורדת הדשן מעל המזבח שמש אף לכסוי על גבי גחלים בשבת עיין שם, אמנם בבמדבר (ד, יד) היעים והמזרקות בע׳
καὶ τὰς φιάλας καὶ τὸν καλυπτῆρα, וכנראה שחלוף בסדר העתק יש כאן וכן נראה שהלשון καὶ τὸν καλυπτῆρα
נתגלגל גם לפסוק י״ג שלפני זה ודשנו את המזבח καὶ τὸν καλυπτῆρα ἐπιθήσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον
— . . יתן על המזבח (בטופס אלכסנדרוני ἐπιθήσεις — תתן) ומקום משובש לפנינו, גם כתוב יתן (או תתן)
ובכל הפרשה הלשון ונתנו, ולקחו, וכסו, ושמו, ופרשו וכו׳, ונשתבש במקום זה כמו שנשתבש בשמות הנ״ל שכתוב בע׳
במקום ועשית סירתיו לדשנו — καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ θυσιαστηρίῳ ועשית זר למזבח. וטעות יש בענין זה
בקונקורדנציה של הטש ורדפת שבמלת φιάλη ציינו את מקומה בפסוק במדבר שנזכר והקבילוה למלת מזרק ובמלת
καλυπτῆρα ציינו והקבילו גם היא לאותה מלת מזרק שבפסוק זה, וכן מובא שם באותו אות φιάλη שבדה״א (כח, יז)
והמזרקות והקשות מתורגם בע׳ קשות φιάλας ולא הרגישו כי בע׳ חלוף בסדר ההעתק והמלות שם καὶ σπονδείων
φιαλῶν, καὶ τῶν φιαλῶν הוא תרגום והמזרקות וקשות — σπονδείων כמו שמתורגם בשמות (כה, כט; לז, טז), גם
מה שהובא עוד בקונקורדנציה באותו אות שבירמיהו (נב, ח) מקביל מלת φιάλη למזרק אינו מוכרח כלל, כי כך הוא
לשון הכתוב ואת הסירות ואת היעים ואת המזמרות ואת המזרקות ואת הכפות ובע׳ רק שלשה ביטוים καὶ τὴν στεφάνην
καὶ τὰς φιάλας καὶ τὰς κρεάγρας, ואפשר שמלת φιάλας תרגום למלת מזמרות כי כן הוא במ״ב (כה, יד)
ואת המזמרות — καὶ τὰς φιάλας, ועוד אפשר שהוא תרגם למלת יעים, ואמנם בפסוק שם כתוב בע׳ καὶ τὰ ιαμιν,
וכנראה שזהו טרנסקרפציה משובש של יעים, ובמ״א (ז, מ. מה) יעים — τὰς θερμάστρεις, ובדה״ב (ד, טז) τοὺς,
ἀναλημπτῆρας ובשמות (לח, ג. בע׳ לח, כג) היעים καὶ τὴν βασιν, ואולי כאן בשמות אין זו הקבלה של מלת
היעים כי כך הוא לשון הפסוק את הסירת ואת היעים ואת המזרקת את המזלגת ואת המחתת ובע׳ καὶ τὸ πυρεῖον
αὐτοῦ καὶ τὴν βάσιν καὶ τὰς φιάλας καὶ τὰς κρεάγρας, וא״כ חסרה אחת בע׳, ואפשר שהשמיט הסירות
כאשר לא תרגמו בשמות (כז, ג), גם נראה ברור שהתיבות καὶ τὴν βάσιν נתגלגלו לכאן מפסוק כ״ו בע׳ שכתוב שם

ה שפולוהי מן לתחת ועדמא לפלגה: וחשל לה[2] ארבע זקזקן בארבע זויתה לבסם
ו ז דנחשא דוכתא לקופא: ועבד קופא דקיסא דאשברעא וקרם אנון נחשא: ואעל
ח קופא בזקזקתא על סטרוהי דמדבחא למשקלה בהון הלילא דדפא עבדה: ועבד
לקנא דנחשא וכנה דילה דנחשא בית מחזיא דנשא דאתין למצליו[3] בתרעא דמשכן
ט זבנא: ועבד דרתא לסטרא דרוחא דתימנא סדרא דדרתא דבוצא עזילא מאא
י אמין: עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא וקובעיהון דעמודא וקרמהון דסאמא:

καὶ τὴν βασιν αὐτοῦ χαλκῆν — ואת כנו נחשת, ומקום משובש לפנינו, ואין תרגומי המלים מקבילים כלל כי המלה הראשונה πυρεῖον לכאורה הוא תרגום למחתות, שהיא המלה האחרונה שבפסוק, שכן גם מתורגם מחתות בכל הע׳, אבל בדה״ב (ד, יא) מקבילה שם πυρεῖα ליעים, אבל גם שם בודאי ט״ס היא שהרי שם מקביל κρεαγρας לסירות, ועי׳ שם (ד, טז) היעים וגם שם משובש, ולשון המקרא הסירות ואת היעים ואת המזלגות ובע׳ καὶ τοὺς ἀναλημπτῆρας καὶ τοὺς ποδιστῆρας καὶ τοὺς ἀναλημπτῆρας καὶ τοὺς λέβητας καὶ τὰς κρεάγρας, הרי בע׳ ארבעה במקום שלשה שבמקרא, גם המלה λέβητας הוא תרגום של הסירות עי׳ מ״א (ז, מה) ומ״ב (כה, יד) ועי׳ מ״א (ז, מ) את הכירות — τοὺς λέβητας, ועי׳ דה״ב (ד, כא. כב, בע׳ הוא פסוק אחד) והנרות והמלקחים.. והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות בע׳ καὶ λαβίδες αὐτῶν καὶ οἱ λύχνοι αὐτῶν καὶ τὰς φιαλας καὶ τὰς θυΐσκας καὶ τὰ πυρεῖα, ומלבד חלוף סדר בהעתק שיש בכאן, שהרי תרגמו והמלקחים לראשונה, כפה״נ, צרפו מזמרות ומזרקות ותרגמו במלה האחת φιαλας. וכמו״כ נראה שמה שנמצא בפש׳ באותו ענין במ״א (ז, נ) והספות והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות — ומזמכא ונפטירא ושהלא וכפא ופרימא, כי שחלא הוא תרגום לשתי המלות מזמרות ומזרקות המתורגמות גם שתיהן במלה זו כמבואר לעיל, ומלת נפטירא נשתרבבה לכאן בסבת חלוף של שני פסוקים סמוכים, שפסוק (ז, מט) תרגם והפרח והנרת והמלקחים — כפא ושרגא ומלקטא והרי אין כפא תרגום למלת פרח כלל אלא שנשנתה ונתגלגלה לכאן מן הפסוק שלאחריו שהיא תרגומה של הכפות, ונפטירא הוא תרגום של מלת והפרח, וכן תרגמו בע׳ והפרח והנרת והמלקחים καὶ τὰ λαμπαδια καὶ τοὺς λύχνους καὶ τὰς ἐπαρύστρις. ועי׳ בשמות פרש׳ ל״ח שהיא מקוטעת ומסורסת בע׳ שגם שם כפה״נ מלת λαμπαδια מקבילה לפרחים.

וכן בולג׳ יש ערבוביא גדולה בתרגום כלים אלו: שמות (כז, ג) ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו — et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula. ונשמט כלי אחד בולג׳, ולכאורה מזרקותיו הוא החסר, כי בבמדבר (ד, יד) המחתת המזלגת היעים והמזרקת בתרגום הולג׳ ignium receptacula fuscinulas ac tridentes, uncinos et batilla הרי fuscinulas הוא תרגום למזלגות, וכן בדהי״א (כח, יז) והמזלגות והמזרקות והקשות — ad fuscinulas quoque, et phialas, et thuribula, אבל בשמות (לח, ג) המזרקת והמזלגת fuscinulas, uncinos וא״כ fuscinulas הוא תרגום של מזרקות, אבל בפסוק במדבר הנ״ל לכאורה uncinos מקביל למזרקות כי מלת batilla יתירה בולג׳ ואין לה כל מלה מקבילה בפסוק, אבל גם במקומות אחרים נמצא בולג׳ שמוש מלה אחת לשתי המלות מזרקות ומזלגות כי דרכו לתרגם מזרקות phialae עי׳ מ״א (ז, נ), מ״ב (כה, טו), זכריה (ט, טו; יד, כ), דה״א (כח, יז), דה״ב (ד, יא), ירמיהו (נב, יח), אבל בדה״ב (ד, טז) מתורגם והמזלגות phialae וכן הוא מתרגם מזרקות במ״ב (יב, יד), ודה״ב (ד, כב) במלת thuribula, ובמלה זו עצמה מתרגם הוא מלת קשות בשמות (כה, כט; לז, טז), דה״א (כח, יז), ולא כן בבמדבר (ד, ז) שהוא מתרגם במלה זו מלת קערות (עי׳ מחברת הערוך ש. קשה: והקשות פ׳ קערות, והלשון כאן משובש כמו שכל המחברת מלאה שבושים מפה לפה), ולכן מתרגם הוא באותו פסוק קשות במלת crateras. כן הוא מתרגם במלת thuribula מלת מחתות במ״א (ז. נ), מ״ב (כה, טו), ודרכו לתרגם מחתות ignium receptaeula עי׳ במדבר (ד, יד) ושמות (כז, ג; לח, ג), גם מתרגם הוא מחתות דה״ב (ד, כב) mortariola ובאותה מלה הוא מתרגם כפות במ״א (ז, נ), מ״ב (כה, יד), במדבר (ד, ז) ובכל פרשה ז׳ בבמדבר וכן ירמיהו (נב, יח), ויש שמתרגם כפות — phialae דה״ב (ד, כב), שמות (כה, כט; לז, טז). כן יש עוד תרגומים למלות מזרקות ומחתות ואין כאן המקום להאריך עוד שאין עסקנו עכשיו אלא בתרגום הפש׳ ואנו נוגעים גם בתרגומים אחרים עד כמה שיש בהם צורך לבירור הדברים. ונזכיר דבר מוזר הנמצא בתרגום הולג׳: מזמרות מתורגם במ״א (ז, נ), מ״ב (יב, יד) fuscinulae ובדה״ב (ד, כב) thymiateria, אבל בירמיהו (נב, יח) מתרגם הולג׳ מזמרות — psalteria ונתגלגלו לבעל הולג׳ זמירות ושירים בין כלי תשמיש השונים. ועי׳ כגון זה בע׳ בישעיהו (סו, כ) כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור שמתורגמת בע׳ מלת בכלי μετα ψαλμῶν שענינו עוגב, נבל, תהלה או מזמור וכדומה. אחרי שכתבתי כ״ז ראיתי בספרו של פרנקל Über den Einfluss der palästin. Exegese (עמ׳ 97, 185) שהחזיק לודאות גמורה שהלשון בע׳ בשמות (כז, ג) καὶ τον καλυπτῆρα αὐτοῦ אינו תרגום למלת ויעיו, ומלת ויעיו אינה מתורגמת כלל, וכן בפסוק במדבר (ד, יג) ודשנו את המזבח — καὶ τον καλυπτῆρα ἐπιθήσει ἐπὶ το θυσιαστήριον עמד על השאלה מה ענין שם למלות καὶ τον καλυπτηρα, והעלה שמשום שלא ידעו הע׳ לפרש המלות לדשנו, ודשנו הכניסו במקומם את ההלכה המקובלת שהיה למזבח פסכתר שהוא כסוי בשעת מסעות וכן בשבת לכסות על גבי האש, משום שלפי הדין היה צריך שלא תכבה האש אף בשבת, אף בשעת מסעות, והלשון בשמות καὶ τον καλυπτηρα הוא תרגום של לדשנו ע״ש, ופלא עליו שלא הרגיש המבואר במשנה שם שהכסוי הוא הוא כלי הדשן, ואדרבה אפשר מאד כאשר כתבתי למעלה שמשום זה כנו הע׳ אותו כלי καλυπτηρα מפני תשמישו זה, ובכלל הלא נראה בעליל שטופס משובש לפנינו בע׳ בשני המקומות בשמות ובבמדבר כאשר הראיתי למעלה.

[2] כ״ה בע׳ כמו בפסוק (לז, יג). [3] עי׳ כן אונק׳ ויונ׳.

ולסטרא דגרביא מאא אמין עמודיהון עסרין וסמכיהון עסרין דנחשא וקובעיהון דעמודא יא
וקרמהון דסאמא: ולסטרא דמערבא סדרא חמשין אמין עמודיהון עסרא וסמכיהון יב
עסרא וקובעיהון דעמודא וקרמהון דסאמא: ולסטרא דרוחא דמדנחא חמשין אמין יג
סדרא[4]: וחמשעסרא אמין לסטרא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: ולסטרא אחרנא יד טו
מכא ומכא לתרעא דדרתא סדרא חמשעסרא אמין לסטרא[5] עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא: כלהון סדרא דדרתא כד חדרא דבוצא עזילא: וסמכא לעמודא טז יז
דנחשא וקובעיהון דעמודא וקרמהון דסאמא וקרמא דרישיהון דסאמא והגון קרימין
סאמא כלהון עמודא דדרתא: ופרסא דתרעא דדרתא עבדא דצירא תכלתא וארגונא יח
וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא עסרין[6] אמין אורכא ורומא ופתיא[7] חמש אמין לוקבל
סדרא דדרתא: עמודיהון ארבעא וסמכיהון ארבעא דנחשא וקובעיהון דסאמא וקרמא יט
דרישיהון וקרמהון דסאמא: וכלהון סכא דמשכנא ודדרתא כד חדרא דנחשא: הלין כ כא
מנינא דמשכנא משכנא דסהדותא דאתמניו[8] על מלת פומה דמושא ופולחנא[9] דלויא
באידא דאיתמר ברה דאהרון כהנא: ובצליאיל בר אורי בר חור מן שבטא דיהודא עבד כב
כלמדם דפקד מריא למושא: ועמה אליהב בר אחיסמך מן שבטא דדן נגר ואומן כג
וציר בתכלתא ובארגונא ובצובעא דזהוריתא ובבוצא: כלה דהבא דאתעבד לעבדא כד
בכלה עבדא דקודשא הוא דהבא דפורשנא עסרין ותשע ככרין ושבעמא ותלתין
מתקלין במתקלא דקודשא: וסאמא דמנינא דכנושתא מאא ככרין ואלף ושבעמאא כה
ושבעין[10] מתקלין במתקלא דקודשא: מתקלא לרישא פלגות מתקלא במתקלי קודשא כו
כל[11] דעבר במנינא מן בר עסרין שנין ולעל שתמאא אלפין ותלתא אלפין וחמשמאא
וחמשין: והוי מאא ככרין דסאמא למחשל סמכא דקודשא וסמכא דפרסא מאא כז
סמכין מן[12] מאא ככרין ככרא לסמכא: ואלף ושבעמאא ושבעין וחמשא עבד קובעא כח
לעמודא וקרמא[13] לרישיהון וקרם אגון סאמא[14]: כלה נחשא דפורשנא שבעין ככרין כט
ותרין אלפין וארבעמאא מתקלין: ועבד בה סמכא דתרעא דמשכן זבנא ומדבחא ל
דנחשא וקרקל דילה דנחשא וכלהון מאנא דמדבחא וסמכא דדרתא כד חדרא[15]:
וסמכא דתרעא דדרתא וכלהין סכא דמשכנא וכלהין סכא דדרתא כד חדרא: לא

ומן תכלתא ומן ארגונא ומן צובעא דזהוריתא עבדו לבושי תשמשתא למשמשו א לט
בקודשא ועבדו לבושי קודשא לאהרון איך דפקד מריא למושא: ועבדו פדתא ב
דדהבא תכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא: וארקו טסא דדהבא ג
ופסקו[1] הוטא למעברו בגו תכלתא ובגו ארגונא ובגו צובעא דזהוריתא ובגו בוצא

[4] כ״ה בע׳ וצרפו לכאן מלת קלעים שבתחלת הפסוק הבא עי׳ ספרי .Untersuchungen über die P (עמ׳ 13 הערה 12), וע״ל (כז,יג) לפאת קדמה מזרחה חמשים אמה שהוסיפו שם הע׳ מלת קלעים כמ״ש כאן. [5] מלה זו, כפה״נ, מיותרת ונשתרבבה משורה שלפני זו. [6] כ״ה בע׳ ורס״ג. [7] ע״ל (עמ׳ קכ הערה 10). [8] כ״ה ביונ׳. [9] כ״ה ברס״ג, וביונ׳ ברם פולחן, בוולג׳: .in ceremoniis [10] נשמטה מלת חמשה שבמקרא ובטופס אמברסינוס ישנה. [11] כ״ה בע׳ ורס״ג מן כל וכ״ה בולג׳. [12] כ״ה ברס״ג, ובולג׳ נעשו ממאת. [13] לפי מה שכתב הפש׳ וקרמא צריך להיות דרישיהון וכן נמצא בטופס אמברסינוס, ומלת וקרמא שהוא תרגומו של צפוי השואה לפסוקים י״ז, י״ט וצפוי ראשיהם. [14] הוספת מלה זו עי׳ כן רש״י: וצפה ראשיהם של עמודים מהם שבכולן כתוב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף. ועי׳ בולג׳ שתרגם עשה ווים לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אותם: fecit capita columnarnum, quas et ipsas vestivit argento — עשה ווים לעמודים אשר צפה אותם כסף, ובע׳ כתוב וצפה ראשיהם זהב. [15] גם בפוליג׳ לונדון, מסול ואורמיא כאן סוף הפסוק וכן הוא בע׳ (אמנם בע׳ משונה סדר הפסוקים לגמרי), ובאמברסינוס סוף הפסוק כמ״ש במקרא. [1] כ״ה בש׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג השואה לתחלת הפסוק וירקעו, ובולג׳ מתורגם וירקעו בל״י השואה למלת וקצץ, ובע׳ תרגמו רק בפעל אחד ובצורת הנפעל: καὶ ἐτμήθη וכפה״נ שהיא מקבילה למלת וקצץ, ובקונקורדנציה

ד ה עבדא דאומנא׃ כתפתא עבדו לה מדבקתא על תרין סטריה מדבקן׃ והמינא
דפדתא מנה הוא איך עבדה דדהבא ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא
ו עזילא איך דפקד מריא למושא׃ ועבדו כאפא דברולא מוהדן ומשרן[2] בדהבא גליפן
ז גלפא דחתמא על שמהא דבני איסראיל׃ וסם[3] אנן על כתפתה דפדתא כאפא
ח דדוכרנא לבני איסראיל איך דפקד מריא למושא׃ ועבדו פריסא עבדא דאומנא
ט איך עבדא דפדתא דדהבא ותכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא עזילא׃ מרבע
י הוא ואעיף ועבדו[4] חוסיא זרת אורכה וזרת פתיה כד אעיף׃ ושלמו בה ארבעא
יא סדרין דכאפא סדרא קדמיא[5] סומקא וזרגא וברקא סדרא חד׃ וסדרא אחרנא
יב יג צדידא וספילא ונקעתא׃ וסדרא תליתיא קנכינון וקרכדנא ועין עגלא׃ וסדרא
יד רביעיא תרשיש וברולא וישפה מוהדן ומשרן[2] בדהבא בשלמותהון׃ וכאפא על
שמהא אנן דבני איסראיל תרתעסרא על שמהיהון גליפן[6] גלפא דחתמא גבר על
טו שמה הוי[7] לתרעסר שבטין׃ ועבדו על חוסיא שישלתא מתאמתא עבדא גדילא
טז דדהבא דכיא׃ ועבדו תרתין מוהדתא דדהבא ותרתין זקוקתא דדהבא ויהבו תרתין
יז זקוקן על תרין סטרוהי דחוסיא׃ ויהבו תרתין גדילתא דדהבא על תרתין זקוקן דעל
יח תרין[8] סטרוהי דחוסיא׃ ותרתין גדילן על[9] תרין סטרין[10] יהבו על תרתין מוהדן ויהבו
יט אנן על תרתין כתפתה דפדתא לוקבל אפיה׃ ועבדו תרתין זקוקן דדהבא וסמו על
כ תרין סטרוהי דחוסיא על ספתא דעל סטרא דפדתא מן לגו׃ ועבדו תרתין זקוקן
דדהבא ויהבו אנן על תרתין כתפתה דפדתא מן לגו מן לוקבל אפיה לוקבל
כא דבקה לעל מן המינא דפדתא׃ ודבקו חוסיא מן זקוקתה לזקוקתה דפדתא בחוטא
דתכלתא למהוא על המינא דפדתא ולא פרק הוא חוסיא מן עלוי פדתא איך
כב כג דפקד מריא למושא׃ ועבדו פרזומא דפדתא עבדא זקירא גמירא דתכלתא׃ ופומה
כד דפרזומא בגוה איך פום סרס וספתא מסקא[11] לפומה כד חדר דלא נצטרא׃ ועבדו
על שפולוהי דפרזומא רומנא דתכלתא וארגונא וצובעא דזהוריתא ובוצא[12] עזילא׃
כה ועבדו זגא דדהבא דכיא וקבעו זגא בגו רומנא על שפולוהי דפרזומא כד חדר
כו בגו רומנא׃ זגא דדהבא[13] ורומנא על שפולוהי דפרזומא כד חדר למשמשו איך

לתרגום הע׳ דמו שהוא תרגום מלת וירקעו. [2] ע״ל (עמ׳ קט הערה 9). [3] כ״ה בפוליג׳ לונדון וכמ״ש במקרא לפנינו. אבל במסול, אורמיא ואמברסינוס כתוב וסמו וכן צ״ל משום שבכל הפרשה שנה המתרגם מל״י לל״ר, ובולג׳ להיפך שנה ל״ר הכתוב בפרשה לל״י במקרא עשו, ובס״ג וכאנת אד צנעוהא מרבעה מטויה.. — ויהי כאשר עשוהו רבוע כפול, ובולג׳ quadrangulam, duplex, mensurae palmi — רבוע כפול זרתים, ובע׳ תרגמו כמ״ש לפנינו אלא שהשמיטו מלת כפול השניה שאינה אלא חזרה. [4] [5] כ״ח באונק׳ יונ׳ ורס״ג, ובולג׳ תרגם בטור האחד והשמיט הטור האחד שבסוף הפסוק. [6] כמו בפסוק ו׳. [7] כמ״ש לעיל (כח, כא). [8] כ״ה בע׳ וכמו בפסוק שלפני זה. [9] כ״ה בפוליג׳ לונדון, אבל צ״ל דעל כמ״ש במסול אורמיא ואמברסינוס וכ״ה באונק׳ ועי׳ יונ׳. [10] חלוף הסדר וכ״ה באונק׳ ויונ׳, ועי׳ רמב״ן ויקרא (א, טז) שעמד על לשון זה של אונק׳, וע״ל (עמ׳ ו הערה 13). [11] עי׳ אונק׳ יונ׳ ורס״ג שהוסיפו מלה לשם ביאור כל אחד ואחד לפי טעמו. [12] כן גם בש׳ ע׳ וולג׳ נוספה מלה שש לפני משזר, בודאי משום הלשון השגור הרבה שש משזר, אמנם בפסוק זה לעיל (כח, לג) לא נזכר לא שש ולא משזר, והש׳ והע׳ הוסיפו גם שם ושש משזר, והפש׳ והולג׳ תרגמו שם כמו במקרא. כנראה נמשכו המתרגמים לפעמים אחרי שגרת לשון מצויה להוסיף שש אחרי תכלת וארגמן ותולעת שני, ועי׳ כן בפסוק א׳ ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד שהוסיף הולג׳ ושש אחרי ותולעת השני. [13] לעיל (כח, לד) בפסוק זה כתב בפש׳ זגא זגא דדהבא, ואפשר שהיה כתוב כאן כמו שם והשמיט המעתיק זגא אחת ותקנו אח״כ והוסיפו סימן הרבים על מלת זגא ומלת דהבא נוספה כאן כמו שם לעיל ואפשר שסימן הרבים שעל זגא ושעל רומנא מיותר וכמו שתרגמו גם הע׳ והולג׳ פעמון זהב ורמון פעם אחת בלבד. ובש׳ העתיק כאן פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון כמ״ש לעיל. ובפוליגלוטא לונדון חסרות תיבות פעמון ורמון לגמרי שכך תרגמו פסוקי כ״ה וכ״ו שלפנינו: ועבדו זגא דדהבא דכיא וקבעו זגא בגו רומנא על שפולוהי דפרזומא כד חדר למשמשו איך דפקד מריא למושא, ודלג הסופר מן סביב שלפני בתוך הרמונים עד סביב שלפני לשרת. ובש׳ ע׳ וולג׳ החסירו

כז כח דפקד מריא למושא: ועבדו כותינא דבוצא עבדא זקירא לאהרון ולבנודי: ומצנפתא
כט דבוצא ושובחא דכלוא דבוצא ופרזומא דבוצא[14]: והמינא דבוצא עזילא תכלתא
ל וארגונא וצובעא דזהוריתא עבדא דצירא איבנא דפקד מריא למושא: ועבדו כלילא
דנזירותא דקודשא דדהבא דכיא וכתבו עלוהי כתבא גלפא דחתמא קודשא למריא:
לא וארמיו בה חוטא דתכלהא למהוא[15] על מצנפתא מן לעל איך דפקד מריא למושא:
לב ושלמו[16] כלה עבדא דמשכנזבנא ועבדו בני איסראיל כל[17] דפקד מריא למושא הכנא
לג עבדו: ואיתיודי למשכנא לות מושא משכנא וכל מאנודי וזקוקתה[18] וקורקסודי
לד ודפודי וסכודי[18] ומוכלודי ועמודודי וסמכודי: ופרסא דמשכא דדכרא דאספינקא
לה ופרסא דמשכא דדכרא[19] דססגונא ואפי תרעא דפרסא: קאבותא דסהדותא וקופיה
לו לז וחוסיא: ופתורא וכל מאנודי ולחמא דאפא: ומנרתא דכיתא ושרגא דסדריה
לח וכלהון מאניה ומשחא דמנהרין: ומדבחא דדהבא ומשחא דמשיחותא ועטרא דבסמא
לט ופרסא דתרעא דמשכנא: ומדבחא דנחשא וקרקל דילה דנחשא וקופודי וכלהון
מ מאנודי ולקנא ובסס דילה: וסדרא דדרתא ועמודיה וסמכיה ופרסא דתרעא דדרתא
מא והבליה וסכיה וכלהון מאנא דפולחנא דמשכן זבנא[20]: ולבושי תשמישתא למשמשו
מב בקודשא ולבושי קודשא לאהרון כהנא ולבושא לבנודי לכהנותא[21]: איך דפקד מריא
מג למושא הכנא עבדו בני איסראיל כלה פולחנא: וחזא מושא כלה עבדא והא עבדודי
איך[22] דפקד מריא למושא הכנא עבדו וברך אנון מושא:

מ א ב ג ואמר מריא למושא[1]: בחד בירחא קדמיא אקימידו למשכנזבנא: וסים תמן קאבותא
ד דסהדותא ופרום על קבותא פרסא: ואעל פתורא וסים[2] סדרא[3] ואעל מנרתא ואנהר
ה שרגיה: וסים מדבחא דדהבא לעטרא קדם קבותא דסהדותא וארמא פרסא על
ו ז תרעא דמשכנא: וסים מדבחא דעלתא קדם תרעא דמשכן זבנא: וסים לקנא בית
ח משכן זבנא למדבחא וארמא בה מיא: וקיש[4] דרתא כד הדרא וארמא פרסא על
ט תרעא דדרתא: וסב משחא דמשיחותא ומשוח למשכנא וכל דאית בה וקדשידי

בתוך הרמונים הראשון שאחר תיבת הפעמונים ורס״ג החסר בתוך הרמונים השני שאחר סביב, ובולג׳ ויתנו את הפעמונים השמיט את הפעמונים ותרגם בכנוי ויתנום. [14]כפה״נ השמיט שש משום שדרכו להשתמש במלת בוצא לתרגום בד ולתרגום שש והשמיט משזר אפשר משום השואה. בפסוק עצמו וגם בולג׳ השמיט משזר ותרגם: ומכנסי הבד שש, ובע׳ השמיטו מלת הבד ותרגמו: ואת המכנסים שש משזר, ובפסוק הבא השמיטו הע׳ מלת משזר, ועי׳ הערה 12 ולעיל עמ׳ קיט הערה 5. [15]כמו כן בע׳ ὥστε ἐπικεῖσθαι, ובולג׳ לא תרגם כלל מלה זו וכך תרגומו של פסוק זה: ויקשרו אותו עם המצנפת בפתיל תכלת, ובע׳ ויתנוהו על פתיל תכלת כמו לעיל (כח, לז) ושמת אתו על פתיל תכלת וערש״י. [16]כ״ה בפוליגלוטא לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס וכ״י הנמצא באוצר הספרים של הממשלה בברלין ושלם כמ״ש במקרא. [17]כן הוא בולג׳, ובש׳ יונ׳ ורס״ג כאשר. [18]הוסיף והשלים זקוקתה שהם טבעות וסכוהי שהם יתדות שאינם במקרא מפני שגם הם מן הכלים החשובים שהיו במשכן, ובע׳ חסרות קרסיו וקרשיו ועוד יש שם חלוף בסדר התרגום שתרגמו אדניו בריחיו ועמודיו. [19]מלה זו מיותרת ונשנתה ממלת דכרא שלפניה שגם היא כתובה אחר ואת מכסה עורת. [20]בכמה מקומות מתורגם משכן אהל מועד – משכן זבנא ע״ל (לה, ט), ולהלן (מ, ו) לפני פתח משכן אהל מועד – תרעא דמשכן זבנא וגם בע׳ לא תרגמו את הכפל וכתבו τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, וכן ברס״ג השמיט מלת המשכן, והולג׳ השמיט מלתרגם לגמרי מלות לפני פתח משכן אהל מועד וחברו עם פסוק שלפני זה ותרגם את כל הפסוק במלות: ולפניו את מזבח העלה עי׳ שם במקרא. ובפסוק שלפנינו תרגמו הע׳: ואת כלי המשכן וכל עבודותיו, ומשונה התרגום בולג׳: nihil ex vasis defuit, quae in ministerium tabernaculi et in tectum foederis iussa sunt fieri – לא נפקד דבר מן הכלים לעבודת המשכן ואהל מועד שנצטוה לעשות. [21]כ״ה בע׳ ורס״ג. [22]כ״ה בע׳ ועי׳ הערה 17. [1]השמיט מלת לאמר וכדרכו בכמה מקומות. [2]כ״ה בפוליג׳ לונדון, ובמסול אורמיא ואמברסינוס וסדור. [3]כ״ה בפוליג׳ לונדון מסול ואורמיא בל״ר וערש״י שתי מערכות של לחם הפנים וכ״ה ברס״ג, ובטופס אמברסינוס כתוב סדרא בל״י. [4]וכן תרגם רס״ג אצרב.

י ולכלהון מאנודי ונהוא קדיש: ומשוח למדבחא דעלתא ולכל מאנודי וקדשיהי למדבחא
יא יב ונהוא מדבחא קדוש קודשין: ומשוח ללקנא ולכנה וקדש אנון[5]: וקרב לאהרון ולבנודי
יג לתרעא דמשכן זבנא ואסחא אנון במיא: ואלבש לאהרון לבושי קודשא ומשוחידי וקדשידי
יד טו ונכהן לי: ולבנודי קרב ואלבש אנון כותיניתא: ומשוח אנון איך דמשחת לאהרון אחוך
טז ונכהנון לי ותהוא להון[6] משיחותהון לכהנותא לעלם לדרידון: ועבד מושא כל[7]
יז דפקדה מריא הכנא עבד: והוא בחד[8] בירחא קדמיא בשנת תרתין בחד בשבא קם
יח משכנא: ואקים מושא משכנא ונקש[9] סבודי וסם דפודי וקבע מוכלודי ואקים עמודודי:
יט ופרס פרסא על משכנא וארמי פרסא דמשכא[10] עלודי מן לעל איך דפקד מריא למושא:
כ ונסב וסם סהדותא בקאבותא וסם קופא על קאבותא וסם חוסיא על קאבותא מן לעל:
כא ואעל קבותא למשכנא ונסב אפי תריעא דפרסא ופרס על קבותא דסהדותא איך
כב דפקד מריא למושא: וסם פתורא במשכן זבנא על שפולודי דמשכנא מן גרביא לבר
כג כד מן פרסא: וסדר עלודי סדרא דלחמא קדם מריא איך דפקד מריא למושא: וסם
כה מנרתא במשכנזבנא לוקבל פתורא על שפולי משכנא מן תימנא: ואנהר שרגיה
כו קדם מריא איך דפקד מריא למושא: וסם מדבחא דדהבא במשכן זבנא קדם פרסא:
כז כח ואסק עלודי עטרא דבסמא איך דפקד מריא למושא: וסם פרסא דתרעא דמשכנא:
כט ומדבחא דעלתא סם בתרעא דמשכן זבנא ואסק עלודי עלתא וסמידא איך דפקד
ל מריא למושא: וסם לקנא בית משכנזבנא לבית מדבחא וארמי תמן מיא למשגו:
לא לב ומשיגין מנה מושא ואהרון ובנודי אידיהון ורגלידהון: מא דעאלין למשכן זבנא ומא
לג דקרבין למדבחא משיגין איך דפקד מריא למושא: ואקים דרתא כד חדרא למשכנא
לד ולמדבחא ויהב פרסא בתרעא דדרתא ושלם מושא עבדא: וכסית עננא למשכן
לה זבנא ואיקרה דמריא אתמלי משכנא: ולא אשכח מושא למעל למשכן זבנא מטל
לו דישכנת עלודי עננא ואיקרה דמריא מלא משכנא: ומא דמסתלקא עננא מן עלוי
לז משכנא שקלין בני איסראיל בכל משקלניהון: ואן לא מסתלקא עננא לא שקלין
לח עדמא ליומא דמסתלקא: מטל דעננה דמריא על משכנא באימא ונורא הויא בה
בליא לעין[11] כלהון דבית איסראיל בכל משקלניהון:

[5] כ״ה ברס״ג. [6] במקרא והיתה להיות משחתם לכהנת עולם לדרתם והשמיט מלת להיות משום כפל לשון וגם רס״ג לא
תרגם מלת להיות, ובולג׳: et unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat — והיתה משחתם מועילה
לכהונת עולם והחסיר מלות להיות להם וגם מלת לדרתם, ובע׳ καὶ ἔσται ὥστε εἶναι αὐτοῖς χρῖσμα ἱερατείας
והיתה להיות להם משחת הכהונה לעולם לדרתם—εἰς τὸν αἰῶνα εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. [7] כ״ה בע׳ ובולג׳ ועוד
השמיט הולג׳ מלתרגם מלות אתו כן עשה וגם רס״ג השמיט כן עשה. [8] כמו בפסוק ב׳, ובמקום באחד לחדש שכתוב
במקרא לאחר זה תרגם בחד בשבא והוא על דרך חז״ל שבת (פז:) שאותו יום ראשון למעשה בראשית היה וכבר העיר
ע״ז פראנקל בספרו Vorstudien zu der LXX (עמ׳ 184). [9] קשט את הענין בפעלים נאותים שונים זה מזה עפ״י דרכו
בכמה מקומות, והולג׳ החסיר ולא כתב רק פעל אחד וכך תרגם: ויתן את הקרשים את האדנים ואת הבריחים. [10] במקרא
מכסה האהל והוא הוא מכסה העורות, וכן בע׳ כתוב ויפרש את האהל τὰς αὐλαίας — היריעות וכ״ה ברש״י: הן
יריעות העזים, ועי׳ בע׳ ש״ב (ז, ב) וארון אלהים ישב בתוך היריעה τῆς σκηνῆς — האהל, (״ ו) ואהיה מתהלך באהל
ἐν καταλύματι — ביריעה. ובטופס אמברסינוס כתוב פרסא דמשכנא, ואולי הוא תקון לפי המקרא. [11] כך הוא על פי
דרכו של הפש׳ לתרגם לעיני בל״י: עי׳ לעיל (ז, כ) לעיני פרעה — לעין פרעון, (יז, ו) לעיני זקני ישראל — לעין,
(יט, יא) לעיני כל העדה — לעין, (כד, יז) לעיני בני ישראל — לעין, וכן במדבר (כ, כז; כה, ו), דברים (ד, ו; לא, ז; לד, יב),
ש״ב (ו, כ; יב, יא; טז, כב), ישעיהו (נב, י), ירמיה (יט, י, כח, א. ה. יא; לב, יב; מג, ט), יחזקאל (טז, מא; כ, יד. מא;
כח, יה. כה; לח, כג; לט, כז), תהלים (צח, ב), דה״א (כח, ח) ועוד הרבה מקומות.

Printed in Germany
Druck: M. Lidor, Berlin

PESHITTA

IN HEBREW CHARACTERS WITH ELUCIDATORY NOTES

BY

CH. HELLER

PART II
EXODUS

BERLIN 1929

ܒܝܬ ܡܪܕܘܬܐ

ܕܡܠܦܢܐ ܓܘܪܓܝܣ ܒܪ ܐܢܛܘܢ ܕܒܝܬ ܟܝܪܐܙ

Ex Libris

Beth Mardutho Library

The Malphono George Anton Kiraz Collection

ܟܠ ܐܢܫ ܕܫܩܠ ܠܗ ܠܟܬܒܐ ܗܢܐ ܡܢ ܒܝܬ ܐܪ̈ܒܐ
ܐܘ ܦܣܩ ܡܢܗ ܡܕܡ ܢܗܘܐ ܡܫܬܐܠ ܩܕܡ ܒܝܡ ܕܝ̈ܢܐ
ܘܢܗܘܐ ܡܢ ܒܢ̈ܝ ܫܡܬܐ ܘܚܪܡܐ ܕܢܦܩܘ ܥܠ ܗܘ
ܥܕܡܐ ܠܗ ܫܪܐ ܠܗ ܗܘܐ ܢܦܩ ܥܠ ܫܪܐ ܠܗ ܥܕܡ
ܒܬܢܝܢܘܬܐ ܟܕ ܡܐ ܕܢܦܩ ܠܗ ܠܕܘܟܬܗ܀

Anyone who asks for this volume, to read, collate, or copy from it, and who appropriates it to himself or herself, or cuts anything out of it, should realize that (s)he will have to give answer before God's awesome tribunal as if (s)he had robbed a sanctuary. Let such a person be held anathema and receive no forgiveness until the book is returned. So be it, Amen! And anyone who removes these anathemas, digitally or otherwise, shall himself receive them in double.

פשיטא

הוא

התרגום הסורי לתנ"ך

מועתק לכתב עברי

עם הערות והגהות ובאורים

מאת

חיים העליר

ספר שמות

ברלין / תרפ"ט